

F. III.

18/e

er
burg
May

Digitized by the Internet Archive
in 2018 with funding from
Wellcome Library

<https://archive.org/details/b30517187>

JOANNIS THEODORI ELLER,

MEDICINAE DOCTORIS, BORUSSORUM REGI A CON-
SILIIS INTIMIS ET ARCHIATRI, CLASSIS PHYSICAE
ACADEMIAE REGIAE SCIENTIARUM, COLLEGII SU-
PREMI MEDICI, COLLEGII MEDICO CHIRURGICI UT
ET OMNIUM MEDICARUM RERUM AC CHIRURGI-
CARUM TOTIUS REGNI PRAESIDIS AC DIRECTO-
RIS, REGIORUM EXERCITUM MEDICI
PRIMARIJ, &c.

OBSERVATIONES

DE

COGNOSCENDIS ET CURANDIS
MORBIS, PRAESERTIM ACUTIS.

REGIOMONTI ET LIPSIAE,
SUMTIBUS VIDUÆ WOLTERS DORFFII, 1762.

JOHANNES THEODORI HILDER

MEDICINAE DOCTOR, CATHEDRAE HISTORIAE NATURALIS
ET BOTANICAE PROFESSOR, ACADEMIAE MEDICINAE
ET CHIRURGIAE, UNIVERSITATIS ALMAE MATRIS
VINDOBONENSIS, REGNI FRANCORUM ET
SARAVIENSIS, AUSTRIAE IMPERII, COUNCILORUM
MEDICORUM, ACADEMIAE SCIENTIARUM
VIENNAE, SOCIETATIS REGIAE MEDICAE
VIENNAE, SOCIETATIS REGIAE AGRICULTURAE
VIENNAE, SOCIETATIS REGIAE ANATOMICAE
VIENNAE, SOCIETATIS REGIAE BOTANICAE
VIENNAE, SOCIETATIS REGIAE HISTORICAE
VIENNAE, SOCIETATIS REGIAE LINGVAE
VIENNAE, SOCIETATIS REGIAE PHILOSOPHICAE
VIENNAE, SOCIETATIS REGIAE THEOLOGICAE
VIENNAE, SOCIETATIS REGIAE JURIS
VIENNAE, SOCIETATIS REGIAE LITTERARUM
VIENNAE, SOCIETATIS REGIAE ARTIUM
VIENNAE, SOCIETATIS REGIAE SCIARUM
VIENNAE, SOCIETATIS REGIAE MATHESICAE
VIENNAE, SOCIETATIS REGIAE PHYSICAE
VIENNAE, SOCIETATIS REGIAE ASTRONOMICAE
VIENNAE, SOCIETATIS REGIAE GEOGRAPHICAE
VIENNAE, SOCIETATIS REGIAE METEOROLOGICAE
VIENNAE, SOCIETATIS REGIAE COSMOLOGICAE
VIENNAE, SOCIETATIS REGIAE OPTICAE
VIENNAE, SOCIETATIS REGIAE ACOUSTICAE
VIENNAE, SOCIETATIS REGIAE PNEUMATICAE
VIENNAE, SOCIETATIS REGIAE ELECTRICAE
VIENNAE, SOCIETATIS REGIAE MAGNETICAE
VIENNAE, SOCIETATIS REGIAE OPTICAE
VIENNAE, SOCIETATIS REGIAE ACOUSTICAE
VIENNAE, SOCIETATIS REGIAE PNEUMATICAE
VIENNAE, SOCIETATIS REGIAE ELECTRICAE
VIENNAE, SOCIETATIS REGIAE MAGNETICAE

OBSERVATIONES

DE

COGNOSCENDIS ET CURANDIS

MORBUS, ET VITIIS, ET

RETIORUM ET ALIORUM

SCRIPTIS VIDEAT. VINDOBONAE, 1783.

LECTORI BENEVOLO S.

 Tradimus Tibi L. B. observation-
nes istas practicas, de cognos-
cendis & curandis morbis, quas
conscripsit Vir in arte medica sum-
mus, Illustris ELLERUS. Tradimus
autem ita, ut simul maximopere do-
leamus, Viri Illustri has observatio-

nes non ad finem usque perducere
licuisse, quippe quem mors præve-
nit, in hoc ipso perficiendo opere
occupatum. Coacti igitur sumus,
opus nondum ad umbilicum perduc-
tum, cui multa adhuc capita, præ-
sertim de morbis chronicis, plane
defunt, Tibi tradere. Attamen cum
Vir Illustis, observationes hasce non
modo prelo destinasset, sed etiam
initium earum quadam ratione prelo
jam parasset, maluimus, opus etiam
imperfectum in lucem edere.

Non expectabis a nobis L. B. ut
multis laudibus hæc observationes
extollamus: Quilibet, qui profun-
diorem beati Viri doctrinam, qui
acre, ipsius, in dijudicandis & dis-
cernendis rebus, iudicium, qui so-
lertissimam curam, sedulasque ob-
servaciones apud tot ægrotorum lec-
tulos institutas, neque minus multi-
tudinem ægrotantium, quibus per
tam longum temporis tractum medi-
cinam fecit, nobiscum considerabit,
facile perspiciet, hisce observationi-
bus non pauca inesse, quæ tanto Vi-

ro non plane indigna sint, quæ grata & accepta, etiam doctioribus grata & accepta esse possint.

Hoc saltem B. L. sancte adfirmare possumus & debemus, ita esse observationes hæc, uti in schedis reliquit Illustris Auctor. Quanquam enim sine dubio, si longior contigisset vita, secundis curis recognitas, limatiores multo ac auctiores fuisset editurus, religioni tamen nobis duximus, hæc uti sunt, artis salutaris cultoribus invidendi. Vale. Bero-
lini, d. 1. Maj. 1762.

ELEN-

ELENCHUS SECTIONUM.

SECTIO I. *De Statu corporis humani*
sano & aegroto. - - - pag. I.

SECTIO II. *De Febris in genere.* 45.

SECTIO III. *De Febris Continuis.* 61.

Febris ephemera. - - 61.

Synochus simplex. - - 62.

Synochus putrida. - - 64.

Febris ardens, five Causus. 69.

pag.

SECTIO IV. *De Febris intermitten-
tibus & continuis remittentibus.* 79.

Febris quotidiana intermittens. 81.

Febris tertiana intermittens. 83.

Febris quartana intermittens. 92.

SECTIO V. *De Febris continuis re-
mittentibus in genere, & in specie
de veterum quotidiana continua, seu
catarrhali benigna recentiorum.* 104.

Febris tertiana & quartana con-
tinua. 110.

SECTIO VI. *De Febris catarrhalibus
malignis cum vel sine exanthema-
tibus.* 112.

Variolæ & Morbilli 134.

Pur-

pag.

Purpura rubra, urticata, Scar-
latina, &c. 155.

SECTIO VII. *De Febris acutis in-*
flammatoriis. 158.

Phrenitis. 160.

Angina. 166.

Peripneumonia & Pleuritis. 178.

Peripneumonia notha. 203.

SECTIO VIII. *De tabe seu Phthisi pul-*
monali, reliquisque febris lentis
hecticis. 207.

SECTIO IX. *De Hepatitide & Ictero.* 219.

SECTIO X. *De Nephritide & calculosis*
affectibus. 233.

SECTIO

pag.

SECTION XI. *De Ventriculi inflamma-*

tionem.

246.

SECTION XII. *De Intestinorum inflam-*

matione & dysenteriis variis.

253.

SECTION XIII. *De Dysenteria epidemica.*

265.

SECTION XIV. *De Apoplexia.*

278.

SECTION XV. *De Paralyfi.*

298.

SECTION I.

SECTIO I.

De Statu corporis humani sano & ægroto.

Cum vita hominis sana; sensu physico, sit complexus omnium istorum motuum qui in diversis corporis humani partibus, diverso quamvis respectu, simul peraguntur; cumque hi motus diversas omnino actiones, pro partium, viscerum, sensuumque organorum diversitate producant, actiones hæ a Medicis *functiones* fuerunt appellatæ, quo scilicet nomine actionis motus continuus, licet pro partis vel visceris cujuscunque indole dissimilis, ut dixi intelligitur.

Quamvis vero omnes hæ functiones a sanguinis massa, per viscera reliquasque corporis partes mota, originem ducant, motusque hi ab una eademque causa movente oriantur, diversi tamen longe sunt in diversis visceribus ac organis motus hujus effectus, a structura diversa situque harum partium pendentes. Omnes interim a sanguinis motu productæ hæ functiones, vel in secretionibus & excretionibus diversorum humorum eorumque præparationibus, vel in perceptione consistunt, hæc organorum sensuum actio est, illæ viscerum sunt.

Cum igitur motu non intercepto, nec nimis aucto neque debili nimium nulloque impedimento præsentē functiones corporis omnes debite absolvuntur, tunc vita integra adest, quæ *Valetudo optima vel Sanitas* nuncupatur; quod si vero læsio, imminutio, vel integræ cessatio functionis partis cujusvis in corpore nostro existit, id quod ex molestia vel dolore percipitur, *Valetudo adversa vel morbus* adparet, quorum numerus ingens ex diverso læsionum gradu tot tantarumque partium humanum corpus constituentium omnino petendus est.

Morbus itaque, cum functionis cujusdam læsæ præsentiam in corpore denotet, integritas autem functionum harum in debito sanguinis motu per omnia corporis nostri vasa consistat, necesse omnino est, functionis læsæ causam vel in cruore vel in vasis corporis latere, quo sicuti omnia viscera & sensuum organa, ita & ossa pertinent, singula ex vasis & fibris pervia conflata. Ad morbum itaque cognoscendum & dijudicandum, sufficiens requiritur, tum massæ sanguinem constituentis cognitio, tum vasorum per quæ illa vehitur structura. Sanguinis cognitio ex adsumtorum cibi & potus qualitate, quæ in liquidum hocce conver-

tuntur, adipiscitur, vasorum vero structura & actio, ex physicis, anatomicis, mechanicis, hydraulicis &c. subsidiis maxime petenda, ambo vero vastissimum indagationis campum tradunt.

Læsio vel dissolutio partis cujusvis corporis vivi, instrumento licet peracta omnium subtilissimo oculis nostris vix perceptibili, sic & cadaverum cera colorata vel alio liquido idoneo repletio artificiosa vasorum, eorumque, quæ oculos fugiunt, per microscopia amplificatio, abunde credo monstrant, in tota corporis nostri compage nullum dari neque concipi posse punctum, ut ut exiguum, quod non vasculis abundet copiosissimis, liquido circulante, a sanguinis massa accepto turgidis, quæque omnia ex una fonte corde nimirum, motu haud interrupto scaturiunt.

Primus autem liquidi hujus vitalis motor Cor, alterna sua dilatante & contrahente musculari vi & actione, per vasa duo conoidea, in corpore humano maxima, ex membranis & fibris fortioribus conflata, *Aorta* scilicet & *pulmonum arteria* nuncupata, cruoris massam, quamdiu vita subsistit, indefinenter propellit. Ambo hi ex cordis ventriculis porrecti arteriarum trunci, in ramos apicem versus, acutos plerumque angulos formantes, divelluntur, quique rursus in longe tenuiores progrediendo abeunt, donec tandem varie inflexi & tortuosi in ramulos minutissimos visum fugientes explicati, vascula secretoria lateraliter, & in continuitate ultimæ extensionis prima venularum stamina constituent, quæ pedetentim in ramulos ampliores collecta, directione retrograda, venas majores efficiunt; trunci denique maximi harum venarum, *pulmonalem* scilicet & *cavam sic dictam venam* efformant, ad revehendam versus cor sanguinis totius massam. Propterea vasorum horum innumerabilium mira con-

geries, viscerum quotquot in corpore humano reperiuntur compagem, imo & reliquarum partium solidarum extensionem omnem & texturam constituunt; soli pulmones inter viscera, præter vasa cruoris jam enumerata, etiam aërea vasa; *asperam scilicet arteriam* ex structura cartilaginea in vesicularem desinentia, pro aëris ingressu & egressu reciproco habent comites.

Præter cordis in cruore propellendo actionem, aliam adhuc in partibus solidis, maxime arteriis,prehendimus vim, minime enim passive vel ab omni actione destitutæ se gerunt partes hæ, uti veteres credebant Medici, sed insita quasi vi, motui impresso resistunt, reagunt, vel & sponte, maxime irritatæ, actionem monstrant; quam quidem vim, ex admiranda cerebri structura, ab arteriarum innumerabilium, in pia meninge expansione retiformi, corticem cerebri ex fasculis minimis inde emissis producente, tandem in cerebri medullam, scrutatores structuræ suæ perspicacissimos, eludentem desinente, per nervorum inde emissos ramulos quaquaversum distributos adipiscuntur. Nimirum cerebrum una cum substantiæ suæ propagatione cerebello, medulla oblongata & spinali, in embryo primum formati, cordi in puncto saliente adhuc delitescenti, ad vasa dicta explicanda & circulum humorum inchoandum, motum non solum impertit, sed & basin partium solidarum, earumque fibrillam minimam & ultimam constituit, quo fit, ut in omni puncto partis solidæ cujusvis, conatus vis & actio ad resistendum æque ac movendum, quamdiu vita subsistit, percipiatur; functionis nimirum cerebri & nervorum imperscrutabilis effectus ultimus, Medicis *motus tonici, elateris, constrictionis naturalis &c.* nominibus venit, in causis morborum eruendis diffusissimi usus.

Nervorum autem sobolem illam, solidarum partium inchoamentum ac basin; fibrillam scilicet minimam, cavum adhuc cylindrum in muscutorum tendinumque fibris æque ac in vasorum membranis constituere, evincit illorum successiva extensio, qua incrementum acquirunt quævis nostri corporis partes; nutritionem namque in vasculis hisce omnium ultimis peragi debere, nemo facile, Structuræ functionumque partium humani corporis gnarus, in dubium vocabit; id quod denuo evincit, partes corporis nostri solidæ omnes, vasorum diversæ structuræ & actionis compagem esse, per quæ liquida diversa in sanguinis massa contenta, in circulum indefinenter circumaguntur. Cæteroquin verisimile satis videtur esse, ultimam hancce fibrillæ nerveæ extensionem, telam istam cellulosa constituturæ, quæ ex innumeris variè divergentibus lamellulis, spatiola & areolas suæ expansionis replentibus conflata, ubique fere in corporis nostri partibus obvia est, quæque in cylindros convoluta, fibras simplices solidasque, construendis musculis, tendinibus, vasis ac ossibus, porrigit; elementa autem ultima cellulosa hujus membranæ, ex particulis terreis simplicissimis compacta esse videntur, quæ ope glutinis, ex aqua & pinguedine intime mistis coadunata sunt.

Præterea indefessis structuræ corporis humani scrutatoribus jam pridem innotuit, præter motum istum, quem nervi partibus humani corporis imperiunt, & aliam dari motus speciem in muscutorum fibris præcipue se manifestantem, & a nervorum commercio immediate haud pendentem, cum nervis etiam remotis vis quædam contractilis adhuc remaneat in fibris hisce muscularibus, cum irritatæ fuerint a causa stimulantè, pungente vel acri quacunque; id

quod experimentis fere innumeris egregie comprobavit *illustris Hallerus*. Hujus insuper phænomeni consideratio lucem affundere videtur symptomatibus quibusdam explicandis, in morbis quandoque occurrentibus; neque inconsideratam nimis assertionem meam fore existimo, si vi huic fibrarum contractili, maxima ex parte progressum motuum vitalium æque ac naturalium adscribere ausim; edoctus nempe sum, in insectis quibusdam, quorum fibræ valde irritabiles, motus sive functiones ejusmodi debere peragi, quamvis cerebro & nervis omnino destituantur.

Hæc de elatere fibrarum attigisse eo magis necessarium judicavi, quo cruor inde ortum suum maxima ex parte repetit. Hujus autem cruoris cognitio ulterior, ex cibi & potus natura & proprietatibus, variisque, quas in corpore humano subeunt mutationibus acquirenda est. Cibi cum ex Vegetabilium Animaliumque Regnis vastissimis desumuntur, diversis eos pollere proprietatibus nemo nescit. Potus autem, cum sit aqua vel pura, vel succis vegetabilium simplicibus aut fermentatis permixta, inservit cibis hunc potissimum in finem, ut isti dentium, ventriculi & intestinorum actionibus comminuti, misti, subacti eo melius dissolvantur, ut id, quod corpori in nutrimentum cedere debeat, Salivæ, liquoris gastrici, intestinalis, pancreatici & bilis præparationibus ulterioribus ita commutentur, ut in liquorem subtilem lacteum abeant, sub chyli nomine notum, sanguinis massæ admiscendum.

Quum vero ciborum ex animalium penu defumtorum ea sit indoles, ut in isto caloris nostri corporis gradu, mutationem seu potius corruptionem putredini accedentem facile acquirant, cautum est a Summo rerum Conditore, ut ista carniū ad corruptionem
pu-

putridam vergens dispositio avertetur, per cibos acorem facile contrahentes, putredinique resistentes, quos vegetabile regnum suppeditat, quibus opitulatur culinaris sal, optimum ad arcendam putredinem condimentum.

Lacteus hicce liquor a cibis segregatus, Chylus dictus, quamprimum per vascula minutissima lactea idcirco appellata ex intestinis ad mesenterium delatus, novo liquore glandularum meseraicarum dilutus, in receptaculum commune collectus, venæ subclaviæ per ductum thoracis infusus, & sanguini denique in cordis ventriculo dextro admistus fuerit, pulmonali arteriæ commissus in rete vasculoso pulmonum, super bronchiorum vesiculas expanso, ab aëre inspirato premitur, compingitur, cruori pristino jam formato admiscetur eique penitus adsimilatur; quando tunc cordis ventriculo sinistro per pulmonalem venam traditus, ibique in aortam pulsus, per vibrationes arteriæ hujus continuas, (cujus ramorum myriades, in corporis totius compage in omni puncto distribuuntur) in cruoris consistentiam denique transformatus deprehenditur.

Cruoris hæcce massa per pulmonum arteriarumque reliquarum actiones perfecta penitusque elaborata, cum ex secta vena portio ejus collecta in vasculo excipitur sibi que relicta examinatur, tria potissimum diversæ speciei fluida sistit; major pars rubra, in solidam fere massam concreescens, dimittit alteram partem, ex flavo albescentem, quæ in gradu caloris, naturali paululum majori, albuminis ovi instar coagulatur, quæ & tertiam massæ hujus partem amplectitur, prioribus vehiculi instar subservientem, calore aquæ in modum in auras dissolubilem; tria hæc distincta fluida sub *Cruoris*, *Seri* & *Lymphæ* nominibus Medicis cognoscuntur.

Rubra pars, adhuc fluida, per microscopium examinata, sistit globulos minutissimos, rubros, fere pellucidos, fero & lymphæ innatantes. *Serum* quoque corpuscula sphæroidea, flavescentia, pellucida, prioribus, teste *Lewenhoekio*, sextuplo minora, nutrimentum & accretionem corpori in vasculis ultimis præbentia, & actione ulteriore vasorum elasticorum in globulos rubros quoque mutari apta conspicienda præbet. *Lympha* denique, aquæ instar, motu & calore adjuta, impedit ne cruoris & feri molculæ solidiores coëant, sed fluidæ conserventur, pro nutritione peragenda æque ac vehiculum præbendo liquoribus superfluis, officio defunctis, ex sanguinis massa secernendis.

Porro lymphæ hæcce, principio salino ex alimentis digestis & solutis imprægnata, Salivam, ut & ventriculi, intestinorum pancreatisque succos, ex vasculis glandulisve horum viscerum segregatos constituit. Residua hujus lymphæ portio, quam post secretiones in ventriculo, intestinis & pancreate, perpeffas, sanguis hicce adhuc retinet, vehiculum sistit, cujus ope liquidum illud amarum, saponaceum, quod bilem efformat, a cruore hocce, per portarum venæ truncum ad hepatis delato, secernitur, cui opitulari videtur lienis sanguis, qui, cum nullam in hoc viscere secretionem, sed potius, ob motum lentum & remoram, relaxationem patitur, dispositionem forsitan acquirit bilis secretioni proficua, quando cruori præcedenti in portæ trunco mistus fuerit. Ulteriori autem bilis præparationi egregie inservit partim portio ista oleosa, pinguis, soluta, in omento a venis epiploicis resorbta, portarum sanguini tradita; partim etiam latex ille putris, rancidus, alcalinus, ex venis resorbentibus, in intestinis crassis excrementorum diversorio collectus, & ad

trun-

truncum portæ per meseraicas venas delatus, quæ potissimum partes saponaceum huncce liquorem efficiunt, cum aquosa pinguibus, pro chylo conficiendo, sunt miscenda.

Lympha denique vehiculo quoque inservit eliminandis per renes & cutim partibus istis superfluis pinguibus, salino-terreis, per motum sanguinis nimium exaltatis, ad acrimoniam alcalescentem vergentibus, sub lotii sudorisque nominibus notis. Serosa vero sanguinis portio, subacta penitus & præparata, solidis partibus corporis in nutrimentum cedit, promovendo scilicet accretionem meculas nempe restituendo, circulatorio motu in vasculis abrasas & detritas. Intimius adhuc elaborata feri hujus portio, ex omnium viscerum & organorum indole purissima collecta, forsitan in semen abit partium harum omnium compos. Pars denique feri omnium subtilissima & simplicissima mirum illud nervorum fluidum videtur efficere, cujus modum præparandi in cerebro æque ac secernendi abstrusissimum, ut apertius detegi possit, vasorum vetat summa exilitas, quippe quæ microscopiis etiam optimis, imo & ratiocinio fere omni penitus se subducunt.

Fluidorum hujus indolis motus, causæ suæ proportionalis, cum scilicet per omnia vasa continuus & non interruptus deprehenditur, singulas corporis nostri actiones vel functiones perficit, & ideam tunc sanitatis perfectissimæ sistit. Quando vero motus hicce a causa quæcunque impedimentum offendit, ut ut minimum illud sit, molestia vel incommodum inde exortum, statum sanitatis integræ minuit, & cum perdurat, noxium existit & morbi cujusdam fomitem introducit, adeo ut ægritudo vel morbus semper functionis alicujus læsæ præsentiam in corpore humano manifestet.

Functionum harum differentia a Medicis olim stabilita, inque *Vitales*, *Naturales* & *Animales* disparitata, morborum diagnosi eruendæ plurimum inservit. *Vitales* ideo appellatæ sunt, quia vitam, quæ in sanguinis circulo, præcipue per cor, cerebellum & pulmones actio, sustinet, licet quandoque functiones reliquæ debilitatæ valde sint, vel etiam per tempus aliquod suppressæ, quamvis tunc vita solummodo minima adesse observetur. *Naturales* autem functiones a nutrimento in visceribus abdominis chylopoioeis in naturam humanam convertendo ad massam sanguinis elaborandam nomen acceperunt. *Animales* denique functiones ita nuncupatæ sunt, quoniam sub imperio animæ vel mentis ab intellectu conceptæ & per voluntatem in actum deductæ liberrime exequuntur; ceteroquin musculares maxime motus & sensuum organa functiones hæ respiciunt. Priores duæ, vitales nimirum & naturales functiones, cum a mentis nutu immediate haud pendeant, nec ab ejus imperio augeri, nec minui, neque deleri integre possint, sub naturæ conservatricis præsidio quasi constitutæ, motus suos operantur, videturque inde intelligi posse, quid sub naturæ humanæ nomine indicare voluere veteres Medici.

Causæ vero functiones hasce corporis nostri debilitantes vel lædentes, cum innumeræ fere deprehendantur, itaque morborum ingens quoque numerus indagantibus occurrit, quod nec mirum videbitur illi, qui vilem materiei, ex qua corpus humanum colligitur compositionem, ejusque debilem valde cohesionem sedulo perpendit, quæ scilicet omni quasi momento per motum detrita & abrafa, per nutrimenta quotidie refici ac redintegrari debet ne tota machina corruat. Hæcce vero diversissimæ indolis cum sint,
ratione

ratione molis æque ac qualitatis damnum afferre possunt. Cumque adsumta hæc tot mutationes in humano corpore subire debeant, antequam nutritioni, restitutioni corporisque conservationi apta reddantur, & illa, quæ ex his superflua sunt, iterum eliminantur, instrumenta vero, viscera scilicet, cum illorum fluidis, quorum ope hæc omnia peragi debent, innumeris fere modis affici, lædi vel debilitari possint; ingens ideo læsionum & ægritudinum campus corporis humani scrutatoribus se offert, quæ cum effectus sint a causis suis pendentes, earum indagatio propterea summe necessaria erit iis, qui ad morbos propellendos animum intendunt.

Nec mirum videri debet, quod causæ pleræque vitam & sanitatem nostram sustinentes, aer videlicet & nutrimenta, maximum quoque morborum numerum in corpus nostrum introducere apta reperiantur. Aer, summe necessarium illud vitæ sustentaculum, ejusque motus ventus scilicet, per inspirationem omni fere minuto secundo, quamdiu homo vivit, intra pulmones receptus, totamque corporis superficiem ambiendo premens, quando nimis calidus æstivo tempore & siccus existit, perspirationem corporis plus justo auget, sudores nimios manare facit, liquida proinde subtilissima ex sanguinis massa educit, corpus debilitat, cruoris globulos condensat, serum inspissat, circulationem in vasculis ultimis minuit, stases liquidorum efficit, meatus obstruit, morbos acutos inflammatorios omnis generis, præsertim peripneumonias in pectore excitat. Aer autem nimium frigidus & siccus, in elasticitate sua valde auctus fibras partium solidarum densat & constringit, humorum circulum in superficie corporis suffocat, pulmonum vesiculas contrahit, siccatur, liquida secreta ibi vel secernenda coagulat, tussis,

catarrhos, coryzas, glandularum tumores in faucibus producit, quique affectus febres plerumque catarrhales habent comites. Nimum diuque vero perdurans aer humidus, partium solidarum fibras laxat, earumque elaterem debilitat, transpirationem prohibet, humores eliminandos accumulat, unde iterum febres catarrhales cum tussi exoriuntur, colluvies serosa in diversis corporis partibus colligitur, & pulmo contactui aeris ejusmodi indolis magis expositus peripneumonias serosas violentas sæpissime patitur &c.

Præterea si quis animum advertit ad moleculas istas & corpuscula innumera quoad originem & figuram nunquam satis determinanda, continuo in aerem elevata & in ejus fluido natantia, quæ partim terræ globus ex mineralium penu exhalando porrigit, quæ mare, flumina, palludes per calorem solis elevant, quæ dissolutiones putredinosæ animalium aeris æstuantis committunt, quæ corrupta, combusta vel fermentantia vegetabilia in aerem protrudunt, quæque ex ægrotorum, morbo quodam epidemico decumbentium corporibus exhalant miasmata seu effluvia nociva, contagiosa in aere collecta, appropinquantes ceteroquin sanos inficientia, quicumque inquam hæc aeris inquinamenta, ex ejus tamen indole minime procreata, probe secum perpendet, is non adeo mirabitur morborum ingentem istum numerum ex prava aeris constitutione originem ducentium, videturque aeris ventorumque considerationem exactam, ad morborum diagnosin eruendam, a Medicis recentioribus nimium neglectam fuisse, quamvis maxime inculcatam ab Hippocrate aliisque Medicis Græcis præcipue & qui ejus presserunt vestigia.

Nec in minori copia morborum causas suppeditat alterum istud vitæ sanitatisque fulcimentum, Alimenta
vide.

videlicet quotidie adsumenda, minus equidem nociva, si sub sanæ mentis moderamine eorum copia æque ac delectus semper statueretur; cum vero ad oblectamenta sensus moventia naturalis hominum proclivitas mentis imperium in hoc passu ut plurimum reprimat, cibi & potus copia eorumque qualitates longe diversæ, multa incommoda producere & morbis gravissimis viam sternere posse nemo ignorat; nausea, ructus, cardialgia, vertigo, vomitus, respiratio anxiosa, digestio impedita, chylicatio prohibita, sunt effectus qui a Stomachi, per ciborum potusque copiam nimium extensi inertia exoriuntur; ut taceam reliquas, quæ ex heluorum ejusmodi intemperantia oriri possunt in sanguinis massa infirmitates.

Sed hæc ciborum potusque incommoda, illorum sæpius noxiæ adhuc superant qualitates, quæ cum sensu physico innumeræ fere sint, attentionem Medici omnem certe postulant. Sic usus nimius carniū pisciumque sale communi conditorum, producit in sanguinis massa serum acre dissolutum, ad destruendum solidas partes potius quam ad nutriendum aptum, inde dolores rodentes, pustulæ, scabiei & scorbuti muratici Species originem ducunt. Ingurgitatio acidorum vel acescentium nimia & consueta acorem in Sanguine auget, qui serum coagulando obstructions in vasculis minimis producit, unde nutritionis defectus, macilentia, pallor, serpigo, rheumatismus, dolores vagi, arthritici podagrici, & in Stomacho voracitas, cardialgiæ &c. existunt. Sapor acutus, ex rebus sale & oleo acribus unitis productus, quo alimenta gustui & palato gratiora reddita supra modum quandoque permiscetur, *acrimoniam* in cruore creant *aromaticam* a Medicis neotericis dictam, quæ fibras partium solidarum stringit, in ventriculo ardores cardialgicos, nauseam, ructus

ruetus & sæpe vomitus excitat, motum sanguinis & calorem auget, liquida dissipat, febres, arthriticos dolores, debilitatem denique & maciem inducit. Abusus liquidorum adhuc fermentescantium inflationes ventriculi & intestinorum spasticas creant, quas excipiunt sæpe vomitus, diarrhææ, dysentericæ & cholera quandoque. Liquores vero fermentati, ex vino vel frumento collecti, destillatione repetita a phlegmate liberati, ac in majorem gradum subtilitatis spirituosa evecti, aromatumque extractione penetrantiores adhuc redditi, si in majori copia quotidie hauriuntur, motum oscillatorium in fibris accelerant, capitis temulentiam inducant, liquidissimam sanguinis partem dissipant, crassiorem inspissant, functiones corporis omnes debilitant, infarctus viscerum eorumque obstructions, tumores, leucophlegmatiam, hydropem, sensus hebetes obtusos procreant, affectus ut plurimum sanationem omnem illudentes.

Cibi ex Vegetabilibus viscosa tenacitate præditi sunt, quam quidem in farina, pro pane conficiendo, fermentum quodammodo aufert & corrigit. Reliqua farinacea per fermentum non correctæ, ut & animalium gelatinæ, quando ignavum nec motu nec laboribus exercitatum corpus hisce nimium nutritur, tunc illa viscositas ventriculi & intestinorum fibras laxat, illarum cavitates extendit, peristalticum motum debilitat, chylicationem debitam impedit, obstructionem in lacteis meseraicisque tubulis procreat, abdomen durum ac tumens elevando diaphragmatis motum minuit & suffocat, cruorem totum denique viscosum reddit; inde pallor habitus corporis totius, glandularum schirrhi, partiumque solidarum in Secretione & excretionem inertia, viscerum denique labe oriuntur; & quis ignorat illas ex hisce causis originem ducentes ægritudines?

Ni-

Nimius vero carnis, tam animalium terrestrium quam aquaticorum usus, victu interim vegetabilium acescentium penitus neglecto, humores nostros ad corruptionem putridam disponit, serum nutriens depravat, sitim ingentem, oris fœtorem, inflammationes, ulcera, febres putridas, cum vomitu nidoroso excitat, maxime ex carne valde pigui multum comesto.

Sunt & aliæ morborum causæ in corpore vegeto & sano existentes, quæ ut plurimum ex neglecto vitæ regimine debito originem ducunt, quarum indagatio Medicis maxime incumbit; Notum est, quod naturalis humorum in corpore nostro circulus, musculorum motum frequentiores omnino postulet, hocce enim nimium quiescente, maxime in iis qui vitæ sedentariæ nimis indulgent, sanguis spissescit, ejus debita velocitas minuitur, cellulosa membrana adipe impletur, obesitas colligitur, fibræ otiosæ torpescunt, laxantur, serum tardius motum in pituitam denique abit, hinc obstructio in minimis, leucophlegmatia, anasarca, oedema, feri & lymphæ collectiones hydropicæ variæ; ex quibus facile colligitur, similes enarratis, in humoribus nostris mutationes sanitatem depravantes accidere debere, si quis somno indulget immodico, quo præcipue sanguinis lentor, parte subtilissima dissipata, cerebrum aggravat, sensus interni tunc cum externis debilitantur, denique torpent.

Quod si vero motus musculorum nimius quotidie corpus nostrum immoderata exercet, tunc stricturæ & laxationes fibrarum muscularium reciprocae, diu continuatæ, sanguinis velocitatem plus solito augment, quo liquidissima expelluntur, serum in pelliculam inflammatoriam cogitur, vascula minima per attritum cruoris nimis fortem dissolvuntur, pingua in sangui-

nis

nis massa cum falibus nimium exaltata, in alcalescen-tem volatilem abeunt acrimoniam, si humorum putredinosa dispositio introducit & a bile per motum quasi adusta augetur, lymphæ in ichorem conversa, adipe dissipato, cellulosam membranam replet, corpus extenuatur; sanguis porro hunc in modum dissolutus & depravatus, febres inflammatorias in suppurationem & gangrænam vergentes introducit. Sic & vigilia nimia pari fere modo corpus humanum afficit, qua nimirum diu continuata, omnes corporis functiones, in præparatione, perfectione, secretione & excretionem humorum debilitantur & mentis denique actiones requisitæ impediuntur.

Animi tandem pathemata variarum in corpore mutationum causam præbere omnibus notum est, unde multi & gravissimi sæpe morbi originem ducunt, quique omnem Medici attentionem inprimis merentur. Explicatu quidem difficilius affectus hi præ reliquis sunt, quoniam ab effectu solummodo cognoscuntur, cum mentis cum corpore unionem & commercium minus cognitum habeamus, perfecteque ignoremus qua lege in se reciprocè agere, vel pati a se mutuo possint. Hoc interim perspectum habemus neque intellectus neque voluntatis animæ vi, propositoque deliberato cordis motum augeri, minui, vel sisti penitus posse ad vitales nimirum actiones delendas; neque omni mentis nisu peristalticum ventriculi & intestinorum motum pro functionibus naturalibus citius vel tardius exequendis intendere vel suppressere queamus; multo minus quoque voluntati mentis imperio auscultat sudoris desiderata expulsio, lotii in majori copia secretio, neque alvi frequentior solutio reliquarumque in corpore secretionum æque ac excretionum naturalium acceleratio aut suppressio; nihilominus ex-
perimur

perimur quotidie, a causis plerumque externis, quæ sensuum organa solummodo afficere videntur, enormes in anima mutationes oriri posse, quibus animales non solum, sed & vitales æque ac naturales in corpore functiones, maxime aliquando perturbantur.

Intuitu originis harum animi passionum, nihil præterea determinare licet, quam id quod omnibus notum est, scilicet quod ab objectis externis tenerrima nervorum medullosa substantia in sensuum organis obvia & explanata, leniter tacta vel etiam percussa, mutationem hanc ad cerebri medullam, ab arteriis in cortice cerebri in infinitum quasi divisis ortam, transportet eique communicet, quam quidem mutationem in cerebro, *perceptionem* Physici vocant, quæ ne statim deleatur aut pereat, impressionem inde factam esse autumant, impressionis modum licet ignoremus. Interim apparet, perceptiones hujusmodi in sensu visus sub specie *imaginis*, in reliquis vero sensuum organis sub *Idearum* speciebus, menti se iterum pro lubitu sistentibus, repræsentari, unde *Imaginatio* & *Reminiscencia*, tanquam primæ entis in corpore nostro cogitantis operationes originem ducunt. Harum Idearum quarundam examen & comparatio a mente instituta, earumque consideratio ad eruendum ex iis notiones sive Ideas novas easque vel veras vel adparentes, *Ratio-cinium* vocatur, & si veræ vel convenientes eliguntur, *Judicium*. Delectus inde & debita æstimatio earum quæ nobis conveniunt & ad felicitatem nostram augendam conferunt *Intellectus* dicitur, ex determinatione vero intellectus, cum bonum aliquot, sive verum sive apparens eligit, *Voluntas* oritur, cujus sæpe tantæ vis & imperium in intellectum determinatum deprehenditur, ut maxima inde pathematum copia derivari que-

ant, quæ corpus nostrum quandoque exagitant & morbos producant.

Ita videmus voluntatis vim mentem sæpius in iram, in furorem, in vindictam rapere, quando quis iusto, vel etiam a culpa remotus patitur; *stat pro ratione voluntas*. Sic *metus, anxietas, terror, melancholia, desperatio* oriri possunt, cum quis conscientia scelerum suorum opprimitur, quæ voluntate deliberata olim perpetravit. Præterea bonorum quocunque modo acquisite ut & famæ jactura subita & inopina, diurnam *tristitiam, moerorem, mentis denique alienationem* plenariam producere possunt. Affectus hisce haud abfimiles procreat quandoque summa inopia rerum earum omnium, sine quibus vita sustentari nequit. Affectus hi omnes ab ideis moerorem afflictionemque creantibus oriuntur, e contrario ideæ gratissimæ quandoque vitæ periculum inferre possunt, sic *letitia immodica* de boni cujusdam inexpectati & spem omnem superantis acquisitione non raro funesta existit; interim multorum sæpe animi affectuum vehementia a temperamento, vel ab educatione neglecta aut depravata, originem repetit.

Ex hisce animi violentis affectionibus, quæ periculosas totidem in sanguinis massa mutationes producant, multos atroces morbos procreari posse notissimum est. Sic ab *iracundiâ & furore* videmus liquidi nervei motum concitari, cordis actionem augeri, pulsus frequentiam accelerari, sanguinem in vasa minima pelli, secretiones inde turbari &c. affectus inde secuturi, Medico actionum corporis gnaro, latere nequeunt. Ita quoque experientia constat quod *metus & timor*, a mala præsertim conscientia producti, fibrillas vasorum minimorum stringant, motui liquidorum in illis iter præcludant, sanguinis massam a corporis su-

per-

perficie ad vasa majora retropellant, pallorem & frigus in extremitatibus relinquant, perspirationem supprimant, respirationem augeant, musculares æque ac vasorum motus & vibrationes debilitent, liquida spissiora reddant &c. Quis autem medicæ artis peritus, vel etiam scientiæ hujus ignarus non percipit varios inde excitari posse morbos? quibus non multum abfimiles ex *moerore & tristitia* oriri posse experientia comprobat.

Alias denique causas adhuc humanum corpus ab extra afficientes offendimus, que multos quoque morbos producant, uti sunt omnes illæ, quæ integumenta, carnem, ossa comprimendo, pungendo, rodendo, dissolvendo, frangendo, vel quocunque demum modo lædere possunt, solidis æque ac fluidis partibus noxiæ & quandoque exitiales, qui inde producti morbi, licet chirurgiæ potius objectum sint, Medici tamen directionem & auxilium sæpius postulant.

Insuper ille, qui multis ægrotis consulit, necesse habet ut animum sedulo advertat ad illas, in quam plurimis corporis nostri partibus sæpius occurrentes sanguinis vel humorum ex sanguine ex loco in locum translationes sive *congestionēs*, (*μετάστασις* Græcis nuncupatæ) quæ, num naturæ agentis conamen, an patientis defectus, aut hallucinantis naturæ error sint, scrutari lubens superfedeo; hoc interim scio, quod absque mentis directione congestiones hæ existant, & cum non semper in sensus explorantis vel etiam ægroti incurrant, ex functionum, illarum partium quas occupant, debilitate vel impedimento cognosci facile possunt. Pro causis vero agnoscunt, mox *plethoram* sive sanguinem superfluum, nimis motum vel etiam vitiatum, *cacochymicum*, quemadmodum videre est in *ophthalmiis* si ad oculos, in *otalgiis* si ad aures, in

hæmorrhagiis si ad nares, ad pulmones, ad renes, ad intestinum rectum, vel ad uterum &c. nimia velocitate propellitur cruor; mox a secretionibus naturalibus suppressis vel imminutis congestiones ejusmodi oriuntur, sic videmus, quod humidum transpirabile retrocedens & ad pituitariam narium membranam delatum, *Coryzas* ibi, in faucibus *Anginas*, in respirationis organis *Pleuritides spurias*, in intestinis *tormina* & *diarrhæas* &c. sæpius excitent. Mox experimur quod lymphæ vel serum acre extra circulum secedens hinc inde collectum, in media carne *Rheumatismos*, in articulorum ligamentis partibusque tendinosi *Arthritides*, in nervorum ramis *commotiones spasticas* procreent; Et quis ignorat, quod pus, in partibus nonnullis internis æquæ ac externis collectum hærens, resorberi & ad alias partes delabi iterum possit, novosque morbos, pro partium quas denuo occupat indole, introducere?

Ex causis hæctenus recensitis, unde omnes fere morbi cogniti originem trahunt, distinctio illa, inter causas remotas scilicet & proximas, in scholis medicis introducta, dijudicare facile poterit, quicumque secum perpendet, quod ad causas remotas omnes istæ sint referendæ, quæ corpus ita mutant ac disponunt ut aptum sit morbum suscipere, ad proximas vero causas referri debere omnes istæ quæ morbum immediate constituunt, itaque causa proxima remotæ juncta morbum apparere facit, illa *προκαταρκτική*, hæc vero *προηγμένη* Græcis audit, quæ quidem causarum distinctio, ad eruendum morbum quodammodo utilis est Medico, quamvis aliæ magis subtiles ac superflue causarum distinctiones, a quibusdam Systematum compilatoribus introductæ, intellectum magis obumbrant quam expediant; fundamentum sane præcipuum
praxeos

praxeos medicæ & forte unicum est, debita causarum morbi cognitio, quoniam is, qui causam morbi tollit, morbum sanat, quia propter felicissimus Medicus erit ille, qui causas morborum perfecte poterit cognoscere. Ceteroquin de causis morborum remotis notandum adhuc esse experientia monet, quod illud quod noxium sit uni individuo, alteri minus noceat, imo quandoque proficuum sit, id quod toties experimur de aeris, cibi potusque qualitatibus, motuque corporis, maxime si successive & a primis statim incunabulis tenerum corpus ad vitæ genus vel durum vel molle fuerit adfuerum, quo fit, ut tractu temporis functiones corporis nostri auscultent quasi consuetudinibus, quæ sæpius noxia faciunt innocua, & hæc aliis corporibus iterum nociva reddunt, unde proverbii origo, quod consuetudo sit altera hominis natura.

Præterea ex comparatione accuratius instituta structuræ partium humanum corpus constituentium cum earum functionibus, non adeo difficile erit, debite versato in hac scientia Medico, illud præternaturale a causa morbi proxima distinguere, quod morbum necessario sequitur vel comitari solet, & in scholis Medicorum Symptoma vocatur, cujus cognitio ideo necessaria est, ne quis in errorem Agyrtarum incidat, qui structuræ functionumque partium corporis ignari, symptomatibus plerumque medelam afferre tentant, intacta morbi causa proxima relicta.

Hæc ipsa denique structuræ corporis humani cognitio, ex anatomes studio acquisita, si cum functionum viscerum organorumque notitia ex physiologicis fontibus repetenda comparatur, indaganti Medico signa minime dubia patebunt, quæ morbum in corpore præsentem ejusque causam proximam indicant; cognitis enim functionibus viscerum, organorum, par-

tiumque reliquarum omnium dum corpus optime valet, illarum aberrationes, defectus vel læsiones ex situ partium & doloris indole cognoscuntur, & sic morbi cujusvis diagnosis haud difficile eruitur; ætas vero, sexus, temperamentum, vitæ genus consuetum, anni tempora, morbi epidemice grassantes, infectiones &c. quæ si cum præcedentibus comparantur, prognosin morbi præsentis indicare solent.

Hiscæ vero signis, diagnosin æque ac prognosin morborum dilucidantibus, maxime subvenit pulsus arteriarum examen, & respirationis ægroti consideratio, una cum investigatione debita illorum quæ naturaliter ex corpore secernuntur, uti sunt saliva, sudor, lotium, alvi fæx, quæ, an nimix sint, aut deficient? indagandum, ut & earum qualitates explorandæ sunt; sic quoque cruor, si quis ex vena detrahatur, considerandus erit, inprimis ejus color, miscela & consistencia &c.

Cum pulsus arteriarum, massæ sanguinis plerumque caloris gradum, ejusque motum varium, ut & secretiones inde pendentes annunciet, ejus consideratio, ad morbi cujusvis indolem vel proprietates eruendas, ab omni tempore valde necessaria judicata fuit; Cumque *pulsus plenus, satis fortis, ast mollis & æqualis*, musculorum cordis fiat validam contractionem, liquidiq; cerebellosi in nervos cordis influxum debitum, sanguinis copiam sufficientem in motu suo nullo modo impeditam, ut & arteriarum omnium, per quas movetur sanguis, structuram fortem commonstret, corpus humanum in sanitate optima constitutum esse pulsus ejusmodi indicat. Facile inde perspicitur, quod pulsum ab hisce conditionibus aberrationes vel alterationes, impedimenta quædam & obstacula denotent, quibus efficitur ut sanguinis circulus, qui functi-

onum

onum omnium in corpore causa primaria existit, mutationes ejusmodi indicans, cujusdam morbi imminentis vel etiam jam præsentis indicium fit. Ita *Pulsus debilis, parvus & rarus*, constrictionem cordis minus validam, ex cruoris inopia & liquidi nervosi influxu insufficienti ortam manifestat, inde functiones viscerum debilitatæ, earumque secretiones & excretiones imminutæ deprehenduntur; quamobrem pulsus ejusmodi parvus & debilis persæpe in relaxatione nimia vasorum & viscerum detegitur, scilicet si major sanguinis, inprimis serosi & lymphatici pars, arteriis neglectis intra vasa venosa, lateralia & excretoria quasi immota hæret, id quod in cacochymicis & leucophlegmaticis corporibus experimur. *Pulsus tardus & debilis*, contractiones cordis debiles ex cruoris inopia & liquidi nervei defectu ortas, declarat; *Pulsus autem debilis & frequens* simul, acria & rodentia in sanguine contenta prodit, aliquando ex spastica fibrillarum contractibilibum strictorio motu exoritur, vascula arteriarum minima in extremitatibus comprimendo, & cruorem in vasa majora retropellendo, id quod in frigore febrili detegitur. *Pulsus magnus & durus*, vasa plena, cruorem compactum & densum, arterias minimas coagulo inflammatorio hinc inde obstructas, hinc secretiones & excretiones interruptas designat, & in febribus cum inflammatione stipatis plerumque occurrit. *Pulsus parvus & durus*, cruoris massa deficiente, obstructions ejusmodi inflammatorias, in organis præcipue vitalibus subsistentes monstrat, & non raro in peripneumonia occurrit, ubi magna cruoris pars intra pulmones inflammatos remoram fatalem patitur, quare periculosus semper habendus, imo periculosissimus pulsus ejusmodi dijudicandus, si simul *inequalis vel intermittens debilis & durus* deprehenditur. Cete-

roquin isti, qui Medicis antiquis *serrati*, *caprizantes*, *myuri*, *dicroti* &c. audiunt, hujus pulsus duri & parvi gradus esse, exploratione constat, quorum tamen indagatio, in dijudicandis morbis præsertim acutis, vel ex miasmate infectivo natis, in crisi expectanda, vel ea deficiente quoque, non supervacaneum esse expertus sum. Ceterum observasse necesse est, quod ætas, sexus, temperamentum, animi affectus, consuetum vitæ genus, anni tempora, mutare quodammodo possint, quæ de pulsuum differentia hætenus attuli, quare monitum hocce sedulo erit perpendendum, priusquam ex pulsu ægroti, signa morbi vel diagnostica vel prognostica quævis indicare cogimur.

Ex Respirationis negotio in morbis signa petere non incongruum esse, experientia testatur; sicuti enim *respiratio facilis, equalis, constans, magna & lenta*, functiones pulmonum, diaphragmatis & musculorum motui viscerum horum intervientem rite constitutas esse, sanguinisque circulum nullum ibi & in partibus reliquis impedimentum pati, abunde declarat; ita *respiratio parva & celeris* pulmones rigidos, vel cruoris, vel feri pituitosi, vel tumoris cujusdam, vel tuberculorum minus meabilium vitio obstructos indicat; porro *dolens valde & difficilis respiratio, cum suffocationis metu*, pulmones a cruore denso, valde compacto repletos & inflammatos, inde tracheæ vesiculas pro aere admit-tendo parum dilatabiles, manifestat. *Exspiratio autem valde calens, anhelosa & frequens cum sibilo stertoroso*, inflammationem gangrænosam brevi lethalem, monstrat. *Frigidus vero aer expulsus*, pulmonis sphacelo jam destructi mortisque appropinquantis indicium est. Quod si denique a cruoris inflammatoria tenacitate, vel a pituita densa, aut a multo ichore purulento, in pulmonum vomicis jam ruptis collecto, *respirationem* offen-

offendimus valde operosam, una cum anhelitu, & stertore, claviculisque, sterno, & costis, cum nisu difficili elevatis, ægrotum in agone versantem & ilico morituum declarare possumus. Nihilominus probe adhuc observandum est, quod vitæ nostræ inseparabilis comes respiratio, ab aere, anni tempestatibus, vitiosa pectoris conformatione, animique affectibus, varias aliquando mutationes subire possit in corporibus cæteroquin sanis. Nihilominus respirationem sæpius symptomatice pati posse suffocationemque minari, quando ventriculus ab ingurgitatione vel flatibus nimium repletus, motum diaphragmatis impedit pectusque coarctat, id quod a spasticis stricturis non raro accidit, testibus hypochondriacis, & fœminis hystericeis, de hac respirationis molestia & suffocationis metu sæpissime conquerentibus; similiaque incommoda respirationis hæcce difficultas creat illis, qui a catarrhalis pituitæ fibrillas irritantis in bronchiis decubitu asthmaticas constrictiones suffocativas, periodice experiuntur.

Porro ad morborum diagnosin æque ac prognosin eruendam, multum quoque tribuitur lotio, utpote signo in ægrotis præ cæteris indagando; quamvis latex hicce excrementitius, ratione ætatis, sexus, temperamenti, vitæ regiminis adsuæti, præcipue propter cibi & potus differentiam copia & qualitate, quoad colorem & consistentiam multum differre possit, etiam in corporibus optime valentibus: Interim experientia testatur, quod nihilominus in morbis signa, ex lotio petenda minus dubia, ex illius copia, colore contentis, & interdum odore quoque dijudicare non incongruum sit, cum sanguinis qualitatem in ægrotis manifestare aliquo modo possit. *Copia* ejus ex adsumto potu facile dijudicatur, quæ si *parcior* excernitur, nec sudore reliqua pars fuerit dissipata, renes obstructos vel spasmos

coarctatos denotat; si urinae copia excreta, adsumta liquida longe superat, transpirationem deletam, sudoremque penitus suppressum & vascula renum nimium laxata, cruoris penuriam, lymphæ vero & feri abundantiam & diabeten inde exortam, indicat. *Lotium tenue excolor*, aquam quasi puram limpidam referens, constrictionem spasticam tubulorum renalium, affectiones hypochondriacas aut hystericas designat, vel animi pathemata vehementiora recens perpeffa, in morbis acutis vero apparens tale lotium coctionis & criseos impedimentum & remoram ostendit, maxime ubi materia nociva evacuanda jam ad partes nobiliores delata, inflammationes periculosas, deliria, gangrænas, convulsiones & mortem sæpe annunciat. *Lotium tenue, rubrum, diaphanum, absque sedimento*, in parva copia sæpe redditum, motum sanguinis validum prægressum, tenacissimamque salium, pinguedinis & terræ in hoc fluido cohæsionem ostendit, inde attritum & destructionem vasculorum minimorum in visceribus nobilioribus, coctionemque tardam & crisin valde dubiam indicat, unde pessimi præsagii semper in morbis acutis erit. *Rubrum* ejusmodi lotium, quod post excretionem sedimentum mox copiosum, lateri rubro, vel bolo hujus coloris contritis simili dimittit, post vehementiorem sanguinis motum, finitis intermittentium febrium paroxysmis cernitur, ex acrimonia nimirum pingui salina, cruoris valde dissoluti moleculis pituitosis, ex vasculis minimis abrafis ortum, quod si diu durat corpus debilitando, vascula minima partim destruendo, partim obstruendo, nutritionem impediendo, morbos chronicos ab atrophia, vel etiam a leucophlegmatia pendentes, relinquit. *Lotium crassum, albicans, cum sedimento crasso copioso & cum doloris sensu excretum*, acrimoniæ acidæ in sanguine præsentiam manifestat &

& juxta Celsum l. 2. c. 4. articulorum & viscerum dolores denotat. *Urina coloris nigricantis* quandoque conspicua, cruorem atribilarium motum, in circulum raptum & ad viscera delatum, infinita mala in acutis præfagit & in *Causo* mortem indicat, quare Celsus l. 2. c. 6. mortiferam illam declarat, quæ simul crassa & mali odoris est; in senibus hæmorrhoidariis vero, lotium hujus coloris ut grave symptoma quandoque observavi, non vero tam exitiale quam in acutis. *Lotium colore obscuro croceo tinctum*, lintea colore hoc imbuente, mox sedimentum crassum obscure rubescens ad vasis fundum dimittens, icterum, in reliquo corporis habitu quoque satis conspicuum, patefacit. Quod si autem *lotium viridescens* quandoque conspicitur, bilis vitiiati, in cruoris circulum rapti indicium est, indeque veterum *bilis vitellinae, porraceae, isatodes & æruginosae* species ex animi affectibus violentioribus, motibusque convulsivis nonnunquam ortæ intelliguntur, quæ non raro gravissima circa præcordia & imi ventris viscera introducere valent symptomata; quare viscerum dolorem tumoremque *ex urina viridi* declaravit Celsus l. 2. c. 7. Contenta reliqua in lotio conspicienda ex urinariis viis ut plurimum, partibusque liquidum hocce segregantibus male affectis ejiciuntur; ita *pus, carunculae, fila, arenulae, mucus, pituita fursfuracea & sanguis sincerus* quandoque ex renibus, ureteribus, vesica, vesiculisque seminalibus, prostaticis & urethra separari & ejici possunt, prout scilicet hæ vel illæ morborum causæ, jam nominatas infestant partes, quasque doloris in corpore sensus, ratione situs & functionum in partibus debilitate manifestat. Præterea *pinguis & oleosa quasi cum lotio excreta materia*, si aliquando adparet, ex sanguinis nimio motu diu subsistente & pinguedinem solvente exorta, acrimoniam in fluidis, atrophiam

phiam & phthisin inde orituram significat. *Lotium* emissum *ad vasis latera crystallos pellucas exiguas* affigens, ex salium quorundam acrimonia prædominante efformatas, arthriticos dolores rheumaticosque comitare solet. Sic in catarrhosis affectibus capitis, gulæ & pulmonum, *spumescens quandoque urina & spumam diu servans* conspicitur, orta scilicet ex adipe soluto cum salibus, per motum cruoris in lixivium quasi converso, alcaliscentis acrimoniæ in sanguine indicium; si vero nimis exaltata cum salibus pinguedo, *urinam flammeam quasi & foetidam* simul efficit, reliqua corporis fluida putredine conspurcans, difficillimam sanationem in acutis æque ac chronicis morbis futuram, indicat. Ceterum *urina turbata illa, jumentorum instar, aut cerevisiæ corruptæ similis*, capitis dolores prodere testatur Hippocrates §. 70. Sect. 4. Qui & *nubeculam rubellam in lotio hærentem*, crisin subsecuturam in morbis denuntiare affirmat. §. 71. Sect. 4. &c.

De Sudore ut signo, in febribus maxime acutis, considerando, animadvertendum est, quod evacuatio hæcce semper violenta in corporibus sanis optimeque valentibus non nisi post motum corporis vehementiorem observetur, aut si noctu stragulis nimium obruitur corpus; superflua autem lymphæ ex cruoris massa officio suo defuncta ex cute reliquisque corporis cavitatibus, quas aer externus ambit & premit, sub specie halitus solummodo, non vero sudoris per transpirationem insensibilem ex corpore sano ejicitur, quæ ut ut imperceptibilis illa sit, juxta *Sanctorii & Keilii* calculum tamen, liquidi adsumti dimidium circiter per excretionem hancce dissipat.

Sudor itaque cum effectus solummodo sit auctoris sanguinis per circulum agitati motus, ita in febribus quæ motus ejusmodi patiuntur, considerationem
ejus,

ejus, ad prognosin stabiliendam, non supervacaneam fore arbitror. Cum vero sudoris profluvium tactu præcipue cognoscitur, cutis autem quæ calorem naturalem exhibet, non madida sed mollis & uda aliquantulum reperitur, transpirationis insensibilis subsistentis, non vero sudoris erumpentis indicium est; itaque sudoris propulsio, quæ motum sanguinis auctum supponit, etiam caloris gradum majorem in cute augeat necesse est; Sudoris vero liquidum per motum & calorem in hunc modum versus cutim propulsum, in ejus miliaribus glandulis coacervatum & secretum, perque ductus cutis innumerabiles expulsum, canales humidi transpirabilis, prioribus longe minores, intricati & compressi redduntur, propterea insensibilem hancce transpirationem naturalem retinent & suffocant. Quo magis autem sudoris hocce profluvium perdurat, eo majorem sanguis lymphæ & feri jacturam patitur; quare febrium intermittentium paroxysmi diutius protracti vel sæpius recurrentes, ut & nonnullæ acutarum febrium species, quæ cum *sudoris abundantioris profluvio* invadunt, & fere absque remissione febrem concomitantur, cruorem spissum & tenacem reddunt, secreta minuant, vasa viscerum minora obstruunt, cachecticos reddunt ægros, variosque præterea morbos chronicos introducunt. In febribus lentis autem, ubi sanguinis massa nimium dissoluta, fibrarum in vasculis elater debilitatus est, *sudoris* ejusmodi *effluvium diuturnum* succos dissipat, ægros extenuat, nutritionem impedit, corporis robur aufert, marcorem, atrophiam & phthisin denique introducit.

Sudor in morbo deprehensus *acidum spirans*, prædominantis in sanguinis massa acrimoniæ acidæ indicium est; ubi vero *sudor viscosus, foetens* nares ferit, corruptelam humorum alcalescentem in putredinem vergentem

gentem suspicamur, qui cum simul *frigidiusculus* deprehenditur, pessimi prælagii in morbis acutis erit.

In hisce insuper morbis, maxime in febribus continuis malignis, de integra sæpe transpirationis æque ac *sudoris suppressione* conqueruntur Medici, unde morbi prognosis dubia valde redditur, medendique methodus; Sed phænomeni hujus origo illum latere nequit, quem observatio docuit, symptoma hocce a morbi hujus indole pendere; nimirum febres acutæ continuæ, malignitate simul stipatæ, quando in corpore prædisposito oriuntur, cum oscitatione, lassitudine subita, sensuque frigoris in extremitatibus totaque cutis superficie se manifestant, certo satis indicio, quod *miasma* vel materia illa nociva aeris in sanguine hærens morbumque introducens, vasculorum fibrillas minimas irritando spasmodice contrahat, sanguinis circulum ad majora vasa retropellat, in minimis illum suffocet, consequenter sudoris humidique transpirabilis secretionem impediat, quamdiu scilicet spasticæ constrictionis causa in cute subsistit; & quamvis postea cruoris retropulsi & in majoribus vasis accumulati motus & attritus, ab acri stimulante auctus, febriles motus maxime intendat, calorem & æstum augeat, cruoremque denuo in vasa minima undique pellat, pariter & illa cutis valde repleat, id quod calor molestus & urens quandoque satis indicat, ut sudoris expulsio inde expectanda sit; verum ex structura corporis liquet, quod tunc hicce cruoris impetus vasa cutis sanguifera dilatando, necessario illa sudoris & transpirationis longe minora, comprimere, cutemque magis calidam, siccam & asperam reddere debeat, donec tandem febrilis materia, per motum & attritum cruoris subacta, comminuta, per medicamenta idonea correctæ, perque secretionem & excretionem reliquorum viscerum,
in-

intestinatorum scilicet & renum quæ aer externus non coarctat, maximam partem eliminata, causam motus febrilis & caloris in cutis superficie minuat, vasculaque ejus perspirabilia iterum referat, & secretionis functionem in iis denuo restituat, morboque critice solvendo subveniat; id quod tarde sæpius accidit, cum transpirationem expectatam post viginti dies elapsos, in febribus ejusmodi continuis malignis restitutam demum vidi; & sic ratio simul redditur, cur in morbis hujusmodi malignis epidemice grassantibus, vascula dicta cutis minima, per attritus calorem destructa, liquida corrupta emittant, quæ in tubercula minima, sub epidermide collecta & paululum elevata, *purpuram dictam albam vel rubram* ostendant, vel etiam in morbi hujus indolis vehementiori gradu, *maculas petechiales dictas* ex atro rubentes monstrent vasculorum horum gangrænosa aut sphacelosa destructionis indicium, quæ periculosissima in morbis hisce signa dubique semper eventus esse, nemo in medica praxi versatus in dubium revocabit.

Sanguinis ex ægrotantium venis educti examen minime supervacaneum esse inde elucescit, quod liquidi hujus motus naturalis non interruptus, vitæ & sanitatis nostræ primaria causa sit. Ille enim, qui partes sanguinem constituentes cognitæ perspectasque habet, existimare facile poterit, num illa, ex venis emissæ, in vasculum idoneum excepta, sibi relicta & refrigerata sanguinis portio, illas partes, quas frigefacta sponte separat, cruorem scilicet sive partem rubram serum seu partem nutritioni dicatam, cum lymphæ sive aqua diluente remixtam, in debita proportionem, colore & consistentia exhibeat, nec ne? interim qualitatis requisitæ integritatem vel defectum in sanguinis massa indagare, quotidiana occasionem præbebit praxis.

Nimirum in statu naturali & sano, cruoris in superficie color rubicundus & floridus & in ima parte magis fuscus apparere, in tertia circiter liquidi serosi & lymphatici parte immersus natum vel subsistere debet. Quod si itaque *cruoris pars serosam quasi suffocat, & gelatinæ instar concreta*, nihil fere lymphatici liquoris separare permittit, signum est plethoram, sive sanguinem superfluum, in corporis vasis nimium moveri, unde secretionum turbationes, cruoris in vasculis minimis accumulationes, inflammatoriæ stases & febres inde exortæ, vasorum dilatationes & rupturæ, unde nasum, pulmonis, uteri, intestinorum &c. hæmorrhagiæ, aliaque hujus generis symptomata, brevi pertimescenda sunt. Sanguis autem qui undique, in ima parte æque ac in superficie, *ruborem dilutum exaltatum* monstrat, in junioribus nasum hæmorrhagias, hæmoptyses, in ætate provecioribus vero rheumatismos, vagasque arthritides excitat. Ubi cruori seu rubicundæ portioni innatat materia ex flavo albescens admodum tenax, vel quæ pellis instar cruorem undique tegit, febris cujusdam inflammatoriæ præsentiam in corpore denotat. *Cruor dilutus, non valde coherens & multa pituita perfusus*, reperitur in corporibus cacochymicis, arthritide vexatis, vitæ sedentariæ adfuetis. Si *pituitosum serum, multa flavedine biliosa scatens, cruorem tegit*, jecur, visceraque chylopoiea labefactata indicat. *Cruor valde compactus, ater, pinguis, terrestris*, feri nihil vel parum dimittens, atrabilariam humorum conditionem monstrat, melancholici & maniaci sanguinem hujus consistentiæ exhibent. *Ater sanguis, crassus, non coherens sed in grumos collectus*, sero muriatico perfusus, & in superficie mucro flavo viridi hinc inde reclusus, in corporibus scorbutico vero correptis offenditur. *Sanguis vero tenuis grumofus, parum concreescens*

ab acrimonia alcalescente putrida dissolutus, in febribus ardentibus putridis contagiosis summeque periculosis, conspicitur. Denique *sanguis* e vena eductus, valde *dilutus*, cujus pars seroso lymphatica, *multa pituita* scatens, cruorem tenuem rubicundum copia valde superat, leucophlegmatiam & hydropis species varias annunciat.

Præterea Medico, de sanguinis qualitate iudicium ferenti incumbit, ut ætatem, sexum, temperamentum, vitæque genus simul exploret, quæ fluidum hocce intuitu coloris & consistentiæ, multum variant. Nam in juventute utriusque sexus, ut & in ætate provectioribus, qui temperamento sanguineo gaudent, floridum magis sanguinem & vividæ rubedinis conspiciamus; In corporibus media ætate constitutis, quotidiani motu & multo labore fractis, vel cholericæ temperamento præditis, adparet cruor valde densus, compactus, ruboris magis obscuri, qui parum feri lymphatici dimittit. Porro pigri, desidiosi, qui vita sedentaria delectantur & habitum corporis laxum monstrant, sanguinem coloris rubri languescentis, valde dilutum, multa pituita perfusum & tectum ostendunt; Cruor vero crassus, ficcus, ex atro rubens, temperamentum atrabilarium, melancholicum, prodit &c. Præterea in sanguinis huiusmodi examine notandum denique venit, quod in corporibus sanis fluidum hocce brevi post partum ex venis eductum, rubedinem suam in superficie multoties abscondat sub velo albicante lacteo, ab imperitis pro pituitosa saburra habito, cum tamen nihil aliud sit, quam chyli ab alimentis recens extracti, & per circulationem nondum subacti aut in cruorem conversi, copia, quæ vero penitus disparuisset, modo vena post horas aliquot tardius fuisset pertusa.

In signis morborum enumerandis hætenus occupatus, non omittenda esse judico præfagia illa, quæ in morbis maxime acutis crisin appropinquantem vel etiam præsentem indicare solent, quorum consideratio eo magis necessaria, quod sæpius in hisce signis hallucinari vidi Medicos juniores, dum symptomatibus crisin præcedentibus arcendis occupati, illam potius turbant & morbum sæpius acutiorem reddunt, non sine vitæ ægrotantis discrimine. Veteres Medici, inprimis græci, qui artem salutarem observationibus perpetuis ad lectos ægrotantium factis locupletare, & medendi methodum inde eruere studebant, non potuerunt non animadvertere, quod in febribus acutis, quarum symptomata indies augebantur, principium quoddam materiale nocivum, vel materia quædam noxia, morbum efficiens, in sanguinis massa existere debeat vel introducta sit, febris causam *προκαταρκτικήν* sive proximam constituens, quæ, quamdiu illa cruorem inficeret & cum eo in circulum acta, ad omnes corporis partes propelli & distribui possit, symptomata graviora producere apta sit, pro partium, viscerum vel organorum, quæ magis vel minus afficit, indole vel functione.

Observationibus hisce sedulo continuatis, adparebat artis medicæ peritis, materiam hancce noxiam per cordis & vasorum vim indefinenter in circulum actam, mutationem pati & corrigi posse, ut apta reddita, per secretionem naturalem ex sanguinis massa eliminetur. Conflictum fero istum materiæ morbosæ cum cruore circulante *πεπασµόν* sive coctionem nominabant, per quam disposita & ad evacuandum apta redditur materia quam *κρίσιν* vocabant, iudicium quasi de morbi exitu suppeditans. Cum vero morbi vigor indies augebatur, viscerumque functiones in secernendo

&

& excernendo quotidie imminuebantur, ideoque symptomata morbi primaria increfcebant, tunc ſtatum hunc morbi cruditatem dixerunt, qua durante coëctio protrahitur & criſis impeditur.

Criſis perfectæ igitur adpellanda erit illa, ubi tempore poſt coëctionem debito, morbi materies per narium, uteri aut inteſtini recti hæmorrhagias, vel per alvum, lotium ſive ſudorem, quandoque etiam per vomitum ſpontaneum integre ejicitur, cum remiſſione ſymptomatum plenaria & ſanitatis perfectæ reſtitutione. Signa vero criſin ejusmodi inſtantiem indicantia, (veteribus, ſymptomata critica appellata) obſervabimus præcipue ſequentia: Viſ vitæ vel functionum vitalium, parum mutata vel imminuta deprehenditur, licet animales ut & naturales functiones debilitatæ quandoque adpareant, laſſitudo porro & debilitas cum anxietate conjuncta, aliquando etiam cum ſopore & ſomnolentia, imo cum levi delirio nonnunquam ſtipata obſervatur; Nox criſin antecedens, abſque ſomno ſæpe peragitur; dolores præterea, gravitates, titillationes, æſtus, ſitis, ſpaſticæque conſtrictiones, maxime in illis corporis partibus, ubi critica expulſio intenditur, præcedere ſolent; qua demum ſuccedente & debite abſoluta, decrementum morbi inſequitur, vitæ virēs increſcunt & functiones ſucceſſive in integrum reſtituuntur. Tempus autem criſeos incertum ſemper manebit, cum a morbi natura, ſymptomatum gravitate, temperamento, ætate, ſexu, vitæ regimine adſueto & a regione pendeat; Quare critica tempora, a veteribus Medicis, maxime ab Hippocrate ſtabilita, in noſtris hiſce oris fallacia ſæpe deprehenduntur.

Criſin imperfectam demum illam nominare conſueverunt Medici, quando viſ vitæ vel functionum vitalium robur, materiam morbi, coëctione licet ſuſcepta

sed non penitus absoluta, totam subigere, immutare, aut critice evacuandam aptam reddere nequit; quare mota licet materies illa, ex virium defectu tamen intra corpus relicta, & ad hoc vel illud viscus, organon vel partem delata, morbum novum, ut plurimum chronicum introducit, qui ratione partis vel visceris quod occupat, majus vel minus incommodum aut periculum involvit; morbi hæcce permutatio potius quam solutio, Medicis græcis *κρίσις μεταστροφή* audit.

Cum vero vitæ vis morbo solvendo, vel materiæ morbiferæ expellendæ penitus impar sit, tunc symptomata morbum ejusmodi acutum concomitantia, quotidie in pejus ruunt, id quod in febribus ardentibus putridis, & catarrhalibus malignis epidemice grassantibus, in nostris regionibus, & in his maxime subjectis accidere solet, qui in ætatis vigore constituti, victu incongruo, duro, crudo, copioso, corrupto, difficilioris digestionis, liquoribusque spirituosus, aut corruptis, in copia haustis, adfueti, corpus æstuans subito frigori exponunt, vel ex inopia & paupertate corpus male vestitum, interdium laboribus fractum, & noctu stragulis necessariis destitutum, injuriis aeris exponere coguntur. Causis hisce & similibus prægressis, sanguinis massa, perniciosam sæpe patitur mutationem, quæ scilicet morbi materiam generat & exhibet, sensibus nostris imperceptibilem, ab effectu luctuoso solummodo cognoscendam, quæ exhalando per cutem & pulmones, illos qui ad ægrotos ejusmodi accedunt, aggreditur, dum illorum cruorem, per actionem fermentationis æmulam depravando, simili morbo funesto afficit; unde infectionis & contagii in morbis origo & progressus aliquo modo intelligi poterit.

Aegroti vero, qui hocce morborum genere, vitam superante, succumbunt, sequentia inprimis symptomata monstrant: morbus subito corporis, viribus quasi exhausti, partes omnes invadit, pulsus debilis, celer, aliquando durus simul & intermittens, cum respiratione impedita & anhelosa cernitur; anxietas valida circa præcordia sentitur; secretiones naturales turbantur & deficient; lingua, palatum & fauces, saliva exsiccata arescunt, sordities seu crustæ nigricantes fuscae, in his partibus colliguntur; nausea perpetua ciborum appetentiam integre delet, sitim vero auget quæ mox inextinguibilis evadit; cui non raro vomitus cum alvi dejectionibus serosis putridis, & guttulæ paucæ atrii coloris e naribus aliquando, sed absque levamine succedunt; urina sæpius reddita parca, rubra, tenuis & spumosa adparet, & sudor cum aliquando prorumpit, in guttas circa caput & collum collectus, viscosus & frigidus deprehenditur. Tristitia hæcce symptomata mox excipiuntur mentis alienatione & delirio; somnus nullus insequitur vel jactitatione membrorum perpetua turbatus, vires suffocatas minime reficit; tremuli motus linguæ, labiorum & manuum cum spasmodicis partium constrictionibus, de functionum vitalium decremento testantur; oculi nunc sponte lachrymosi, nunc sicci & pulverulenti conspiciuntur; torvo interim vultu ægroti tales intuentur adstantes, floccos denique colligunt, & insciis ipsis excrementa egrediuntur &c. Nulla præterea criseos levantis vestigia in toto morbi decursu adparent, cum recrementa illa, quæ nares, alvus, renes & cutis quandoque emittunt, partium destructionis magis quam reparationis signa sunt, uti & illæ in cute aliquando elevatae vesiculæ lividæ, aut maculæ exatropurpureæ, corruptionis gangrænosæ potius quam crisis salutaris indicia sunt.

sunt. Ex signis jam recensitis, symptomata critica antea enarrata, a symptomatibus morbi acuti quotidie incrementis distinguere, non adeo difficile erit junioribus Medicis, qui ægrotantium sanitati restituendæ sedulo operam dant.

Cum criticæ evacuationis negotium in febribus præsertim acutis, naturæ providæ ceu directrici adscribitur, mentem asserti hujus, paucis explicare non superfluum fore existimo. Minime sollicitus quidem sum de conceptu diverso quem diversimode de natura definienda tradunt autores; nec litem movebo, an criseos opus, mente inscia, vel sub ejus directione a natura perficiatur? sed solummodo phænomena, uti adparent, & in corporis nostri structura, ejusque partium functionibus fundata sunt, considerabo, missis interim omnibus verborum ac explicationum ambiguitatibus. Omnibus itaque structuræ corporis humani gnaris, nexus ille strictior ultro patefcit, qui inter Cor, Pulmones & Cerebrum intercedit, pro inchoando scilicet & sustinendo motu illo, qui functiones vitales seu vitam hominis efficit: mirabilis sane adparet in isto motu, catena seu circulus, nimirum cor, respirationis adminiculo, sanguinem, pro liquido nerveo perficiendo cerebro committit, hoc vero, pro motu cordis sanguinem propellentis continuando, nerveum hocce liquidum cordis musculis sine interruptione iterum infundit, huncque in modum *vitales* nostri corporis *actiones*, quamdiu vita subsistit, absque mentis imperio peraguntur.

Supposito itaque hocce motu vitali circulatorio, in quo cordis, pulmonum & cerebri functiones potissimum consistunt, aliarum simul partium functiones inde defluunt, nam eodem cordis motu, respiratione, & liquidi nervei ex cerebro influxu adjuvantibus, sanguis

guis ad viscera abdominis chylopoiea propellitur, quorum ope cibi & potus adsumti in chylum & sanguinem convertuntur, nempe ad jacturam illam, quam corporis nostri liquida omni momento patiuntur refarciendam, quæ sanguinis redintegratio vitali functioni sustentandæ necessaria omnino reputanda est; cumque viscerum horum, ventriculi nempe, intestinorum, hepatis, lienis, pancreatis & omenti actiones ita ordinatæ & dispositæ sunt, ut assumpta nutrimenta per *Χυλο-καὶ αἱματοποίησιν* in nostri corporis indolem & naturam quasi convertant, actiones hæ, collective sumtæ, Medici, sub *functionis naturalis* appellatione a reliquis functionibus distinguere consueverunt.

Hiscæ consideratis & præmissis, intelligere haud difficile erit, quemadmodum in statu corporis naturali & sano, viscera abdominis chylopoiea, per præparationis & secretionis actiones, ex alimentis chylum pro sanguine conficiendo extrahunt, superfluaque ex cruoris massa, ad nutritionem minus apta, per intestinorum, renum, ac cutis emunctoria separant & ejiciunt; ita hæcæ partium viscerumque actiones, cum in corpore ægroto æque perdurant & subsistunt, nocivum illud, quod morbi causam constituit, huic viscerum actioni simili modo subjicitur; quare noxium illud, quod vel fluidorum motui resistens, vel aliquid acre, solida irritans est, quoniam effectu suo motum febrilem in cruore excitat, similem immutationem & correctionem, per vires functionem vitalium & naturalium subire poterit, ut per secretionem naturalem ad crisin vel criticam evacuationem denique aptum reddatur; evacuationem hanc naturæ operanti vel directrici adscribere si placet, naturam humanam censeo definiendam esse, quod sit structuræ corporis humani insita vis, quæ circulatorio sanguinis motu, per vis-

cerum vitalium & chylopoieorum functiones directo, alimenta pro corporis nutriendi conservatione præparare & assimilare, omneque præterea superfluum, peregrinum & noxium ex sanguinis massa, citius vel tardius, pro nocivæ materie indole ejicere vel eliminare valet. Inde simul adparet, divina sapientia cautum esse, ut vitales naturalesque corporis humani functiones, intellectus & voluntatis nostræ directioni minime obediant, ne quis passionum suarum violentia raptus, & ab omni spe dejectus, functiones hasce sistere & se ipsum interimere pro lubitu possit, id quod facillimæ executionis fore arbitror, si functiones hæ, ut illæ animales, quæ musculorum in extremitatibus corporis motui, sensibusque externis quibusdam & internis dicatæ sunt, mentis vel animæ imperio obedirent. Medicis nihilominus, qui veram & adæquatam de natura humana notionem sibi acquisiverunt, sedulo incumbit, ut naturæ hujus motus, molimina & effectus in morbis assidue observent, iisque si salutare sunt, subveniant, motibus vero erroneis blandam potius correctionem suppeditent, quam violenta disturbance evacuationes críticas per medicamenta incongrua impediant, morbumque insanabilem aut lethalem quandoque reddant.

Quod in signis morborum fusius explicandis hætenus commemoratus sum, nemo mihi vitio verter, qui mecum considerat, quod illorum cognitio exacta, ad medicam artem cum successu excolendam, summe omnino necessaria sit; Neque nimium me asseruisse crediderim, si experientia edoctus affirmare conarer, quod ille qui ex reiteratis dissectionibus anatomicis, humani corporis structuram perfecte cognovit, cognitarumque partium viscerum & organorum functiones, secundum veræ physiologiæ ductum indefesso studio scru-

scrutatus est, causasque morborum & signa hætenus recensita, & per tot secula a Medicis observata, optime cognita perspectaque habens memoriæ suæ impressit, in diagnosi pariter ac prognosi morborum errores committere non facile possit, inprimis si illud phænomenon præternaturale, quod functionis debilitatæ visceris vel partis cujusdam locum in corpore ægroti indicat, dolor nimirum, morborum fere omnium inseparabilis comes paulo accuratius examinetur; qui, si obtusus, premens & fixus observatur, pituitosam obstructionem partis subjacentis ut plurimum prodit, febremque catarrhalem quandoque habet comitem. Si dolor hic, subito existens, abdominis ambitum hinc inde occupat, a violenta flatuum in intestinis extensione, sanguinisque cursum in iis impediente oritur. Si sensim increfcit doloris cujusdam prementis & obtusi species, & per tempus aliquot in eodem loco permanens sentitur, tumoris in parte vel viscere, paulatim collecti, vel etiam scirrhi ibi subsistentis indicium est. Si vero dolor vehemens acutus, pungens & lancinans observatur, stasin cruoris inflammatoriam in vasculis sanguiferis ultimis manifestat, pars affecta tunc ex situ & structura in corpore cognoscenda, febrem continuam inflammatoriam ut plurimum comitem habet. Quod si autem pulsans simul adparet acutus & lancinans hujusmodi dolor, tunc tensio dolorifica in illis partibus subsistit, ubi arteriolæ pulsantes in finibus obstructæ basin osseam nactæ sunt, quemadmodum illæ periostei, ligamentorum & tendinum circa juncturas, unde dolores acerrimi in cephalalgiiis, arthritidis quibusdam speciebus & præcipue in podagra deprehenduntur. Dolores prementes obtusi sed vagi ambulantes quasi, mox hunc mox alium locum occupantes, a pituita catarrhali originem nacti,

mediam musculorum carnem ut plurimum infestantes, sub rheumatici doloris adpellatione cogniti sunt. Illud vero dolorum genus, quod subito sæpius, sine causa morbi manifesta corpus aggreditur, notabilem simul functionum vitalium inprimis debilitatem vel trepidationem inducens, pulsus & respirationis mutationem subitam manifestans, in nervis vel illorum origine cerebro aut cerebello hæere, spasmodicæ harum partium nervosarum strictione produnt; quæ, prout universaliter vel particulariter constrictiones exercent, epilepsias, convulsiones partium quarundam, passiones hystericas & hypochondriacas &c. inducunt, a sanguinis abundantia, defectu vel acrimonia introducta, originem ducentes. Alia insuper doloris species, nervorum texturam & actionem quasi suffocans in febribus malignis epidemice grassantibus percipitur, cum dolor gravis comprimens, motuique & actionibus resistens, totam corporis compagem omnesque artus occupat, functiones viscerum in hunc gradum debilitando, ut in vitæ discrimen incidat ejusmodi æger, antequam medicinæ faciendæ occasio conceditur, nempe cum miasma sive noxium illud, morbum efficiens, in nervorum staminis altius radices egit. Digressionem hanc de dolore, in morbis fere omnibus obvio, non superfluum fore existimo, quia morborum diagnosi eruendæ maxime conducit.

Ex corporis itaque structura functionibusque læsis per signa recensita morborum diagnosin perfecte cognoscere, Ariadnes filum esse credo, quo Medici rationales ducuntur leniendis medendisque morbis per remedia appropriata opem ferre; sed medicaminum plane innumerabilium farrago, quem per tot secula experientia quidem parcus, opinio & præcipitantia vero sæpius introduxit, ancipitem plane reddit Medicum

inprimis juniorem, quænam scilicet remedia ad morbum quem tractat laudata, eligere, quæque relinquere debet. Accedit, quod ex accuratiori studio, in morborum phænomenis observandis, neglecto, sæpius medicamento ægri porrecto adscribatur id, quod vitæ naturæ actionum, ex legibus motus in sanguinis massa effectus fuit. Aliam adhuc fallaciæ hujus rationem fuisse autumo, nimirum operatio sæpe contraria, remedii cujusdam diversis ægrotis in eodem morbo exhibiti, cujus tamen ratio in ætate, sexu, temperamento, vitæ genere, *ἰδιοσυγκρασία* abscondita latens inquirenda. Plura hic monenda, quæ de medicamentorum simplicium vitiosa collectione & selectu, eorumque pharmaceutica vel chymica præparatione debita neglecta dicenda forent, lubens omitto, ut & abusum istum, nulla venia dignum, quem Empyricorum more, Medici quandoque magni nominis committere non erubescunt, dum medicamentorum compositiones, quamvis ut plurimum triviales, ex lucri potius immodica, quam charitatis cupidine commoti, sub specioso medicinæ universalis vel polychrestæ encomio, non vili certe pretio vendunt, quibus promissis fidem adhibens ignarum vulgus, ultra nummorum, etiam sanitatis & vitæ ipsius jacturam sæpius patitur.

Hisce consideratis, adferere ausim, me, multa experientia veritatis hujus omnino convictum esse, quod major ægrotantium numerus, ex remediorum abusu & copia, quam ab illorum defectu vel inopia vitam amittant, nihilque per multos jam annos mihi magis in votis fuit, quam ut scientiæ artis salutaris cultores, ad illam veterum, maxime Hippocratis, in præscribendis remediis, simplicitatem, animum sedulo velint advertere, ne tot inconcinnis sæpe medicamentorum

com.

44 *Sectio I. De Statu corporis humani &c.*

compositionibus ægrotos obruant, & posthabitis in discernendo & excernendo naturæ motibus, crises expectandas impedian, sicque morbum, quem extirpare tentant, atrociores sæpe vel penitus insanabilem reddant; ex accuratioribus vero, in morborum medela institutis observationibus convicti percipient, non a remediorum copia, sed ab illorum selectu & administratione requisita sanationem morborum pendere. Selectus vero eo redit, ut virtutem simplicium medicamentorum specificam ad hunc vel illum morbum sanandam, a Creatore sapientissimo huic vel illo remedio concessam, eruere tentemus; hunc in modum effectus & vires specificæ argenti vivi, chalybis, opii, Peruviani corticis, Nitri &c. in morbis quamplurimis innotuit, & non dubito temporis successu & diligentia probe adhibita, specificas aliorum quoque remediorum simplicium virtutes fore detegendas; cautum enim esse a summo rerum conditore arbitror, appropriata omnium morborum remedia in rerum natura existere, modo mortales per experimenta idonea, observationesque debitas in hisce detegendis multum laboris & operæ infumere vellent, nec se deterrere finant, licet Hippocrates experimentum periculosum & judicium difficile declaret in hac brevi vita & longa arte, occasionem ut ut celerem nihilominus arripiendam esse existimo.

SECTIO II.

S E C T I O II.

De Febris in genere.

Cum omnium morborum maxima pars, febrem habeat comitem, ita ejus vera indoles & extendi modus exactam præ reliquis meretur indagacionem; mira quidem apud Autores hac de re discrepantia occurrit, five ortum febris ejusque causam proximam, five sedem & symptomata nonnulla illam concomitantia, spectes; sed in litibus illorum enumerandis tempus contere superfluum duco, cum ex phænomenis omnium simplicissimis edoctus sim, febrem tunc in corpore humano existere, quando pulsus naturali celerior vel frequentior & simul functionis, visceris aut partis cujusdam læsio vel debilitas deprehenditur; ex omnibus reliquis symptomatibus, diversas febrium species concomitantibus, plura aliquando adesse vel etiam omnia abesse quandoque possunt, febre nihilominus subsistente; quare pulsus celeritas conjuncta cum functionis cujusdam in corpore læsione, signum essentialiale & pathognomicum febrium constituit.

Omnibus vero artis peritis jam dudum innotuit, quod pulsus celeritas contractionis cordis velocioris causam agnoscat, & quod hujus contractionis velocioris causa pendeat ab influxu velociori reciproco nervosi liquidi in cordis musculos, simulque a sanguinis venosi in cordis ventriculos velociori irruptione ad frequen-

quentiorem nimirum constrictionem, cava cordis irritando. Nemini porro latet, quod febris ab interna causa ortæ accessus vel ejus initium, se manifestet vel inchoat semper cum rigore vel horripilatione, pulsu frequentiore & calore vel æstu subsequente; quæ phænomena, quoad gradum vel durationem vehementiora vel remissiora, aut penitus disparentia sed de novo iterum irruentia esse possunt, pro febrium diversarum scilicet natura & indole.

Horripilatio, frigus, tremor, prima febris se manifestantis symptomata, in tota plerumque corporis superficie deprehensa, sanguinis circulantis interruptionem vel moram in cutis vasculis, partibusque musculosis subjacentibus indicant; orta hæc phænomena, sine dubio, a spasmodica fibrillarum constrictione, vascula harum partium minima coarctante, & liquida versus majora vasa interiora retropellente. Spasticæ hujus strictionis præsentiam satis manifestare videntur fibrillarum istæ, inter constrictionem & relaxationem subitam occurrentes vacillationes, contra voluntatem ægroti sibi mutuo succedentes; pro causa vero agnoscunt obstruentem materiam, quæ vel vascula minima suffocat & liquidorum circulum in iis impedit ut in plethora, vel quæ acredine sua fibrillas vasculorum irritat & in constrictionem cogit.

Ex causis hisce proximis enumeratis, sanguinis versus majora vasa retropulsio, sensim aucta illorum arcta repletio & diametrorum eorum extensio insequi necessario oportet; conatus vero reactionis fibrillis vasorum congenitus, motum majorem & validiorem in sanguine propellendo excitat, qui ad cerebrum cum impetu delatus, liquidi nervei secretionem augendo, majorem ejus copiam ad organa vitalia & cordis nervos dimittit, hinc validior cordis contractio, moti
vero

vero sanguinis in cordis ventriculos irruentis impetus, dilatationem ejus ilico restituit & irritatione sua, constrictiones æque ac dilatationes reciprocas sibi mutuo succedentes, promovet; quo necessario ingens globulorum sanguinis attritus inter se & ad vasorum latera efficitur, unde calor ille febrilis, frigus prægressum excipiens, necessario subsequi debet. Hinc a resistentia obstructi contra sanguinis motum auctum, cordis & arteriarum pulsus elevatur & frequentior fit, vasa a sanguinis pressione tenduntur, unde dolor, capitis inprimis, percipitur, ut & anxietas illa molesta efficitur, cum ingens cruoris pressio in pulmonum vasculis resistentiam fere insuperabilem nacta, respirationem quasi suffocat. Vehemens calor porro, a valida ista cruoris resistentia protractus, liquidissima expellit, reliqua inspissat, secretiones & excretiones valde turbat, spasticas strictureas auget, unde nausea, ructus, flatus, vomitus, diarrhoeæ quandoque, motus convulsivi sæpe, & deliria aliquando, paroxysmo diu subsistente, tanquam febris vehementioris symptomata non raro percipiuntur. Indeque ratio pater, cur motu ejusmodi sanguinis vehementiori perdurante, resistentia materiæ peregrinæ, febrem efficientis denique subigitur, & coctio illa veterum Medicorum efficitur, qua, apta materies illa redditur, ut critica evacuatione eliminari possit.

Tempus vero, quo commorari solet febrilis ejusmodi accessus, pendet a citiore aut tardiore causæ proximæ antea memoratæ dissipatione; nimirum illa, vascula minima obstruens materia, quæ sanguinis massam in majoribus vasis in motum febrilem concitaverat, quando motus hujusmodi impetu sensim dissolvitur, corrigitur & cruori iterum assimilatur, aut subacta & cocta secernitur & critice evacuatur, circulus-

culusque sanguinis in locis obstructionem passis denuo restituitur; tunc demum, cessante febrili sanguinis velociori motu, febris quoque integre cessat & aufertur. Sic tempus durationis hujusmodi febrilis accessus, febrium differentias constituit, quæ nunc sub diversis nominibus unicuique, etiam lippis & tonsoribus notæ satis sunt, quæque animum advertendo facile distinguuntur; nempe si materiei febrem causantis expulsio completa, viginti quatuor vel triginta horarum spatio penitus absolvitur, tunc illa febris *ephemera* sive unius diei vocatur; si ultra protrahitur, pro vigore & symptomatum adparentium indole, diversa nomina accepit, quæ sub febrium continuarum appellatione comprehenduntur, omnesque febrilis materiei lentam ac tardam resolutionem, pro causarum scilicet natura, monstrant, uti sunt *Synochus simplex*, seu *Ephemera plurium dierum*, & *Synochus putris*, quas febris species græci Medici *Συνοχῆς* dixerunt seu *continentes*, (ad veteres scriptores intelligendos magis, quam ad praxin medicam utilis distinctio.) Denique *febris ardens* inter febres hasce continuas locum vindicat, & certo respectu etiam *febres acutæ inflammatoriæ*, *catarrhales malignæ*, *epidemicæ*, febribus hisce continuis adnumerandæ sunt, uti & *lentæ hecticæ*.

Quod si vero febris cujusdam accessus, intra viginti & quatuor horarum spatio decurrit quidem, penitusque cessat, postea vero iterum redit & ægrotum denuo aggreditur, alia febrium classis existit, quam sub febrium intermittentium nomine indicare consueverunt Medici; cum vero recursus ejusmodi febrilis accessus non uno eodemque tempore accidat, sed febres nonnullæ post horas 24, respectu prioris vel præcedentis accessus iterum revertuntur, aliæ post 48, aliæ autem 72 horarum intervallo circiter redeunt, distin-

distinctio harum febrium intermittentium notissima, nimirum Quotidianæ, Tertianæ & Quartanæ dictæ febres suas noctæ sunt denominationes.

Rationem vero recursus hujusmodi febrilis accessus, in corporis nostri structura & in diversis febrem efficientibus causis quærendam & detegendam esse existimo; Nimirum febrilis illa vasorum capillarium sive minimorum obstructio, perdurante primi accessus vel paroxysmi febrilis impetu, sensim dissolvitur quando materia obstruens viscida, ex arteriarum ultimarum finibus in vascula venosa arteriis continua, propellitur, sicque circulo sanguinis in arteriis restituto, ejus motus velocitas, quam obstruens materia vitiosa introduxerat, omnino cessat, simulque febrilis calor, a spherularum cruoris attritu ortus, utpote nimii motus hujus effectus, cessare quoque debet. Cum vero vitiosa illa, febres efficiens materies, ex arteriis quas obstruxerat semota quidem, ast nondum ex corpore febricitantis eliminata, sed solummodo vasculis venosis tradita fuit, ob viscidam vero hujus materie tenacitatem, ab axi horum canalium remota, ad eorum latera tarde voluta lente protruditur, venarum quippe structura, quarum diametri, ad coni inversi normam progrediendo semper crescunt, motus hujusmodi tarditatem materiæ tenaci concedunt, quæ ad novos febriles insultus suscipiendos apta utique permanet.

Tenacem autem & viscidam obstruentem febrium intermittentium materiam esse, vel exinde patet, quod illa nunquam arteriarum capillarium fines obstrueret si illius moleculæ facile solvendæ, divisibiles, sanguinis motui per vasa minima adaptatæ forent. Tenax itaque febrilis hæc materia, circa venarum latera, uti diximus, lente protrusa, tandem in majores venarum ramos pedetentim collecta, ibidemque, ob horum

vasorum dilatabilitatem, nullam tensionem doloris sensum efficientem, relinquens, in truncos venarum maximos, Cavæ scilicet & Palmonalis cum sanguine effusa, per auriculas cordis; hujus ventriculis amandata, arteriis denuo comittitur, iisque ad novum per hæc vasa circulum subeundum, traditur. Subsistente autem adhuc hujus materie lentore, ad circulum per vasa minima subeundum minus apto, similis obstructio uti in priori accessu vasculis hisce continget, eademque febris suscitabitur, cum per sanguinis circuitum huc appulla hærebit febrilis materia. Sed ob viscidam & lentescentem hujus materie indolem, ad motum magis vel minus aptam, ejus in venis mora aut retardatio diuturnior vel etiam brevior erit; videturque rationem inde reddi posse, cur febris intermittens novus accessus, secundo, tertio vel quarto die redeat, sicque *quotidianam, tertianam aut quartanam febrem* constituat. Tempus interim febrilis hujusmodi recursus, nullam determinationem exactam, experientia teste, patitur; cum febriles insultus ut plurimum citius raro tardius per horas aliquot revertuntur, vitæ vires, regimen, ætas, temperamentum &c. motum sanguinis accelerant vel retardant.

Accidit in harum febrium decursu aliquando, præcipue si catarrhalis originis sunt, quod obstruens febrilis materia, per accessus robur, ex vasculis obstructis non penitus removeri queat, sed porrio quædam immota adhuc remaneat, tunc aliqualis quidem febris remissio sed nondum perfecta ejus extirpatio insequitur, quoniam soluta, semota & ad venas protrusa obstruens febrilis materia, simulatque per sanguinis circuitum arteriis reddita, & ad loca priora ex parte obstructa adhuc delata fuerit, insultum febrilem denuo augeat necesse est, & si hoc singulis vel alternis diebus
aut

aut post triduum accidit, febrium hocce genus græci Autores *Συνεχῆς* dixere, recentiores vero sub *febrium continuo intermittentium* adpellatione, contradictionem quasi involvente, comprehendunt; ita *quotidiana, tertiana & quartana, scilicet continuæ remittentes*, denominationes suas acceperunt. Ex his autem quotidiana continua remittens dicta, frequentior occurrit & sub febris catarrhalis simplicis nomine nostratibus venit, nec minus illa, quæ diebus alternis febrilem impetum auget, tertiana continua remittens scilicet, quam sæpius ad febrium catarrhalium classem referendam esse observavi. Cæteroquin exacerbationes ejusmodi febriles non raro in *febris biliosis* dictis *causâ, vel febre ardente*, alternis vel imparibus diebus observandæ offendimus, imo *febres lentæ & hæctica* hujusmodi exacerbationes quotidie ut plurimum monstrant, maxime post pastum.

Cum febres hæ continuæ æque ac intermittentes, quarum denominationes & differentias hætenus indicavi, serum vel lympham vitiatam, bilem aliosque humores excernendos, uti & ingesta noxia, cruori mista, ejusque circulum impediencia, pro causa *προναραγτική* sive proxima agnoscant; alia adhuc restat febrium continuarum classis sub acutarum nomine comprehensa, quarum causa proxima in cruore ipso, sive globulis partem sanguinis rubram constituentibus, producit; nimirum si a causa quacunque remota cruor cum impetu ex arteriis suis ultimis in vasa lateralia minora, secretionibus ut plurimum dicata, protruditur, in hisce ob eorum angustiam, & diametrum continuo decrescentem, hæreere cogitur, ibique congestus, obstaculum ponit circuitu sanguinis huc delati; cum vero elastice arteriarum pressio a tergo, retrogressum liquidi obstruentis seu resolutionem obstructi difficillima red-

dit, oritur inde vehemens pressio & accumulatio globulorum cruoris, partim inter se, partim ad vasculorum latera renitentia, quorum pellucidæ expansiones *ruborem*, tensiones *dolorem*, attritus *febrilem calorem*, conjuncta vero tria hæc symptomata, *inflammationem* constituunt, unde fertilissima febrium classis resultat, ægrotis admodum periculosa; Medicis vero molestissima, qui proinde febribus ab inflammatione ortis nomen *acutarum febrium* imposuerunt, quæ omnes, quas cruor irrigat, humani corporis partem inflammationi suscipiendæ aptas, infestare & sedem in iis figere possunt,

Præcipuæ & magis obviæ sunt inflammatoriæ febres sequentes: in cerebro & meningibus existunt *Phrenitis*, in faucibus *Angina*, in pectore *Pleuritis* & *Peripneumonia*, in diaphragmate *Paraphrenitis*, in jecore *Hepatitis*, in renibus *Nephritis*, in intestinorum tractu *Dysenteria*, *Ileus*, *Volvulus*, in juncturis *Arthritis*, in media musculorum carne *Rheumatismus* &c. quæ omnes artis etiam imperitis satis cognitæ sunt; Nec penitus hic omittendi sunt febriles ejusmodi insultus, ubi inflammatoriæ stases simul concurrunt, nimirum in *Ophthalmia*, *Otalgia*, *Odontalgia*, *Panaritio*, *Hæmorrhoidibus coecis*, nonnullis *Vulneribus*, *Ulceribus*, *Fracturis*, *Luxationibus* & partibus adhuc aliis, quæ inflammatorias febres habent comites, & quæ ab illis symptomatice nonnunquam aggrediuntur.

Agmen denique acutarum febrium claudunt *malignæ istæ contagiosæ, & epidemice ut plurimum grassantes febres*, quæ materia invisibili quadam sed agilissima & halituoza quasi, ab effectu solummodo cognoscenda, functiones maxime vitales nimirum Cerebri, Cordis & Pulmonum subito infestant, unde insolita & repentina virium prostratio, animi abjecti vacillatio, pulsus de-

bilis,

bilis, parvus, quandoque frequens, commotiones febriles languidæ, respirationis laboriosa difficultas, cum agrypnia & mentis alienatione ut plurimum conjuncta, in ægrotis ejusmodi observantur; Quæ phænomena, plus quam periculosa, haud obscure indicant principium istud materiale longe subtilissimum & penetrantissimum, quando febres hujusmodi apparent, in corpore ægroti jam exstitisse, hujusque indolis esse, ut in cerebri & nervorum ultima penetralia & recessus se velocissime insinuando, vitales nervorum actiones, motum cordis & arteriarum, simulque fibrarum innatas ab irritatione stricturas, omnino debilitet & quasi suffocet, ita ut vitæ quidem adhuc subsistentis ultima conamina vix sufficiant, febrilibus continuatis sed languidis motibus, materiam istam noxiam, quam *miasma* vocant, excutere & ad cutis superficiem protrudere, ubi sub *exanthematum* nomine quandoque adpareret & sanitatis recuperandæ spem quodammodo facit. Interim exanthematum, in febris hisce malignis sæpius apparentium dissimilitudo, distincta illis nomina imposuit unicuique fere pertimescenda, nimirum *purpura alba*, *rubra*, *variola*, *morbilli*, *febris petechialis*, *hungarica*, *castrensis*, *carbunculi pestilenciales* &c.

Cognita omnium febrium causa proxima, quæ in sanguinis circuitu hinc inde impedito, cum functionis cujusdam partis debilitate vel læsione stipata consistit, ad *causas febrium remotas* obiter indicandas progrediendum, quæ ex veterum Medicorum observationibus perpetuis jam dudum innotuerunt, cum febrilibus inchoandis motibus occasionem præbeant, & accessui seu paroxysmo febris viam quasi sternant. Causarum itaque remotarum numerus, cum ingens valde sit, in ita dictis sex rebus Nonnaturalibus vitiatis, illas potissimum reperiisse crediderunt observatores veteres, nimi-

rum 1) in aere, effluviis noxiis imprægnato; 2) in cibo & potu inconveniente, vel nimio, aut etiam deficiente, reliquisque ingestis acribus sub medicamento vel veneni titulo; 3) in motu corporis excessivo vel quiete nimia; 4) in somno & vigilia excedentibus; 5) in retentis intra corpus quæ excerni debebant, vel excretis nimiiis quæ retinenda erant; 6) denique in animi pathematibus insolitis vehementioribus. Causis hisce remotis præterea adnumerandæ adhuc veniunt varia peregrina nociva, intra corpus nostrum a morbis aliis prægressis existentia ibique relicta, uti sunt pus, ichor, sanies ab inflammatione, gangræna, sphacelo, carcinomate empyemate prægressis; vel serum aut lymphæ corrupta in leucophlegmaticis, aut bilis accumulata, obstructa, retenta, in cacochymicis & hypochondriacis subjectis; sic & pituita viscida, tenax, in bronchiis, faucibus, narium membrana, aliisque glandulis coacervata, in phlegmaticis, flaccidis & relaxatis corporibus. His accedunt adhuc varia acria, pungentia, rodentia, urentia, corporis superficiei externe adplicata, & quæ distendendo, lacerando, frangendo, partes corporis exteriores lædunt, quæ in speciali febrium explicatione ulteriorem merentur considerationem.

Quod si quis causas, initium, incrementum, statum, decrementum & crisin febris cujusvis probe observat, illi prognosin vel judicium de exitu ejus ferre, haud difficile erit; Omnibus enim artis cultoribus constat, febres quascunque desinere vel terminari vel in sanitatem perfectam, aut in alium morbum vel in mortem. Quando vitæ vis sive actio materiale & obstruentem febris causam ita dissolvit, comminuit, fluidamque reddit & mobilem, ut sanguinis massæ assimilari iterum possit, nulla evacuatione sensibili subsequente, febris tunc absque crisi manifesta disparebit.

Sed

Sed si materies illa dissoluta & mobilis a sanguinis circulo segregata, ad cutis superficiem, vel ad ventriculum & intestina, aut ad renes delata secernitur, tunc sudoris profluvium, vomitus, diarrhoea, vel lotium copiosum emissum, solvere febrem critice solet, prægressa scilicet prius coctione sive præparatione debita materiæ morbosæ ut ad evacuandum apta existat, alias evacuationes ejusmodi, criticis minime adnumerandæ sunt, id quod in febribus intermittentibus toto die observamus, ubi vomitus & diarrhoeæ sæpius febrem non mutant, & sudor imprimis accessum quidem quaquā vice terminat sed febrem minime tollit; sic prægressa præparatione febrilis materiæ debita, Ephemera, Synochus simplex, quotidiana continua & remittens sive catarrhalis simplex, ut & tertiana maxime vernalis, observato probæ vitæ regiminæ, interdum nullis, vel etiam paucis in subsidium vocatis remediis, critice solvuntur & penitus cessant relicto postea corpore sano.

Hinc patet quoque cur febris sæpe aliorum morborum optimum existat remedium, etenim nemini artis perito latere poterit, maximam morborum partem, a vasculorum obstructionibus cruoris circuitum impredientibus, & proinde functiones partium debilitantibus originem repetere; æterna autem ista circulationis humorum lex, in corpore humano subsistit & deprehenditur, quod tunc auctior & intensior motus in vasculis apertis excitari debet, quam primum vasorum quædam portio, sanguini trajiciendo, per obstructiones existentes impedimentum offendit, per hocce autem motus augmentum erga obstructum indefinenter agens, materiei compactæ dissolutio non raro subsequi solet, morbike incipientis æque ac jam facti causa proxima, quæ in obstructione vasorum

constitit, hoc modo dissipari potest; sic Hemiplegiæ, Paralyfes, Rheumatismi, Arthritides, Hypochondriacæ obstructions, & multi affectus alii, febre superveniente felicissime sæpius, teste experientia tolluntur; simulque patet ratio, cur Medici longe celeberrimi febrem ita definiendam statuunt: quod sit conamen naturæ providæ, per sanguinis auctiorem & intensiorem motum, materiam vitiatam morbiferam ex corpore eliminare, & sanitatem vi motus hujusce febrilis iterum restituere.

Porro in alium morbum, uti superius dixi febris quandoque desinit, & hoc ex triplici imprimis causa; 1) si actionum, vel functionum vitalium vis, vel ex constitutionis debilis, aut ætatis teneræ vel exhaustæ vitio, vel ex vitæ regiminis male ordinati perturbatione, vel denique ex febris causa, fere insuperabili, obstructions istæ febres efficientes penitus dissolvere & integre ex corpore protrudere minime sufficit, tunc obstruentis febrilis materie pars, intra corpus remanens, a cruoris circulantis mole segregata, in hoc vel illo viscere aut corporis parte adpulsa hærebit, quam debiles & fere exhausti febriles motus ulterius propellere nequeunt, ita functionem partis quam occupat debilitando, novo morbo, ut plurimum chronico fomitem præbet. 2) Si vitalis functionis vi & actione, cum febris diu durat & protrahitur, fluidissima massæ sanguinis parte dissipata, remanens reliqua inspissata, & ad circulum per vasa capillaria minus apta, obstructions alicubi in ægroti jam debilitati corpore creabit, functionemque illius, qua hærebit partis lædendo, morbum chronicum novum necessario producet; hinc tumores viscerum, & partium glandulosarum indurationes scirrhusæ originem repetunt. Ita quoque a vi functionis vitalis nimia, vascula minima dilatata, attrita,

attrita, disrupta, secessum cruoris inflammatorium, maculas rubras, ecchymosin, erysipelas, phlegmonem, producere valent; qui affectus omnes ut plurimum crisi febrium imperfectæ adscribuntur. 3) Inconsulta & intempestiva motuum febrilium, per medicamenta febrifuga suppressio, priusquam causa febrium materialis correctæ & ex corpore expulsa fuerit, morbos chronicos contumacissimos efficit & sæpe insanabiles; pessimos hos effectus sub criseos imperfectæ velo abscondere tunc solent circumforanei & ignorantes Medicastrî, ut ignorantiam & fraudes occultent quodammodo ægrotis. Optandum interim foret quod fraus illa solummodo inter Empiricos subsisteret, quorum bona fides, etiam penes ignarum vulgus, suspecta esse solet, sed Proceres & principes Fœminæ nonnullæ, existimationem inde acquirere & merita sibi parare credunt, si remedia quædam, quorum virtutes ignorant, ad febres cohibendas in vulgus dimittunt; sed omnes qui hacce febres sistendi rabie affecti sunt, monitos velim, ut hoc secum reputent, ipsos pessime omnino sua quæ putant benefacta in vulgus collocare, cum ex febrium ejusmodi intempestiva suppressione, morbi, febribus peiores ut plurimum excitentur, ita ut plus damni quam emolumenti resultet ex hoc inconsiderato charitatis officio.

Denique in mortem febris aliquando desinit si sanguinis massa, a pessima quadam febrili materia adeo corrupta & depravata fuerit, ut viscera, quæ vitales functiones in corpore nostro exercent, lacerata, debilitata & partim obstructa deprehendantur, adeo ut vitæ vis excutiendæ febrili materiæ penitus impar sit; quo fit, ut reliquæ naturales æque ac animales corporis actiones quoque fractæ, sensim extinguantur; hunc in modum pereunt ut plurimum ægroti febribus

malignis epidemice grassantibus correpti, mediante contagioso nimirum miasmate illo febribus hisce proprio. Præterea quoque febrium quarundam species mortifera deprehenditur, cum vitæ vis & actio, a nimis valida, febrem excitante causa, adeo intenditur, ut impetu febrilis motus diutius protracto, cruor in vascula minima fortissime impulsus, illa penitus obstruat & pressione nimia dissolvat ac destruat; hinc pessimæ febris inflammatoriæ ortus, quæ in suppurationes ingentes, gangrænam, sphacelum & mortem definit.

Ex succincta hætenus febrium differentia & indolis consideratione, cuilibet artis indagatori, non valde obscurum aut difficile erit percipere, omnem sanguinis febrilem motum in humano corpore eum in finem excitari, ut obstructionis sive circuli sanguinis hinc inde impediti causa quæ motum febrilem excitaverat, dissoluta iterum & mobilis reddita, ex corpore quantocius eliminetur. Observatione autem & experientia constare novimus, omnem innocuum & felicem febrium exitum pendere a criticis evacuationibus, post debitam febrilis materiei præparationem seu coctionem statò tempore adparentibus, directrice scilicet natura sive vitalium & naturalium functionum motu. Criticæ vero evacuationes hujusmodi in secretoriis vasculis Stomachi, Intestinorum, Renum & Cutis utplurimum accidere omnibus constat; aliquando ex vasis quoque sanguiferis dilatatis aut perruptis criticæ ejusmodi solutiones procedunt, unde vomitus, diarrhææ, lotium, sudor, narium hæmorrhagia, hæmorrhoides fluentes, febres cum euphoria utplurimum dissipant.

Resultat inde simplex & naturalis indicatio febrium curationis & medelæ; Omne enim obstruens sive impedimentum sanguinis circuitus in vasis quibusdam,

ut-

utpote febrium causa proxima, dissolutionem impacti obstruentis poscit. Interea si obstructio ab infarctu cruoris nimio sive plethora originem repetit, tunc diminutio ejus, per sanguinem ex vena missum, ad avertendam stasin inflammatoriam, statim sub morbi initium requiritur. Ita quoque primis post febris accessum diebus, vomitum vel diarrhœam excitans remedium prodest, quando ventriculus aut intestina, vel a nimia ingurgitatione distenta, meseraica vasa comprimendo sanguinis circulum in his locis impediunt; vel si ab acri rodente cibo aut potu ad digerendum incongruo, fibrillæ harum partium in spasticam strictionem commotæ, vasa minima coarctant & sic cruoris circulo obicem ponunt.

In reliquis autem febrium causis dissipandis, lento magis gradu procedendum est; etenim si tenax & viscidus cruor impedimentum in vasis minimis offendit & inde febrilem obstructionem producit, diluentibus & dissolventibus medicamentis adhibitis, compacti resolutio & natura crisis placide expectanda; quibus auxiliis simul acrimonia, spasmodicam febrium in frigore constrictionem introducens mitigatur, & nimius inde resultans fibrillarum elater sive tonus, si in causa est, relaxatur, maxime si diluentia simul emollientibus conjuncta adhibentur. Quod si porro in ægroti corpore nimium flaccido, febrilis obstructionis causa in vasorum fibrillis relaxatis detegitur, tunc diluentibus & resolventibus medicamentis, roborantia & elaterem fibrarum restituentia, subadstringentia, terrea, amara admixta, omnino proficua erunt &c. Qua methodo generali simplicissima, veteribus adeo commendata, febrium materialis obstruentis causa proxima, diluendo & resolvendo mobilis redditur, ut vitæ cæteroquin regimine & diætâ probe observatis, naturæ crisis stato,

& pro febris cujusvis indole consueto tempore subsequutura, febrem solvere possit, debita insuper cautione adhibita, ut ad diversa febres concomitantia symptomata amovenda attentio dirigatur; de quibus in speciali febrium tractatione, id quod requiritur, monendum erit.

Sed methodus hæc obsoleta, ab usu remota, a recentioribus Medicis fere neglecta aut rejectaprehenditur, qui remediis statim heroicis febres vix apparentes aggrediuntur, & neglectis ad investigandum causas proximis, vel nimia sanguinis detractione per venæ sectiones repetitas, vasa minima collabascere & secretiones infringere permittunt; vel vomitus, diarrhæas, aut sudores cientibus medicamentis fortioribus per brevissima intervalla adhibitis, fluidissimam sanguinis portionem expellunt, remanentem inspissant, sicque febrilem materiam hærentem figunt, & novis obstructionibus adaugent; vel denique specificis febrifugis remediis febriles motus sistendo, lupum intra ovile occludunt, & sic morbos chronicos febribus longe peiores introducunt, id quod meo quidem, sed ægrotantium majori damno ipse olim expertus sum; quare febribus medendis earumque radicalem sanationem obtinendam, cunctando, & naturæ motus observando plus perficitur quam medicamentorum evacuantium nimia, & febrifugorum intempestiva applicatione.

SECTIO III.

De Febris Continuis.

Omissa veterum & recentiorum quorundam subtili magis quam in praxi medica valde utili distinctione, inter febres Græcis συνόχης, latinis *continentes* dictas, quæ sine motuum febrilium remissione, ad morbi exitum usque uno tenore perdurant, & inter συνεχείς sive *continuas*, in quibus, febre licet continuata, remissiones quædam fervoris febrilis observantur; utramque classem sub una videlicet febrium continuarum adpellatione breviter considerabimus.

De Febre Ephemera.

Græcum ἐπὶ & ἡμέρα, feбри hujus classis omnium simplicissimæ, Ephemeræ dictæ, nomen imposuit, quippe nycthemero seu 24 horarum spatio, vel quæ secundum Celsum diem noctemque accessione & decessione implet, regulariter terminatur. Vulgo sat frequens, Medicis autem rarius febris hæcce occurrit, cum ordinario citius decurrit ante quam Medici officium imploratur; Materialem febrium causam, in sanguine vel solidis partibus hærentem non agnoscit. Cruoris autem motus vehementior febrili æmulus, a causa quacunque, imprimis sex rerum nonnaturalium vitio ortus, ephemeram introducere potest. In plethoricis, media ætate constitutis utplurimum deprehen-

henditur, mox ab aere æstuante & motu corporis excessivo, vel a crapulis & diætæ vitiiis, aut vigiliis a nimia lucubratione ortis, ut & a gravioribus animi affectibus, indeque corporis quibusdam functionibus turbatis, massa sanguinis in violentiorem motum raptâ, aliquam sui portionem superfluum motibus hujusmodi febrilibus dissolvere, comminuere, & critice per sudorem imprimis copiosum ex corpore eliminare cogitur; ubi simul, per febrilem huncce cruoris motum, urina in suo sedimento turbido rufescente, morbum huncce sublevasse videtur. Quibus binis secretionibus copiosis, febriles motus statò tempore cessant penitus, modo æger durante æstu per potum aquosum, sudori & lotio vehiculum suppeditare haud omittat, & medicamenta calefacientia cum evacuantibus fortioribus recuset.

De Synocho Simplici.

Febbris hæcce *continua*, vel si mavis *continens*, quam Synochum simplicem Galenus & veteres Medici vocant, ratione causarum a priore parum differt, quare in Scholis eorum nomen *ephemeræ plurium dierum*, quamvis incongrue, accepit. Causæ memoratæ graviores prioribus, & contumaciores videntur adesse. Ab autoribus quibusdam asseritur quidem, hancce febrem, ut & ephemeram, statim cum æstu accedere absque ullo notabili frigoris prægressi signo; & in eo maxime posuerunt inter febres continentes & continuas dictas differentiam; sed ex meis, de hisce febribus captis observationibus didici, ephemeram synochumque simplicem, cum horripilationis cujusdam sensu semper invasisse antequam caloris molestia ægrum invaderet, licet postea caloris febrilis motus æqualis, fat

fat vehemens, ad tres, quatuor, raro ad septimum usque diem protractus, benigna transpirationis diffusione, vel etiam sudoris copiosioris profluvio morbum solvat. Pulsus æqualis, plenus, celer sed mollis, facies rubra inflata conspicitur, & de capitis dolore pulsante conqueritur, inquietudinis molestia vexatus æger, cibi fastidium supplet potus desiderium, somnus cæteroquin adest brevis & valde interruptus.

Quies, abstinencia, expectatio, cum vitæ regimine debito, medicamentis interim diluentibus & refrigerantibus adhibitis, morbum cohibent: quo scopo decoctum hordei aut avenæ, vel radicum scorzonæræ, graminis &c. quibus acidum citri admiscendum, una cum pulveribus nitrosis interpolatis, conveniunt. Quod si interim ephemeræ febris, signa ultra diem unum protracta, Synochum simplicem invasisse monstrant, & æger plethoræ præsentis indicia, imprimis faciei inflationem rubicundam cum cephalalgia vehementiore manifestat, tunc sanguinem abundantem ex vena secta educere consultum erit, quod mea quidem experientia febrem hancce, tertio post accessionem die, ilico dissipavit. In alio ægroto, qui a nimia carnis fumo induratae ingurgitatione febre hacce decumbebat, purgans valde remedium exhibitum, eundem effectum præstitit. Cæteroquin exacta febris hujus cognitio, Medicum a remediorum aliorum certe superfluum præscriptione & administratione suspendet, maxime si ad naturæ conamina critica animum advertit, sic per narium hæmorrhagiam quarto die eruptam, febrem hancce delætam vidi. Aliquando signa hujus febris recensita, cum illis valde analogis deprehenduntur quæ Variolas & morbillos præcedunt, interim venæ sectionem secundo, vel sub tertiæ diei initium institutam, minime nocuisse in adultis memini.

Synochus putris vel Febris continua putrida.

Febrium continentium, veteribus dictarum, summum gradum constituit Synochus putrida, cognomen quod *Galenus* huic feбри imposuit. *vid. ejus Method. medendi libr. 9. c. 3.* Sed ratione originis & causæ, minime convenire huic morbo putredinis cognomentum, quis non perspicit? quamvis ratione effectus, (caloris nimirum excessivi:) corruptionem humorum putrescentem, illi attribuendam certo respectu esse non dubitem, cum sudor graveolens, lotium putridum & alvinæ fæces odorem tetrum spirantes, versus morbi exitum sæpe nares indagantis feriunt.

Cognoscitur autem Synochus putris ex pulsu celeri, forti sed inæquali tam in robore quam in velocitate, ex calore cutis sicco, manum tangentis quasi urente, ex lotio turbido, crudo absque sedimento, ex habitu corporis ægroti plethorico, in mediæ ætatis vigore constituto, ex diætâ lauta vitæque inordinato regimine prægressis, ex egestionibus sanguinis denique consuetis suppressis vel neglectis.

Hæc vero ultima febris hujus diagnostica signa, causas simul remotas putridæ synochi indicant, quas cum simplice synocho quidem communes habet, sed in valde majori gradu. Nempe in simplici cruor in quantitate solummodo peccare videbatur, in putrida vero, cruoris superflui qualitas simul peccat motu vehementiore, inflammatoriam diathesin introducente, & in vasculosa viscerum intricata textura stagnante; Inde rapidus cruoris motus, quem vasa oppilata in apertis excitant, naturalem texturam vitalis hujus liquidi ita mutabit, ut ad corruptionem putridam dispositio
brevis

brevi emerget, maxime si prognostica signa periculofiora in morbi decursu in dies apparent; quo imprimis pertinent caloris ficci augmentum, porro pulsus aucta inæqualitas & frequentia, respirationis anhelosæ difficultas, debilitatis corporis incrementum, lotii major rubedo turbida, somnique perpetua interruptio, mentis inde alienatio, cum ciborum fastidio invincibili & similia.

Hæce hujus morbi symptomata, si tertio & diebus subsequenter augentur, pessimi omnino sunt præsagii, dum iis sæpe succedunt tremuli in extremitatibus spastici motus, oculorum mox torvus mox luctuosus vultus, & lotii inficia excretio, quæ mortis appropinquantis indicia constituunt. Quamobrem maxime in hac febre pertimescenda sanguinis, a naturali statu degenerati & corrupti, in hoc vel illo viscere appulsa metastasis, quæ ad partem cerebri medullarem delata, motus convulsivos, in cortice hujus visceris vel ejus involucris phrenitidem, in pulmonibus & pleura pleuriticis dolores & respirationem anhelosam, in abdominis visceribus tensiones hypochondriorum spasticas, symptomatice producit; Ad cutim autem deposita hæc cruoris dissoluti corruptio, maculas subinde atropurpureas in hocce corporis integumento exteriori pingit, vasculorum ibi gangrænosæ destructionis indicium.

Ex phænomenis hisce patet, omnem hujus febris prognosin pendere a quotidiani symptomatum status augmento vel decremento; quare Galenus, & post eum veteres Medici, in hac febre, & continuis reliquis, ratione symptomatum decursus, sequentem, ad prognosin stabiliendam, distinctionem necessariam judicarunt. Si febris ab ingressu ad finem usque æqualis manet ὁμοτενόν seu ἀκμαστικὴν appellarunt,

ἐπακμαστικὴν vero, seu ἀναβατικὴν quando sympto-
mata paulatim & indies increſcunt, & παρακμαστικὴν
cum decreſcunt & minuuntur. Ex quibus apparet,
prioris febris ſtatum ſalutarem eſſe, ſecundam con-
ditionem peſſimam fore, tertiam denique ſanitatis
ſpem ſuppeditare.

Monendum deſuper hic erit, plurimi recentiorum
ſcriptorum, febrem hancce cum illa maligna epide-
mice graſſante ſæpius confundere; quem tamen erro-
rem facile evitare poſſumus, cum ex practicis obſer-
vationibus edocti perpendimus, Synochi putris ma-
terialem cauſam proximam in ipſa ſanguinis maſſa,
a cauſis remotis antea recensitis generari & exiſtere,
minimeque conſtare, morbum huncce illis, qui æ-
grotis ſubveniunt, communicatum iri; cum e con-
trario, febrium malignarum epidemice graſſantium ma-
terialis cauſa proxima, humoribus noſtris ab extra ad-
miſceri, eosque ſub miasmatis inficientis nomine in vi-
tiam indolem, malignitatis ſuæ ſimilem convertere,
ita ut ejusmodi humorum corruptio, per cutim aut
per pulmones exhalando, alia corpora quamvis ſa-
niſſima ingredi, ſimilemque humorum corruptelam
ilico efficere poſſe, omnibus conſtet; id quod pur-
pura, petechiæ, variolæ, morbilli &c. contagio ſuo
inficiente quotidie manifeſtant. Interim effectus pu-
tridæ humorum corruptionis in febre ſynocha, ſimilis
vel parum diverſus eſſe poterit cum illo epidemica-
rum febrium, ſubſiſtente nihilominus cauſarum, uti
& ſymptomatum nonnullorum differentia.

Synochi putris ſanationem ſuſcipienti, omnino in-
cumbit ut probe examinet, an ſigna antea recensita,
febris hujus præſentiam penitus declarent? Nam ſi
elapſo 24 horarum ſpatio, nulla febris remiſſione in-
ſecuta, ſymptomatum potius incrementum deprehen-
ditur,

ditur, tunc ex signis reliquis superius memoratis, certior redditur Medicus febrem continentem, sive synochum putridam instare. Quod si itaque pulsus celer & fortis, vigor ætatis, vitæque ante actæ regimen exploratum, de statu plethorico ægroti certiores reddere Medicum, vena ilico secanda, & illa sanguinis portio extrahenda, quæ in remanente massa inflammatoriam stasim præcavere possit. Tunc posthabitis omnibus ex carne paratis cibis, potu vinoso, reliquisque fermentatis liquoribus, decocta farinacea ex hordeo, avena, oryza, Radicibus Scorzonæræ, Graminis &c. cum citri succo acida reddita, assidue hauriat æger; insuper omni trihorio nitrum cum Tartaro vitriolato ad scrupuli vel drachmæ dimidiæ pondus adsumat. Si quarto vel quinto die pulsus celerior, inæqualior vel debilior adparet, cutis sicca manet, lingua arida valde & nigrescens deprehenditur, simulque respiratio laboriosa & mentis per intervalla alienatio cum pervigilio, statum hujus febris *epacmaesticum*, seu stases nimium exaltati cruoris inflammatorias incipientes in pectore & capite declarant; tunc ad ægrum servandum experientia edoctus, potus aquosos cum acido minerali, nempe spiritu vel etiam oleo vitrioli guttis aliquod acidiores & humorum corruptioni magis resistentes redditos, ægrotis ejusmodi in copia hauriendos præcipio, clysmata emollientia & diluentia sæpius injicienda curo, & ter vel quater de die pulverem ex absorbente citrato granis duodecim, nitri granis octo & Camphoræ granis duobus vel tribus compositum, adsumendum injungo; sic aliquoties expertus sum, hac methodo, ægrotos ab orco quasi revocatos, diebus insequentibus, jam per narium hæmorrhagias, aut per diarrhæas graveolentes, vel per lotii sedimenta copiosa, albicantia, lævia & saniosa quasi, insecuta

postmodum cutis perspiratione vel sudore, crises salutares passos esse & sanitati restitutos fuisse.

Sedulo interim monitos velim eos, qui ægrotis hujusmodi medicinam faciunt, ne istis diebus, ubi febris hæc increfcit, nec purgantibus fortioribus, neque alexipharmacis concentratis, minime vero fudoriferis exæstuantibus, spirituosus, volatilibus, morbum aggrediantur, quoniam omnia hujus indolis remedia, cum motum augment sanguinis nimium jam moti, necessario dissolutionem ejus putredinosam promovebunt; præterea dispositionem cruoris ad criticas evacuationes unice necessarias disturbando, exitiales brevi producent effectus. Similis expectandus erit mortiferus febris exitus, si per venæ sectionem improvidam vel reiteratam, cruor tunc temporis minuitur, cum pulsus debilis valde, quamvis celer, vitales functiones debilitatas quasi expirantes prodit. Interea regulam hancce exceptionem quandoque pati, expertus sum. Nam recorder, me ægrotum hac putrida febre gravissime decumbentem, fero nimis succurrere coactum fuisse; qui, licet primis morbi diebus statim, sanguinis copiam e vena secta amisisset, nihilominus symptomata huic morbo propria sensim indies aucta adparebant; Die morbi decimo & sexto, periculosa cruoris inflammati & corrupti metastasis, ad ilei intestini lateris dextri portionem delata, inflammatoriam stasim, acutissimos ibi dolores creantem, producebat: Aegro moribundo succurrere efflagitabar; itaque inter spem & metum hærens, anceps remedium melius fore quam nullum mecum perpendens, venam in brachio aperire, & libram circiter cruoris inflammati extrahere jubebam, non omissis clysmatibus blandis emollientibus cum nitro permistis, per vices injectis, fomentationibusque antiphlogisticis loco dolenti externe appli-

plicatis. His peractis, post horas aliquot dolor acutus paululum remittebat, pulsus antea celer, debilis & inæqualis elevabatur, functiones vitales cum animalibus videbantur confortari aliquantulum. Cum vero hypochondrii dolor sat fortis adhuc subsistens, dissipationem sui ulteriorem recusabat, sanguinis portionem priori similem ex altero brachio die insequente extrahere iussi, clysmatum injectione interim frequentius continuata, alvus per tempus aliquot occlusa, copiosissime solvebatur, sed cum fœtore putrido, cadaveroso, adeo intolerabili, ut adstantes e cubiculo auffugere cogerentur; quo factò dolor in ileo disparebat, & continuatis per dies aliquot remediis congruis antea memoratis, æger, qui in ætatis vigore constitutus, robusti valde temperamenti erat, optime convaluit.

De Febre ardente, sive Causo.

Cognomen Causus, febris hæcce a *καύω* uro, a græcis Medicis olim accepit, quia tangenti calorem quasi urentem imprimere videtur. Annumeratur a nonnullis, febribus continuis remittentibus, qui alternis diebus exacerbationes in earum decursu observasse testantur; quæ discrepantia, a febre biliosa dicta, utpote febris ardentis mitiori quodammodo gradu, remissiones ejusmodi sæpius exhibente, orta videtur; quare Hippocrates in Coac. prænot. & Epidemic. l. 3. has febres non *καυσος*, sed *καρσώδεις* appellat; Inde tertiana continua biliosis febribus adsocianda videtur. Sed cum febris ardens de qua hic sermo, violentissime invadens, & non minori violentiæ gradu procedens, sæpe tertio aut quarto die lethalis est, septimum autem raro attingit vel transit, remissiones dictas in hac febre dubiofas valde esse, quis non percipit.

Cognoscitur hic morbus, præter caloris urentis gradum antea memoratum, & circa præcordia magis palpabilem, imprimis cephalalgia vehementissima, siccitate arida in tota corporis superficie, lingua aspera, fissa, nigricante, tussicula sicca, respiratione frequentissima, operosa & anhelosa, voce clangosa, siti inextinguibili, nausea & vomendi conatibus, inquietudine & anxietate summa, vigiliis perpetuis, sopore quandoque intercedente delirii & phrenitidis præcurfore; præterea lotium in parciore copia emissum rubicundissimum & quasi flammeum absque sedimento cernitur.

Inter causas remotas agnoscit febris hæc periculosissima, corporis in ætatis vigore constituti habitum plethoricum, insecutis delassationibus immodicis, maxime solis æstu absque potu conveniente; porro victum lautum excedentem, imprimis abusum aromatum & calefacientium fermentatorumque liquorum in cibo & potu, ut & Veneris usum nimium. His accedunt evacuationes sanguinis naturales vel artificiales consuetæ, suppressæ aut neglectæ &c. Prægressæ hæc similesque causæ, cruorem sistunt quidem superfluum sed a lymphæ fluidissima jactura densum ac spissum redditum, qui per ultimas arteriarum in visceribus reliquisque corporis partibus angustias libere transire nequens, attritum vehementiorem, caloris febrilis summum gradum efficientem, patitur, unde inflammatoria sanguinis diathesis necessario emergit. Cruor itaque per ingentem vasorum minimorum partem circuitus sui obstaculum offendens, in illis quæ adhuc aperta manent, tanto majorem motum & attritum, in ratione vasculorum obstructorum resistantia, subire debet, unde valida & præternaturalis, partium cruorem constituentium, dissolutio existit, qua blanda oleosarum pinguium cum salinis & subtilissimis terreis mole-

moleculis cohæſio ſeparatur, pingues autem ſalinæ, ex ſale culinari conſtantes particulæ, per motum vehementiſſimum inter ſe & vaſculorum latera propulſæ adeo attenuantur & ſubtiliſatæ exaltantur, ut alcalinæ volatilis ſalis corrumpentem acrimoniam acquirant, quæ motu febris violentiori continuato vaſa ſecretoria ſubtiliſſima deſtruunt, unde ſanguinis quandoque eruptiones, in ſputo & in lotio imprimis ſe manifeſtantes, proveniunt. Accidit aliquando, partem quandam cruoris (poſtquam lymphæ & ſeri ſubtiliſſimam portionem, motu hujus febris intenſiſſimo amiſit, & in coagulûm ſpiſſum coacta in abdominis viſceribus, lienis imprimis accumulata hæret) illam ſub bilis atræ nomine a veteribus inſignitam, non raro excretam, vel poſt mortem repertam fuiſſe, unde evenit, quod febris ardentis cauſa proxima bilis accenſæ & corruptæ adſcripta fuerit; Hippocrates lethale ſignum declarat, ſi febricitanti atra bilis ſurſum aut deorſum proderit. Vid. Coac. prænot. p. m. 527. Edit. Linden.

Hiſce viſis & perſpectis, quis non percipiet graviſſima ſymptomata febrem hanc concomitantia, ut plurimum periculoſiſſima, ſæpe vero lethalia in ejus decurſu exiſtere debere. Præctiæ obſervationes accuratius notatæ & reiteratæ monſtrant, febrem ardentem ſeptimum diem rariffimè transire, cum illa non raro, jam tertio vel quarto die ægròs etiam robuſtiſſimos occidat. Quare criſis ſalutaris ſigna, ſi primis ſtatim diebus *decretoriis* ab Hippocrate (a) nuncupatis,

E 4

non

(a) Qui diebus paribus exacerbantur, ea paribus judicantur, quorum vero acceſſiones diebus imparibus fiunt, diebus imparibus judicantur. Cîrcuituum autem dièbus paribus judicantium primus eſt decretorius 4, 6, 8, &c. Sed imparibus diebus judicantium decretorius dies primus eſt, 3, 5, 7, 9, &c. Vid. Epid. libr. I. p. 672. Edit. Linden.

non apparent, parum spei sanitatis recuperandæ super est; sic si vomitus biliosus, aut diarrhœa bilis atræ, primis statim diebus decretoriis ejicitur, aut per lotium, copioso ejusmodi sedimento onustum, eliminatur, ægrotum ex morbo hoc convalescere spes affulget. Idem valet de narium hæmorrhagia copiosa, quæ si nimis cito & in minori copia tertio vel quarto die accidit, exitiosa judicatur *Hippocrati*, qui hoc in tribus ægrotis vidisse confirmat^(b); annunciat autem illa salutaris narium hæmorrhagia mea quidem experientia, faciei rubore, arteriarum temporalium pulsu elevato, obtuso capitis dolore & narium pruritu, quæ si 5. 6. vel 7. die tunc in copia prorumpit, ægrotum a periculosis symptomatibus liberat, & remediis congruis exhibendis tempus permittit. Solvitur aliquando febris hæc, menstruo vel hæmorrhoidum fluxu copioso, id quod in hæmorrhoidario viro, 50 annos nato, ipse expertus sum; rarissime autem critico sudore, cum in hac febre lymphæ & feri nimia jactura evacuationem hanc impediunt. Interdum accidit, quamvis rarissime, quod sputo crasso bilioso, monente *Hippocrate*, de *Affectio* l. 3. febris ardens solvatur, quod & mihi videre contigit; nimirum sanguis spissus, coactus, atrabilarius, in asperæ arteriæ pulmonum vesiculis coacervatus, exitum ibi quærens, in pituitam saniosam, coctam mutatus, cum levamine & moribundi ægri conservatione rejiciebatur, id quod respiratio antea valde anhelosa & laboriosissima, mox libera penitus reddita, confirmabat.

In febre ardente omnium periculosissima, calor urens & sitis inextinguibilis eam sanguinis conditionem annunciant, quæ ex feri & lymphæ diluentis defectu,
attri-

(b) Vid. *Epidem.* l. I. p. 673. &c.

attritum ingentem residui cruoris spissi & densi, ad caloris gradum supremum, in corpore ægroti excitatum declarant. Ad æstum itaque febrilem intolerabilem sedandum, a quo omnia periculosa & lethalia symptomata procedunt, omnino requiritur, ut id, quod sanguini deficit, ei ilico restituatur, compactæ scilicet & spissæ cruoris massæ, amissa fluiditas, ad circuitum per vasa minima subeundum reddenda est, simulque stasis inflammatoriæ destructivæ corruptio præcavenda. Si ætas, temperamentum, corporis robur, pulsus celer & plenus, cruoris in ægro abundantiam manifestant, venæ sectio statim & intra triduum instituenda est; in celeri autem simulque debili valde pulsu, præcipue si extremitates minus calidæ, & æstus ingens solummodo circa pectus & præcordia sentitur, sanguinis detractio mortem, aliquando subito accelerare solet. Inter remedia inprimis necessaria sunt decocta aquosa ex hordeo, avena, oryza, Radic. graminis, Scorzonæræ &c. cum succo citri, gelatinis rubi idæi, berberum, cerasorum &c. acidâ reddita, tamarindorum itidem decoctum, cum syrupo quodam dulcificatum, vel lactis serum, cum vini Rhenani quinta vel sexta parte, paucoque saccharo remixtum, ex his, vel similia hisce, quæ ægroto conveniunt, assidue & in copia haurienda sunt. Si cruoris increfcens corruptio suspicatur, acidis vegetabilibus in decoctis recensitis, mineralia ex vitrioli spiritu vel oleo, substituisse haud poenitebit; Interea pulveres ex nitro cum absorbente citri acido saturato, omni trihorio exhibendi sunt. Clysmata insuper emollientia addito nitro & Olivarum vel Lini oleo sæpius injecta, ideo necessaria erunt, quoniam aqua calida emolliens intra venas meseraicas reforbta, hærentem spissum cruorem diluendo & vasa laxando, egregie mobilem quandoque reddit. Exu-

lent autem omnia remedia calefacientia, spirituoſa, volatilia, alexipharmaca quocunque ſpecioſo prætextu aut virtute commendata. Vegetabilia nonnulla reſolvendi virtute prædita, e. gr. Rad. Pimpinell alb. Vinetox: Herb. Scord. Centaur. min. Card. bened. Cortex Caſcarillæ & his ſimilia, cum aqua vel vino probe cocta, colata & leni calore exhalando ad extracti ſpiſſioris formam redaſta; ſi denuo in liquore Terræ foliatæ Tartari & appropriatis deſtillatis aquis iterum ſolvuntur, & convenienti doſi ægrotis cum pulvere nitroſo alternatim omni bihorio porriguntur, effectum deſideratum ſæpius præſtabunt. Ita ægrotos aliquot febre ardentiffima detentos ſequenti methodo ſanitati priſtinæ reſtitui; Ex ſignis antea deſcriptis de morbi hujus præſentia certior redditus, ſi pulſus magnus ſatis & celerrimus deprehendebatur, ſtatim verſus finem ſecundi, aut ſub initium tertii diei venam aperire juſſi; Tamarindorum decocto & clysmate exhibitis, primas ut dicunt vias ſtatim poſt venæ ſectionem leniter expurgavi. Decocta antea memorata acida reddita, in copia haurienda præcepi; ſingulis duobus vel tribus horis pulverem ex Nitro, Tartaro vitriolato & abſorbente citrato partibus æqualibus compoſito, exhibui. Ceteroquin ad ſummi Hippocratis monita, de coctione morboſæ materiæ, ad critice evacuandum aptius reddendæ ſemper ſollicitus, medendi hocce methodo, diebus primis adhibito, me nullam naturæ violentiam attuliſſe perſuaſus eram quando tertio vel quarto die æger peſſime ſe habebat. Ita ſi æſtus circa præcordia intolerabilis videbatur, ſpongiæ malvæ decocto imbutas, locis æſtuantibus ſæpius admovebam, non neglectis clysmatibus antea commendatis. Cumque diebus hiſce, æſtus ægris plane impatibilis apparet, ſtragulis ſuperfluis amotis, aeri renovato & ſæpius renovando

vando, illos exponere non dubitavi, cavendo solummodo, ne aeris admissi motus lectum feriret ægroti. Ad emolliendam cutis, oris, narium, asperæ arteriæ & vesicularum pulmonalium superficiem, in cubiculo decumbentis, emollientes vegetabilium species, cum hordeo germinato fermentante commixto, in lebetecoquenda tradidi, exhalationes a coctura in aerem frigidiorē elevatæ cubiculum implentes, intentioni meæ succurrere videbantur, nam respirationis anhelosæ frequentissimæ molestia, in ægroto quodam 38 annorum paulatim minuebatur, & naturæ motus versus inferiora directi, quinto post accessionem febris die, alvum copiose laxabant ejectionibus materiæ spumescētis biliosæ foetidæ; clysmata die sexto continuata nihil excrementorum amplius educebant, & cum somnus jam ab initio morbi deficeret, mentis alienationes infecuturas prædixi. Sub initium diei octavi, ingens pectoris oppletio asthmatica deprehendebatur, quæ post meridiem, laxatis trachæ vasculis, tussi operosa interveniente, exitum quærebat, rejiciebatur statim materiæ tenacissimæ, fusci coloris, parva portio, quæ postmodum die nono & sequentibus augebatur, & magis mucosa flavescens, cum corrupti cruoris rufescentibus striis permixta materies, tandem cum levamine rejiciebatur, ita ut æger post septimanas tres integræ sanitati restitutus fuit.

Alium postea offendi hac febre decumbentem ægrum, habitu corporis robustioris & plethorici, qui annum ætatis suæ vigesimum sextum nondum expleverat. Die altero post febris ardentis accessionem accersitus, conquerentem audivi de cephalalgia intolerabili, faciem tumidam, rubram, exæstuantem & oculos humidos rufescentes, incipiente ophthalmia quasi affectos, monstrabat; & quamvis pulsus celerri-

mus,

mus, debilis tamen & suppressus sentiebatur, venam aperire, & duodecim circiter sanguinis uncias detrhere non hæsitabam. Horis aliquot elapsis, pulsus magnus & plenus, ast celeritate haud imminutus, adparuit. Die subsequente tertio, cum in pulsu celeritatem & plenitudinem minime mutatam perspicerem, calore interim sicco, urente, cephalalgia, reliquisque symptomatibus antea memoratis adhuc subsistentibus, venæ sectionem denuo repetendam jussi, sanguis eductus minime inflammatorius, sed compactus, densus, gelatinæ instar ilico concrefcens adparebat; sub initium diei subsequents, guttulæ aliquot cruoris atræ ex naribus exstillabant, quo phænomeno perterritus aliquantisper, & præfagii truculenti *Epidemic. l. 1. p. 673. Hippocratis* memor, qui stillicidum ejusmodi, tertio vel quarto die superveniens, pro signo mortifero habuit, inter spem & metum hærebam. Interea pulsus deprehendebatur mollior & æstus aliquantulum remissior, quare potionibus diluentibus pulveribusque nitrosis in copia adsumtis continuatis, neque clysmatibus neglectis morbum aggredi alacriter pergebam, donec tandem die nono, postquam capitis dolor & arteriarum temporalium pulsus gradu vehementiori semper perdurassent, narium hæmorrhagia copiosissima cum ægroti levamine insequēbatur; lotium antea ruberrimum, nubeculam, & paulo post sedimentum flavum, albicans, furfuraceum dimisit, utpote materiei febrilis coctæ & expulsæ salutare signum. Convaluit postea æger, sed gravi auditu, a gravissimis capitis doloribus, durante febre perpeffis, per tres menses adhuc laborabat quod symptoma ab imperfecta crifcos materia, in hoc organo deposita originem trahens, aucto corporis vigore, a motu indies instituto, penitus denique disparuit. Febrem ejusmodi ardentem

tem non minus gravem in juvene viginti annorum, diæta lauta & corporis exercitiis immodicis adsueto, quinto die, quo copiosissima narium hæmorrhagia prorupuit, dissipatam vidi, cui circa finem secundi diei ex vena brachii sedecim uncias sanguinis extrahere, & remediis idoneis tractare non oblitus eram.

Ceterum occasione harum febrium continuarum, quæ ob æstum intolerabilem ardentium cognomen acceperunt, Medicos juniores monitos velim, ut posthabitis medicamentis calefacientibus alexipharmacis, neque stragulis superfluis, neque foco calorem febricitantium nimis jam molestum adaugeant, quoniam hacce cautela neglecta, morbus brevi insanabilis redditur: præcipue cavendum est, ne aer calidus in cubiculo, ubi æger decumbit, occlusus coerceatur impedita ab exteriori renovatione; experimenta autem, nostro seculo instituta comprobaverunt, eundem aerem, in loco clauso diu inspiratum, elasticitatem suam amittere, hinc ad pulmones expandendos minus sufficere, sicque respirationem, ad vitam summe necessariam, valde debilitari. Quare jam Medici antiqui, uti *Celsus* (1) *Aetius Amidenus* (2) aeris admissionem, renovationemque adeo commendant, & inter recentiores Britannorum ille Hippocrates Sydenhamus (3), & immortalis Boerhaavius (4) aerem purum frigidum sæpius admittendum & renovandum, integumenta que minus suffocantia adhibenda esse sedulo inculcant; mihi que experientia reiterata constat, quod aeris frigidioris in ægrotantium cubiculis moderata admissio, non solum

(1) Libr. 3. cap. 7.

(2) Tetrabibl. I. Serm. 2. c. 78.

(3) Sect. 3. c. 2.

(4) Aphoris. 743.

solum utilis sed summe necessaria quandoque fit iis, qui febre continua ardente vel etiam acuta inflammatoria decumbunt, ad symptomata sæpe lethalia avertenda.

Cæteroquin observasse convenit, notatam jam superius differentiam, inter ardentem proprie sic dictam febrem, de qua hic sermo, & inter febres biliosas appellatas, quæ sub febrium ardentium classe a recentioribus Medicis comprehenduntur, quippe qui bilem atram veterum, pro febrium biliosarum causa haud agnoscunt, sed bilem cisticam naturalem in hepate secretam, in intestinum duodenum quocunque modo effusam, illarum causam efficientem statuunt; quando videlicet bilis hæcce in nimia copia ibi deposita, cum fermentantibus cibis vel potu mixta, vehementem effervescentiæ gradum excitat, qui portionem *duodeni* cum stomachi pyloro, partesque adjacentes irritando & rodendo, spasmodicas strictureas, sanguinisque inflammatorias stases efficit, unde dolor acutus & ardens quasi calor, circa præcordia imprimis, sentitur, febremque acutam continuam habet comitem, in valde periculosa sæpe degenerantem, si nimirum saburra ista acerrima biliosa, vomendi conatibus magis quam vomitu ipso non satis cito removetur & ejicitur; aut hac via neglecta, per totum intestinorum canalem tracta & voluta, tarde nimis per parcas sedes exitum invenit, sicque tandem inflammatoriam febrem ibi excitans, mox gangrænam, sphacelum, deliria, convulsionesque lethales producere potest.

Febris hujusmodi biliosi præsentia ex signis jam traditis detecta, indicat, ut vomendi isti, cardialgiam excitantes conatus, leni vomitorio ex *Ipecacuanha* cum *Tartaro solubili* rejiciantur; aut si materia ista biliosa rodens, ad intestinorum fistulam profundius jam delata
&

& effusa, per signa sua deprehenditur, tunc ac medicamentis, ex *rhabarbaro* & *salibus mediis*, compositis, & clysmatibus idoneis reiteratis, foras eliminanda est. Promovetur horum remediorum operatio, simulque corrumpens acredo corrigitur, si ægroto hoc morbo decumbenti, frequentissime potiones subacidas potandas, & pulveres absorbentes nitrosos affatim deglutiendos exhibemus; Hac methodo febres biliosas periculosissimas vidi profligatas, sed inconvenientibus remediis tractati hoc morbo decumbentes ægri, non raro, si libitinam effigunt, in morbos chronicos præcipitantur, crisi imperfecta ad partes nobiliores delata.

CLASSIS IV.

De Febris intermittentibus & Continuis remittentibus.

Febres quæ per intervalla statò tempore accessionis impetum penitus remittunt, adeo ut ἀπυρεξία plenaria inter duos sic dictos paroxysmos intercedat, nomen intermittentium febrium, ab antiquissimis medicæ artis scriptoribus accepisse omnibus notum est. Quare quæ intra viginti quatuor horas, vel uti primo statim die accessiones suas subsequenter diebus similem in modum repetunt, *Quotidianas*, quæ alternis diebus revertuntur *Tertianas*, & quæ duos dies intermedios a febris impetu immunes sistunt, *Quartanas* adpellari nemo ignorat. Sunt qui febres quinto, sexto, septimo die & ultra revertentes observasse perhibent, proinde *quintanas*, *sextanas* &c. appellandas, sed hisce febrium divisionibus & considerationibus immorari superfluum fore arbitror, cum illæ, si aliquando existunt, mendendi

dendi methodum peculiarem haud exposcere videantur; Qui præterea accessionum hujusmodi febrilium diversitates annotatas legere cupit, collectas nonnullas reperiet in *Schenckii Observationibus medicis libr. 6. pag. 745. & in Ephem. Nat. cur. an. 4. 5. 8. 9. 10. &c.* Ceteroquin distinctionem harum febrium in *vernales & autumnales*, quarum priores februario, posteriores vero Augusto mense incipiunt, valde necessariam esse, inprimis accuratissimus morborum indagator Sydenhamius Sect. I. c. 5. extra omne dubium posuit; vernaes cum salutare plerumque sint & brevioris decursus, nullisque stipatae periculosis symptomatibus, sanationem satis citam admittunt; autumnales vero in medela admittenda longe tardiores deprehenduntur præcipue si epidemice grassantur.

Quod si die intercalari nova febris accessio accidit, tunc hæ febres intermittentes duplicatae adpellantur, sic *tertianæ duplicatae & quartanæ triplicate* quandoque emergunt, ita scilicet ut singulis diebus febris accessio se manifestet; Sed a quotidiana febre distinguuntur febres hæ, cum e. gr. in tertiana duplicata primi diei paroxysmus respondet illi tertii diei, & secundi diei accessio quarti diei assimilatur accessioni, idemque ordo in quartana duplicata, quæ sæpius, & in triplicata, quæ rarius occurrit, observatur. Magnas sæpe molestias in praxi medica creant intermittentium hæc febrium duplicatio, sic ut notari neque tempora earum neque spatia possint, præcipue in istis autumnalibus quæ epidemice grassantur, id quod probe notavit Sydenhamus Sect. I. c. 5. quare sæpius hæ febres pro continuis remittentibus habentur ab iis, qui ad mutationes quasvis illarum non diligenter animum advertunt; ad eas autem probe distinguendas necessaria omnino erit illarum investigatio accuratior, etenim

fi

Si pro continuis accipiuntur duplicatæ ejusmodi intermittentes febres, & venæ sectione aut evacuantibus fortioribus adhibitis nimium debilitantur ægri, morbifica tunc materies evacuanda altius radices in visceribus æget, in morbum chronicum mutabitur, aut in febrem lentam difficillimæ sanationis transibit; quem errorem, ex medicantium inconsideratione ortum, facile quidem detegere, sed difficile corrigere & emendare possumus.

Annotari insuper meretur, febres intermittentes non semper ejusdem indolis esse, nec decursum consuetum, phænomenorum respectu, observare, cum symptomatibus quandoque observatis constet, eas sæpiissime malignarum more epidemice grassari, & diversæ ætatis, sexus & constitutionis homines aggredi, ac si contagium quoddam existisset, quod morbi febrilis fomitem integris regionibus communicasset. Ita de epidemicis ejusmodi intermittentibus febribus Ao. 1661. grassatis, conqueritur *Sydenham Sect. I. c. 5. p. 98.* de illis 1669 & 70 *Sylvius in Oper. suis p. m. 794. seq.* & de aliis 1720. Saxonix partem inprimis devastantibus refert *Hoffmannus in Medic. consultator. Part. 2. p. 90. seq.* In hisce contumacissimis hujus anni febribus sanandis me plurimum negotii & occupationis habuisse recordor, paulo ante praxi medica initiatus.

Febris Quotidiana intermittens.

Februm intermittantium species rarior est illa quotidiana dicta, quæ singulis diebus cum frigore & calore subsequente horis ut plurimum matutinis invadit & eodem tempore iterum recurrit, intra sex vel septem horas vero frigoris æque ac æstus notabilis

bilis valde impetum ordinarie absolvit, qui plerumque sudoris profluvio terminatur. Cum hæc febris non adeo frequens quam reliquæ intermittentes, tertiana nimirum & quartana mortales aggreditur, evenit ut aliqui scriptores illam pro *tertiana duplicata* agnoscant & *quotidianam simplicem* prorsus negare videantur; sed ad utriusque febris phænomena animum probe advertenti facile patefcet, quod *simplex quotidiana*, de qua hic sermo, invasionis æque ac durationis periodum singulis diebus statò tempore servet, in tertiana autem duplicata non singulæ accessiones sed alternæ sibi respondeant, sic ut illa primi diei conveniat cum accessione tertii, & secundi diei paroxysmus respondeat illi qui quarto die invadit, id quod jam antea monui.

Corripiuntur febre hacce, experientia teste phlegmatici, otiosi & qui vita sedentaria delectantur, ac proinde serum pituitosum intra cruoris massam generant, quæ mox vitiosa sanguinis constitutio, animi aut corporis commotione subita, in vehementiorem motum acta, causam proximam hujus febris constituit: nimirum pituita in vasculis minimis hinc inde protrusa & segregata, febriles obstructions efficit, collecta in primis viis, præcipue in stomacho, pituitæ copia, musculares fibras hujus visceris irritando, cardialgicas constrictiones, nauseam vomendique conatus producit. Adparente autem hocce symptomate, lene emeticum ex Ipecacuanha, vel laxans ex rhabarbaro, cum granis aliquot resinæ ex *Jalappæ radice* mixtum, sex vel octo horis ante novam febris accessionem exhibitum, pituitosam saburram eliminando febris impetum reprimet. Reliqua in sanguinis massa, & minimis vasorum recessibus abscondita hærens pituitosa colluvies, incidentibus & dissolventibus medicamentis, qualia

qualia sunt *radices Ari, Pimpinellæ albæ, Vincetoxici, Enulæ &c.* cum *salibus mediis* raritatur corriguntur, interpolatis amaris ex *Gentiana, Absinthio, Carduo benedicto, Centaureo minore &c.* Aestum & sitim febris hujus imminuunt *decocta & tisana nitro & citri acido* permixta, antea jam commendata; aliis non indigebam remediis cum aliquoties febrem hancce profligare sollicitatus fui.

Febris Tertianæ intermittens.

Intermittentium febrium frequentissima, unicuique proinde satis cognita est *febris tertiana* dicta, quæ diebus alternis invadit, postquam diem alterum a febre immunem reliquit. Diversis autem hujus febris distinctionibus, quas Autores nonnulli tradunt, immorari superfluum duco, ubi illam dispertire solent in *simplicem & duplicem*, quam antea jam tetigi, in *legitimam & spuriam*, quæ potius tertiana continua remittens est, porro in *geminatam*, quæ duobus paroxysmis alternis diebus infestat, nec non in *Hemitritæum seu semitertianam*, quæ composita esse videtur ex tertiana simplici & quotidiana intermittente, ubi alternis diebus nunc unus nunc duo febriles insultus ægrotum laceßunt &c. quas quidem distinctiones theoretice nosse convenit, quamvis in praxi parum mutare videantur medendi normam. Distinctio tamen magis essentialis & majoris in praxi utilitatis illa est, quæ febres hasce in *vernales & autumnales* dispertit, quam distinctionem, ad prognosin imprimis eruendam, valde necessariam comprobavit accuratissimus phænomenorum febrilium observator *Sydenhamus vid. Sect. I. c. 5.*

In signis hujus febris diagnosticis eruendis prolixitas superflua erit, cum nemo non novit, febrem hanc cum pandiculatione, lassitudine, tremore atque frigore postea vehementiore invadere, quibus mox calor & æstus denique molestissimus, antecedente nausea vel vomitu, succedunt, sitis valde urgens cum cephalalgia & lassitudine summa concomitantur, & denique sudor copiosius prorumpens ægrum a febris impetu immunem usque ad novam accessionem reddit, quæ elapso circiter unius diei spatio, iterum revertitur. Præterea observatum est, febrem hanc ut plurimum prima vice horis matutinis vel ante meridiem invadere, quod tamen non semper accidit, sed frigus vehementius in hac febre & calor magis urens quam in reliquis intermittentibus deprehenditur.

Causæ remotæ hujus febris variæ ex illis esse possunt, quas antea in febrium consideratione generali jam enumeravi, in specie autem Autores practici causam illius proximam in primis viis collocant ex diætæ vitiis in vitæ regimine commissis; Sed profundius quoque in viscerum recessibus & ipsa sanguinis massa causam hujus febris latere posse nemo in dubium vocabit, qui vitam ante actam nonnullorum febre hac decumbentium, scrutatus est. Adparet enim hoc morbo sæpius corripi otiosos qui vita sedentaria delectantur, plethoricos quoque post perpeßam sanguinis vehementiorem commotionem, & cholericos animi pathematibus violentioribus correptos.

Maxima autem inter tertianas vernaes & autumnales intercedere videtur differentia, quam perpetuæ practicorum observationes comprobant. Vernaes nimirum mense februario vel martio invadentes, nec contumaces sed salutarès plerumque esse solent, nec sanationem recusant, nisi phlebotomia, vel drastice
tur-

turbatæ evacuationibus, critica materiei febrilis evacuatio impeditur & ad ulteriores accessiones formandas intra corpus detinetur. Sibi autem relicta vernalis tertiana, brevi disparere solet, quoniam sanguinis massa, tota hyeme insensibili transpiratione imminuta, feri ac lymphæ majorem copiam coacervata & retenta, singulis febris insultibus sudoris ac lotii copiam sufficientem suppeditare valet, cujus ope, causa febris materialis diluta, mota & vehiculum nacta, eo facilius per excretiones hasce naturales auctas eliminari poterit.

Infimul ratio patet, cur autumnales febres protractionem longe curam exposcent & non adeo levi opera se amoveri patiantur; cum enim Augusto mense invadere solent, sanguinis massam in istis quæ aggrediuntur corporibus, magis densam & spissam offendunt, ob feri & lymphæ fluidoris jacturam quæ calor æstivus successive dissipavit, unde simul ortæ in viscerum recessibus obstructions, fomitem materiei febrilis simul augent. Hisce causis, si accedit adhuc ista aeris constitutio, quæ tertianis autumnalibus, ut epidemice corpora aggrediantur & inficiant, vires & effluvia imperceptibilia suppeditat, tunc vehementiores insultus febriles, maxime priores adeo nonnunquam protrahuntur, ut brevissimum ἀπυρεξίας spatium inter duos paroxysmos solummodo intercedat, quo Medici non satis experti sæpe falluntur, ut ejusmodi tertianas autumnales sæpe pro febribus continuis agnoscant, & methodo his convenienti illas tractent, quamvis non sine magno ægroti periculo; quem tamen errorem facile quis evitare poterit qui primam febris accessionem probe exploratam habet, nam febres continuæ absque notabili frigore invadunt, quod tamen in tertianis valde molestum est & per

horas integras hæcce algida corporis concussio sæpe protrahitur, quamvis non negandum quod per calida remedia febres hæ intermittentes in continuas quandoque transmigrent. Imminuitur autem vigor harum febrium & fatiscunt, quo magis mense Januario & vernali tempori adpropinquant; sic & vernaes, ut ut mitiores ut plurimum sint, tamen exacerbari videntur versus solstitium æstivum autumno proximiores. Observavit cæteroquin Sydenhamus, & experientia propria edoctus sum, quod eo numerosiores fuerint hæ febres autumnales in nostris hisce oris, quo citius, & ante Augustum mensem quandoque inceperint.

Proximam sive prædisponentem hujus tertianæ febris materiale causam determinare, ardua omnino res est; ex remotis quas antea annotavimus patet, eas nunc in primis viis, jam in ipsa sanguinis massa, mox in visceribus aut in reliquis partibus solidis, aliquando in nervorum systemate illorumque fluido, vel cum epidemice grassantur, per miasma infectivum corpori introductum, mutationes suas exercere; Quomodo autem fiat & fieri possit, ut causæ tam diversæ, & in tam diversas corporis partes agentes, eundem semper effectum, qui in harum febrium accessionibus sive paroxysmis deprehenditur producant, demonstrationibus solidis omnino repugnare videtur; Etenim omnes hæ, ex tam diversis causis ortæ febres, incipiunt cum oscitatione, lassitudine, pallore, frigore, horrore, tremore, anxietate, respiratione difficili & pulsu parvo, debili, accelerato. Ex quibus phænomenis præsentibus colligere solummodo licet, quod omnes tam diversæ causæ remotæ unam eandemque semper causam proximam producere valeant, quæ in subita vitalis functionis debilitate consistere
vide-

videtur; nimirum debilior cordis constrictio, debilitatum & insufficientem liquidi cerebellosi in nervos cordis & organi respirationis influxum produnt, id quod pulsus parvus, respiratio difficilior, tussiculosa, & summa corporis lassitudo satis superque demonstrant, cum interim functiones animales, contra voluntatem quoque & consuetum mentis imperium, in vehementiorem motum acta, rigores, tremores, constrictiones fibrarum oscillatorias, musculorum involuntarios subsultus, & in tota corporis superficie spasticas fibrillarum stricturas efficiunt, quare vasa cutis minima compressa, cruorem admittere nequeunt, unde pallor, & ex interrupto in vasa cutis circulo, frigus apparere necessum est.

Existente itaque ista, in humano corpore causa, quæcunque illa demum sit, quæ liquidum nervosum cerebri, ad violentiorem motum, in functione animali excitandum suscitatur, illa necessario liquidi cerebellosi motum, ad functiones vitales cordis & respirationis peragendas infringere & imminuere debet, proinde causa febris intermittens proxima, vel si mavis prædisponens existere posse aliquo modo patet, etenim interceptæ & debilitatæ hæ vitales functiones tam diu subsistere debent, donec causa illa, quæ animales functiones exacerbata & inde pendentes fibrarum stricturas sustinuit, per motum cruoris successive auctum, dissipata & circuitus humorum in vasis minimis restitutus iterum fuerit, tunc naturales secretiones per cutim & renes, copioso liquido lymphatico-feroso expulso, febrilem paroxysmum solvunt, & ad novam usque accessionem ægrum a febre immunem relinquunt. De periodica harum febrium, ut & reliquarum intermittens invasione & statuto tempore recursum, jam superius egi, ubi de febribus in genere

consideratione instituta, conjecturam feci; quamvis origo & materies ad prædisponentem hancce causam in actum deducendam, pro febrilis accessus statuto tempore recurso, sufficientem demonstrationem, exceptione omni majorem eludere videantur. Sic quoque induciæ hæc ad febrilem causam per intervalla eliminandam, ex animæ deliberatione institutæ, difficultates inextricabiles nancisci inde patet, cum mens minime perspectas habeat, neque reprimere nec accelerare possit ejusmodi inducias, quippe subito percussa, instante denuo nimirum febrilis accessus insultu.

Cum causæ remotæ hujus febris & reliquarum intermittentium innumerabiles fere sint, Medico illarum curam suscipienti incumbit, ut patientis ætatem, sexum, corporis habitum & vitæ regimen consuetum & prægressum probe examinet, cumque symptomata febrem concomitantia monstrent, febris causam in primis viis hæerere, id quod ructus, nausea, vomendi conatus, vertigo, oris amaror, abdominis tensio &c. non obscure indicant, tunc purgans vel vomitorium medicamen, medio inter duos accessus febrilis tempore exhibitum, materiales febris hujusmodi causam, maxime verno tempore, adeo infringere solet, ut reliqua remedia adpropriata, residuas, massæ sanguinis communicatas squalores, insultus febriles sustentantes, immutare, & brevi ad excernendum aptas reddere possint; non raro ipse expertus sum, quod finita ejusmodi, vel per vomitum vel per diarrhœam evacuatione, cum paulo ante novum febris accessum, Sydenhami methodo, paregoricum ex laudano ejus liquido exhibui, spasticæ novi paroxysmi stricturæ adeo imminutæ fuerint, ut ager aliquando

a febre penitus immunis, vel debiliore satis paroxysmo laceffit, surgeret.

Evacuationibus ejusmodi peractis, remedia magis convenientia & usu comprobata, quæ signa superius recensita postulabant, eligenda sunt, quorum ope, causa febris cognita & detecta, debellari successive possit; an vero causa illa sub forma fluida motum sanguinis alterando in ejus massa hæreat, vel sub forma magis solida, pituitosa, lentescens in vasorum & viscerum recessibus delitescens, cruoris circuitum turbet, res sane difficilioris indaginis erit. Ut ut hæc sint, experientia monstrat febrilem materiam, per remedia congrua adhibita, ita immutari ac transformari posse, ut ad evacuandum, per excretiones naturales, apta reddatur. Medicamenta autem, scopo huic inservientia, sunt illa quæ sub classe *dissolventium* & *diluentium* comprehenduntur, & ex prioribus his præcipue *Salia*, inprimis media dicta, uti sunt *Tartarus vitriolatus*, *Tartarus tartarizatus*, *Arcanum duplicatum*, *Sal polychrestus*, *Nitrum depuratum*, *Sal Ammoniacum* &c. quæ vehiculo aquoso soluta, in minimos atomos redacta, idonea redduntur ut cruoris, feri, & lymphæ liquoribus perfectæ commisceri possint, & sic ad intimiores vasorum & viscerum recessus delata, vi sua dissolvente viscidum & tenax obstructum comminuere, humorum circulo reddere & peregrinum noxium ad secernendum & excernendum disponere valeant. Non minori dissolvendi, obstructum referandi, fibrillasque solidarum partium roborandi vi pollent vegetabilia nonnulla, specifico antifebrilium titulo insignita, qualia sunt *Herbæ*, *Centaureum minus*, *Carduus benedictus*, *Ab-sinthium*, *Gentianæ rubræ Radix*, *Chamemili Flores* &c. Quorum præcipuæ *Extracta* rite præparata, in liquore salino *Terræ foliæ Tartari* iterum soluta &

aquis destillatis convenientibus diluta, cum *salibus medicis*, diebus a febre vacuis, alternatim exhibita, egregiam intermittentes febres eradicandi vim possident. Materia febrili hunc in modum soluta, correctâ & mota, diluentibus adpropriatis, brevi ante febris accessum, ad sudorem eliciendum in copia adsumtis, sæpius febrile frigus vel penitus vel maximam partem dissipavi, nullo postea vel parvo saltem subsequente febrili calore, qua encheiresi, futuri penitus præscindebantur paroxysmi. Diluens hocce sudoriferum componere curavi ex Radicibus Graminis, Scorzonerae, Sarsaparillae, Ligno Sassafras & Cassia lignea in aqua coctis, adjecto postea Citri acido & Sacharo, ut palato gratius redderetur potus in copia hauriendus.

Hac itaque methodo simplicissima innumeras febres tertianas, autumnales æque ac vernaes profligavi & rarissime coactus fui Peruvianum corticem in subsidium vocare, modo ægri satis morigeri fuere, ut victu paucio & tenuiori contenti, remediorum in febris decursu operationem per voracitatem interrompere omiserint. Sollicitus præterea semper fui, ut durante febris accessu potus conveniens non deficeret; frigore adhuc subsistente, si sitis urget, potum calidum ex infuso Thee cum Citri recentis flavedine permixto, vel carnis decoctum dilutum hauriendum inculcavi. In calore vero & æstu febrili, crustæ panis infusum, cui Citri succus vel segmenta fuere addita, in copia potandum monui, quod valde conveniens & ægro gratum existet, maxime si vino rhenano & sacharo in parva copia adjectis palato gratius redditur, ita etiam hordei decoctum hunc in modum præparatum valde proficuum est. Ingurgitationes horum potuum copiosæ, idoneum porrigunt vehiculum eliminandæ febrilis materiæ per sudorem æque ac per lotium.

lotium. Si per vomitum rejectus acor, vel acidum spirantes ructus, acidam in frigore febrili produnt acrimoniam, tunc salibus mediis antea recensitis, absorbens marinum ex *Conchis*, *Matre Perlarum* vel *Lapidibus Cancrorum* adjicio, & *Extractis* superius memoratis, in *aquis Cardui benedicti*, *Cinamomi* & similibus solutis, *Oleum Tartari per deliquium* addo, quod & saburram biliosam acori permistam destruit. Quod si sudor post æstum febrilem nimis copiosus, anxietates, debilitatemque nimiam in debilibus subjectis producit, cardiacum medicamen ex *aquis Cerasorum nigrorum* & *Cinamomi* cum sexta parte *Aquæ Vitæ Matthioli* & *Syrupo acetositis Citri* permixtum & per vires adsumtum, ægrum reficiet.

Nec aliam medendi methodum efflagitabant tertianæ febres quæ annis 1720, 27, 28, 1736, 38 &c. epidemice in hisce oris grassabantur, neque in lentescens febres projiciebantur ægri, neque viscerum labem retulerunt qui abstinencia debita observata remediis dictis sedulo usi fuerint; Oedematofus autem pedum tumor, qui post febres diutius protractas maxime in ætate provectoribus, sæpe visitur, brevi iterum disparere solet, pro ut solidæ partes debilitatæ, convenienti nutrimento & motu debito iterum reficiuntur. Itaque famosum & efficax illud Peruvianum febrifugum in febribus tertianis minus sæpe adhibui, nisi in ægrotis debilibus & senio confectis, in quibus nimia nervosi systematis sensibilitas & spirituum nerveorum penuria observabatur, ubi insultus validi in frequentioribus hujus febris accessibus, symptomata valde periculosa & *μετάστροφες* insanabiles quandoque introducunt. De sanguinis detractio ex secta vena, nunquam vidi ablatam tertianam febrem, & ex reiteratis ejusmodi detractioibus tenaciorem illam observavi

fervavi, & in febrem lentam secedentem, hæctica an-
recurforem,

Febris Quartana.

Quartana febris Medicorum opprobrium dicta, ob diurnitatem temporis qua ægrotus infestat, ob remedium, quæ adhibentur dubium & incertum effectum, & ob symptomata sæpe periculosa, quæ profligata febris hæcce nonnunquam post se relinquit, peculiarem inter febres intermittentes meretur considerationem; Causas antecedentes proprias, illa præ reliquis antea recensitis haud agnoscit, nisi profundiorē forsan febrilis causæ materialis secessum in intimiorem viscerum structuram, vel tenaciorem ejus in cruoris massa cohæsionem. Sic & prædisponens causa eadem ac reliquarum videtur esse, tardiorque post duos dies intercalares accessus febrilis reditus, a tenacitate forsitan & immobilitate majori febrilis materiæ causatur; id quod & inde probari aliquo modo videtur, cum febris hæcce illos imprimis soleat laceßere, qui ætate provectiores, diætæ crudiori potuique parciori adsuæti, cæteroque vitæ regimine male observato sanguinis spissitudinem sibi compararunt, quique corporis quieti, otio aut speculationibus nimium indulgent, quibusque natura dispositionem ad cruorem atrum melancholicum dictum, accumulandum concessit, & qui animi mœrores insuper & sollicitudines sæpius experiuntur,

Notari quoque meretur, febrem hancce decursum vel typum suum exacte valde fervare, scilicet versus vel sub initium autumnī, & horis ut plurimum pomeridianis homines sanos primum invadere, frigore non adeo vehementi ac in tertiana, per duas utplurimum

num horas ægrotos afficere, calorem lentum, siccum, cum vertiginosa capitis perturbatione & anhelosa respiratione postea succedere, qui denique post horas quatuor quinque vel sex pedetentim disparet, parciore, pauco vel etiam nullo sudoris profluvio prorumpente; post quarto quovis die, ceu omnibus notum est, novæ febris hujus accessus eodem circiter tempore revertuntur, qui simili modo afficiunt, sicque eandem scenam, febris hæc sibi relicta, per multos menses plerumque ludit, quæ morbi hujus protractio, materialis causæ febrilis tenacitatem cum immobili quasi fixitate abunde probant, rationemque reddunt, cur ejus perfecta dissipatio ingens ut plurimum temporis postulet spatium. Quamobrem quævis illa, ab antiquis Medicis æque ac recentioribus, sæculis elapsis, commendata, ad morbum hunc debellandum remedia, pro hoc scopo apta rarissime fuerunt reperta, cum omnis illorum efficacia id solummodo effecisse videatur, ut minime impedimento fuerint istis naturæ conatibus, quibus causa hujus febris materialis, per reiteratos accessus aliquando eliminari potest, excretionum scilicet naturalium adminiculo.

Innotuit interim circa medium sæculum præterlapsi, famosum illud medicamen febrifugum ex America ad nos allatum, nimirum arboris cujusdam, in provincia Peru crescentis cortex, Quinquina incolis ibidem appellatus, Europæis vero sub generali nomine corticis peruviani notus, cujus fama brevi adeo increbuit, ut pro universali ad febres extirpandas remedio a multis divulgatus fuerit, cum intermittens febrium accessus inde sisti viderent. Sed experimenta a providis Medicis ulterius capta abunde monstrabant, remedium hocce intermittentibus potissimum convenire febribus, in continuis vero, ardentibus, acutis,

acutis, inflammatoriis ac lentescantibus hecticis usum ejus magis noxium quam proficuum fore. Interea multi magni nominis Medici fuerunt & adhuc reperiuntur, qui corticis hujus usum supervacaneum imo nocivum exinde declarant, quod febriles motus sistat, cum febris naturæ providæ conamen salutare sit, morbiferam quamcunque causam ex humano corpore, per auctos febriles motus eliminandi, ut sanitas inde restituatur, sanitatis restitutionem vero impediri per quodcunque medicamentum quod salutare ejusmodi motus ilico suspendit, & nullam, per excretionem naturales morbosæ materie expulsionem promoveret; Præterea integram febris ablationem a novo hocce remedio expectandam minime esse, cum redire soleant post septimanas aliquot febriles insultus, qui suppressi magis quam extincti fuere corticis peruviani usu.

Accuratioribus interim observationibus ex diuturna praxi collectæ, non ambiguum sed genuinum peruviani corticis, in febribus intermittentibus agendi modum haud obscure monstrant; per ejusmodi nimirum observationes sedulo perpensas didici, peculiarem hujus medicaminis virtutem & efficaciam (præter egregiam vim, quam in reprimenda carnis putredine gangrænosa exercet,) in eo potissimum consistere, ut motus illos spasticos involuntarios, quibus fibrillæ musculares, sub intermittens febris ingressum conquassari sentiuntur, placide compescat, sicque causam prædisponentem tollat, qua animales functiones, contra mentis imperium violentissime agitantur; Quare minime dubius aut fallax, corticis hujus effectus, in intermittens hisce febribus deprehenditur, fibrillæ motricis tremulæ, fluidique nervi simul motus violentiores compescendo.

Confirmatur insuper hæcce corticis peruviani actio ex peculiari ejus efficacia quam in hypochondriorum spasmodicis & hysterice passionibus imprimis sexui sequiori præstat, in quibus affectibus, posteaquam aperientibus remediis & solventibus impedimenta sanguinis circuitus remove allaboraveram, felicissimo sæpius successu, constrictiones istas nervorum truculentas, quibus fœminæ, ad animi deliquium usque extinctæ, prosternebantur, remedio hocce successively restitui, ut brevi disparerent penitus spasmodicæ ejusmodi, suffocationem minitantes, stricture. Ut taceam, me aliquot Epilepsiæ species, præcipue ab animi gravioribus ortæ pathematibus, penitus eradicasse cortice nostro, cui addidi specifica quædam antepileptica dicta, e. gr. Radicem Pœoniæ, Valerianæ Sylvestr. l. Pentaphylli, aut viscum quercinum &c. pro morbi hujus indole, ætate, vel sexu ægrotantis. Sic quoque motibus nonnullis infantum epilepticis mederi hunc corticem, experientia constat; nimirum ejus pulveris drachmam unam vel alteram aquæ tepidæ commistam, enematis loco tenellis ejusmodi, hoc morbo correptis ægrotis, cum successu injicere, operæ pretium feci.

Actio hæcce Corticis in fibrillas vasorum & viscerum musculares & nerveas, ut & in nervorum liquidum, ad motus violentos spasticos harum partium compescendos directæ, usum ejus exhibet minus proficuum, imo potius noxium, quando illum ægrotis, febribus continuis, vel etiam continuis remittentibus detentis promiscue porrigimus; cujus rei rationem illum fugere nequit, qui mecum considerat, expositam hæctenus hujus remedii efficaciam, ad fibrillarum, nervorum, horumque liquidi motus, in frigore febrili solummodo cohibendos, in quolibet intermittenti

nam

tium accessu denuo revertentes; æstum vero febrilem, reliquaque febris phænomena medicamen hocce minime attingere vel mutare, experientia docet. Sub ingressum febris continuæ, unicam saltem frigoris febrilis conquassationem, quandoque leviozem commotionem solummodo ægrum infestare notum est, reliquum autem febrium continuarum decursum febrilem æstum & inde pendentia symptomata absolvere, ut violenta hacce sanguinis commotione, ad plures dies protracta, febris causa materialis critice eliminari possit, nemini artis perito latet. Experientia autem nos docuit, quod a cortice, in larga etiam dosi exhibitio, nulla sensibilis, per alvum, renes aut cutem evacuatio subsequatur. Administrando sic remedium hocce in febribus continuis, quarum unica & perfecta sanatio, a crisi debita & sufficienti expectanda est, viam summe necessariis istis evacuationibus præcludimus per medicamentum hocce, quod fibras vasorum roborando omnem humorum motum reprimat, quo evacuationes ejusmodi criticæ peraguntur.

Sic ægrotum vidi febre biliosa correptum, cui statim post febris ingressum, peruviani corticis extractum ter, vel quater de die fuit exhibitum, sed febris per quatuor circiter septimanas eodem tenore protracta, cum nulla hocce intervallo critica evacuatio subsequeretur, materialis causa febrilis in corpore retenta, & per metastasin ad pectus delata, asthma spasmodicum effecit, quo æger a febre debilis & extenuatus valde per menses quindecim conflictus est, donec tandem medicamentis idoneis, & itinere longinquo, meo consilio suscepto, aere mutato, & sic dissipata denique asthmatis causa, pristina tandem sanitati restitutus fuit. Ita juveni robusto, viginti circiter annos nato, febre quotidiana continua, quam catarrhalem

vocant, decumbenti, cortex quotidie aliquot vicibus exhibitus, crisin expectatam reprimendo, ficque pituitosam in pulmonibus colluviem accumulando, ægrum in febrem lentam projecit, quæ diutius protracta, scirrhosos in hoc viscere nodos constituit, unde functio ejus debilitata valde, corpus robustum in debile & emaciatum mutavit, nulla arte restituendum.

Plura ejusmodi exempla, in praxi mea sæpius obvia, recensere adhuc possem, nisi prolixitate nimia lectori tædium movere metuerem. Interim necessariam aliquo modo digressionem hanc fuisse judico, ut mentem meam de genuino corticis peruviani usu, quem in praxi expertus sum, exponere eo melius possem.

Sic ex hætenus expositis non obscure patet, corticem febris causam materialem minime auferre, quamvis prædisponentem ejus causam ut plurimum feliciter tollat, quoniam causæ materiales ipsos febriles motus etiam violentiores & sæpe diuturnos postulant, ad obstructions scilicet vasorum & viscerum contumaciores, medicaminum appropriatorum adminiculo, referandas, quæ sensim ut remotiores causæ feбри formandæ ansam dederunt, quibus nempe per velocem & præternaturalem in cruore excitatum febrilem motum, a cordis & arteriarum actione ortum, omne id quod lentescens, coagulatum & obstructum in corpore hæret & humorum circuitu resistit, dissolvi, comminui, moveri, & critice successive evacuari iterum possit; qui sane effectus febris motibus præcipue, imo unice adscribendos esse, artis periti haud ignorant.

Ita quoque ratio patet, cur intermittentes ejusmodi febres, a visceris cujusdam obstructione ortæ, si statim initio motus hi febriles, ad obstructions

hasce referendas necessarii, per *corticem* assumptum supprimuntur, febris causa materialis intra corpus detenta, morbos sæpe chronicos, febre præcedente longe periculosiores excitat, cum maximus illorum numerus, qui asthmate, phthisi, ictero, hydrope &c. laborant, affectuum horum originem, ab intermittentibus febribus præmature cohibitis repetunt, quorum aliqui revertentis febris suppressæ adminiculo sanitatis restitutionem quandoque admittunt.

Difficillima autem febris quartanæ eradicatio integra, causæ materialis tenacissimæ indolem, in cruoris massa aut viscerum recessibus latentem satis superque prodit, nam sibi relicta, ejus febriles motus violentiores, per anni spatium & ultra successive invadentes obstructioni referendæ aliquando vix sufficiunt, prout ætas scilicet, temperamentum, vitæ regimen & regionis in qua ægri degunt conditio, morbo huic fomitem magis vel minus præbere solent. Experientia itaque & observationibus, tot annorum spatio toties reiteratis didici, hujus febris sanationem minimè in causæ prædisponentis ablatione (frigoris scilicet & caloris accessum reprimendo) consistere, sed in successiva causæ materialis tenacissime, in visceribus latentis eradicatione quærendam esse; Facillime quidem frigoris & caloris febrilis suppressio, postquam peruvianus cortex innotuit, obtinetur, sed causa febris remota & materialis intacta utplurimum remanere solet, cum post septimanam unam vel alteram, eodem vigore febris, quandoque auctis viribus revertitur; & si denuo, remedii hujus ope, accessus frigoris & caloris exstinguitur, recuperatis quasi, remora hacce, viribus, brevi iterum redit, & continuatis hunc in modum suppressionibus, cum materialis causa febris, corpore sensim debilitato, augetur potius quam immi-

imminuitur, augeri quoque ac duplicari solent accessus, inde quartana duplicata vel etiam triplicata quandoque exsurgit, ægrotis molestissima ne dicam periculosissima, nimirum perversa hacce methodo continuata, postquam integras corticis libras comederunt successive ægri, tantas virium jacturas experiuntur, ut febris motibus amplius excitandis impar & extincta quasi, coacervatas in corpore obstructions dissolvendas penitus deferere cogatur, sistens postmodum ægrotum, febre quidem immunem, sed in functionibus præcipue naturalibus maxime debilitatum, proinde viscerum abdominalium obstructions pertinacissimas foventem, quæ denique morbos chronicos pervicaciores, utpote leucophegmiam, anasarcam, hydropem, icterum &c. constituunt.

Ut autem peruvianum corticem, a periculosi remedii opprobrio, a perverso orto applicationis methodo, vindicemus, genuinum necesse est illum exhibendi modum eruere, quando nimirum & quibus cautelis usus ejus in febris intermittentibus & præcipue in quartana exposcitur. Ex antea dictis patet, febris materialem causam obstruentem, per auctos & repetitos febriles motus dissolvi, moveri, & corpore per excretionem naturales eliminari posse, id quod se ipsam dissipando, nullo prorsus medicamine adhibito, febris tertiana vernalis quandoque monstrat. Propterea ad quartanam tuto profligandam, fida duce experientia toties reiterata, compertum habeo, sanationem ejus inchoandam esse eadem methodo iisdemque remediis, paulo ante in tertianæ febris curatione paucis expositis. Materialis nimirum causa febrium intermittentium, cum radices suas in quartana profundius quam in reliquis febris egerit, tanto magis opus erit, ut incidentibus & resolventibus remediis impactum ob-

struens movere, diluere & humorum circulo iterum reddere allaboremus; qua indicatione neglecta, corticis peruviani usus, in motu febrili spasmodico refrenando, vires quidem suas exserere haud omittet, sed remanente sic materiali febris causa in corpore intacta penitus relicta, statim ac corticis energia fuerit dissipata, febriles motus auctis quodammodo viribus de novo resuscitentur, adeo ut post tertiam vel quartam febris, per corticem inductam suppressionem, paroxysmi febriles, maximo ægrotantium incommodo, duplicata vel etiam triplicata hacce febre, multiplicabuntur, uti jam antea monui.

Quamobrem ægroto, quartana febre, correpto, ad primas ut dicunt vias leviter eluendas, laxans ex Rheo, cum Sale quodam medio acuato, porrigo, nutrimenta facilioris digestionis, assumenda, una cum vitæ convenienti regimine servanda injungo, medicamenta aperientia, dissolventia cum diluentibus idoneis sociata, diebus a febre vacuis adsumenda præcipio; præterlapsis tunc octo vel decem paroxysmis, diebus intercalaribus, peruviani corticis decoctum aquosum, vel etiam aquosovinosum, ad extrahendas melius resinosas ex cortice partes, singulis duabus vel tribus horis hauriendum suadeo, hacce cum cautela, ut æger summo mane & cubitum iturus, drachmam dimidiam pulveris ex salibus mediis, Arcano duplicato, vel Tartaro vitriolato & Nitro cum absorbente marino, acido Citri saturato, mediante aqua deglutiat. Et ne semper in protractiore hujus febris decursu eadem chorda oberremus, pulveribus hujusmodi substituenda sunt extracta illa amara, superius in tertiana febre recensita, in terræ foliatæ tartari liquore soluta, & aquis destillatis additis potabilia magis reddita, quæ ob egregiam resolvendi virtutem, febris hujus materialem causam de-

destruendi efficaciora præ reliquis deprehenduntur. Cum corticis decoctum, palato minus gratum, averfari & naufeam creare incipit, præcipue fi accessus eodem sæpius vigore revertuntur, tunc corticis pulverem nonnulli, cum Syrupo quodam Electuarii vel Boli consistentiam redactum, adsumere cupiunt; Optimo sæpe cum successu corticis pulverem, cum Eleofacharo, ex essentiali Chamomillæ oleo paratum, miscui & ad febrem hanc profligandam exhibui, quod remedium cum palato minus ingratum fit, ægroti non adeo averfantur. Sed si proceres delicatioris gustus, & matronæ quæ fastidientis stomachi sunt, morbo hoc diutius protracto detinentur, & remedii amaritudinem respiciunt, gustum ejus ingratum occultare possumus, si decoctum corticis aquoso vinosum, exhalatione blanda super ignem in Extracti formam cogitur, cui, si decima circiter Croci Martis Antimoniati portio admiscetur, & Pilulæ inde formatæ, ad dimidiæ drachmæ pondus quotidie adsumuntur, palato minus ingrata, efficaces ad febrem pellendam fuisse recorder.

Febre denique, adsumto cortice, quocunque modo præparato, disparente, de reditu ejus nemo tutum ac securum reddere poterit ægrum, tanto magis, si neglectis supra recensitis solventibus interpolandis, cortici solo, febris sanatio committitur, etenim febre quartana recidiva nihil frequentius; hoc interim induciis ejusmodi factis efficitur, quod ægri constitutionis debioris, vel ætate provectiores, denuo vires colligere possint, quibus post septimanas aliquot, febris revertentis insultibus eo efficacius resistere valeant. Nonnulli quidem Medici ad febrem recidivam hanc avertendam, corticem cum laxantibus, vel etiam alterantibus quibusdam, aut ex Marte confectis reme-

diis permixtum exhibent; promissis hisce confidens varia tentavi sed frustra plerumque; Interim indicationi superius traditæ, de quartanæ febris causa remota abigenda sollicitus, corticem remediis nonnullis, huic indicationi destinatis, diversimode junxi, donec tandem medicaminis compositionem sequentem, intentioni meæ respondentem sæpius cum successu expertus sum: *Recipe Corticis peruviani optimi in pulverem redacti Uncias quatuor, Corticis Cascarillæ pulverisati Unciam unam, Herbarum concisarum Centaurei minoris & Cardui benedicti singularum Drachmas sex, mista infunde & digere per horas tres in aqua communi & vino gallico rubro ana Unciis sedecim, postea in phiala alta per horam unam leniter decoque, tunc colaturam, cum expressione residui factam, exhala ad Syrupi fluidioris consistentiam, admiscendo denique Syrupi Cinamomi Unciam dimidiam, tunc Mixtura febri-fuga parata erit quartanariis omni trihorio, diebus intercalaribus, ad drachmas duas vel tres in aqua simplici diluta exhibenda. Posteaquam integra hujus medicamenti portio successive fuerit exhausta, febris subsequens accessio debilior longe adparebit, vel etiam penitus evanescet; plerumque duabus hujus remedii portionibus, rarissime tribus successive assumtis, quartanas maxime inveteratas febres sustuli absque recidivæ metu, nec morbi cujusdam chronici subsequuturi periculo, præsertim cum æger sub morbi initium medicamentis resolventibus, ut antea monui, per septimanas aliquot, ad materiale febris causam amovendam, legitime fuerit tractatus.*

Insuper cautelæ de tempore opportuno, quo cortex adhibendus in febribus est *a summo Boerhaavio* traditæ, reperiuntur in suis quos de cognoscendis & curandis morbis conscripsit Aphorismis, & in ejus Commen-

mentatore perillustri de Swieten, ut & in doctissimo libro quem de Febris tradidit celeberrimus Werlhofus &c.

Non defuere autem Medici hisce temporibus, qui opio & ex illo præparatis remediis, corticis peruviani similem, in febris extirpandis efficaciam & virtutem tribuere solent; quorum præcipui sunt *Ettmullerus*, *Blancardus*, *Wedelius*, *Freindius*, & nuperrime adhuc in Gallia Medicus *Berryat* dictus. Antiquis quidem Medicis nonnullis, utpote *Galeno*, *Tralliano*, *Avicenna* &c. ignoscendum est, quod ex defectu remedii specifici, in quartana febre, Opium, Theriacum, Hyosciamum & similia stupefacientia exhibenda suadeant; Sed fallax est conjectura illa, minimeque experientia suffulcita, quod, cum opium functionum vitalium & animalium motus labefactet vel supprimat, proinde & spasticos febriles motus amovere ac tollere potens sit. Præcipiunt insuper in hunc finem opii præcones, inprimis, *Berryat*, ut mox instante frigoris febrilis accessu, opium vel ejus laudanum liquidum ægroto porrigetur & optatum inde promittunt effectum; funestam autem vidi hanc operationem in viro sexagenario quartana correpto, qui a laudano, instante paroxysmo exhibito, comate somnolento correptus, sexto post adsumtum laudanum die, phreniticus mortuus est. In juvene, viginti & quinque annos nato, pilulæ ex opiato laudano cum aromatibus, ad febrile frigus arcendum, mixtæ, & largiori dosi exhibitæ, reprimendo tertianæ febris paroxysmo efficaces quidem deprehensæ fuerunt, sed ingruens postea præcordiorum inflammatio, tertianam, in febrem inflammatoriam paraphreniticam commutaverat, quam, cum in summo vitæ discrimine versaretur æger, tandem per venæ sectiones reiteratas & reliqua conve-

nientia antiphlogistica medicamenta superavi, & inde edoctus fui, opium præter vim stupefacientem, febrilibus naturæ motibus minime congruum, etiam vires calefacientes acres & aromaticas possidere, in frigoris febrilis accessione valde nocivas, quas operosissime rimatus est celeberrimus Vratislaviensium Polyater Trallesius, in doctissimo quem de Opio conscripsit libro.

S E C T I O V.

De Febris continuis remittentibus in genere, & in specie de Veterum Quotidiana continua, seu Catarrhali benigna Recentiorum.

Ubi in febris continuis notabilis remissio, cum subsequente iterum exacerbatione observatur, tum febres ejusmodi, uti notum est, continuæ remittentes, Græcis Medicis vero συνεχέες πυρεστοί sive continentes febres dicuntur; si remissio hæc singulis diebus deprehenditur, quotidiana continua vocatur, si vero alternis diebus contingit tertiana continua dicitur; illa videtur composita esse ex continua febre, synocho simplici & quotidiana intermittente; hæc vero ex febre continua, scilicet synocho, vel etiam Causo, aut biliosa febre & tertiana intermittente, conflata quasi observatur.

tur. Recentior vero Medicorum schola, neglectis hisce distinctionibus, *febri quotidiana continua remittenti*, *febris catarrhalis benigna*, utpote magis conveniens nomen imposuit.

Febris autem hæc, nimirum *Catarrhalis benigna*, in nostris hisce oris frequens magis quam in calidioribus regionibus occurrit, quamobrem exactam ejus descriptionem in græcis Autoribus frustra quærimus; ejus decursum vero sequentem in modum sæpius observavi: Invadit cum horripilatione & frigore, horis plerumque vespertinis, ut plurimum autumno incipiente, cum notabili totius corporis languore & obtuso capitis dolore, quem gravedo, aut coryza, mox raucedo concomitantur, una cum tussi violenta quandoque ut plurimum sicca, & deglutionis molestia. Frigus quod intra horæ spatium terminatur, excipit calor per multas horas infestans, qui denique sudore, horis matutinis prorumpente, infringitur quidem, sed non plenarie exstinguitur, cum novo versus vespèram accessu febris denuo exacerbatur. Pulsus in toto febris decursu celer & frequens deprehenditur, & lotium emissum, postquam ad vitri latus tenuem & albicantem pelliculam affixit, sedimentum roseo-pallidi coloris ad fundum dimittit. Cæteroquin si medicamentis incongruis haud turbatur febris hujus decursus, nec errores in vitæ regimine committuntur, sat placide intra duas vel tres septimanas terminari solet.

Febris hujus catarrhalis seu pituitosæ denominatio, causam ejus remotam haud obscure indicat; Aeris nimirum æstivi calidi in frigidiorè, autumnali & hyemali tempore, subita permutatio, perspirationem cutis imperceptibilem successive minuit vel supprimit, inde major humoris superflui copia, per cutem eliminanda intra corpus coacervatur, quæ vasa minima

G 5

replet

replet & obstruit, & sic extra circulum positæ serosolymphaticæ sanguinis partes lentescunt, in pituitam convertuntur, causamque proximam ad motus febri-les excitandos constituunt. Sic & æstivo tempore corpus valido motu exæstuat, cum subito aeri humido frigidiusculo exponitur, eandem in sanguinis massa febris catarrhalis causam, a humidi transpirabilis retentione excitare potest, quotidiana teste experientia.

Pituitæ hujus intra corpus collectæ copia, lentor & tenacitas, hujus febris quotidianæ exacerbationis rationem aliquo modo reddere videntur; nimirum a calore febrili excitatus & auctus sanguinis motus, humoris pituitosi stagnantis partem quidem resolvit & per sudorem dissipat, reliquum spissum vero, a motu febrili prægresso, in vasculis extensis & elatere destitutis, compactum magis redditur, humidum transpirabile febre remittente sistitur, cutis exsiccata circuitu serosi sanguinis in vasculis obstructis denuo obstaculum creat, sic feri copia, contra obstructum accumulata, motu cessante vel imminuto, in pituitam obstruentem iterum convertitur, unde obstructio augeri, & nova caloris & attritus causa, sive febris exacerbatio reiterata suscitari omnino debet; donec tandem repetitis sic quotidie & auctis hujus febris insul-tibus, obstruens pituita, per resolventia medicamenta cum diluentibus adhibita, denique per sudorem & urinam expulsâ, febris revertentis causam in corpore penitus destruit. Hisce positis, non opus facile erit, duplicem hujus febris originem quærere, eamque ex febre continente & intermittente conflata statuere.

Quemadmodum vero pituitosa hæcce, a frigido humidoque aere orta colluvies, in exteriori corporis in-

involucro accumulari, & ad febrem producendam obstructions catarrhales & pituitosas efficere potest; ita ab eadem causa, aer hujus indolis, cum pro respirationis negotio, per fauces & tracheam ad intimiores pulmonum recessus indefinenter ducitur, omnes illas partes, quas in transitu perpetuo tangit, simili pituitosa obstructione afficere valet, hinc in salivæ secretionis glandulis, in faucibus, palato, tonsillis, narium pituitaria membrana, in copiosis harum partium ut & pharyngis, laryngis & asperæ arteriæ lymphaticis ductibus, ad ultimas usque pulmonum vesiculas exporrectis, easdem pituitosas obstructions productas sæpe offendimus, unde harum partium tumores, anginæ diversæ species, gravedo, coryza cum raucedine, tusses variæ, peripneumoniarum spuriarum &c. utpote catarrhalis hujus febris comites, originem ducere possunt, uti omnibus notum est. Excitantur autem, vel ad minimum augentur hæc hujus febris pathemata, quandoque ex neglecto vitæ debito regimine, vel per incongrua adhibita remedia. Sic per commissos, hunc in modum, errores, inflammatorias stases, suppurationes & abscessus in dictis partibus obstructis aliquoties vidi; & ex resorbta, ad interiora viscera delata, corrupta jam ulcerascente materia, acutas & inflammatorias febres, funestis stipatas symptomatibus observavi, quæ tamen omnia, quamvis periculosa valde phænomena, evitari omnino possunt convenienti methodo, in febris hujus medela sub initium statim administrata.

Viscida & tenax seri sanguinis per causas remotas antea recensitas in pituitam mutatio, & inde nata in vasculis minimis obstructio, cum causam hujus febris proximam constituat, ejus dissolutio & soluti iterum circulo cruoris restitutio, & corrupti superflui expul-
sio

sio, sanationem febris hujus absolvit. Solutio pituitosi per incidentia salina, & per diluentia resolventibus imprægnata, impetratur; expulsio pituitæ solutæ superfluae, per secretiones naturales, maxime transpirationis & sudoris absolvitur. Itaque curationem hujus febris aggressus sum blanda primarum viarum expurgatione, quo scopo potiunculam ex Rhabarbaro & Senna, addito Tartaro solubili, vel solutionem Salis Anglicani, aut Sedlizenfis vel de Seignette exhibui. Quo facto, horis matutinis, ubi febrilis calor paulo remissior est, infusum Theiforme ex Radicibus Sarsaparillæ, Chinæ, Caryophyllatæ, Polypodii & similibus, adjecta in refracta dosi Cassia lignea, hauriendum suadeo, postquam guttulas 60 & ultra Mixturæ cujusdam ex Essentia Rad. Pimpin. alb. & Vincetoxici in haustulo Aquæ commun. adsumsit æger. Postea bis de die, antequam vesperi nova febris exacerbatio invadit, pulvis sequens resolvens diaphoreticus deglutitur. R̄ Lap. Cancr. acido Citri saturat. gr. vj. ðij. diaphoret. gr. iv. Tartari vitriolati gr. viij. Pulv. Rad. Aron. gr. iv. Cinabar. ppt. gr. ij. Misc. Nocturno vero tempore, cum febrilis nova exacerbatio calorem auxit, potiunculam per intervalla haurire hunc in modum compositam convenit: R̄ Lap. Cancr. ʒj. add. Suc. Citr. rec. ʒvj vel viij effervescentia sedata admisc. Aqu. Card. ben. Foenicul. & Borragin. āā ʒij. Nitri depur. & Arcan. dupl. āā ʒß. Syrup. Cinamom. ʒiij. Misc. Medicamentis hisce, per septimanam unam vel alteram, continuatis, pituitosa colluvies soluta per transpirationem & sudorem ut plurimum diffatur, aliquando per renes & alvum simul ejicitur, quod si alvus non succedit & febrilis calor inde augetur, clysmata injicienda sunt: purgantia fortiora, maxime circa morbi initium minime conveniunt, fluidiorem lymphæ

& feri portionem ex sanguinis massa auferunt, residuum inspissant & puitam obstruentem augent. Diarrhœam autem, in febris decursu, sponte ortam tanquam crisin salutarem sæpius deprehendi, febrem catarrhalem brevi eradicantem. Viæctus sit tenuissimus, maximam partem ex jure carniū constans, & infusum panis cum 3ia l. 4ta parte vini permistum, potus gratus & reficiens erit. Aer frigidus, & humidus nocet, febrem protrahit & pertinaces circa fauces, guttur & pectus metastases introducit. Hisce observatis & remediis dictis adhibitis, catarrhales febres facile profligantur modo statim sub morbi hujus initium ad curationem suscipiendam consulimur, sicque innumeros sanitati integræ restitui; Sed tristes quoque hujus morbi male tractati recordor effectus, cum accersitus, nonnunquam deploratos ab evacuationibus nimis & violentioribus offendi ægros, quos reiterata sanguinis per V. Snes detractio, & violentiores per vomitum & per alvum evacuationes, tumores scirrhosos irresolubiles in parotidibus & glandulis submaxillaribus causerant; alii per sudorifera coacta & alexipharmaca calidiora tractati, inflammatorias stases in gutture & pulmonibus nacti, febres lentas & hecticas ex ulcusculis & pulmonum vomitis retulerunt; lethalem quoque anginam vidi ex stasi laryngis inflammatoria (hac perversa methodo) productam. Sic paucis abhinc annis appellatus fui ad virginem quandam nobilissimam in ætatis flore constitutam, catarrho suffocativo, ceu nuntius mihi referebat, morituram: in sella illam sedentem reperi & corpus situ erecto & suspenso quasi a domesticis sustinebatur, vox penitus extincta erat, & laboriosissima tardaue valde respiratio cum sibilo acuto peracta, instantem annunciebant suffocationem: retracta statim magna vi inferiori maxilla, & depressa ali-

aliquantulum rigida & ex atro rubente lingua, amygdalas utriusque lateris, uvulam cum palati velo in informen sphaericum tumorem convoluta & expansa, omnem, versus laryngem & pharingem aditum præcludentia, detegebam, & cum summum in mora periculum fore judicarem, ilico lanceolam, vagina argentea tectam intrusi, & cuspide qua elatere dirigebatur tumorem hinc inde aperui, unde puris, sanguineis striis mixti, incredibilis quantitas profiluit, applicatis postea convenientibus remediis, ægra letho erepta, pulcherrimam corporis sui formam perfecte restitutam denuo vidit: Morbi hujus truculenti originem exploraturo mihi referebat ægrota, a saltatione nimia & protracta, corpus sudore diffluens aeri humido frigidiusculo (se subito) exposuisse, & neglecto postea vitæ regimine atque diæta, triduo post, febrem catarrhalem contraxisse, eo quidem tempore ubi mensium fluxus prorumpere debuisset, quo non subsecuto cum alvus simul adstricta fuerit, se febrilis caloris augmentum, & a gravedine obtusum capitis dolorem percepisse, cumque remediis calefacientibus & Tincturis bezoardicis & alexipharmacis, ad sudorem expellendum, usa fuisset, neglecta mensium & alvi obstructione, dolorem pungentem inter deglutiendum, & tumorem amygdalarum, respirationem & deglutationem penitus præcludentem, acquisivisse, postquam per tres dies intolerabiles ab inflammatione glandularum in faucibus perpeffa fuisset dolores.

De reliquis Febribus continuis remittentibus, Tertianæ nempe & Quartanæ continuis.

Februm diversarum motuumque febrilium varia aliquando complicatio illarum extricationes sæpe satis

fatis difficiles & ambiguas reddit; deprehenduntur enim juxta nonnullorum Autorum observationes conflatae jam ex febre intermittente & continente febre, e. gr. ex Synocho & quotidiana aut tertiana, vel ex duabus continentibus Synocho scilicet simplici & putrida, mox ex continente & continua, Synocho nimirum & febre biliosa aut catarrhali maligna, iterum ex febre intermittente & acuta inflammatoria, cum v. gr. phrenitis, pleuritis, hepatitis &c. singulis vel alternis diebus exacerbationes patiuntur &c.

Harum distinctionum nonnullas magis ingeniosas quam utiles & necessarias esse existimo; Interim praecipuae harum febrium complicationes quas in praxi mea deprehendi, sunt febris intermittens catharrhali benigna connubium, prior, scilicet intermittens, exacerbationem vel singulis vel alternis diebus producit, inde quotidiana continua, (de qua ante) vel tertiana continua resultant; Sic quoque febris intermittens cum acuta, scilicet pleuritide vel peripneumonia non raro coalescit, id quod exacerbationes, vel singulis vel alternis diebus, maxime versus vesperam se manifestantes, saepius confirmant. Non raro etiam tertianam intermittentem cum catarrhali maligna associatam vidi; Denique febris biliosae vel ardentis cum intermittente conjugium ipse expertus sum & in aliis quandoque observavi; Quartanae autem intermittens cum alia, vel continente vel continua manifestam conjunctionem nunquam videre mihi contigit, ejus quidem existentiam negare non audeo, saltem inter rarissimas illam referendam esse censeo.

Sanatio harum febrium complicatarum peculiarem methodum haud postulare videntur; Regula interim generalis in earum tractatione haec esse poterit: Quod illa febris species, quae prius invadit, vel quae
peri-

periculosior, & gravioribus stipata est symptomatibus in curatione potissimum attendenda sit, & remedia eorumque applicandi modus ad illam abigendam dirigenda: ita febris acuta inflammatoria methodo huic feбри convenienti tractanda, exiguo respectu habito, ad intermittentem quæ illam quandoque comitatur, & sic de reliquis.

S E C T I O VI.

Febris catarrhalis maligna cum vel sine exanthematibus apparens.

Malignitatis vox, in recentiorum Medicorum scholis recepta, istam febris indolem denotat, qua morbus febrilis vehemens per contagium communicari & epidemice grassari solet; & hæc est differentia illa, qua febris catarrhalis maligna, a simplici ista benigna, superius considerata, potissimum distinguitur. Imperceptibilis plane materies ista inficiens, & omnem sensuum nostrorum aciem fugiens, tanquam causa proxima, prædisponentem, in sanguinis massa pituitosam colluviem reperta, mox motus febriles accendit, qui signis sequentibus præcipue cognoscuntur; conveniunt quidem ex parte signa hæc cum istis, in catarrhali simplici febre recensitis, sed longe graviora & consequenter periculosiora deprehenduntur; Occurrit statim summa totius corporis, circa febris infultum

sultum, debilitas & lassitudo cum notabili subinde animi abjectione & inquietudine, quæ signa hujus morbi pathognomica constituunt, pulsus plerumque debilis, parvus, & frequens, undulans, quandoque durus simul, dolores tensivos, prementes, in capite, dorso, lumbis & artubus sentiunt, ægroti omnem cibum fastidiunt, agrypnia quidem laborant sed nullo somno reficiuntur, proinde ad delirium proni sed voce, ob debilitatem interrupta, incongrua effutiant, æstus initio morbi moderatus postmodum augetur & fere eodem continuat renore, horis matutinis quandoque mitior apparet, sed circa vesperam vehementius adoritur; Lingua sub initio sicca & albicans, postea atro-rubentem colorem induit, aut crusta nigra obducitur; aphthæ non raro se manifestant, quandoque angina difficilem reddit una cum deglutitione respirationem quæ antea jam nimis laboriosa succedebat; Cutis primis diebus plerumque sicca & lotium in initio a naturali parum differt, mox crudum vel cerevisiæ turbidæ instar, aliquando atrox ruffum absque sedimento cum nubecula suspensa cernitur, & licet sitis valde urgeat, nullo tamen potu delectantur ejusmodi ægroti; Nonnulli diarrhoeam primis diebus patiuntur sed sine levamine, alii ructibus putridis vomendique conatibus vel vomitu bilioso succedente cruciantur, & de cardialgia valde dolente tunc conqueruntur; Ad pectus quandoque delata contagiosa hæc febrilis materia symptomata producit pleuritidis vel peripneumonix æmula, & in hepate congesta icteritii coloris vestigia in cute externa exhibet. In morbi progressu sensus externi debilitantur, torvo vultu, oculos turbidos quandoque inflammatos vertunt vel figunt, surdi deprehenduntur, & ex ficcata lingua & pituitaria nasi membrana gustus & olfactus impeditur &c. Hæc sunt præcipua morbi hujus atrocis

H

signa

signa, quæ ipse sæpius, elapsis annis 1726, 1736, 1741, 1757 & 58 imprimis annotavi, cum ægrotis febre hacce maligna decumbentibus medicinam feci.

Sed cum in plurimis ægris qui hoc morbo corripiuntur, maculæ in cute externa erumpunt, ἐξανθήματα a Græcis Medicis dictæ, quæ cum, coloris, magnitudinis, figuræ & consistentiæ (ratione) valde distinctæ sint, ad prognosin stabiliendam vero illarum consideratio valde necessaria sit, ulteriori examini eas subjicere non superfluum esse existimo. Quamvis febres hæ malignæ exanthematicæ in Græcia, ubi ars medica natales suos repetit, non adeo frequenter fuerint observatæ, nihilominus vestigia pustularum, in morbis quibusdam in cute propullulantium, annotata reperimus apud *Hippocratem**, *Galenum***, *Celsum****, *Trallianum*****, *Actuarium******, &c. Sed in oris nostris seculo elapso & præsentī sæpius observata febrium malignarum epidemice grassantium irruptiones, quæ Medicorum recentium industriam excitaverunt, ut accuratiores morbi hujus investigationes, descriptionesque finis nacti. Inter primos, qui seculo præcedente epidemicos morbos per contagium communicatos penitus excusserunt, nominandus venit, indefessus morborum explorator *Sydenhamus*, & ante illum, *Fracastorius****** & *Sennertus*, quorum ille in Italia,

* *Hip. 2. Epid. Sect. 3. Hip. de locis in homine cap. 12. it. Epidem. 1. 1. morb. Sileni pag. 674. describens, ut & Aphor. 9. Sect. 6.*

** *Galen. Method. medend. l. 5. c. 12. cca finem.*

*** *Cels. l. 5. c. 28. §. 15.*

**** *Trallian. l. 5. &c.*

***** *Actuar. de Method. medend. l. 1. c. 23.*

***** *Fracast. de morb. contagios. l. 2. c. 6.*

Italia, hic in Germania principatum in arte medendi (tunc temporis) tenuerunt. Sub initium vero præsentis seculi, celeberrimi Hallensium Professores & Archiatri regii *Stahlius* & *Hoffmannus*; in phænomenis harum febrium explicandis omnem operam impenderunt; & ex recentissimis, qui nostris temporibus maxime in nosocomiis & castris, observationes egregias de febribus hisce malignis epidemicis collectas publicarunt, notari merentur clarissimi Anglorum polyatri *Huxham* & *Pringle* &c.

Probe autem notandum, quod non semper in omnibus ægrotis, qui febribus hisce epidemicis corripiuntur exanthemata appareant, licet iisdem plane phænomenis, & eadem morbi atrocitate & periculo excrucientur ii, qui nec vestigium pustularum quarundam in toto morbi decursu monstrant. Quare celeberrimus *Stahlius*, febrium malignarum prudentissimus explorator, hæc, quæ sine exanthematum eruptione occurrunt febres, nihilominus symptomatibus periculosissimis ægrotos, infestare solent. febres malignas petechizantes adpellare consuevit. Frequentiora autem, febrem hancce concomitantia exanthemata, quæ in praxi mea se multoties conspicienda præbuerunt, sequentia hæc imprimis sunt: 1) *Purpura dicta rubra*, quando noduli parvi rubri, milii seminis magnitudine in cute eleuantur, qui aliquando, post unum vel alterum diem, in flavas vesiculas resoluti exsiccantur, & sub squamularum forma decidunt. 2) Parum differt a priori *Purpura alba* improprie sic dicta, quando punctula rubella quidem, sed statim in vesiculas ex flavo albicantes mutata, extra cutem emergunt: ambo hæcce exanthematum genera, in aliis morbis non æque malignis, uti in puerperis, sæpius efflorescere solent, & tunc *febres miliares vel purpurate*

nuncupantur morbi hi. 3) *Purpura vesicularis pellucida*, ubi epidermis elevata, vesiculas parvas innumeras transparentes attollit, exiguae ut plurimum conspiciuntur, aliquando tamen ad lentium magnitudinem adfurgunt, quas nullibi, quam in febribus malignis offendi. 4) *Petechiae* ita dictae, quae sub forma macularum, culicum moribus similium in cute adparent, nec pustularum instar attolluntur, sed planam cum cute superficiem servant, coloris jam rosei & floridi, vel obscure rubicundi, aliquando atro-purpurei aut plane nigri; interspersas illas quandoque vidi pustulis illis jam descriptis purpuræ nomine insignitis.

Contagio communicari & epidemice grassari febres haec, exanthemata ejusmodi ut plurimum monstrantes, superius annotavi; contagii materiem miasma (inquinamentum) vocant, quod *μίασμα* summe subtile & maxima activitate praeditum, per contactum, vel potius aeris vehiculo suspensum, per respirationem corpori humano communicatur. Materia haecce ut minima & plane imperceptibilis, vim tamen possidet, sanguinis massae cui committitur, istam imprimendi qualitatem, ut omnia illa phaenomena, sub signis antea recensita, producere valeat; Nec imperceptibilis materiae hujus tenuitas impedit, quo minus tota sanguinis massa nocivo hocce miasmate infici ac efficax reddi possit, similem morbum in corpore sano producere ac ille in corpore aegri fuit, ex quo miasma hoc sub halitus forma se subduxit. Confirmatur hoc evidentissimo miasmatis ex morfu viperarum aut canis rabidi, vel etiam miasmatis variolosi exemplo, cujus exigua, quae vix imaginari potest, portio, serici filo affricata, si vulnuscule cuti inflicto, filum istud per dies aliquot immersum ad variolas arte vel per inocula-

exhalationem provocandas relinquitur, totam sanguinis ferofo-lymphaticam partem in ejusmodi miasma contagiosum convertit, quo tota hinc inde corporis superficies in pustulas suppuratione deciduas obtegatur.

De miasmatis exanthematici ortu & origine quidem constat, illud per contagium ex ægroti, exanthematibus decumbenti corpore, in aliud cæteroquin sanum transplantari, unde fit ut maxima pars hominum, in eodem loco, vel in vicinia degentium, febribus ejusmodi exanthematicis corripiatur. Sed cum non omni tempore febres ejusmodi malignæ exanthematicæ grassentur, necesse est, existere debere aliquem, qui primus contagiū expers, contagiosum illud miasma intra corpus suum generet; Communis Autorum, malignas epidemicasque febres tractantium opinio, eo redit, ut fermentum putredinosum pro miasmatis contagiosi causa agnoscant, observationibus frequentioribus fulciti, quod resolutiones putridæ corporum animalium mortuorum, loci paludosi humiles, aquis corruptis stagnantibus & insectis putrescentibus referti, cum exhalationes ejusmodi corruptas undique spargant, attrahi illas debere per respirationem, sicque sanguineæ massæ in pulmonibus admisceri: Huc referendi quoque sunt cibi, ex carnibus fere putridis male paratis & conditis, ut & potus ex aquis corruptis impuris modo descriptis, in militum castris non raro obviis. Putredinis quidem præsentiam, in corporibus ægrotorum, hoc morbo decumbentium, nemo negare poterit, qui sæpius odorem putridum, quem excretiones cutis, renum & alvi spirant, persentire coactus fuit. Verum si in cruore suborta sola putredo contagiosum illud miasma constitueret, sanatio malignarum febrium non adeo difficilis nec tam an-

ceps deprehenderetur, quoniam tunc varii generis acida sufficerent ad corrigendam æque ac destruendam putredinosam hanc materiam, verum experientiæ hoc aliquando repugnare videtur, tantum enim abest ut hoc semper succedat, ut potius acida in vigore febris hujus adhibita, violentiora quandoque reddant præsentia pathemata, ut usum illorum, quod mihi accidisse recordor, suspendere cogamur. Later sane aliquid materiale in morbi hujus contagio, quod nullo sensuum, vel considerationis acumine determinandum; Occurrunt quippe, in ejus exploratione attentis, phænomena adeo diversa, quæ prognosin omnino dubiam & fallacem reddunt; nulla fere evacuatio, in morbi hujus decursu critica deprehenditur, neque enim vomitus aut diarrhoeæ, nec sudores vel narium hæmorrhagiæ maxime in morbi vigore solamen ægroto adferunt; De exanthematibus protrusis idem judicandum, nunc die 4to vel 5to aliquando post istum diem demum erumpunt, nunc sub forma purpuræ rubræ, jam sub vesicularum facie, mox macularum petechialium specie adparent, æque vel solitariae vel cum purpura mixtæ, aliquando disparent subito, redeunt nonnunquam eodem mutato colore; quacunque demum larva adpareant, solamen rarissime adferunt, & symptomata plus augent quam mitigant; itaque symptomatica ut plurimum est hæc eruptio, & irritatis potius a contagio integumentis morbique impetu, quam vietricis naturæ spontaneo motu adscribenda.

Abscondita itaque remanet hucusque miasmaticæ materiei vera indoles. Monstrant interim phænomena quædam, contagium hocce, agilitatis & tenuitatis subtilissimæ esse debere, cum statim sub morbi invasione nervos fere omnes, eorumque fontes cerebrum
&

& cerebellum aggrediatur, id quod summa ad sensus & motum debilitas, virium prostratio, pulsus parvus & depressus licet frequens, animique abjectio & anxietas satis superque monstrant; indeque rationem aliquo modo reddere possumus, cur singulis hunc in modum debilitatis corporis ægroti functionibus, nulla fere crisis salutaris, in toto morbi decursu, expectari possit; simulque patet aliquo modo, quare in vehementiore hujus febris gradu, quem mors plerumque subsequitur, agrypnia, coma, delirium, subsultus tendinum &c. percipiuntur, quæ symptomata omnia cerebrum summe affectum indicant, & ex relatione illorum, imprimis *Foresti & Pringlii*, qui hoc morbo defunctorum cadavera dissecuerunt, adparuit, cerebrum hinc inde inflammatum vel pure suffusum fuisse, evidenti satis argumento, miasmatis acredinem, sub initium morbi, statim cerebrum & nervos invasisse, vitæque vires vel functiones vitales, ad excutiendum materiam hancce summe noxiam, in toto morbi decursu minime sufficientes extitisse, sicque necessario lethalibus infectis symptomatibus ansam præbuisse. Quo major itaque functionum vitalium debilitas sub initium morbi in ægro, hac febre detento, percipitur, eo minor sanitatem recuperandi spes affulget, præcipue cum violentiores nervorum stomachi & intestinorum strictiones, mox vomitus vel diarrhœas male olentes putridas inducunt: quando protrusa exanthemata, livida, punicea vel, nigricantia adparent, subito recedunt, mox sub alia forma propullulant, fauces, palatum, linguam aphthis numerosis obsident, vitam omnino periclitatur æger, præcipue cum signa simul adsint, miasma contagiosum in cerebro vel cerebello hære ibique sedem fixisse, unde coma, delirium, ner-

vorum actio læsa, cordis debilior systole, fibrillarum muscularium irritatio & violenta constrictio, tendinumque subsultus, originem trahunt; quod si vero sudoris expulsio frigida, fæcum alvi & vesicæ involuntaria secessio, vel crebrior dysenterica evacuatio, cum tensiva abdominis & hypochondriorum inflatione, a decubitu contagii in intestinis orta, succedunt, quæque gangrænam harum partium annunciant, tunc mortis instantis signa præ oculis habemus.

Cura harum febrium malignarum summam Medici attentionem & industriam poscit (ob rationes hætenus allatas) primum, quod Medico inquirenti incumbit, postquam ex signis morbum hunc præsentem agnovit, omnino est, ut exploret, utrum a contagio, (quod a febribus ejusmodi eo tempore grassantibus colligitur, si tunc temporis malignæ febres epidemice grassantur) vel a corrupta cruoris massa malignitatem istam, producendi apta, morbum hunc contraxit æger? etenim in constitutione epidemica plus periculi ægroto imminet, cum violentiora deprehendantur symptomata a contagio contracta, quam illa quæ ex vitiosa sanguinis indole orta, febrem hanc malignam prodixerunt, ideoque mitiora sunt in illis qui ex sanguinis vitiosa indole febrem hanc malignam sibi compararunt. Postea ætas, temperamentum, vitæ regimen, consuetum anni tempus, &c. considerata veniunt; si epidemice grassatur morbus hic, contagii indoles, ejus augmentum & decrementum ex symptomatibus exploranda & dijudicanda erunt: Quibus bene exploratis ex præsentibus signis in ægroto detectis, indicationes curativæ colligendæ sunt. Quod si Medicus statim sub morbi initium accersitur, & ægrotum in ætatis flore constitutum deprehendit (corpore robusto & satis plethorico) venæ sectionem ne-

cessa-

cessariam judicabit; quamvis pulsus debilem & parvum detigerit; ipse in hoc casu aliquoties expertus sum; quod post sectam venam pulsus statim amplior & fortior evaserit, detracto ex vasis cruoris copia, quæ cordis & arteriarum debitæ constrictioni impedimento fuit. Eadem sanguinis evacuatio necessaria iudicanda, cum pectoris subita oppletio, cum respiratione accelerata & laboriosa, secedentem sanguinis statim ad pulmones, vel peripneumoniam incipientem indicant, ubi valde proficuum sectionem venæ expertus sum. Interim probe notandum, quod nimia & repetita sanguinis detractio sæpe noxia sit, inprimis si capitis dolor molestus decubitus cruoris ad cerebrum indicat, tunc nimia sanguinis evacuatio, dum vitales functiones deprimit, brevi post deliria excitat & phrenitidem funestam causatur, remedia quævis adhibita eludentem.

Eadem cautione opus est in remediis evacuantibus adhibendis; cardialgicæ nimirum constrictiones, ructus nidorosi foetidi, vomendique conatus, imo ipse quandoque bilis corruptæ vomitus, si primis statim diebus ægrotum excrutiareprehenduntur, leni vomitorio ex Ipecacuanha vel Oxymel. scillit. corrupta hæc materia omnino evacuanda est, qua rejecta, morbi sæpe progressus impeditur, vel graviora saltem symptomata præcaventur. Idem valet de humorum depravatorum turgescientium colluvie, cum bile corrupta in intestinis accumulata, quæ flatibus foetidis, spasmodica abdominis tensione, colicisque doloribus & diarrhoea quandoque spumesciente olida, indicatur, educenda statim est laxante debili ex Tamarindis, Manna, Cremore Fri & Rhabbarbo, evitando purgantia acria resinosa ex Scammon. Jalap. Colocinth. &c. & ubi aloë ingreditur: insuper spasmi

H 5

quan-

quandoque clysmata demulcentia postulant, quæ nunquam nocent etiam in violentiori gradu febris si indicantur. Hæc de evacuantibus, in hac febre cum circumspeditione adhibendis, monuisse sufficit.

De alterantibus & immutantibus medicamentis, ad miasma harum febrium contagiosum in sanguine destruendum, magna occurrit & deprehenditur apud practicos Autores discrepantia. Omnes fere, qui duobus seculis elapsis medendi methodum hujus morbi tradiderunt, ἀλεξιφάρμακα, hoc est remedia venenum arcentia sive pellentia, commendant; miasma contagiosum veneni in modum agere persuasi, illud toxicum autem omni vi eliminandum esse judicabant, proinde theriacæ varias compositiones, quibus, autoritate veterum suffulciti cum omne venenum & venenosum e corpore exturbandi virtutem tribuerent, ægrotis, febre maligna detentis, assidue intrudebant, spæ freti venenosum illud miasma inde ejectum iri. Quam fallacia autem sint ejusmodi remedia, Theriacarum aut Mithridatorum nominibus insignita, experiuntur Medici practici qui vim requisitam, ad venenum expellendum, in illis detegere nunquam potuerunt. Confectiones autem hæ, ex calefacientibus aromaticis maximam partem conflatae, cum motum cruoris vehementer accelerant, febrem valde augere, & humores ad putridam dissolutionem magis magisque disponere debent. Quem effectum per experientiam multoties comprobatum agnoverunt tandem recentiores Medici, præcipue infestus febrium investigator Sydenhamus, primus, quod scio, methodum hanc expulsivam, per medicamenta calefacientia, deferuit, & remedia magis placida, ad febriles motus arcendos, & ad cor-
rup-

ruptionis putredinosæ progressum in sanguine sistendum, ægrotis febre hac maligna correptis, salubriori cum eventu exhibuit. Hanc viam ingressi, sæculi præsentis celebriores Medici, methodum medendi, causis & symptomatibus morbi hujus atrocis magis convenientem proposuerunt, quæ si observationibus, ab experientia sæpius reiterata, desumptis & collectis, successively magis excolitur, ægrotorum, febribus ejusmodi malignis exanthematicis detentorum, postea maxima pars servatos fore confido.

Post evacuantia itaque, cum cautelis antea, indigitata, sub morbi initium, a symptomatibus gravioribus vacuum, administranda, si febris nihilominus post 5, 6, vel 7 diem incrementum capit, sicque de miasmatis contagiosi vehementia, humores in putridam dissolutionem convertente, certiores reddimur, tunc omni studio nitendum ut corruptioni sanguinis ulteriori obicem ponamus, ne corrupti portio in viscere quodam nobiliori, maxime ad caput delata, in cerebro stases inflammatorias efficiat, quæ periculosa valde morbi mutatio, prostratione virium ulteriori, pulsu debili, parvo, depresso, inordinato, somnolentia, cephalalgia, delirio per intervalla, exanthematibus, si quæ adsunt, subito disparentibus &c. indicatur. Hisce visis, virium prostratio quidem pulsusque debilis & parvus, ut & exanthematum retrocessio, medicamenta excitantia calida & motum cientia, quæ sub classe alexipharmacorum comprehenduntur, omnino postulare videntur, sed hisce adhibitis, teste experientia, febris statim augetur, inflammatoria stasis magis figitur, symptomata, imprimis delirium & cephalalgia, augentur, ac subsultustendinum quandoque insequitur, sicque morbus sæpe insanabilis subito rediditur. Alia adhuc, non minus periculosa, in eodem morbi

morbi stadio aliquando ingruunt symptomata, quando nimirum ab aucta humorum, inprimis corruptæ bilis, putridæ dissolutæ copia, in tractu intestinorum hærente & accumulata, corrosiones inflammatoriæ, fœtidæ diarrhoeæ & dysentericiæ summe periculosæ producantur.

Periculosissima cum hæc sint febris malignæ symptomata, ab una eademque causa, putredinosa nimirum cruoris resolutione orta, omni studio allaborandum, ut corruptionis hujus putridæ progressus impediatur; quare æger statim, cum lectum tenere cogitur, in cubiculo collocandus est, quod aeris renovationem, foci luculentis ope sub camino permittit, ne nocivæ exhalationes per respirationem denuo attractæ morbi fomitem adaugeant; cum augmentum putredinis in cruore sistendi, & præsentem jam corruptionem destruendi primaria Medici intentio esse debeat, alimenta, nimirum juscula acidis probe condienda, potus sit aqua cum pane, hordeo vel oriza infusa, cum Citri vel limonium succo, aut 3ia vel 4ta parte vini permista; remediorum quoque adhibendorum basis acida sunt, quæ vel ex vegetabili regno, aut ex minerali petenda sunt; quibus cum successu, teste experientia associatur magna putredinem resistendi vi prædita camphora, quæ simul egregie dissolvit & impedit stasim istam inflammatoriam quam corrupti cruoris decubitus formare solet, inprimis si salinis & acidis liquoribus propinandis adjuvatur; quales sunt solutiones salium neutrorum quæ ex alcalibus fixis aut volatilibus per saturationem cum vini aceto aut limonum succo emergunt, e. gr. Absinthii Sal in Aqua solutum & cum acidis modo dictis, ad effervescentiæ cessantis punctum, impregnatur, aquis destillatis roborantibus cardiacis, Cinamomi, corticum recent. Citri, Cerasor. nigrorum

nigrorum &c. permiscendum. Sic & Ol. φ ri p. deliquium, cum solutione Cremoris φ ri affusa ad saturationis terminum perducta, cum ∇ is destillatis admistis, liquorem huic scopo convenientem constituit. Simili modo liquor huc conveniens ex alcali volatili, nempe Ammoniaco sale volatili cum Aceto destillato admisto, donec effervescentia cessat paratur, sub Spiritu Mindereri nomine notus, quem magnus Boerhaavius jam, & nuper clarissimus Pringle in febribus ejusmodi exanthematicis valde extollunt. Mixturis hisce salinis dissolventibus aperitivis, ulterior corruptionis humorum progressus impeditur, & corrupti, exaltati ac summe attenuati cruoris ferofi portio ad blandam per cutem exhalationem disponitur, inprimis si ejusmodi remedia moderato camphoræ usu adjuvantur, quo scopo mixtura simplex camphorata bis in die interpolanda, vel ejus loco pulvis ex Succini albi $\mathfrak{z}\mathfrak{ss}$. Nitri depur. gr. vj & Camphoræ gr. iv. adhibendus: aliquando hæcce pulveris hujus compositio mihi proficua fuit: $\mathfrak{R}$. Rad. Contrayerv. gr. xvj. $\bigcirc$ ri purif. gr. viij. Camph. gr. iij. vel. iv. M. bis l. 3. de die sumendus. Sudorem si medicamentis calidis alexipharmacis vi expellere intendimus, æstum febrilem augemus, unde funesta antea recensita symptomata excitantur, & sæpe observavi quod hac methodo, quarto jam vel quinto die, exanthemata purpurata vel petechiæ pessimæ indolis propulsæ, febrem sæpe insanabilem effecere, nullo inde sudore critico insequente, quo exanthemata dissipari potuissent. Quamdiu enim febris hæc maligna in vigore adhuc est, sudorem levantem, salutarem nondum deprehendi, post 15 autem vel 17 diem vero, cum symptomata mitiora adparent, pulsus magis elevatus & mollis sentitur, sudoris moderata eruptio, naturæ non artis beneficio producta, solamen affert.

Quod

Quod si nihilominus, a contagii indole, vitæ vires adeo debilitantur & pulsus magis depressus stuporem, cephalalgiam, mentis alienationem annunciat, inprimis si petechiæ simul circa pectus abdomen & artus egrediuntur, lingua arida nigricans adparet, vel aphtis obducta, tunc omni studio allaborandum ne corrupta materies in cerebro sedem figat & phrenitidem producat, quamvis hisce morbi status ut plurimum effectus sit incongruæ administratæ vel etiam reiteratæ venæ sectionis, aut ex nimio usu remediorum calefacientium in morbi initio adhibitorum proveniat; Quomodocunque virium hæcce inanitio originem trahat, id agendum indicatur, ut vires vitæ extinctas fere aliquantulum excitemus, augendo scilicet cruoris motum, torpidasque cordis & vasorum fibrillas stimulo. Medicamenta huic scopo inservientia probe seligenda sunt, ne præcipiti impetu per calidiora alexipharmaca decubitus contagiosæ materiei in cerebro hærentem, urgendo nimium, in stasim inflammatoriam traducemus, & inflammationem periculosissimam sive phrenitidem operemur: exulet itaque Nitrum ex pulvere camphorato antea tradito, supplendo ejus locum per Contrayervæ radicem. Cum autem auxilium præcipue a camphora in hoc casu sit expectandum, sequentem potionem optimo cum successu aliquando exhibui: R̄. Camphoræ ʒj. quam irrorando cum vini spiritu rectificato, terendo in mortario in puliculam converte, quo facto, sachari albi optimi ʒss. successive admiscetur, donec trituratione continuata, camphora soluta & sacharo unita sit; Aquæ ferventis tunc ʒviij. pedetentim affunduntur ad plenariam sachari cum camphora solutionem, qua frigesacta admiscantur aceti vini optimi ʒiv, Aquarum diapnoicarum totidem cum Cinamomi aquæ vinosæ vel simpl. ʒj, quæ potio

adhuc

adhuc, si desideratur, cum Syrupi acetositis Citri ꝑj. edulcoranda. Remedium hoc antisepticum & analepticum minime exæstuans, si ad cochlearia aliquot, aliquoties de die adsumitur, indicationi præcedenti satisfaciendo, ulteriori quoque sanguinis corruptioni resistet; imo si signa phrenitidis præsentis, per delirium, tendinum subsultus, oculos torvos &c. manifestantur, remedium hocce salvum reddet ægrotum, si salutis spes ullo modo adhuc expectanda erit: sed tunc simul vesicatoria in dorso, & epispastica in plantis pedum, ad humores a capite avertendos adplicanda, simulque bis de die Mixture ad guttas 40. ex partibus æqualibus Liq. anodini mineralis & C. C. succinati conflata, propinanda; symptomatum dictorum immunitio cum pulsu paulo elevatiori conspicuo & transpirationis placidæ vestigiis, spem suppeditare videntur ægrotum a morbo hocce funesto relevatum iri. Non minus grave symptoma occurrit quandoque in hocce morbi stadio, cum nimirum tensiones cum inflatione imi ventris & hypochondriorum, dolores acuti, tormina, diarrhœa & dysenteria spumescens fœtida, intestionorum inflammationem indicant; funesta plerumque deprehenduntur hæcce pathemata in ægrotis ubi vires ob morbi durationem exhaustæ sunt. Præcaventur aliquo modo periculosiora ejusmodi symptomata, si statim sub febris ingressum, tractus intestinorum, a saburra fæcum a miasmatis contagio & bile putrida infectorum, blande purgetur, & in morbi decursu ulteriori, nova, corruptæ hujus materiæ collectio, clysmatibus hinc inde eluatur. Levior quidem diarrhœa in febris declinatione non statim pertimescenda, inprimis si vires non plane deficiunt: salutarem illam vidi & aliquomodo criticam, inprimis si cutis aliqualem exhalationem simul manifestabat. In

nimia

nimia interim & dysenterica evacuatione, viribus prostratis, post lene evacuans ex Rheo exhibitum, corroborante anodyno aliquid adhuc tentare possumus, quo scopo pulvis Corticis Cascarill. ad grana xij. cum Croci Martis antimoniati granis ij. & Massæ Pilul. de Cynogl. gr. j. exhibendus, & reiterandus si evacuatio aliquomodo sistitur. Quod si autem fæces, inscio ægroto, maxime purulentæ, odorem cadaverosum spirantes, egrediuntur, sphacelosam intestinorum dissolutionem declarant & mortis instantis indicium sunt. Funestas hæcce & Cerebri & Intestinorum corruptiones gangrænosas circa finem septimanæ tertiæ vel initio quartæ accidisse vidi.

Præterea ægros qui per innumeras hujus febris malignæ vicissitudines denique eluctantur, imminutis paulatim symptomatibus recensitis, & pulso aliquo modo resuscitato, cutis perspirationem aliqualem exhibuisse, deprehendi, indicio haud obscuro, naturam frustra quidem maligni miasmatis expulsionem per exanthemata cutis, ast nimis cito tentasse, nihilominus tamen per excretionem cutis scopum tandem obtinuisse, licet in iis solummodo ægris, quorum vis vitæ tot symptomatibus funestis superandis par esset: indicatur futura hæc indicatio critica, quando exanthemata, si quæ adsunt, ex colore livido nigricante, in vividum rubentem abeunt. Interim non omnis sudor in hac febre salutaris deprehenditur, quoniam ille, qui primis diebus, & in morbi maximo vigore prorumpit, pessimi semper indicii est, nec non ille, qui circa collum & pectus solummodo exprimitur, graviorum symptomatum prodromus, verum ille qui in febris declinatione moderatus per totum corpus, pulsu molli & æquali deprehenso, udo halitu quasi per cutim cum levamine transpirat, facile distinguendus hic ab illo madore

madore frigido, qui post gravissima symptomata, pulsu undulante & naturali calore destituto, in vitæ termino sentitur. Hisce consideratis, notari meretur, licet salutaris hæcce (per cutim) in malignis febribus evacuatio critica, non artis sed naturæ providæ opus reputandum sit; teste experientia tamen, naturæ languidæ motus, in febris declinatione suffulcire aliquo modo convenit per remedia analeptica, corroborantia, tonica, quæ istam per cutim διαπύονν facilitate solent: proficuum valde in hoc casu remedium sequens expertus sum: R. Cort, Peruv. opt. ℥j. Cort. Calcarill. psat. & Rad. Serpent. Virg. āā ℥ss. Croc. ℥ss. M. F. Infusio fortis per horas 4 vel 6, in Vino alb. Gallico ℥xvj. Colaturæ add. ∇ Cinamom. ℥ij. Syrup. ☿tos. Citr. ℥ss. M. D. ad Cochlear j. ter vel quater de die, quo remedio vitæ vires languescentes excitantur, & febris malignæ superstites quisquiliæ penitus per halituosam transpirationem eliminantur.

Ex hæctenus exploratis morbi hujus gravissimi causis, effectibus & remediis, facile colligitur, nullam fere intercedere differentiam inter febrem catarrhalem malignam, morbum petechialem, hungaricum, & febrem castrensem, ut nonnulli autumant; idem morbus est sed graviora sunt symptomata in militibus hac febre correptis; dispositio, ad morbum hunc contrahendum, apud eos jam in sanguine latet, alimenta quibus ordinario nutriuntur, sunt ex defectu sanorum, ut plurimum noxia, corrupta, pessime præparata, unde putredinis fomes in sanguinis massa facile generatur, & augetur, lymphæ, serum, bilis, ad acrimoniam alcalescentem acquirendam putridam præcipitantur; compacti cruoris globuli ab acredine ista corrumpente incipientem dissolutionem patiuntur, secretiones naturales, sanitatis præsidium, depravantur, motus omnis

in corpore, qui ab istis secretionibus pendet, labefactatur, sicque debilitatis singulis corporis functionibus causa occasionalis ad malignas hasce febres contrahendas præsto est; nihilque obstat, quo minus ex hacce humorum corruptione, causa morbi proxima, contagiosam scilicet miasma intra corpus gigni, vel ab extra communicatum recipi & foveri possit. Simulque ratio patet, cur ob morbosam hanc corporis dispositionem febris maligna gravior & periculosior semper est dum in militum castra irrepfit, ubi sub dio & tentoriolo, in lecto stramineo detento male cooperto ægro, pessime succedit febris etiam levioris sanatio; Nec melius consulitur ægrotis hujusmodi malignis contagiosisque febribus correptis, quando in rusticorum casis dehiscentibus, tot ægroti intruduntur, quot cubiculum minus spatiosum, aeris injuriis patens, vix capere potest. Proinde magna illa effluviorum corruptorum copia, ex ægrotantium corporibus continue exhalans, ab aere ambiente excepta, mista, exaltata, & sine dubio magis corrosiva reddita, circulo perpetuo per inspiratum aerem, in corpora magis magisque labefactata redeunt, sanguinis corruptionem putridam contagiosam adaugent, miasma infectivum magis activum reddunt & morbum jam pessimum insanabilem efficiunt, remediorum etiam optimorum efficaciam eludentem. Similis truculenta strages accidit, cum miasma hujus febris contagiosum, in pauperum tabernas irruit, qui plerumque necessariis, quoad amicum, victum & alimenta destituti subsidiiis, contagium illud perniciosum fumopere auctum late diffundunt, integrisque familiis sæpe interitum parant. Ad sistendum autem atrox hocce malum ante omnia hoc efficere nobis incumbit, ut separatis ejusmodi ægrotis & singulis, vel paucis ad minimum, in separatis cubiculis

biculis detentis, omnem cum reliquis communionem præscindamus, aerem semper in ægrorum cubiculo renovando & de remediis & alimentis necessaria suppeditando, quo fit ut ulteriori infectioni frenum injicere, & infectos plerumque sanitati restituere possimus.

Præterea non possum quin mentionem faciam de summa febris hujus malignæ atrocitate, qua anno 1726 devastabatur fere spatiosissimum illud Orphanotro-
pium, quod Rex Fridericus Wilhelmus, pro alendis & educandis militum infantibus, magnis sumptibus Potsdami exstruere curavit. Versus autumnum illius anni, æstate valde pluviosa præcedente, & austro sæpius flante, febris hæcce satis quidem moderata sub initium observabatur, quare ii, parum de ea solliciti, quibus cura & conservatio hujus futuri exercitus seminarii demandata fuerat; sed brevi adeo increbuit hujus morbi vehementia, ut centum & ultra, singulis fere septimanis, ex duobus millibus infantum, quos hospitium hocce militare continebat, perierint; omne statim commercium, hujus domus, cum aula & civitate inderdictum strenue fuit. Jussu Regis accersebar, ut ad morbum hunc funestissimum arcendum omne studium & operam impendere deberem; Ardua res erat & periculi plena, interim Regis mandatum obedientiam, & officii mei ratio in ægros auxilium postulabat. Sed ut munus mihi demandatum debite implerem, necesse erat, ut statim diri hujus morbi phænomena explorarem; & cum triduo ante adventum meum, præter infantes, Chirurgus cum suis in officio sociis, Sacerdos, & tres vel quatuor præceptores subito mortui essent, duos ex his, qui nocte præcedente extincti fuerant, disseccare consultum duxi; eorum tota corporis superficies exanthematibus albi-

I 2 cantibus

cantibus in vesiculas lentium magnitudine adfurgentibus, & petechiis atro-purpureis hinc inde interspersis, undique obfessa erat: aperto abdomine obstupui, cum externam omnium viscerum faciem, hepatis, nimirum ventriculi, intestinorum, mesenterii, &c. simillimis plane exanthematibus obductam conspicerem, adparentibus hinc inde maculis gangrænosis, integrisque portionibus in hisce partibus summe inflammatis & sphacelo jam dissolutis: idem in thorace adspectus visui se obtulit, præcipue pulmonum inflammatio ad gradum gangrænæ perducta. Thoracem nondum aperueram, quando advertēbam quod Chirurgus (ex numero chirurgiæ alumnorum, qui ad munus Chirurgi legionaris in exercitu destinati sunt) metu perculsus, quod faciei pallor & manuum tremor indicabat, animum quasi linquere videbatur; statim eum exire & aerem puriorem in platea haurire jussi, sed eum postea non amplius vidi, in diversorium suum rediens, eadem febre contagiosa correptus, quinto vel sexto die post, obiit. Alium prioris socium, quem accersere curabam, ut in tanto ægrotantium prospicendorum numero me sublevaret, eadem fata subientem dolui, per duas septimanas quidem ægrotis adstitit, sed eodem morbo detentus, sub finem septimanæ tertiæ expiravit. Inferenda hæc erant ad monstrandam miasmatis contagiosi vehementiam, quæ major in peste vix reperitur.

Cum statim omnes hoc morbo detentos examinarem, & in reliquorum jam defunctorum phænomena inquirerem, satis superque cognovi, dira illa funestaque symptomata antea recensita apparere & in jam defunctis apparuisse, quæ sane minimam sanitatis recuperandæ spem relinquunt; In nonnullis papulas febris purpuratæ lividas, in aliis milii seminis tubercula æmula,

æmula, quæ in nonnullis majora & in vesiculas elevata, maculisque gangrænosus interspersa, conspiciebam; nonnulli nigricantes petechias in collo & pectore monstrabant, multique erant, in quibus nullum exanthematicæ eruptionis vestigium adparebat, nihilominus pathemata eorum æque periculosa erant ac præcedentium. Relatum mihi fuit, plurimos ægrotantium jam die quinto, sexto, septimo vel nono fuisse extinctos, postquam deliria, motus convulsivi, alvi tormina, diarrhoeæ aut dysenteriae cadaverosi odoris præcessere; alios ex aphthis cum gulæ anginosa inflammatione præcedente, suffocatos fuisse &c. Plurimos adhuc, iisdem symptomatibus afflictos reperi. Sed cum tot ægros eodem cubiculo occlusos detegerem, eos ilico separare, & in alia, quorum multa vacua adhuc in spatioso isto ædificio erant, transportare curavi, aerem puriorem, frustulo vitri ex fenestris exempto, introduxi, & ut eo melius nubecula contagiosa, ex ægrotantium effluviis collecta, ex conclavi expelleretur, focum in caminis incendere curavi, quorum parva, more in terris hisce recepto, juxta fornaces disposita sunt, quæ aeris impuri columnam, ventilatoris in modum, perpetuo elevando dissipant, ut aer ad inspirandum purior reddatur. Alimenta præterea, ex oeconomorum avaritia hætenus vitiosa & corrupta, exhibita, magis salubria & morbo huic accommodata præscripsi, non omisso potu acidiusculo, analeptico, corruptionem humorum & virium debilitatem corrigente. Remedia denique cujuscunque morbi statu convenientia, secundum methodum antea descriptam sedulo adsumenda curavi, sicque maximum longe ægrotantium numerum pro deperditis habitum, sanitati iterum restitui.

Hoc autem summe necessarium fore judicavi, sanos adhuc, ab ægrotis separari & extra urbem in alium locum salubriorem transferri, (ad plenariam hujus contagii extinctionem) quare literis ad Regem datis, hanc domicilii commutationem summe necessariam exposui, qui cum de subditorum salute nunquam non sollicitus esset, annuit propositioni meæ, statimque mandatum decrevit, ut infantes reliqui omnes a morbo nondum correpti, vel ab illo iterum restituti, cum illorum ministris & domesticis necessariis, Lehninum transportarentur, ubi spaciosissima ædificia, monachis olim infervientia, innocentissimis hisce fugitivis asylum & habitationem commodam præbebant, contagiique transportati metus mox evanuit, cum nemo ibi febre ista maligna amplius corripereetur, certiorque redditus inde fui, quod perfecta sanorum ab ægrotis separatio, pestis, ac morborum omnium contagiosorum magis securum sit remedium; Tota autem hieme incolumes commorati hic loci infantes, æstate adpropinquante Potsdamum reversi, pristinas ædes, ab omni immunditie optime repurgatas, iterum occuparunt, servato postmodum accuratiori, quoad victum, amictum, corporisque exercitium, ordine ac dispositione, nullam morbi cujusdam epidemici devastationem ab illo tempore amplius in hunc usque diem perpessi sunt.

De Variolis & Morbillis.

Variolæ & Morbilli, cum ratione originis, indolis medendique methodi magnam affinitatem habeant, & ambo per parvas in cute exortas efflorescentias se manifestent, febribus exanthematicis sæpius malignis, annumerandos morbos esse, nemo in dubium vocabit; Apud Medicos græcos & veteres latinos, illorum nulla
fit

fit mentio. Arabes Medici primi fuerunt qui seculo circiter nono descriptionem Variolarum & Morbillo-
rum nobis reliquerunt, & ea inprimis quæ Rhafis de
morbis hisce consignavit, valde perspicua & maximi
momenti sunt, neque illa variolarum Avicennæ ex-
positio negligenda est. Medici postea Europæi,
certatim, pro suo quisque modulo & temporis
quo vixit, genio, in phænomenis horum morborum,
explicandis medendique methodo tradenda defudarunt,
alii præstantiores aliis, pauci tamen immunes a præ-
judicio tunc temporis prævalente, quod miasma, con-
tagium vel virus variolosum expellendum sit, cogendo
naturam ad hunc scopum per remedia maxime calida
alexipharmaca, & stragulorum calore; plus vero damni
quam emolumenti eos hacce methodo ægrotis attulisse
eventus undique docuit & comprobavit.

Omnibus insuper notum est, hunc morbum com-
municari per contagium, cujus commune vehiculum
aer videtur esse, variolosum miasma per respirationem
cruori admiscens, quamvis per lintea & vestimenta
quoque variolosum pus sæpius communicetur. Hoc,
autem peculiare omnino est, quod una eademque va-
riolosi contagii materies, in eodem loco, & in iisdem
ædibus, homines omnes quos simul vel successive in-
festat, in illis diversos satis variolarum species, quoad
formam externam vel respectu symptomatum producat;
Etenim nonnulli quos morbus hic aggreditur, levissi-
mam saltem & vix sensibilem commotionem febrilem
percipiunt, quando pustulæ erumpunt, nec ullum porro
in morbi progressu incommodum sentiunt ægroti, qui-
bus hæ variolæ melioris notæ, superveniunt. In aliis
contra, idem contagium symptomatibus molestissimis
& summe periculosus se prodit, pulsus statim plenus,
frequens & durus percipitur, calor urens, sitis inextin-
guibilis,

guibilis, lingua arida, ☐ intense rubra & respiratio valde laboriosa deprehenditur, de capitis, dorsi & lumborum dolore conqueruntur ægroti, verbo ut complectar, omnia febris inflammatoriæ signa adparent, quæ mox peripneumoniam & anginam, mox phrenitidem adpropinquantem annunciant; quare etiam sanguis, in hocce morbi stadio, e vena detractus, crustam inflammatoriam valde densam exhibet; Variolæ postea protrusæ confluunt plerumque, & non sine magno vitæ discrimine illarum sanatio inter spem & metum expectatur.

Iterum in aliis summam offendimus virium prostrationem, anxietatem tremulam cum pulsu celeri, depresso & inordinato, sensibusque externis pariter ac internis valde debilitatis, imo omnia fere signa hic apparent, quæ febrem catarrhalem malignam antea expositam declarant; quare summa malignitate stipatæ, emergentes postmodum variolæ, papulas lividas nigricantes aut sanguinolentas gangrænosas offerunt, & hæmorrhagiæ, pessimam hanc variolarum speciem concomitantes, sanguinem alcalinum acrem, penitus dissolutum produnt, cujus correctionem, breve illud stadium, quo scena hæc tragica luditur, non facile permittit.

Nonnullos denique vidi, hoc morbo correptos, in quibus virium prostratio, pulsus parvus, depressus, frequens, & undosus quandoque, febrem lentam mentiens, deprehendebatur, calor admodum tolerabilis erat & nulla fere sitis, neque symptomata alia graviora adparebant: eruptionis autem macularum negotium ultra terminum consuetum protrahebatur, ut etiam morbum variolosum subesse dubitarem, corporis interim animique viribus abjectis manentibus, tandem die septimo, in aliis octavo die stigmata conspiciebantur,

tur, quæ diebus subsequenter lento gradu in papulas convertabantur pallidas atque depressas, & loco puris cocti, saniem denique offerebant corrodentem; in vesiculas nonnunquam adfurgentes papulæ istæ, unitæ inter se & confluentes hinc inde, vel distinctæ remanentes, pallidum colorem in lividum & nigricantem denique permutantes, in crustam tenacem, atram spha-celofam conversæ, subsidebant, quod mortis instantis certissimum erat indicium.

Effectus hi, unius ejusdemque variolosi contagii adeo diversi, abunde satis declarant, phænomenorum diversitatem, in variolis productis, quærendam esse partim in corporum ægrotantium diversa, quoad solidas fluidasque partes constitutione, partim in ætate, vitæ consuætæ regimine, aerisque temperatura. Quapropter in robustis, plethoricis, optime valentibus corporibus, qui cruore denso, coactò, valde mobili gaudent, fibrisque simul fortioribus elasticis stipati sunt, variolosum hocce miasma conceptum, primum satis existit ad producenda, eruptionis tempore, febris inflammatoriæ symptomata, prægressis præcipue circa tempus illud in regimine vitæ erroribus. Corpora autem, alimentis crudis, ad digestionem ineptis vel aliquo modo corruptis nutrita, in locis paludosis ventia, aquam impuram & aerem nebulosum haurientia, acrimoniam in cruore muriaticam vel scorbuticam contracta, miasma variolosum intus susceptum, cum summam, ad febrem malignam exanthematicam in corporibus ejusmodi dispositionem, invenit, sub hujus febris schemate pessimo, papulas istas lividas nigricantes aut sanguinolentas &c. protrudit, interspersis quandoque petechiis.

Corpora denique laxa, pituitosa, fibris debilioribus conflata, ad lentas febres alendas disposita, vario-

loso contagio infecta, cum pulsus parvus debilis, licet ab irritatione contagii frequens, minus capax sit viscidam pituitam in pus variolosum convertendi, ideo in ejusmodi ægrotis, pustularum eruptio, a febre lenta parum excitata, variolas nimis tarde ad justam consistentiam, nunquam vero ad maturitatem debitam producit; papulæ solummodo depressæ, sanie corro-dente repletæ, adparere, vel vesiculæ quandoque ichöre simili distentæ adsurgere solent, quæ in crustas atras gangrænosas, antea indigitatas exsiccantur. Melioris notæ itaque sunt istæ variolæ, quæ nulla febre symptomatica stipatæ, febrili motu debiliore idiopathico formatæ, justo tempore erumpunt, intra pustulas elevatas pus bene coctum, quatuor vel quinque dierum spatio exhibent, quod totidem diebus ex papularum involucro rupto effluit, vel exsiccatum cum istis decedit.

Variolarum apud Autores distinctio in discretas & confluentes omnibus cognita est, has malignas dicunt, illas vero inter benignas referunt; sed utrasque benignas sæpe reperi, cum alio tempore, imprimis quando epidemice grassarentur, & discretas & confluentes malignas valde inveni: quam malignitatem hic Berolini, post 5 vel 6 annos elapsos, plerumque revertentem observavi. Initium autem hujus morbi, ejusque progressus ordinarius, hic fere est: Appropinquante vere, cum perspiratio in hyeme debilitata, majorem in cruore humorum copiam accumulavit, miasma variolosum, dispositionem forsan, ad morbum hunc introducendum magis idoneam inveniens, frequentius observatur, quod æstate subsequente, maxime si epidemice invadit, progreditur, & vigore dissipato minuitur ut plurimum, adeo ut in autumno penitus dispareat, aliquando ad hye-

hyemem usque protrahitur: magis funestus semper quando incipit epidemice grassari morbus, quam circa anni finem observatur.

In variolis discretis, benignis, juvenile inprimis corpus occupantibus, febre circa eruptionem vix conspicua, spectatorem & observatorem solummodo agere convenit, (nullis vel paucissimis remediis adhibitis) vitæ regimen solummodo constituendo solliciti esse debemus, cum naturæ motibus placidis restitutionis negotium relinquendum potius esse arbitror, quam motus ejusmodi salutare vel intendendo aut supprimendo, turbare. Interea accidit quandoque quod & in benigniore hocce variolarum morbo, præsertim cum ex nimia indulgentia error in vitæ regimine, vel diætâ præcesserit, diarrhoea copiosa, pustularum vel eruptionem vel maturationem impediat, aut ex motu cruoris languido illarum expulsio supprimatur; tunc in utroque casu artis auxilio opus est, quod in priorî symptomate levi paregorico, in hocce autem, blando analeptico diaphoretico perficitur.

Sunt & confluentes sæpe, quæ febre satis temperata, nec gravioribus stipatæ symptomatibus, justo tempore erumpunt, suppurationem cum placida maturatione absolunt, exsiccantur & decidunt, sicque nullam fere artis auxilium postulant; Infantibus cæteroquin sanis, robustis & succulentis, hæcce variolarum confluentium species sæpe accidit; præcipue cum ex suspitione contagii variolosi in vicinia grassantis, cautum fuerit, corpora ejusmodi juvenilia a sordibus primarum viarum liberare, illaque diætâ huic morbo convenienti in antecessum adstringere.

Ex observationibus autem repetitis innotuit, symptomata illa graviora, morbi hujus malignitatem constituentia, a constitutione & temperamento patientis partim,

partim, partim a vitæ regimine male observato, vel medela perversa adhibita potissimum originem ducere. Sic alia longe adparent phænomena in corpore repleto, spongioso, plethorico, alia iterum in sicco, gracili, fibris tensis & compacto sanguine prædito, alia a prioribus longe diversa autem, in corporibus flaccidis, tumescentibus, debilibus, sanguine pituitoso aut cacochymico repletis occurrunt, quæ omnia contagii, vel eruptionis aut maturationis tempore valde dissimiles, sed nunquam non periculosos effectus producunt, a quibus autem, sub initium & tempore contagii, pendere solent diversi isti febris gradus, dolores, spasmi, insomnia, deliria quandoque, ut & cita nimis vel tardior stigmatum eruptio; eruptionis autem tempore, oculorum, faucium, pectoris sæpe inflammatoriæ stases, insequente insigni vel nimia capitis & artuum inflatione; sæpe autem ejusmodi tumoris vel nullum vestigium, vel subita nimis si adest, subsidentia, observatur; porro frequentium pustularum cita vel nimis tarda suppuratio in debilioribus, aut loco puris, papularum ichore, vel cruore dissoluto repletio; exsurgunt quandoque in corporibus cacochymicis pustulæ illae verucosæ dictæ, nullo humore conspicuo sed coadunatis lamellulis quasi turgidæ, aut vesiculæ elewantur transparente lymphæ acri imprægnatæ, &c. quæ omnes a variolarum structura consuetæ aberrationes, pejoris ut plurimum eventus, sunt, omnes tamen a cruoris vel viscerum mala constitutione exortæ.

Quapropter Medico accersito, quam primum morbi variolosi suspicio adest, ante omnia incumbit, ut corporis ægrotantis habitum probe examinet. Nam si in ægroto plethorico, robusto, in juvenili vel virili ætate constituto, pulsus plenus, celer, durus, respiratio
cita,

cita, laboriosa, facies rubra valde & tumescens, oculi turgescences rubicundi, cephalalgia, calor ad tactum ardens &c. deprehenditur, tunc febris inflammatoria varioloso contagio juncta, graviora symptomata portendit; quare ad peripneumoniam, anginam aut phrenitidem avertendam, statim vena erit secanda & alvus leni laxante ex Manna, Rhabarbaro &c. vel etiam clysmate emolliente, ducenda; post quam arteriarum, a cruore superfluo, nimia distensio, & vasorum lateralium in cute compressio, per sanguinis imminutionem sublata fuerit, variolarum eruptio, experientia teste, magis promovetur quam reprimitur, & violentior pustularum inflammatio præcavetur, & memini, me coactum fuisse, sanguinis detractionem repetere, cum cruorem, prima vice eductum & crusta densa inflammatoria tectum conspicerem, febrisque æstus minime imminutum reperirem. Ducenda propterea alvus, ut ingens vasorum meseraicorum numerus, ab excrementorum distensione liberatus, majorem cruoris copiam, pectoris capitisque vasa nimium expandentem, admittere, & materiei variolosæ in facie decubitus nimium, avertere possit. Infantilis ætas autem, cum cutis tunc temporis valde laxa, mollis & ad exhalationem valde pervia sit, cruoris ejusmodi evacuationem non adeo necessariam habet, sed alvi laxatio primis ante variolarum eruptionem diebus, omnino confert. Hisce probe observatis, & ante & circa eruptionis tempus adhibitis resolventibus & putredini resistentibus remediis, ex Nitro, Tartaro vitriolato, & absorbente marino cum Citri acido saturato, ac pauxillo Cinabari remixto, potuque copioso subacido, administrato, variolarum confluentium malignitatem suspicatum, adeo compescui sæpius, ut in sanitate redintegranda operæ prætium fecisse mihi gratularer; De aeris mutatione & frigidiusculi admis-

sione

sione frequentiori sollicitus maxime in suppurationis decursu fui, sicque impediui, nè exhalans per cutem putridus vapor per inspirationem sanguinis massæ de-
nuo admisceretur.

Post variolarum eruptiones valde copiosas, ex morbi indole necessario provenit plenaria illa transpirationis & sudoris suppressio (a pustulis ulceratis, totam corporis superficiem obtegentibus producta); hæcce liquidi perspirabilis intra corpus retardatio, cum in statu sano, tertia circiter pars fluidorum omnium assumptorum per cutem difflatur, congestiones notabiles in iisdem locis, huic secretioni destinatis causari debet, unde difformis illa capitis, palpebrarum oculos occludentium, totiusque faciei tumida inflatio, ægrotum suppurationis tempore vix agnoscendum, producitur; collecta ingens hæcce humorum copia, salivales in vicina glandulas, fauces, totamque gulæ superficiem aggreditur, & laxatis in vasculis fibrarum vinculis, ingentem salivæ copiam omni momento ejicit. Tumor priori non absimilis, postea successive artus, imprimis manus cum pedibus occupat; sæpe ad intestina delata hæcce seroso-lymphatica collectio, diarrhœam excitat; aliquando in stomachum effusa, molestis vomendi conatibus, vel vomitu vix ferendo ægrum infestat. Maxime proficua autem est, lymphæ hujus, a prohibita perspiratione, accumulatae, ad renes propulsio, ubi copiose secreta, periculosa symptomata mirum in modum sublevat, dum simul virûs contagiosum ibi eluitur, quod inflammationis in pustulis gradum minuendo solamen affert ægrotanti.

Symptomata hæcce ut molesta, in confluentibus vix evitabilia, imo necessaria potius reputanda sunt, cum tumoribus hisce & evacuationibus non succedentibus, vel disparentibus subito quando adsunt, omnia
pessime,

peffime fuccedunt & exitum funeftum minantur. Quare naturæ conatibus fubveniendum; fi per fauces & falivæ excretionem copiofiorem, humorum accumulatorum pondus evacuare natura intendit, diluentibus & aperientibus liquidis, in magna copia hauftis, hocce falivæ profluvium continuo promovendum, & fi inferiores faucium partes nimis turgidæ deglutitionem cum refpiratione difficilem reddunt, gargarismate emolliente colluendum sæpe os, imo ope fyringæ profundius intrudendum ejusmodi emolliens & refolvens decoctum, & omni ftudio cavendum ne retrocedat hocce falivæ profluvium, quod tunc manifefatur, quando fubfidente cutis inflatione rubicundæ in interftitiis puftularum areolæ fubito livefcunt, elevata & expanfæ variolarum apices deprimuntur, & fi in centro depreffo aliquando nigræ adparent maculæ, quæ incipientis gangrænæ indicia funt. Virium proftitatio tunc, cum pulfu debiliori inordinato, functionum vitalium defectum indicant. Subfiftente fic minima fpe de ægroti reftitutione, anceps remedium fuppeditare præftat quam nullum; itaque in tam adeo trifti & desperata ægri conditione, mixturam ex aquis deftillatis analepticis fimplicibus, cum tertia parte, aquarum fpirituofarum mifcui, addendo decimam Tincturæ bezoardicæ partem, fimilemque portionem de Spiritu vitrioli dulci, ad mentem Hoffmanni elaborato, liquoris anodynæ mineralis nomine infigito; Aegrotis hifce de hoc medicamento omni hora cochlear unum vel alterum adfumendum tradidi; quo factò, fi tunc pulfus magis elevatus, vitæ vires refufcitatas indicaret, fanguinis in cute externa circuitum reftitutum mox deprehendi, quo fuffocatum in puftulis fuppurationis negotium denuo inchoatum & fucceffive abfolutum apparuit, ficque nonnullos pro deploratis habitos fanitati

sanitati reddidi. Si ad intestina delabatur retenta hæcce a transpiratione serosa colluvies & diarhoeas ibi excitat, nequaquam convenit, evacuationem hancce sæpissime criticam & salutarem, remediis adstringentibus cohibere, præcipue si vires vitæ minime debilitatas, nec maturationem in pustulis interruptam conspiciamus; quod si autem nimius liquidorum per intestina secessus, pustulas deprimere & livida interstitia reddere inciperet, diarrhoea ilico sistenda est, quo scopo confert pulveres exhibere, ex Cort. Cascarillæ, & Coralliis rubris confectos, adjecto grano uno vel altero Croci martis antimoniatum & Pilularum massæ de Cynoglossa pro singulis dosibus; aliquando Diascordium cum successu adhibui, vel ejus drachmas duas in decocto Veronicæ dilutas, loco clysmatis injicere curavi. Optimum autem est naturæ conamen, quando lymphæ hæc serosa, a cessante transpiratione accumulata, versus renes propellitur: ad facilitandam augendamque hanc in renibus secretionem, nihil magis proficuum reperire potui quam Nitrum, cujus grana 8 vel 10, cum totidem granis Tartari solubilis permixtum & granis duobus vel tribus salis succini volatilis acuatam, bis, ter vel quater die adsumendum dedi, cum Infuso ex speciebus resolventibus diureticis, vehiculi loco in copia hauriendo.

Symptomata hæctenus considerata magis occurrunt quando variolosum miasma susceptum, ad febres inflammatorias dispositionem in ægroti corpore offendit; Sed accidit sæpius, quod hocce contagium, febribus malignis, epidemice grassantibus, vel etiam putridis junctum, funestum ut plurimum variolarum genus producat, nullo fere remedio nullaque Medici studio & industria coercendum. Febris nimirum maligna epidemica, cum ex corrupto valde & putrido cruoris

cruoris statu originem trahat, vel contagio communicata, sanguinem hominis cujusdam, cæteroquin sani in hunc statum adeo corruptum & depravatum mox convertat; si tunc novum malignitatis fomitem ex varioloso miasmate acquirit, non potest non pessima, quæ vix imaginari possunt, corruptissimi cruoris symptomata producere; sanguis in hoc morbo duplicato e vena educus, ab alcalescente putrida labe adeo dissolutus apparet, ut frige factus, nullum concretionis vel coagulationis vestigium monstret, quare febre variolosa concitatus, signa stigmatum in variolis erumpentibus consueta efformare recusat, papulæ quæ exsurgunt, lividæ sunt, mox nigricantes vel cruore dissoluto repletæ adparent, interspersis petechiis quandoque in illarum interstitiis; quæ phænomena certe incipientis gangrænæ indicia cum sint, periculum valde auget, maxime si per hæmorrhagias sanguinis putridi acerrimi, hinc inde eruptiones ex oculis, naribus, gula vel renibus interveniunt, Summe funesti variolarum hujus status sanatio, si aliqua locum habet, in Oleo Vitrioli, camphora & Peruviano Cortice quærenda erit, sed difficillime omnino obtinenda.

Pessima adhuc resultat variolarum species, quando malignum hujus morbi contagium corporibus communicatur valde debilibus, pituitosis, quorum partes solidæ e fibris flaccidis relaxatis sunt compositæ; pulsus eorum parvus depressus & lentus, cum lentum quoque sanguinis motum & circuitum indicet, tardiores inde pustularum eruptiones in iis sunt expectandæ; confirmant præterea languidum hunc humorum circulum, vires fractæ, dolor capitis gravativus vertiginosus, facies pallida, lotium tenue, crudum, sitis exigua, calor modicus, quandoque alternatim frigus excipiens, &c. In hujusmodi corporibus variolosum

miasma, pituitosum sanguinem conspurcans, nimis diu irretitum hæret, antequam ad corporis superficiem protrusum, papularum vestigia ibi efformare valeat; vidi illa aliquando sexto vel septimo demum die apparere, pustulas lento gradu pallidas, depresso, ichore acri limbo repletas, producere, quæ nunquam suppurationis aut maturationis gradum attingunt; coalescere hinc inde solent in vesicas planas, latas, diaphanas, acerrima lymphæ turgescences; proinde *variolæ hæ crystallinæ* ab Autoribus quibusdam nominatæ sunt. Sed cum in variolis quibusvis, spes eventus felix unica, in illarum suppuratione posita sit, nimirum ut tempore consueto pus benecoctum ex flavo albescens exhibeant; itaque ichorosus & corrodens hicce latex, statim sub morbi ingressum corrigendus & extinguendus est, antequam ad cutem delatus saniosas istas transparentes crystallinas vesiculas elevat; vires vitæ languidæ intendendæ, fibræ solidarum flaccidæ roborandæ, & serum pituitosum superfluum, per diuresin & diaphoresin eliminandum est. Pulveres bezoardici cum Nitro salibusque mediis, Essentiæ alexipharmacæ cum analepticiis cardiacis potionibus huic indicationi satisfacere videntur; potus pro hoc scopo sit vinum generosum aqua dilutum in copia adsumendum; Pulsus tardus & debilis, si tunc febrilis aliquo modo redditur, spem facit, pustulas citius apparituras esse & pus coctum postea exhibituras. Epispastica & inprimis vesicatoria, cum partium solidarum stricturam intendunt, simulque lympham superfluam adimunt, non incongrue applicantur. Neglecta hacce, statim sub morbi ingressum medendi methodo, incassum erit postea ab arte auxilium expectare. Sic viginti annorum juvenem, illustrissimæ & ditissimæ familiæ unicum hæredem vidi extinctum, cui accerrimus & corrodens

in vesicis latis detentus ichor ad interiora reversus, exesa carne, ossa, inprimis scapulam sinistram, subiectasque costas excitata carie, adeo contrivit, ut in fragmenta -dissolverentur, & ex ulceribus putridis de-
eiderent.

Accidit aliquando febrem, tempore consueto, variolarum loco, papulas extrudere elevatas & acuminatas quidem, sed nullo liquido repletas, solidæ proinde apparent ex fibrillis densis intus conflatae, verrucosæ ab Autoribus quibusdam nominatae, ad distinctas variolas referendæ, quoniam confluere nequeunt; me bis vel ter illas vidisse memini; funestæ ut plurimum sunt, cum contagium ex sanguinis massa minime expulsum, intra corpus remanet, diraque symptomata varii generis excitando, nunc acutos, nunc chronicos morbos excitat, plerumque insanabiles.

Adparent cæteroquin symptomata in morbi hujus decursu nonnulla, quæ magis terrorem incutere quam periculum afferre solent; inter ea referuntur vehemens, ante stigmatum eruptionem, narium hæmorrhagia, quæ nunquam sane cohibenda, cum febrilem æstum extinguendo, variolas benigniores, nullis symptomatibus funestis stipatas producit. Idem valet de menstruo fluxu circa hoc tempus prorumpente, sive ille consueto vel ante terminum solitum irruat, nam morbum inde mitiorem futurum multoties expertus sum. Nec peioris præsagii sunt spastici vel convulsivi motus, instante pustularum eruptione ægrum conquassantes. Memini me aliquando accersitum fuisse ad puellam quandam 12. circiter annorum natam. habitu corporis vegeto formaque pulcherrima præditam; obstupui, postquam cubiculum intraveram, cum viderem quod quatuor mulierculæ & ancillæ non sufficerent ad motus illos convulsivo -epilepticos repri-
K 2 mēdos,

mendos, qui caput, pectus, abdomen reliquosque artus maxima vi concutiebant & quasi disrumpere minabantur; cum per horæ quadrantem conflictata esset miserrima convulsionibus hujusmodi, induciæ subsequebantur quidem, sed paucis horæ minutis præterlapsis, redibant denuo motus hi atrocissimi non sine summa animi perturbatione adspiciendi, subsecutis iterum induciis alternatim cum motibus diris epilepticis se mutuo excipientes, cum per horas circiter duodecim cruciatibus hisce atrocissimis quasi dilacerata tandem miserrima, viribus penitus exhaustis, somno corripiebatur profundiori, quem ultimum fore pertimescebant summo moerore profligati parentes, sed post horas sex vel septem, a somno expergefacta, totum corporis superficiem stigmatibus variolosis obtectam monstrabat, valde debilis quidem, sed symptomatibus prægressis dirissimis præcedentibus exempta, a variolis licet numerosissimis, nullo molesto symptomate superveniente sanabatur; Postea sæpius convulsiones, variolarum eruptionem præcedentes, maxime in infantibus observavi, sed mitiores, nullisque proinde symptomatibus periculosis concomitatae; Remedium spasmodicis ejusmodi motibus resistens, est Nitrum cum absorbente marino, Cinabari & Visco quodam remixtum &c. quod sæpius bono cum successu postea exhibui.

Illud autem, quod in morbo hocce tractando Medici attentionem adhuc exposcit, est febris illa variolarum secundaria dicta, quæ tempore suppurationis, in confluentibus præcipue, oriri solet. Causa & origo hujus febris illum minime latere poterit, qui solummodo animum advertit, quod in hoc morbi statu totam corporis superficiem pus fluidum tegat & comprimat, vasa cutis resorbentia proinde non possunt non ichorem

ichorem hunc recipere & venis, in quas patula hiant, infundere. Sanguini autem commistus ichor fibrillas partium irritando, non longe dissimilem effectum producere debet ac ille fuit, qui primum a suscepto varioloso contagio, febrem excitaverat; posito etiam quod pus coctum adeo tenax & spissum, vasa cutis resorbentia exilissima occupare minus aptum sit, alius tamen adhuc patet introitus; oesophagus nimirum, per quem ingens illa variolosi puris colluvies, in ore, lingua & faucibus collecta, ad stomachum & intestinorum tractum assiduo descendere & cruori per lactea vasa admisceri, omnino debet. Puris autem per hanc viam, in sanguinis massam ingressus ad febrem aliaque symptomata excitanda, cohibetur, si eo tempore quo febris adparet, cum scilicet ultimum exulceratæ pustulæ maturationis terminum sunt adeptæ, statim alvus laxante idoneo vel clysmate solvatur, quo scopo Rhabbarum cum sale quodam medio acuaturn, turissimum erit remedium, bis vel ter quoque repetendum. Cumque Peruvianus Cortex insignem monstret efficaciam, a putrida corruptione sanguinem muniendum, quod ejus præstantissimus usus in gangræna cohibenda sæpissime docuit, extractum hujus corticis cum illo Cascarillæ, pro roborandi scopo permixtum, evacuantibus interpolandum, operæ prærium faciet; quibus adhibitis, præcaveri possunt symptomata quædam periculosa, quæ post variolas deletas, quandoque chronicos affectus, a sanguine inquinato ortos, introducere possunt.

Quamvis autem omnia, quæ ad morbum hunc superandum ars & experientia suggerit adminicula, probe fuerint adhibita, fateri tamen sæpius cogimur, quod interdum docta plus valeat arte malum, isto imprimis tempore cum epidemice grassari inceperint va-

riolæ, ubi in regionibus quibusdam ne tertia pars quidem, qui morbo hoc corripuntur, sanitati redditur. Ad immodicam hancce stragem reprimendam, mos ille, variolas ab infecto corpore in aliud sanum transferendi, invaluit; A Circassiorum in Asia mulierculis repertum esse artificium hocce perhibent, quo nimirum formæ pulchritudine conspicuas puellas præmunire solent, ne variolæ copiosiores vultus amoenitatem destruant, ut sic thalamis magnatum inserviendis acceptiores sint & vendi proinde majori pretio possint. Innotuit autem variolas inferendi modus Europæis; Quadraginta circiter abhinc annis, cum eo tempore Parisiis commorarer, amicitiamque ibi contraxissem cum Græco quodam Carrazza dicto, Juvene honestissimo & animi dotibus egregiis prædito, ex ejus relatione cognovi hancce variolas transferendi modum Constantinopolitanis græcæ religionis addictis usitatum, experimentum statim instituere occasionem nactus in puero septennio parentibus orbato & educationi viduæ cognatæ commisso, quæ cum pauperrima esset & mendicando vitam sustentaret, modico pretio permissionem ab illa obtinui eo faciliorem, cum quid peragendum esset ignorabat, cæteroquin de vita hujus pueri parum sollicita mihi apparuit, cum nec quæreretur ex me, quo scopo remedia puero, ad operationem facilitandam, administrarem; Expurgato itaque corpore, postquam de convenienti nutrimento ei porrigendo constituissem, vulnuscule in utriusque femoris cute inflicto, filum sericum variolarum pure imbutum immisi, & ne excideret, emplastro impedivi. Tertio post insertionem die, levi horrore febrili corripiebatur puer, modico valde calore subsequente; Circa quinti diei finem stigmata in femoribus & imo ventre hinc inde apparuerunt,

runt, die sexto & septimo magis conspicua exsurgebant exanthemata in pectore & collo pauciora, & in facie quinque saltem reperire potui. Undecimo & subsequente die suppuratio completa aderat, & more consueto exsiccabantur diebus insequentibus pustulæ, & cum nulla molesta symptomata, arte productum morbum turbarent, in toto morbi decursu ægrum in lecto detinere superfluum fore existimavi; sicque convaluit puer, de nullo alio incommodo conquestus, nisi quod nimis cito a medicatione desisterem, cum melioribus alimentis vesceretur in operationis decursu, quam quibus antea fuerit nutritus.

Postea in patriam Anno 1721. l. 22. redux, cum per tempus aliquot apud Serenissimum Principem Anhaltino Bernburgensem commorarer, Ille, postquam ex relationibus publicis acceperat, methodum inferendi variolas in Anglia receptam & approbatam, mentem meam hac de re poscens, retuli, me jam experimentum optimo cum successu instituisse; laudabat conatus meos Princeps, & excitabat me ut in aula & inter subditos ejus operæ pretium & famam denuo reportarem. Annuente Principe, Aulæ Præfecti, perillustri Dni. de Beeck filia, 8 circiter annos nata, vultus pulchritudine æque ac ingenii precocitate valde conspicua, faciei amoenitatis tuendæ studiosa cum esset, ultro ad morbum artificialim hunc subeundum se obtulit; debite præparato corpore, quinto post insertionem puris variolosi die febre corripiebatur, motus spastici insequentibus versus noctem; occultabatur meo consilio parentibus cubitum ituris symptoma, plus terroris quam periculi afferens, cum media nocte stigmata variolarum erupta, somnum placidum concedebant ægrotæ animo forti præditæ; reliquus morbi decursus, nullis molestiis obnoxius

uti in votis erat transigebatur. Mox similem operationem sustinuit Principis cellarii præfecti filiulus 6 circiter annos natus, nec non duo vel tres infantes civium Bernburgensium adhuc, in quibus singulis variarum insertio feliciter omnino successit. Ex hac methodo autem illud commodum & emolumentum emergit, quod funesta illa symptomata exulent tot ægrotis exitialia, quæ maximam partem a febris vehementia pendent morbum hunc concomitante, sive illa sit inflammatoria vel putrida aut maligna; quæcunque illa demum sit febrilis dispositio, priusquam contagio varioloso accedente in actum deducitur, suffocari ac deleri in corpore poterit per remedia convenientia ante puris variolosi insertionem exhibita; Vomitoria cum laxantibus ex primis viis fôrdes illas corruptas, fermentescentes, acidas, putridas, biliosas &c. abstergent symptomatum graviorum in hoc morbo productrices; Plethora, inflammatoriam febrem producendi apta, sanguinis detractioe imminuitur, & nutrimento levi ac parciori, una vel altera ante operationem septimana exhibito impeditur, quibus accedit anni tempus, quod magis proficuum & salubre, ad morbum hunc artificialem efficiendum eligitur.

Primus procul dubio in Germania fui, qui de variolis inferendi modo periculum feci, & experimenta institui, nec coepta illa humano generi adeo proficua ulterius prosequi desissem, nisi mox Berolinum vocatus, experimenta hæce suspendere coactus fuisset; nondum cognita ibi erat hæc nova methodus, & de felici successu dubii hærentes & rei novitate perculsi etiam intelligentiores, nihil decernere audebant. Præterea mox Familiæ Regiæ, ad sanitatem ejus respiciendam admotus, interdicebar variolis decumbentes frequentare, ne contagium adportarem illis, qui morbo
hocce

hocce nondum correpti fuere, licet brevi post quatuor, ex serenissima hac Familia, variolis successive laboraverint & sanitati felicissime restituti fuerint. Manebat interim præjudicium, quod nefas sit, in corpore sano morbum excitare, cui forsan illud nunquam obnoxium fore crediderint; Sed temporis successu Medicis nonnullis ex amicis meis, (cum nova Stirpis Regiæ progenies, mihi manus huic operi admoveere prohibet) ad operationem hancce perficiendam animum injeci, adeo ut variolarum insertio, in nonnullis procerum familiis, optato cum eventu sæpe peracta fuerit, uberiorisque progressus sine dubio jam fecisset, modo minuta plebs de sanitate, morbo, & morte, prædestinationis fulcro sustentatos errores sibi adimere permitteret.

De Morbillis pauca habeo monenda, nam omnibus constat, morbum hunc magnam cum variolis affinitatem habere, contagio quoque communicari, non nisi semel eundem hominem corripere & sæpius epidemice grassari, ea propter indicationes curativæ generaliores cum istis variolarum coincidunt. Differunt autem a variolis morbilli, quod exanthemata protrusa, magis depressa, in inflammationis gradu subsistent, nec suppurationem admittant, & sexto fere vel septimo die sub squamarum tenuissimarum forma, furfuris instar, a cute rejecta decidunt.

Febris autem valde inflammatoria esse solet quæ pustulas hasce, sub morbillorum nomine, protrudit, & cum epidemice grassantur, exitiosi quandoqueprehenduntur, nimirum, quando valde mota cum cruore contagii materies, in pectore & pulmonibus hæreere incipit, id quod tussis cum respiratione laboriosa & æstus vehemens in omni corporis superficie satis manifestant. Symptomata hæcce periculosa valde,

sub febris ingressu statim mitiganda sunt clysmatibus & sanguinis detractio, quibus omnino impeditur ne peripneumonia funesta ægrotum occidat vel in tabem pulmonalem, languida vita & denique præmatura morte expiandam præcipitet. Apparentibus phænomenis hisce, quamvis stigmata jam conspiciantur, sanguinis missionem, præcipue in adultis, administrandam præcepi, nec viribus naturæ ad exanthemata ulterius propellenda, obstaculum inde emergere, nondum observavi.

Usum quem præterea præstat, sanguinis hæcce detractio, & in infantibus alvi conveniens laxatio, est illa humorum a capite versus extremitates derivatio, quæ præcavetur, ne dolens ista palpebrarum inflammatio & in istis glandularum sebacearum pruritus & corrosio, morbo hoc superato, hisce partibus superveniat & per multos interdum menses sedem ibi figat. Necessaria cæteroquin & nunquam omittenda est in morbillorum desquamatione etiam repetita alvi laxatio; ad effectus similes qui ab acrylympha vel pituita originem ducunt, præcavendos.

Notatu dignus fuit morbus hic, qui anno 1751. Berolini epidemice grassabatur; nullafere Familia erat exempta quæ non unum vel alterum ægrotum morbo hoc decumbentem exhibebat; vere jam expirante, primum apparuit morbus, & viribus successive acquisitis, per totam æstatem omnes fere aggressus est qui eo nondum laboraverant; Febris, comes ejus, acuta valde & inflammatoria erat, cum pulsu celeri & calore urente, in plethoricis adultis inprimis capitis dolor, cum levi delirio, quandoque narium hæmorrhagiæ, tussis sicca cum lateris punctura, &c. observabantur, paucis diarrhoea

hœc supervenit; in plurimis alvus adstricta mansit. Ex sexaginta duobus, quibus medicinam feci, nec unus eo tempore extinctus fuit; In adultis plethoricis venam secare jussi, reliquis sub morbi ingressum, alvus laxabatur remediis adpropriatis & clysmatibus. Medicamenta, quæ adhibui, simplicissima erant; potus multus & assiduus ex decocto panis vel hordei aut avenæ sive Oryzæ, vel etiam ex graminis radice cum Citri succo vel vitrioli spiritu acidulata, ut & vinum aqua tribus partibus mixtum, aut jus carniū tenuissimum citri acido remixtum; hæc ad æstum temperandum & cruorem fluidum reddendum sufficiebant, ad papulas vero, per lenem diaphoresin expediendas, pulverem administravi ex partibus æqualibus, absorbentis cujusdam marini, antimonio diaphoretico, Nitro & Tartaro vitriolato, addita parva cinabaris quantitate, compositum, ad drachmam dimidiam bis, ter vel quater de die sumendum; maxima pars illorum, quos morbus hic abstulit, non ex vehementiæ ejus indole, sed ex regimine sudorifero coacto, remediisque expellentibus calidis adhibitis perierunt, neglectisque iis medicamentis, quæ ad symptomata superius memorata avertenda, necessaria omnino erant.

De reliquis Febris exanthematicis, Purpura scilicet rubra, urticata, scarlatina, & erysipelatosæ.

Febris exanthematicis non incongrue annumerantur omnes hi affectus, cum motibus febrilibus plus minus auctis, in cute externa ejusque epidermide protuberantias maculasque diversæ faciei elevare soleant. *Purpura rubra* exanthemata parva, seminis milii magnitudine monstrat, unde febris miliaris quoque dicitur

dicatur, quæ tamen probe distinguenda ab illa, quæ *alba purpura* adpellatur, de qua sub febrium malignarum consideratione jam egimus. *Purpura vel febris urticata*, maculas latas, ex pallido rosei coloris sistit, ubi epidermis hinc inde crispata, & asperitate serpiginosa efflorescens conspicitur, similem in modum, ac si cutis urticæ puncturis læsa fuisset, unde nomen accepit. *Febres scarlatinae & erysipelatosæ* in eo conveniunt, quod maculas ostendant intensius rubicundas, ignaris statim pro morbillis habitas, quæ mox coalescunt & latiores redduntur; differunt vero inter se, quod scarlatina febris cutim minus elevando, in tota corporis superficie intensissimo rubro colore conspicua, se extendere soleat, cum illa erysipelatosæ, cutim magis in tumorem manifestum attollendo, faciem & caput inprimis occupet & per totum corpus haud dispergatur. Hic autem capitis tumor, qui a sola cute affecta non videtur oriri posse, a tunica cellulosa, cuti subjacente, simul affecta, augmentum acquirere debet, unde erysipelas phlegmonodes potius est, qui in hoc capitis tumore assurgit, cum artis peritis notum satis sit, quod in phlegmone inflammatoriæ stases, præter cutim, suppositam quoque cellulosam tunicam, & carnem occupent.

Febriles motus in hisce affectibus leviores esse solent inprimis in febre urticata & scarlatina, quamvis in purpurea sive miliari febre graviores interdum deprehendantur. Cutis hæ papulæ, efflorescentiæ seu exanthemata, cum quarto, quinto vel septimo interdum, a valetudinis debilitatæ die erumpere soleant, crises harum febrium constituunt, quibus natura, per vias transpirationi & sudori dicatas, mox plethoram, mox sanguinis acrimoniam & impuritates superfluas eliminare intendit. Proinde cauti esse debemus, ne
medela

medela perversa & remediis incongruis, crises ejusmodi interrompendo, graviores morbos introducamus, quod sæpius regimine calidiori & medicamentis cruorem in motum nimium cientibus efficitur; Sic puerperæ statim post partum enixum, in lecto plumis onusto stragulis densis coercitæ, a nimio sudore excitato, purpura rubra sæpe corripuntur, quæ si tunc, ad humores, ut putant, nocivos magis expellendos, medicamentis calidis, spirituosiss, alexipharmacis utuntur, purpuram istam rubram minus noxiam, in albam malignam convertunt, quæ multis hic puerperis olim adeo exitiosa fuit &c. plerumque autem paucis imo nullis sæpe artis adminiculis opus est, cum epidermide soluta & desquamata, efflorescentiæ hæc brevi sponte dispareant. Sufficit itaque, si artis auxilium expetit, ut larga diluentis aperientisque liquidi copia, pauco citri succo imbuta, successive haurienda, corpus impleatur, interpolato quandoque pulvere absorbente, ex Conchis, Nitro & antim. diaphoretico conflato, hisce omnino efficitur, ut morbi materies, jam ad corporis superficiem delata, eo facilius diffiliari & extrudi possit.

Præterea non incongruum fore existimo, hic notare, quod in hominibus nonnullis cæteroquin sanis, sine ulla febre prægressa, certis anni temporibus, exanthemata in cute hinc inde erumpant, quæ mox sub purpuræ miliaris forma, jam sub serpigine pustulari specie, vel alia papularum rubellarum facie in conspectum veniunt, ex quibus non raro lymphæ acris, sub epidermide hinc inde elevata & decidua, eructatur; quæ, ut parva & fere imperceptibilis sit hæc humoris viscerum copia, si temerario ausu remediis topicis, ad pruriginem incommodam auferendam, reprimatur & pustularum scaturigo exsiccat, tunc periculosos valde

excitados inde vidi affectus, hominem cæteroquin sanum in vitæ discrimen præcipitantes. Foemina in ætatis flore constituta, a retropulsis hujusmodi exanthematibus, quæ in utroque brachio quotannis erumpere solebant, ophthalmiam atrocissimam perpeffa est; cum nullis auscultaret remediis summus hic inflammationis gradus, & ulcuscula in corneæ æque ac in albugineæ membranis visum perituum annunciabant, post alvi laxationes & sanguinis detractiones reiteratas, vesicatoriis emplastris applicatis & fonticulo in utroque brachio excitato, affluxum humorum a capite versus inferiora reducendum denique assecutus sum, postquam tempus trium fere mensium in morbo hoc sanando insumsissem. Sic & juvenem novi, a retropulsis ejusmodi exanthematibus surdum evasisse.

S E C T I O VII.

De Febris acutis inflammatoriis.

Febrium hæcce classis conjunctam semper habet inflammationem in viscere quodam, vel aliis quibusvis corporis humani partibus ortam; Nimirum cruor a quacunque causa, in vascula arteriosa minima, cum impetu propulsus, (per cujus fines angustas transire nequit) stagnationem sive incipientem obstructionem creat, quam stasin inflammatoriam appellant; sanguis mox a tergo, vi cordis contra obstructum motus, & fortiter pressus, vasculorum dilatationem & globulorum

bulorum cruoris attritum efficit qui calorem molestum excitat cum acerbo dolore sæpe conjunctum, unde inflammationis conceptus oritur; Si tunc pressio cum attritu, adeo minui artis auxilio possunt, ut hærens inflammatoria obstructio iterum resolvi & denuo sanguinis circulo reddi possit, *inflammationis resolutio* cum morbi levamine subsequitur; sin vero cruoris motus vehemens, attritum eousque adauget, ut vascula rupta tenera, fluidis dissolutis mista subiguntur, tunc omnia, in loco inflammato, in albicans, spissum, pingue liquidum, pus dictum, convertuntur, & tunc *inflammatio in suppurationem* definit, quæ si ingens est, & exitus materiæ huic corruptæ, ratione loci, e corpore præcluditur, ægroto funesta erit inflammationis ejusmodi determinatio, aut saltem febres lentas hecticas efficiet, a pure cruori admisto, a visceris cujusdam inflammatione formato. Quod si autem vehemens hujusmodi inflammationis gradus, in corpore cacochymico, humoribus, ad putridam alcalescentem acrimoniam vergentem, repleto, exoritur, ilico tunc vascula rumpuntur & cum sanguine putrido acri in ichorem conversa, circa ambitum omnia destruunt, sanguinis circuitum delent, & corruptionis istum gradum efficiunt, qui gangrenæ & sphaceli nominibus insignitur. In illis denique corporis humani partibus, glandulosis dictis, ubi motu debiliore humorum circulus deprehenditur, stagnationes ejusmodi, sanguinis potissimum serosi, parte magis fluida lymphatica resorbta, residuum successive inspissant, quod in coagulum denique transit valde densum & immobile, sub nomine scirrhi notum, nulla arte facile dissolvendum. Hisce præmissis intellectus aliquo modo expeditur ad diagnosin æque ac prognosin in febribus inflammatoriis melius eruendam.

De Phrenitide.

Phrenitidem adesse novimus, quando æger febre acuta continua detentus, perpetuo delirat, pulsum durum & fortem exhibet, respiratio tarda & profunda observatur, & facies plerumque valde rubra cernitur, oculi mox truces & scintillantes tunc ex orbitis protuberant, simulque somno turbulento agitatur ægrotus, urina ejus cruda, tenuis, vel alba adparet, quæ interdum una cum alvi fæcibus supprimitur, lingua arida & nigra est, præterea indecoram in adstantes violentiam quandoque exserere cupit ægrotus, manibus sæpe trementibus floccos colligere tentat vel lectus integumenta plicare allaborat, sæpe tunc convulsus moritur; interim peculiare in hac febre pessima observatur, ægrum nullo potus desiderio tentari, ita vidi aliquem qui 24 horarum spatio vix liquidi unciam adsumserat, non obstante lingua aspera, dura & siccissima.

Distinguunt Medici, Phrenitidem in veram five *idiopathicam*, ubi febris acuta simul cum encephali inflammatione reliquisque enumeratis phænomenis incipit, & *Symptomaticam*, quando materies morbifica, ab alia febre prægressa, maxime continua acuta, crisi perversa, per metastasin ad caput delata, in cerebro ejusque involucris meningibus inflammationem producit; hæc sæpius occurrit & magis funesta esse solet quam prior idiopathica.

Ex observationibus collectis constat, veram phrenitidem seu idiopathicam aggredi ut plurimum juniores & in ætatis vigore constitutos homines, habitu corporis ficcioris, vasis rigidis & cruore sicco, coacto, copioso, præditos, qui victu lauto adsueta, liquoribus calidis fermentatis & spirituosus abutuntur, motu

nimio

nimio se exæstuant vel inter diuturnos solis ardores vehementiores versantur. Sic quoque ii phrenitide vera correpti fuere, quibus narium hæmorrhagia consueta emanfit, aut hæmorrhoidum fluxus ex quacunque causa suppressus fuit, uti & in sexu observatus aliquando fuit hic morbus ex subita menstrui fluxus versus caput regurgitatione. Symptomata autem phrenitis ab omni acuta inflammatoria febre, ut & a putridis & malignis oriri potest, nimirum quando morbosa & corrupta materies ab imperfecta crisi collecta per metastasin cerebro impingitur. Sic a peripneumonia & variolis ortas phrenitides, & pene multas, a catarrhali maligna, petechiali aut petechizante febre inductas, ut plurimum exitiosas vel lethales sæpius vidi & ab omni artis auxilio destitutos hos ægrotos dolui.

Dissecta a phrenitide defunctorum cadavera, summas meningum inflammationes, suppurationes, aut materiæ corruptæ abscessus exhibent; in illis, quæ me præsentè aperire jussi, piam sive tenuem meningem adeo inflammata conspexi ut atro rubro colore vigeret, dura meninx autem leviolem solummodo inflammationis gradum monstrabat. In alio, phrenitide extincto, pus tenue fluidum in omnes cerebri corticis circumvolutiones penetrans, tenuem meningem quasi deleverat, & in cerebri ventriculis ichor putris fluctuabat. In alio adhuc, meninges inflammatas quidem sed illæsas, in basi cranii autem pus ichorosum fluidum nervorum exitum ambiens in copia detexi, qui brevi ante mortem convulsionibus validis correptus obiit. Hi omnes a malignis febribus catarrhalibus symptomaticam phrenitidem acquisiverant. Sed in puero decennio, phrenitidem a variolis confluentibus nato, eaque extincto, maximam cerebri sinistri lateris partem in pus foetidum conversum reperi.

Ex quibus omnibus patet, quam debile vel anceps auxilium ab arte expectandum sit in curanda phrenitide, cum nobilissimum illud viscus, quod omnibus reliquis motum & vitam impertit, corruptis adeo & pessimis liquidis imbutum quasi suffocatur: accedit quod delirantes ægri remediorum applicationem ut plurimum respuant, & omne artis auxilium impedire allaborent; Nihilominus, cum ex observationibus nonnullis constet, quod ex provido naturæ conamine morbus hic periculosissimus aliquando fuerit sanatus, itaque spem penitus deferere inconsultum fore arbitror. Naturæ ductu autem phrenitides per narium inprimis vel uteri hæmorrhagias sublatas novimus teste exceptione omni majore Hippocrate, qui in Coac. prænot. No. 120. affirmat, phrenitidem lethalem esse nisi narium hæmorrhagia superveniat. Confirmat hocce assertum in Epidem. libr. 1. & 3. inprimis, ubi ægros multos nominetenus recenset, febribus acutis cum delirio decumbentes extinctos, iis solummodo servatis, quibus narium vel uteri hæmorrhagiæ copiosæ eruptæ fuerint, infecuto multo calido sudore ac lotio cocto sedimentum deponente; quemadmodum videre est in ægrotis 6. 7. 11. & 12. libr. 3. Epidem. recensitis. Confirmat hoc ipsum Galenus l. 3. de Cris. c. 3. & Zacut. Lusitanus Observ. 12. Phreniticum, hæmorrhagia narium arte, mediante penna fissa, excitata, sanitati restituit.

Efficiunt autem copiosæ hujusmodi hæmorrhagiæ, ut cruor per carotides & vertebrales arterias impetuose ad cerebrum delatus a capite revulsus imminuatur, sicque pressione ablata, fibrillis vasculorum obstructorum vis accrescit, sanguinem harentem & inflammantem retropellere, quo factò imminens per attritum, vasorum destructio averti & inflammatio dis-

dissolvi solet. Deficientibus autem hujusmodi hæmorrhagiis a natura productis, venæ sectionibus illas supplere convenit, suadentibus hoc ipsum Medicis in arte consummatissimis Sydenhamo imprimis & Boerhaavio. Cum vero omnis inflammatio, quæ non resolvitur, intra quatrimum, destructis vasculis in pus abscedat, & ex observationibus constet, phrenitide idiopathica correptos ægrotos intra dies 6 vel 7 ut plurimum mori; Itaque revulsoria ista venæ sectio, statim sub ingressum morbi peragenda, alias frustra instituetur; jugulares venas in hunc scopum aperiendas esse suadent quidem Autores, sed cum delirare jam incepit phreniticus, hanc operationem in collo ejus exsequendam nunquam permittet, & coactus in furorem facile præcipitabitur morbum ejus insanabilem redditurum; Idem valet de capillorum abrasione adeo proficua a Celso & Sydenhamo valde commendata. Hanc sanguinis detractionem ipse cum successu expertus sum in juvene viginti & tres annos nato, temperamento sicco, robusto & moraliter cholérico - melancholico prædito, ad vehementiores animi affectus prono, præterea diætâ lauta dedito & vini strenuo potatore; hic cum mense Augusto maximo & ferventissimo æstu, iter 6 milliarium in tot horis equo vectus confecisset, nocte insequenti febre acuta correptus, de summa anxietate circa præcordia, conatibus vomendi & obtuso capitis dolore conqueritur, omnibus hisce exacerbatis circa vesperam, nocte altera post accessum, mente perturbatus aliena loqui incepit; mane accersitus, ægrotum, stragulis remotis, in lecto sedentem & febrili æstu valde commotum, facie oculisque rubris fulgentibus circumspicientem salutavi, sed immotus manebat, & ad ea, quæ interrogabam, minus pertinentia respondit, pulsus celer & durus erat & respiratio

fortis & satis lenta, cumque ad capitis dolorem, quem indicabat, compescendam, venæ aperturam proponerem, non nisi ægerrime & quasi coactus consentiebat; sanguis ad libræ unius pondus e brachio detractus, ex atro-ruber, spissus & pellicula cærulescente tectus apparebat, alvum biduo constipatam, infusione ex Rheo, Senna & Tartari cremore satis copiose duxi, & decoctum Graminis & Scorzoneræ radicum, cum adjecto Nitro & Syrupo ex Citri acido succo, in copia hauriendum præbui. Cum autem versus vesperam, nulla, nec in pulsu, nec reliquis phænomenis mutatio deprehendebatur, venam denuo aperire, & idem cruoris pondus, ac ante meridiem auferre jussi, quo facto magis tranquillus adparuit æger, & nocte subsequente, aliquoties per horæ quadrantem somno detentus fuit; die insequente, scilicet tertia post morbi ingressum, cum pulsus velox adhuc subsisteret & capitis dolor parum imminutus deprehenderetur, nec non faciei rubedo sanguinis validum adhuc versus partes superiores affluxum indicarent, cucurbitulas octo vel decem cervici & scapulis admoveere constitui, & ex vulnusculis in cute elevata inflictis, cruoris copiam detrahare curavi, & quidem consentiente ægro, qui a capitis dolore se levatum aliquantisper sentiebat, non adeo rationis expers tunc erat, ut ea dijudicare non potuisset, quæ ad sui conservationem necessaria essent; quare convictus de periculo in quo versabatur, permisit ut plantis pedum epispastica ex Synapi, aceto & panis fermento composita apponerentur, sic quoque clysmata acria quotidie injicienda approbavit; hisce adminiculis sanguinis versus cerebrum affluxus imminutus, & diarrhoea excitata ad inferiora revocatus humorum motus, dissolutioni inflammatoriæ staseos in meningibus mora concedere-

cedebatur, in quo dissolutionis negotio præter diluentia aperitiva in copia hausta, mire opitulabantur pulveres ex absorbente aliquo marino cum 8 granis Nitri & tribus vel quatuor camphoræ conflati, ter vel quater de die adsumti. Cumque lectum ejusque tegumenta ægre toleraret ægrotus, in sella collocatum, abdomine & pedibus probe coopertis, sed capite solummodo leviter tecto, detinere interdium jussi; quinta die cruoris ex naribus aliquot guttulæ solummodo destillabant, & nocte insequente, cum mens satis tranquilla esset, per duas horas dormivit, sexta die pulsus mollior & remissior erat, sed versus vesperam febris exacerbatio cum pulsu celeriori deprehendebatur & noctem insomnem duxit occurrentibus subinde levioris delirii vestigiis, die subsequente, posteaquam alvus per duo clysmata valde repurgata erat, febriles motus supprimebantur versus noctem, & post somnum sæpius interruptum, mane sudoris quædam vestigia in capite apparuerunt; decimo & undecimo die, cum pulsus sat mollis & naturali accedens, inflammationis in cerebro dissipationem annuntiaret, cibum & potum iterum appetere videbatur æger, & cum vino valde adfuetus esset, ad ejus preces, parva portio ei concedenda fuit, somno magis reficiebatur tunc, & decimo tertio ac quarto, sudoris ingens profluvium non interruptum, omnes morbi reliquias penitus excutiebat, adeo ut vigesimo circiter die, sanitati integre restitutus fuerit.

Hancce phreniticos succurrendi methodum mutatis mutandis postea, nonnullis exercitus nostri legionum Chirurgis inculcavi, sed cum phrenitide symptomatica utplurimum obruerentur illi, quæ febre catarrhali maligna vel continente putrida fere exhausti viribus erant, paucis solummodo proficua fuit illa me-

rhodus, maxima pars succubuit huic morbo phrenitico pro insanabili fere reputando.

Angina inflammatoria.

Morbus qui ab ἀνχω strangulo Anginae nomen accepit, parvum quidem ratione sedis, sed latissimum intuitu multarum partium quas infestare solet, campum occupat. Nam oris interiora, fauces, lingua, palatum, pharinx cum laringe, & aspera arteria ut & harum partium ossa, membranæ, cartilagine, muscoli, vasa, glandulæ & nervi, respirationis, vocis & deglutitionis instrumenta, diversimode affici possunt, ut aeris respiratio & nutrimenti deglutitio, primaria vitæ adminicula ita alterari & impediri queant, ut in summum vitæ discrimen ilico quandoque præcipitetur hominum sanissimus. Nimirum aeris & nutrimenti perpetuus ad has partes appulsus, si insalubria & nociva existunt, statum illarum sanum mox depravare possunt ut anginae mox pateat aditus; causis hisce ab extra allatis, adnumeranda quoque venit vitiosa qualiscunque cruoris dispositio, quando noxia segregata morbosa materies hisce organis, deglutitioni & respirationi dicatis per metastasin traditur, in quorum vasculis & meatibus glandulosis secretoriis eo facilius hærebit & obstructiones contumaciores pariet, quo magis ab aere frigido transiente vasa hæcce constringuntur, & collecta in illis materies morbosa compingitur.

Quamobrem omnis angina causam sui proximam in obstructione collocat; Quod si obstructio hæcce vascula serosa membranarum & glandulas, præcipue tonsillas occupat ut intumescant, tunc *angina pituitosa vel aquosa* in conspectum venit; si obstructum minus
reso-

refolubile in glandulis exsiccat & indurefcit, *angina fcirrhofa* inde oritur; Si cruoris globuli rubri in harum partium arteriis ultimis propulfi coacervantur, & hujusmodi obftructum in tumorem magis rubrum elevat, *angina inflammatoria* prodit, quæ, fi refolutione incaffum tentata, illa inflammatio in pus convertitur, *angina fuppuratoria* exiftit; in nimium corrupto cruoris ftatu autem, ubi nec refolutione, neque fuppuratione vafa obftructa a deletrici mortificatione præcaveri poffunt, *angina gangrenofa* lethalis originem trahit, nullo remedio reprimenda.

Omnes hæ anginae, hætenus recensitæ, fpecies, cum tumore manifefto, vel pallido, vel rubello infpicientibus adparent, illæ catarrhalem utplurimum, hæ vero inflammatoriam febrem habent comitem. Sunt autem & aliæ anginae fpecies, nullo tumore manifefto in faucibus detegendo, a Medicis obfervatæ, quarum præcipua illa eft, quæ ab acri vellicante materia, in fibrillis nerveis mufculorum laryngis collecta, illos in violentas conftictiones, aeris in pulmones ingreffum præcludentes, cogit, ab Autoribus *angina convulfiva* nuncupata utplurimum ilico lethifera. Præter hanc & alia occurrit, in laryngis cartilaginibus, vel fub illis in afperæ arteriæ membranis fedem figens, anginae cujusdam fpecies, cujus tumor inflammatorius obftructuram latentem infpicienti oculo quoque fubducitur; ut & illa denique, quæ in pharyngis arctiori tubo, nempe oefophago, ab obftructione vel inflammatoria vel pituitofa, vifum fugiente emergit.

Diverfis hisce anginae fpeciebus, vetuftiores Medici, diverfa quidem nomina, fed cum ftructuræ penitioris harum partium ignari effent, non fatis conve-

nientia imposuerunt; Apud *Trallianum* (1) & *Aeginetam* (2) inflammatio musculorum internorum laryngis *κυνάνχη*, externorum vero *παρακυνάνχη* audit, quemadmodum pharyngis musculorum internorum inflammatio *συνάνχη*, externorum vero *παρασυνάνχη* ab illis dicitur. *Aretæus* (3) anginam gravissimam absque tumore *συνάνχην* nominat, & illam leviolem faucium *κυνάνχην* appellat. *Celsus* (4) ex Græcis Autoribus, atrocem ficeam anginam *συνάνχην*, leviolem cum tumore *παρασυνάνχην* vocat. Apud *Hippocratem* (5) *συνάνχης* vocabulum non occurrit, periculossimam illam, absque tumore anginam *κυνάνχην* dicit, & leviolem *παρακυνάνχην*, cum quo & *Cælius Aurelianus* (6) coincidit; *Sydenham* (7) illam vero *Synanchen* dicit, quam doctissimus *Meadius* (8) faucium itrangulationem nominari vult. Sed missis hisce superfluis, firmiori fundamento nititur superius tradita morbi hujus divisio, quam ex natura læsionis & structuræ partium affectarum detexit celeberrimus *Boerhaavius* (9).

Prognoseos & curationis intuitu, illa anginae divisio, quæ cum tumore conspicitur & quæ sine illo existit, fere sufficit; prior idiopathica, posterior symptomatica

(1) *Trall.* libr. 4. c. 1.

(2) *Aegin.* libr. 3. c. 37.

(3) *Aret.* Tetrabibl. 2. Serm. 4.

(4) *Cels.* 1. 4. c. 4.

(5) *Hip.* in Coac. prænot. No. 266. it. in prognost. c. 5. &c. in Aphor. Sect. 4. §. 34.

(6) *Cæl. Aur.* acut. morb. libr. 3. c. 2.

(7) *Sydenh.* Sect. 1. c. 5.

(8) *Mead.* in monit. p. 92.

(9) *Boerh.* in Aphorism. Tit. de Angina.

matica appellanda erit, cum plerumque ab alio morbo prægresso efficiatur. Tumor autem in angina assurgens vel albus, catarrhosis, lymphaticus, cum motu febrili leviori conjunctus, vel magis ruber inflammatorius cum acuta febre stipatus cernitur; ambo deglutitionem dolentem, & respirationem valde difficilem reddunt; aquosa vel catarrhalis angina interim, vasa excretoria lymphatica magis occupat, illaque obstruendo in tumorem attollit, qui ingens aliquando & omne fere spatium in faucibus præcludens detegitur, quod non mirabitur ille, qui novit, totam hujus spatii superficiem innumeris in omni puncto vasorum osculis esse perforatam, quæ lympham tenuem salivalem perpetuo eructant, non solum ad restituendum istud humidum, quod omni momento sub vaporis specie dissolutum transiens exspiratus aer in copia aufert, sed & ad cibum masticatum magis diluendum & ad commodam deglutitionem aptum reddendum. Cæteroquin membrana hæc communis fauces & gulam undique investiens, cum se retro palatum, in olfactus organi anfractus & sinus extensa occultat & pituitariæ membranæ nomen accipit, occasione hujus aquosæ anginae, simili modo affici potest, gravedinem & coryzam producendo, & interdum pessimum illud concretum sub narium polypi nomine cognitum efficiendo. In inflammatoria autem angina, quæ in eodem faucium ambitu apparet, sanguis arteriosus, in vasculis minimis propulsus, hæret & coacervatur, obstructa hoc modo vascula extenduntur & partes affectas in tumorem elevant, fluidus adhuc cruor, vi cordis contra obstructum pressus, frictionem & attritum excitat, unde calor, dolor, rubedo cum febre inflammatoria originem trahunt.

Angina catarrhalis, tumore lymphatico albicante in faucibus conspicua, cum respirationem operosam & deglutitionem dolentem & difficilem valde reddit, æger suffocationis metu territus, citam tumoris dissipationem urget; Quare Medico incumbit, ut stasin hancce seroso lymphaticam, stagnatione in pituitam tenacem conversam, iterum dissolvat, fluidiorem reddat, & per excretiones naturales auctas, alvi scilicet, renum ac cutis e corpore eliminet; cumque solida deglutienda quævis obstaculum offendunt, decocta vel infusa laxantia, ex Rheo, Senna, Manna &c. cum sale quodam medio acuata, ut diarrhoea exciteretur, assidue haurienda, pro vehiculo autem inserviunt, loco potus ordinarii, infusa ex Radicibus & Lignis aperientibus, diureticis & sudoriferis conflata, e. gr. Rad. Scorzoner. Gramin. Pareir. br. Cichor. Bardan. &c. Lign. Sassafr. Cass. lign. &c. & pro nutrimento jus carniū sufficit, ita paucarum dierum spatium tumor subsistere solet, imprimis si vascula, nimium relaxata, gargarismate subadstringente aromatico roborantur. Sic in hac anginæ specie, medicamentis externis, sub cataplasmatibus vel emplastri forma collo admovendis non facile opus est, nec peculiarem usum a vesicantibus in nucha excitatis expertus sum; continuata per dies aliquod alvi copiosa subductio, aquosam compescet anginam, si uvula nimium relaxata & linguæ incumbens, admotis adstringentibus notis auscultare recusat, forcipe facile resecatur, nec damnum inde emergit, teste propria experientia.

Sed accidit aliquando status quasi mixtus in hac aquosa angina, ubi tonsillarum ingens pallidus tumor diutius subsistens & calidis tractatus remediis, obstructum pituitosum cum vasculis simul in pus album mucilaginosum convertit; hoc, tactu, dolore incrementum, &

& insuper vesicula elevata dignoscitur, ilico tunc lanceola, linteis ad apicem usque circumvoluta, incidendus est tumor, ne partes contiguæ lædantur; ingens tunc materiae suppuratae copia solet proflire cum ægroti levamine & morbi hujus post paucas horas integra ablatione. Tumorem inde scirrhosum in sinistri lateris tonsilla, ab angina remanentem, vidi in viro quinquagesimum annum agente; cum autem per 6 annos jam substitisset absque doloris sensu, quamvis gulæ medium præcluderet tumor, nullo medicamine illum tentare consultum duxit ægrotus.

Sed plus operæ & laboris facessat Angina inflammatoria dicta, cum febre acuta conjuncta & respectu partium quas occupat, summe ut plurimum periculosa. Illa autem hujus morbi species, quæ inflammatorio tumore conspicua tonsillas cum pharyngis musculis ac membranis occupat, a quacunque in humano corpore, inflammationem efficiente causa exorta, hocce inprimis incommodo vel potius periculo stipata est, quod tumor iste elevatus durus ac tensus, præter deglutitionem quam fere præcludit & cum summo dolore deglutienda, retro palatum pulsa, per nares rejicit, jugulares venas comprimendo, sanguinis descensui a facie & capite externo valde resistat, unde in arteriis, correspondentibus coarctatis venis hisce, fortior motus, pulsatio, oculorum dolens rubedo, aurium tinnitus & a tubarum Eustachii inflatione *δυσακία*, producit, quæ symptomata aliquando adeo vehementia deprehendi ut delirium excitarent in ægrotis ejusmodi. Palati velum & lingua, non raro simul inflammatorio ejusmodi tumore afficiuntur, quo morbus periculosissimus redditur, inprimis si linguae ex atro rubentis ingens crassities totum gulæ spatium adeo repleat, ut deglutitio inde penitus impediatur;

Prunella ab Autoribus quibusdam linguæ talis inflammatio dicitur. In solius pharyngis inflammatione, quæ laryngem minime afficit, respiratio naturalis & parum impedita deprehenditur. Sed & accidit quandoque, pharyngis & laryngis conjuncta simul inflammatio, quæ & ipse vidi in juvene viginti circiter annorum, qui præter fauces & gulam inflammata, laryngem quoque inflammatione correptam omnimodè prodidit, cum de voce acuta & clangorâ respiratione valde dolente conquereretur, tertio autem ab invasione atrocissimæ anginæ hujus die suffocatus periit, omnibus incassum adhibitis medicamentis ad morbum hunc cohibendum, quem ab aere frigido, corpori exæstanti subito admoto contraxerat improvidus juvenis.

Pharyngis itaque inflammatio istam veterum anginam cum tumore dictam constituit, quæ distinguitur ab illa quæ priori longe periculosior absque tumore in larynge & ei continua aspera arteria quandoque sedem nata deprehenditur. Laryngis in faucibus situs vero depressior conspectum ejus impedit & inflammationem hujus organi oculis nostris præcludit. Artificiosissima ejus ex cartilaginibus, membranis, musculis & vasis composita structura inflammatorium tumorem ut ut exiguum, intuitu respirationis interruptæ, periculosissimum reddit, unde funestam prognosin de ista anginæ specie reddidit Medicinæ rationalis instaurator *Hippocrates* * & qui eum in acuratori morborum investigatione secuti sunt Medici veteres** æque ac recentiores***; prior, quæ cum tumore conspicitur, idiopathica plerumque est, posterior autem, absque tumore, symptomata ut plurimum esse solet.

Anginæ

* *Hipp.* in Coac. prænot. No. 266. in Prognost. cap. 5. de acut. morb. l. 3. c. 2. *Cels.* libr. 4. c. 4. &c. *Sydenh.* Sect. 1. c. 5. *Mead.* in Monit. p. 92. ** *Cæl. Aurel.* *** *Sydenh.*

Anginæ itaque species hæ, ubi inflammatio cum acuta febre, in faucibus, pharynge aut larynge subsistit, præceps quasi exposcunt auxilium, in subita inflammationis resolutione quærendum; quare larga statim sanguinis copia, ex vena in brachio vel etiam in collo secta educenda, imo repetenda quoque hæc sanguinis missio, si morbi atrocitas id exigat, ut cruoris circulantis contra obstructum pressio & vasorum nimia, a sanguine abundante, expansio auferri & illorum in humores obstructos reactio restitui possit. Quo facto simul per laxantia valida ut & per stimulantia clysmata diarrhoea excitanda est, ad derivandos humores magis versus partes inferiores & ad impetum massæ fluidæ versus colli vasa reprimendum. Potus esto infusum ex speciebus aperitivis, resolventibus e. gr. ex Radic. Cichor. Gramin. Scorzoner. Taraxac &c. in quo Nitri portio debita fuerit soluta cum Syrupo acidi Citri ad gratum saporem permixta, vel etiam ex Aquis destillatis convenientibus componenda conveniens potio, cum adjecto Nitro & Syrupo Citri subacido. Hisce probe observatis, Sanationem egregie promovet vapor humidus, ex herbis & floribus odoriferis nervinis cephalicis, in ægri cubiculo excitatus, quæ aquæ super carbones accensos bullienti adjiciuntur, quo, per vaporem aqueum, subtilissimæ odoriferantium particulæ in aere suspensæ, per inspirationem attractæ, partes affectas leviter stimulare & vascula obstructa, ad expellendum infarctum contrahere possint. *Hippocrates de morb. l. 2. c. 9.* jam fumigationem, ex herb. Origani & Semine Nasturtii c. Nitr. in Aqua & Aceto coctis per arundinem hauriendam commendat. Sic panni lanei segmenta, Oleo Olivarum & Salis Ammoniaci Spiritu mistis invicem & calefactis, imbuta, collo ægroti aliquo-

quoties applicata, ad stasin inflammatoriam resolven-
dam optimo cum successu adhibui, quoniam vasa re-
laxat mixtura hæc & ad obstructum inflammatorium
expellendum stimulat. Hac methodo & paucis hujus-
modi remediis ægrotis utriusque sexus (ab angina in-
flammatoria idiopathica cum tumore correptis, quam-
plurimis) in ætatis vigore constitutis, sanitatem red-
didi, sed statim sub morbi initium illos succurrere oc-
casio mihi data fuit. Ast ubi nimis tarde accersitus,
inflammationis jam in suppurationem vergentis signa
detexi, gargarismata ex emollientibus in ore frequen-
tius retinere jussi, & cataplasmata ex emollientibus
cum aqua & lacte in pulvem coacta, collo exterius ad-
movenda docui, ut puris maturatio quantocius accele-
retur, sed ubi in tonsillis nimia copia collectum pus,
illas in tumorem nimium expandit ut deglutitionis
æque ac respirationis interruptæ metus sit, ilico tunc
tumorem funesta minitantem lanceola recta in diversis
locis pertundere curavi, ut puri exitus faciliteretur, po-
sito etiam, quod illud pus nondum satis maturum sit,
tamen liquida in tumore contenta sic exitum per inci-
sionem nacta, tumorem collabascere permittent ad de-
glutitionem cum respiratione sublevandam. Hisce
peractis, emollientibus speciebus, herbas traumaticas
subadstringentes, utpote Saniculam, Pyrolam, Al-
chymillam, Consolidam &c. admiscere & coctione
gargarismata inde parare jussi, quo fauces assidue col-
luenda erant, non neglectis alvum laxantibus medica-
mentis ad superfluos versus inferiores partes revocan-
dos humores.

Anginæ autem illa species, quæ absque tumore
manifesto saltem oculis minime pervio, laryngem cum
anexa aspera arteria & musculos quandoque ossis hyoi-
dis occupat, hæc cum febre acuta, respiratione parva,
summe

summe dolente, pectore erecto peracta, voce clangosa & acuta cum extrema mentis anxietate se manifestante symptomatica ut plurimum deprehenditur; corpus plerumque debile viribus & succis a prægresso vehementiori alio morbo, exhaustum aggredi solet, sanguis tunc spissus, coactus, depravatus, aere frigidiori in hisce locis, per inspirationem assiduo expositus & tactus facillime ibi hærebit & inflammatoriam stasim producet, quo facto, omnia ista nunc recensita phænomena originem ducere posse, artificiosa tenuis hujus organi vocis structura facile permittet; ex quo simul ratio patet cur inflammatio etiam aliis corporis humani partibus minus periculosa, in larynge adeo noxia & funesta existit & intra brevissimum plerumque tempus spretis omnibus artis auxiliis, ægrotum jugulat, cum levior in larynge & ejus glottide tumor respirationem præcludat; sub catarrhi suffocativi nomine a vetulis & ignaris insignito, frequentior morbi hujus funesti exitus ab expertis deprehenditur. Hinc quoque fit, ut angina hæcce lethalis plerumque, cum morbo prægresso, maxime inflammatorio, qui illam efficit, confundatur. Sic funestam deprehendi illam in juvene robusto, qui a dysenteria violenta epidemica præcedente, corpus valde extenuatum monstrabat, cujus vires fractæ minus sufficiebant, ad inflammatoriam hancce, in larynge depositam, metastasim resolvendam. In alio, variolis confluentibus pessimis detento, pus ad vocis organi partes, die vigesimo, delatum, funestam excitabat anginam, remedia quævis antiphlogistica, fomentationes, collutoria & vesicatoria colloimposita eludentem. A peripneumonia præcedente, exitialem anginam vidi productam in homine robusto quinquagenario, corpore laboribus fracto & sicco gaudente, adhibita quævis contra hunc morbum remedia,

media, impedire minime potuerunt materiæ morboscæ ad laryngem decubitum, quo summe dolens cita & anxiosa respiratio cum voce clangosa acutissima, (intra 12 horas orta) suffocationem infecuturam annunciabant. Unicum adhuc, anginae hujus funestæ, exemplum recensere non superfluum fore existimo: Miles quidam gregarius, febre catarrhali maligna, sed absque exanthematibus, correptus, medicamentis & regimine debito tractatus, quarta, a morbi ingressu septimana, cum mitiora viderentur symptomata graviora, jam sanatum fere ægrorum judicabat Chirurgus, restitutionemque ejus Centurioni suo referebat, sed ilico nuntium affertur ægrum in agone versari & brevi moriturum; morte statim subsecuta, de toxico ex Chirurgi inadvertentia huic militi porrecto suspicabatur Centurio, qui cum mihi notus valde & ex amicis meis esset, ad causam inopinæ mortis detegendam, sectionem cadaveris me præsentem instituendam proposui; annuebat Centurio, & cum symptomata illa quæ brevi ante obitum apparuere ex Chirurgi relatione percepissem, statim pectus & collum, ad detegendam laryngem cum aspera arteria, incidere curavi, ubi mox asperæ arteriæ superior portio inflammationis signa monstrabat, intensior autem erat rubedo in laryngis musculis & membranis, præcipue in illis quæ crycoideam obtegebant, sed major inflammatoriæ tumoris gradus apparebat in binis aritenoidæis cartilaginibus, epiglottide, musculis hyoidei ossis, & linguae radice, adeo ut rima glottidis compressa penitus & respiratio intercepta ægrum suffocassent.

Angina laryngis idiopathica rarius occurrit, sanavi illam in virgine octodecim circiter annorum, quæ morbum hunc atrocem circa mensis Augusti finem, cum noctem saltando & canendo in horto peregisset &

& corpus valde exæstuaturn aeri frigidiori subito exposuisset, altero mane statim contraxerat; respirationis & vocis extinguendæ signa aderant, interim methodo & remediis superius de angina pharyngis traditis administratis, inflammatio resolutionem die 5to permisit & ægrota sanitati integræ fuit restituta.

Anginæ præterea *paralytica* & *convulsiva* ab Autoribus quibusdam fit mentio; priorem scilicet *paralyticam*, videre mihi nunquam contigit, notata jam reperitur apud *Hippocratem* (1), qui a cervicis vertebra intro vergentibus, præsertim a processu dentiformi secundæ vertebrae dislocato, causam deducit; Idem annuere videtur *Celsus* (2) de luxatione capitis; Medullæ spinalis nimirum compressio, hacce dislocatione producta, laryngis, & imprimis pharyngis paralytin efficere necessario debent, unde impedita penitus deglutitio funesta omnino emergit: Nec *Actii* cucurbita colli vertebrae sæpius affixa, luxationem restituit. vid. ejus *Tetrabl. Serm. 4. c. 47.* Sed & ab alia, in sanguinis massa latente causa, musculorum pharyngis resolutio, ad anginam hanc paralyticam constituendam, oriri potest, de qua exempla apud Observatores prostant imprimis apud *Tulpium* (3), *Stalpart van der Wiel* (4) & apud *perillustrem Archiatr. Cesar. van Swieten* (5) &c. Hujus morbi curatio, si qua locum habet, ex paralyfis tractatione petenda. Alteram, nimirum *convulsivam* anginam, in hypochondriacis & hystericis præcipue affectionibus sæpius vidimus, symptomatica utpluri-

(1) Libr. 2. Epidemicor. it. Sect. 3. aph. 26.

(2) Libr. 8. c. 8.

(3) *Tulp. Observ. 1. 1. c. 42.*

(4) *Stalpart. Obs. Tom. 2. No. 27.*

(5) *Swieten. Commentar. in Boerhaav. Aphor. 318.*

plurimum est, quamdiu enim paroxysmus hystericus subsistit, deglutitio omnis impediri solet; idem accidit in Epilepsia detentis; sed ab horum affectuum eradicatione sanatio dependet.

De Peripneumonia & Pleuritide.

Febres acutæ inflammatoriæ frequentiores præ ceteris sunt illæ quæ pectus & in eo contenta respirationis organa afficiunt; cum enim reliquæ viscerum partiumque inflammationes, a causis maxime in sanguinis massa delitescentibus originem repetunt; hæcce organorum respirationis inflammatio ab aeris diversa constitutione nociva, perpetuo hisce partibus, imprimis pulmonibus applicata, inflammatoriam labem maxime contrahunt, insuper & reliquæ in cruore latentes inflammationis causæ, pulmones quoque magis quam reliquas partes afficere debent, propter integram sanguinis massæ copiam pulmones eo tempore pervadentem, quo determinata solummodo portio per reliqua viscera transit.

Inflammatoriam obstructionem in vasculis arteriosis minimis sanguiferis vel etiam serosis formari, notum est; in pulmonibus autem duo diversæ arteriarum propagines occurrunt, una in pulmonalis arteriæ finibus, altera vero in arteriæ bronchialis extremitatibus, sedem figere solet, unde duo distinctæ inflammationum species, quarum prior, ob insignem trunci diametrum & ramorum multitudinem, magis periculosa est quam posterior, cum arteriæ bronchialis diameter ne quidem quinquagesimam diametri pulmonalis arteriæ partem adæquat. Quando in arteriosis hisce vasculis globulorum cruoris accumulatio obstructionem inflammatoriam creat, peripneumonia

vera

vera exoritur; Sin autem ferofo-pituitosa congestio vasa hæcce replet & obstruit, tunc peripneumonia notha resultat; quæ distinctio in diagnosi æque ac prognosi probe observata, sanationi hujus morbi lucem affundit.

Signum pathognomicum, quo morbum hunc præsentem agnoscimus, est punctorius ille lateris, in inspiratione se magis manifestans dolor, cum febre plus minus violenta conjunctus. Pulmonum, in statu naturali sano, situs & arcta ubique, ad membranam pectoris cavum cingentem, pleuram dictam, applicatio, doloris sensum in ista portione hujus visceris augere debet, quæ inflammata est, & ope aeris inspirati, versus pleuræ contiguam partem premitur; cum vero pulmonum lobi, antè sub sterno, ubi mediastinum explicatur, & in parte posteriori ubi spina dorsi descendit, deficient, illorum læsa & inflammata dolens pars, in uno vel altero pectoris latere solummodo persentiri debet, & cum totus pulmo inflammatoria obstructione premitur, dolor iste pungens circum in utroque latere luctuose satis percipitur, sterno & dorsi spina, quæ pulmo non attingit, exceptis.

Ponamus jam, pulmonis lobum vel partem quandam hujus visceris inflammata esse, & consideremus quid accidere necessario debet, cum absque ullo medio interposito, inflammata pulmonis pars, contra pleuræ contiguam portionem firmiter pressa hæreat, nonne idem evenire debet, quod in ophthalmiis toties observavimus, nempe quod oculorum bulbi inflammatio, contiguis palpebris interioribus membranis, confestim similem communicet inflammatoriam obstructionem? hoc autem eo facilius fieri poterit, si quis mecum reputat, totius pulmonis parenchyma nil

nisi vasculorum innumerabilium conglomerationem esse, membrana exteriori, quæ pleuræ productio est, coercitam, ubi ab inflammatoria extensa obstructione, attritu & calore, tenera contiguæ pleuræ vascula compressa, exæstuata, simili inflammatoria stasi affici omnino debent; quis autem ex hisce demonstratis, ex structura & functionibus harum partium erutis non percipiet, decantati *Pleuritidis morbi* originem? In pleuræ membrana, pulmone sano & illæso existente, inflammatoriam obstructionem rarissime vel nunquam accidere debere, ejus structura, paucissimis, cruorem rubrum vehentibus arteriis, solummodo pervia, monstrat. Confirmari videtur assertum hocce, illa, cavum abdominis cingens membrana, Peritonæum dicta, cujus structura, pleuræ haud absimilis, inflammationi nunquam per se obnoxia, nisi quam communicatam accipit a viscere contiguo inflammato. Sic peritonæum summe inflammatum vel potius gangrænosum conspexi in hepatitide ab hepatis gangrænosa portione peritonæo adjacente. Præterea ex cadaverum, pleuritide extinctorum, dissectionibus, quibus in, & extra Germaniam sæpius interfui, semper ab inflammatoria labe simul corruptos pulmones conspexi, majorem pleura corruptionis gradum exhibentes. Nec sputum illud subcruentum, quod pleuriticis die tertio vel quarto per tussim rejiciendum tribuitur, hunc in modum, sanis & illæsis pulmonibus, excerni poterit.

Pleuritis itaque, seu pleuræ inflammatio, per communicationem orta, inflammatorium suum statum partibus contiguis, musculis nimirum intercostalibus, æque ac continuis, nempe mediastino, a pleuræ duplicatura conflato, ut & cordis involucrio pericardio, quod pleuræ quoque productum est, insinuare potest; Et si ima pleuræ pars, quæ diaphragmatis muscu-

musculos regit; inflammatoriam stasim acceptam huc usque propagat, exitiosus ille morbus *Paraphrenitis* introducitur.

Primarias harum inflammationum causas in diversa aeris constitutione quærendas esse, nemo inficias ibit qui sedulo considerat, quod aer, pulmonum vesiculis omni momento applicatus, fluidum sit, in quo suspensa fluctitant omnis generis effluvia non semper salubria, sed sæpe heterogenea valde, & maxime nociva, quæ putrefactæ animalium, vegetabiliumque partes, & aquæ corruptæ, paludosæ, stagnantes spirant, aut sulphureæ arsenicalesque moleculæ, quas fossilium & mineralium vapor elevat. Sic & purissimus, qui concipi potest, vel homogeneous aer, si frigidus valde aut vehementer calidus est inflammatoriam stasim efficere poterit, dum rete vasculosum super pulmonum vesiculas expansum, nunc nimis constringit, aut æstu suo nimium dilatat, præcipue si vento valde motus ejusmodi aer, cursu vel cantu agitata corpora nostra diutius afficit. Præterea inflammationum causas, in fluidis aut solidis partibus corporis existentes habet communes hæcce respirationis organorum inflammatio, imo magis frequentes ob integram, ut dixi, cruoris massam, pulmonum viscus quovis circulo pervadentem.

Inflammationis hujus, ob causas obiter recensitas frequentia, & partium quas in pectore occupat diversitas, Medici scrutinium exactissimum postulant, quo neglecto, nec diagnosi neque prognosis elucescet, & sanatio quomodo instituenda, fallax & dubia semper erit.

Diagnosis ex signis, sub ingressum morbi obviis, petitur; Si punctorius dolor parvum solummodo, & determinatum in uno saltem latere occupat locum, si febris non valde acuta, pulsus satis plenus & regularis

quamvis frequens, & inspiratio non adeo dolens & laboriosa percipitur, tunc minime in toto pulmonalis arteriæ trunco, sed in ejus ramo quodam hujusque subdivisionibus, vel etiam in bronchiali arteria haerebit inflammatoria ista, peripneumoniam sistens obstructio, quæ minime periculosa erit, nisi vitæ inconvenienti regimine, aut perversa medendi methodo, placida morbi phænomena exacerbantur & inflammationis gradus augetur. Quod si vero subito invadente febrili æstu vehementissimo, post brevem prægressam horripilationem, dolor iste pungens & lancinans totum latus ab hypochondrio ad claviculam usque occupat, tunc respiratio difficilis, parva, frequens, & tussiculosa, pulsus parvus, depressior, & inæqualis, facies rubra valde & quasi tumida, integros unius lateris pulmonum lobos inflammatoria labe obseffos, indicant; quæ dira hæc phænomena in utroque latere deprehensa, quo magis vehementiora sunt, eo magis periculosiora imo funesta plane reddunt recensita symptomata, nulla arta sanabilia, inprimis si respiratio laboriosissima non nisi corpore erecto perfici poterit, si pulsus exilis, mollis, interruptus, faciei, oculorum, faucium summa rubedo, mentis alienatio cum anxietate suffocativa &c. sanguinis a capite descensum, & per pulmones obstructos impeditum circulum satis superque monstrant. Si denique dolor acutissimus, lancinans, in pectoris parte anteriori, circa cordis scrobiculum dictum, persentitur, tunc intolerabilis plane inspiratio, tussis perpetua molestissima, vomendi conatus, hypochondriorum & musculorum abdominis spastica stricturnæ, cum delirio & risu sæpe Sardónico, illam pleuræ partem quæ cum musculosis fibris septum transversum seu diaphragma constituit inflammatione correptam indicant, qui morbus ob innumera nervorum tortuosa filamenta æstu
in.

inflammatorio laceffita, omnium fere acutiffimus, Paraphrenitidis nomine venit; ubi non raro fimul mediastinum & pericardium, continuæ æque ac diaphragma pleuræ membranæ soboles, inflammatoriam obftructionem communicatam recipiunt, cujus morbi funeftiffimi exempla bis detecta vidi in cadaverum diffectione viri quadragenarii, & juvenis viginti circiter annos nati, qui ambo poft vehementiffima fymptomata perpeffa, convulfionibus diriffimis dilacerati, primus quarto, alter tertio, poft morbi ingreffum die, obiit.

Sicuti in omni febre acuta inflammatoria, fanatio a fanginis ex vena fecta detractioe inchoanda eft, itaque in peripneumonia five pulmonis inflammatione & quam pleuræ contiguæ imprimit pleuritide, ob visceris, quod inflammatio occupat, teneram ftructuram & ob vitalem maxime functionem quam pulmo potiffimum exequitur, cruoris hæcce diminutio tanto magis neceffaria reputatur, cum ejus detracta moles preffionem contra obftructa vafa & inflammationem inde productam neceffario minuit; fed maxima circumfpectione in praxi opus eft, quando, quoties, & quousque hæc fanguinis detractio neceffaria & proficua effe poterit. Præcipuus venæ fectionis, experientia teffe, effectus eft, ut preffione cruoris contra obftructum imminuta, vafculis arteriofis nimium diftensis, naturalis iterum elastica constrictio reftituatur, quæ vaforum actio impactum coagulatum comminuere, diffolvere, movere & fluidum denuo reddere poteft, ut propellendo ulterius per venas arteriis continuas, vel retroagendo in vafis conicis verfus basin amplioribus, in ratione actionis arteriarum auctæ & preffionis imminutæ, circulo fanguinis reliquo iterum tradi queat: hæc naturæ agentis operatio, uti notum eft, in-

flammationis resolutio, optimus fane febris inflammatoriae effectus, nuncupatur.

Experientia autem saepius reiterata constat, inflammationis optatam resolutionem intra quattiduum peragi & absolvi debere, alias febrili motu continuato vel etiam increfcente, vasa obstructa terrima rumpuntur, & rupta dissoluta cum liquido impacto inflammante miscentur & convertuntur in liquidum illud tenax viscidum, quod pus vocatur, & inflammationis hujusmodi exitus, uti lippis & tonsoribus notum est, *suppuratio* dicitur. Sed accidit quandoque in hoc morbo pulmonum inflammatorio, mixtus quasi *resolutionis* & *suppurationis* status, quando impactum dissolutum, cum suppurationis incipientis liquido sive pure mixtum, per pulmonalis vel bronchialis arteriae extremitates intra pulmonum vesiculas exprimitur, & sub specie puris cocti & striis sanguineis permisti per tussim, die morbi tertio vel quarto statim rejicitur, subsequente magis libera respiratione, imminuta febre, & remittente aliquantulum lateris punctorio dolore. Viam hancce ex arteriae pulmonalis extremitatibus, in pulmonum vesiculas patulam, detexit *Ruyfchius*, & experimentis per injectiones in pulmone vituli comprobavit *Halesius* (1). Critica haecce staseos inflammatoriae per sputum resolutio, primis statim diebus fieri debet si salutaris existimanda, teste experientia toties reiterata, & confirmatum legimus adsertum hocce apud *Hippocratem* (2) & *Celsum* (3) &c.

Ex haftenus consideratis constat, sanguinis de-
tractionem in peripneumonia, vel cum ea conjuncta
pleu-

(1) In Haemastatic. Experiment. II.

(2) In Coac. praenot. No. 390. 396. it. de morb. l. I. c. 6,

(3) Libr. 2. c. 8. p. 70.

pleuritide, ad resolvendam stasim inflammatoriam, primis statim diebus fieri debere, alias sanguinis educio inprimis copiosa, eo tempore instituta, quando materia cocta, antea descripta, per sputum jam evacuari incepit, crisin hanc imminuendo vel penitus supprimendo, morbum funestum reddere vel in phthisin pulmonalem convertere poterit; hujus improvidæ institutæ curationis exempla sæpius occurrunt, quæ, consideratis probe cautelis jam recensitis, a Medico circumspecto evitari facile possunt.

Ut paucis rem complectar, quæ abstrusa in praxi esse videtur, ante omnia monendum existimo, quod Medico provido ad ægrum lateris dolore decumbente accersito, incumbit, sedulo in causas morbi occasionales inquirere, num dolor in latere vagus & expansus, an vel lancinans, pungens, & certo loco determinatus sit, & ex pulsu, calore, & respirationis majori vel minori difficultate gradum febris eruere, num illa acuta inflammatoria sit vel rheumatica pituitosa, in musculis respiratoriis solummodo hærente; neglecta hacce consideratione, errores inde orti in ægroti damnum & Medici opprobrium sæpe cedere solent. Sed omne dubium disparet, quando quis considerat, quod in omni inflammatoria pulmonis vel pleuræ stasi aut obstructione, ubi cruoris globuli in ultimis arteriis hærentes inter se & ad vasorum latera atteruntur, febriles motus inde excitati longe vehementiores esse debeant quam ubi simplex pituitosa congestio vasa minima distendit; præterea veram pulmonis & pleuræ inflammationem tussicula illa perpetua prodit, a fibrillarum nervearum vellicatione in partibus hisce inflammatis orta. Hæcce hic præmittere necessum duxi, cum ægroto quadragenario aliquando assistere sollicitarer, quem summe asthmaticum & hydropicum re-

peri, postquam rheumatico lateris dextri dolore correptus, Medicaastro quodam permisit, ut illi septies larga sanguinis portio quaque vice educeretur; alium, simili methodo tractatum vidi juvenem, qui febre lenta continua correptus, extenuatum valde corpus sine multa restitutionis spe, languide circumduxit.

Itaque in gravi dolore punctorio unius lateris, ubi respiratio cita laboriosa, pulsus fortis, durus & plenus, æstus notabilis cum tussi perpetua coacta, inflammationem in pulmonis lobo quodam, vel simul in pleura existentem indicat, vena statim secanda, eaque sanguinis copia detrahenda, quam ætas, temperamentum, vitæque genus consuetum permittit; si post primam hancce cruoris evacuationem, pulsus mollior, respiratio magis libera, magisque retusus lateris pungens dolor apparet, tunc resolutionis inflammatoriæ staseos recuperandæ spes affulget; ad motum hunc naturæ subveniendum confert, tenuissimum liquidum calidum ex Hordei, Graminis, Scorzonerae decocto cum pauxillo Nitro adjecto & Althææ Syrupo dulcificato, forbere; sicque salubre valde erit intestina statim clysmatibus evacuare, quo magnus ille vasorum miseraicorum numerus, a fæcum expansione relaxatus, majorem sanguinis copiam recipere, & sic revellendo cruorem versus inferiora, ejus pressionem in pulmonibus minuere & infringere possit; Evacuationem per clysmata proficuum & necessariam judicarunt *Hippocrates* (1) *Aræteus* (2) & alii adhuc e græcis Medicis. Si laxantibus alvus in hunc finem ducenda est, mitiora illa esse debent ne febrem adaugeant; securiora sunt ex illis, Rhabarbarum, Tamarindi, Sal Epson, l. Seignette &c.

Quod

(1) de morb. l. 3. Sect. 7. p. 100.

(2) de Cur. morb. acut. l. 2. c. 1. Aëtius Tetrabibl. II. Serm. 4. cap. 66. & 68.

Quod si vero post primam sanguinis missionem nec lateris dolor, nec spirandi difficultas, nec febris æstus neque reliqua hujus morbi phænomena mitigata adparent, tunc elapsis 10 vel 12 horis, denuo sanguis mittendus, & cum prima sanguis missio mane vel ante meridiem fuerit peracta, versus noctem altera instituenda erit, nocte vero subsequente, cum symptomata minime mitigata, morbum in eodem vigore adhuc constitutum monstrant, tunc tertia vice sanguis educendus, & simul omnis in curatione attentio eo dirigenda, ut per clysmata & laxantia prius memorata alvus aperta maneat & si fieri potest diarrhoea excitetur, quo facto, mea quidem experientia, sæpissime reiterata didici, ulterioribus sanguinis detractionibus non facile opus esse; nam cum hæc, per venas & per alvum institutæ evacuationes sollicitè intra biduum fuerint peractæ, tunc tertia die, vel sub quartæ initium, resolutionis inflammatoriæ obstructionis signa, materiæ coctæ, sanguinis striis permixtæ, per sputum rejectio, cum symptomatum levamine apparebunt; quo salutari scopo maxime inservit sapientissime adornata pulmonum structura, quæ vasculis arteriosis ultimis, pressione cruoris obstruentis valde dilatatis, exitum in vesiculis hujus visceris concedit, ut in hisce receptaculis, incipientem in puris formam cruoris obstruentis materiam dissolutam segregare, & tussis adminiculo elevare & rejicere possint; Continuata vero ulterius improvida sanguinis educatione, hæcce critica naturæ inflammationis resolutio omnino reprimetur, quæque vero, suppuratione necessario subsequente, in empyema periculosum mutabitur, vel in vomicas latentes convertetur, quæ in pejus mutata morbi hujus conditio parum spei de valetudine integra recuperanda permittet. Resolutionis itaque inflammatoriæ itaseos
optima

optima signa sunt sputa flava, striis cruoris permista, primis statim diebus rejecta, prægressa transpiratione copiosa, & lotii crassioris profluvio, cum febrilis æstus, doloris in latere & operosæ respirationis levamine. confer. Hippocr. de Morb. l. 1. c. 8. &c.

Sed si ante quintum morbi diem sputa jam descripta minime succedunt, tunc febris cum lateris dolore & respirationis angustia increascunt, anxietas augetur, somnus integre impeditur, alienatio mentis succedit, mox brevi vascula tenerrima inflammata, obstructa, calore & pressione a sanguine impingente rumpuntur, & cum obstruente compacto cruore in pus resolvuntur, quod intra pulmonum vesiculas collectum, sacculos & receptacula format, quæ sub vomicarum appellatione innotuerunt; empyematis nomine autem illa indigitatur puris facti collectio, cum a magna portione, vel integro pulmonum lobo inflammatione correpto, & suppurato, visceris hujus tota pars in magna putridum resoluta, intra pleuram, mediastinum, pulmones & diaphragma fluctuans, colligitur. Puris hujus, ab inflammatione hunc in modum dissipata, productio, pungentem quidem lateris dolorem minuit & dissipat, sed resorbta mox hujus corruptæ materieï portio, residuo sanguinis circulo admista, febriles motus vagos denovo excitat, cum pulsu debili, accelerato, undulante utplurimum conjunctos, respiratio manet parva, difficilis, anhelosa & strepens, quam perpetua tussis sicca, molestissima comitatur, decubitus in lecto in latus affectum solummodo ægris conceditur; præterea genarum rubedo, sudor nocturnus, sitis cum appetitu prostrato & debilitate summa virium, subsequuntur.

In hocce morbi statu, per signa recensita detecto, salutis unica spes superest, ut puri, intra pulmonum
vesi-

vesiculas collecto & ulcus ibidem constituyente, exitus mediante tussi & excreatione quantocyus paretur, ne ulcerosa acris materies diu retenta & calore acta in visceris ambitu, inflammando & rodendo ulcus successive adaugeat & phthisin pulmonalem necessario constituat, cujus ineluctabilis mali quotidie occurrunt exempla. Sputi salutaris ut & funesti signa accuratius descripsit Hippocr. in Prognostic. Sect. 13. & 14. &c. confer. Coac. prænot. No. 390. 404. & seqq. it. de Affectionibus §. 8. 9. Ad præcavendum itaque funestum hunc peripneumonix exitum, statim atque materiei ulcerosæ tussi crebra inter sputi piritam simul rapta vestigia conspiciuntur, victus mollissimus ex farinaceis e.gr. Oryza, avena, hordeo excorticatis, cum aqua & lacte in pulvem coctis, sic & ex oleribus mollioribus, uti Lactuca, Endivia, Spinachia, Chærefolio &c. in leni carniū jure coctis, exhibendus, potus similis esto ex farinosis vel etiam herbis & radicibus emollientibus, utpote Malva, Althea, Boragine, Scorzonera, Glycirrhiza &c. coquendo vel infundendo cum aqua, paratus. Præterea cum aër inspiratus locum in pulmone affectum assidue tangat, vaporibus emollientibus illum imprægnare multum conducet; Quapropter in cubiculo, quo æger decumbit, emollientes species in aheno vel olla coquendæ ut vapor inde elevatus aeri commisceatur; ego aliquoties evaporationem hanc cum hordeo germinante tosto (quod cum lupulo, pro paranda cerevisia inservit) in cubiculo coctioni eundem in finem commisso, optimo quandoque cum successu excitavi, nam præter quod hordeum hoc modo præparatum odorem valde gratum spiret, ita & ejus moleculæ, fermentationis actui proximæ, coctione extricatæ, in aère volitantes, relaxatas per aquæ vaporem pulmonum fibril-

fibrillas, levi irritatione stimulant, contrahunt, & ad puris excussionem disponunt. Eundem in finem potiunculam quandam, leviter pulmones irritantem, in qua Oxymel scilliticum basis est, sæpius hauriendam exhibui, e. gr. R^x. Oxymel. scillitici Uncias tres, Aquæ Fœniculi, Hyssopi & Scabiosæ singularum Uncias totidem, Tartari tartarificati scrupulos quatuor, Syrupi quinque radicum aperientium Unciam dimidiam. M. ad duo cochlearia singulis horis adsumenda. Cautelis hisce probe observatis, rejectionem puris succedentem sæpius vidi, interim valet effatum Hipp. Omne sputum solvens dolorem, bonum, non solvens, malum est. in Coac. pnot. No. 391. Sed observari meretur terminus quousque ejus evacuatio promoveri debet; statim enim ac puris excreatio cum tussi & febricula minuuntur, respiratio magis libera deprehenditur, nullusque dolor premens in pectore sentitur, emollientia hæcenus administrata omitti debent, ne nimia pulmonum relaxatio hujus visceris functionem, ad vitam adeo necessariam, pessundet; Roborantia itaque ac tonica tunc magis conveniunt, quo scopo peculiaris efficaciam sequentem remedii compositionem sæpius deprehendi: R^x. Extract. Rad. Pimpinellæ albæ, Cort. Cascarillæ, & Herb. Veronicæ, singulorum drachmam unam, Aquæ Veronicæ cum vino per fermentationem paratæ Uncias duas, & Aquæ Hyssopi Uncias quatuor, misce & solve, de qua mixtura, duo cochlearia singulis tribus vel quatuor horis assumi debent; versus noctem, æger cubitum iturus, hocce pulvere si opus est utatur: R^x. Corall. rubr. gr. viij. Succin. ppt. Mastich. āā. gr. v. Croci Martis Antimoniati gr. iij. Massæ Pilularum de Cynoglossa gran. j. M. F. Pulv. Potus sit summo mane Aqua Selterana cum tertia vel quarta parte lactis remixta, & de die eadem aqua cui tertia pars vini mossellani admiscetur.

Re-

Remanet quandoque pus a peripneumonia productum intra pulmonis lobum qui inflammationem sustinuit, & ibi intra folliculos a vesiculis hujus visceris formatos, colligitur & per longum tempus quandoque asservatur, donec tandem in vomicæ periphæria vascula cruoris compressa, & inflammatione correpta, novum hujus qualemcumque morbi inflammatorii gradum nacta, rumpuntur & in abscessus purulentos convertuntur, qui cum vomicæ veteri pure mixti cum tussi rejiciuntur. Signa latentis vomicæ declarat Hip. in Coac. prænot. No. 402. it. de Morbis l. I. c. 8. Si vomica ejusmodi majoris ambitus fuerit, vel duæ aut plures vicinæ in unum folliculum, apostema formantes, collectæ, nova inflammatione in ambitu accedente, aperiuntur, tunc non raro accidit, quod æger, rupto hocce apostematis receptaculo, per pus in nimia copia intra bronchia effusum aerisque ingressum præcludentem, ilico suffocetur, quæ tristia exempla aliquoties vidi & præ reliquis in summo quodam exercitus duce, qui diæta lauta vinosa adfuerus, annum sexagesimum quartum agens, negotiis suis incumbens, de nullo quidem valetudinis incommodo conquerebatur, nocte subito expergefactus, ad domesticos accersendos e lecto prostravit, sed suffocatus ante adventum cubicularis prope lectum repertus fuit. Ad mortis adeo subitæ causam perquirendam, cum puris, paucò sanguine remixti, vestigia, circa labia & in ore defuncti animadverterem, pectus aperire curavi, & maximam in dextro latere pulmonis portionem, in saccum valde spissum & vacuum excavatum reperi, ex quo pus in magna copia expulsum, in bronchiarum ramis & asperæ arteriæ truncum hærens, aeris inspirandi aditum præcludendo, citissimæ mortis causa exstitit.

In nonnullis pus, in pulmonum vesiculis quasi reconditum & condensatum, denique exsiccatum, ibi scirrhus, minus proprie dictos, constituit. Diu satis ferunt languidam hancce valetudinem ægroti nonnulli, sed tussiculosi, asthmatici & debiles ut plurimum reperiuntur; dissecavi nonnullos post mortem, & partem pulmonis affectam, cultro resistentem, cartilagineam quasi offendi. In aliis hæcce puris exsiccati materies, in vesiculis pulmonum distinctis coacervata adeo indurefcit, ut sub lapillorum friabilium specie, pisi magnitudinem ut plurimum adæquantes, rupta qua coercebantur vesicula, per tussim quandoque rejiciuntur.

Accidit præterea, quod venarum minimarum ultima distributio, per laterales quos recipiunt canaliculos, ab effectu solummodo dignoscendos, ab inflammatione productam materiem purulentam resorbeant & cruoris circulantis massæ iterum admisceant, quæ postmodum per metastasin ad aliam corporis partem delata, per dolorem, obstructionem, aut tumorem inflammatorium in his locis se prodit; In virgine 16. annorum, quæ menstruum fluxum nondum passa erat, a peripneumonia prægressa, parotides in tumorem valde conspicuum elevatas exhibuit; adpositis maturantibus, ad suppurationem dirigebantur, quibus apertis, pus evacuatum morbi residuum abstulit & ulceris consolidationem concessit. In viro quinquagenario macilento, vita sedentaria adstricto, cui a peripneumonia præcedente pus resorbtum ad hepar delatum, hypochondrii dextri dolorem & icteri vestigia effecerat, corpus extenuatum & a præcedenti morbo exhaustum, tardam solummodo sanationem ad tres menses protractam permisit, quæ denique subsequēbatur post usum continuum decoctorum aperientium, & pilularum ex Gummatibus, Sapone, Centaurei minoris Extracto &

& Aloe rosata confectarum. Ad crura delatum, ibique tumores & ulcera excitans pus, quod *Hippocrates* annotavit, nunquam vidisse mihi contigit; in pulmonibus plerumque sedem figit peripneumonix vel pleuritidis hæcce putrida soboles, & febribus lentis hecticis ac phthisi pulmonali, funestis hisce chronicis morbis, omnem plerumque medelam aspernantibus, viam sternere solet, de quibus, sub hoc titulo, quædam adhuc observanda reperientur.

Ex sedula observatione constat quoque, purulentum hocce, a peripneumonia vel a pleuritide productum pus, intra pulmonis parenchyma, vel extra illud, & intra pleuræ productiones collectum, quod sub empyematis nomine venit, si in minori copia in hisce locis fluctuat, resorberi & per excretiones naturales eliminari quandoque posse. Ita se obtulit mihi ægrotus in ætatis vigore constitutus, qui vigesimo secundo die, a peripneumonia correptus, postquam omnia puris super diaphragma effusi signa exhibuit, diarrhoea putrida correptus, a periculoso morbo quod valde rarum est levabatur, emissio simul lotio turbido graveolente, sedimentum furfureum ad vasis fundum deponente. Majori copia collectum & supra diaphragma fluctuans pus, empyema vocatum, perforatione seu paracenthesi educendum indicant Autores; bis operationem hanc, sed absque felici successu institutam vidi, illam vero felici eventu succedere aliquando posse, confirmat experientia in Centurione quodam, ex præsidiariis nostris militibus, instituta, qui in dextro dorsi latere, ad 3 digitorum a vertebris distantia, intra duas superiores costas spurias & pulmonis contiguam partem, percussus fuit; hic a Legionis Chirurgi primario, qui omnem operam in vulnere externo occludendo impendit, pro sanato

annunciabatur; Sed spirandi summa difficultas cum maxima virium & functionum reliquarum debilitate, lupum intra ovile occlusum monstrabant; accersitus ægri vulnus in dorso papula ex carne spongioso tectum deprehendi; in fella locatum ægrum, dorso erecto & brachiis retro actis, eundem, musculis & integumentis situm dedi ac ille fuit quando vulnus accepit, tunc stilo argenteo, carnem spongiosam in vulnere propullulantem, levi ictu facile penetrabam, cumque pus occlusum aliquo modo prorumpere viderem, statim lanceola dilatatum vulnus, stupendam puris copiam protrusit: ad eluendum penitus & consolidandum ulcus, injectionem ex herbis traumaticis, in aqua & vino coctis, cum liquamine Myrrhæ remixtam paravi, quater die elota fuit ulcerosa cavitas, & tussi sæpe elevatus liquor injectus & excreatus, certiolem me reddebat vulnus profunde in pulmonis lobum contiguum penetrasse. Hoc remedio externo, paucisque internis appropriatis medicamentis, & vitæ regimine convenienti observato, post 9. circiter septimanas, integræ sanitati restitutus fuit postea ægrotus, licet per duos circiter menses ingens empyema intra thoracis cavum aluerat.

Hæcce de Peripneumonia consueta & ordinaria, ut & de Pleuritide monenda habui, sed accidit non raro, totum pulmonem, vel maximam hujus visceris partem corripit funesto hocce inflammatorio morbo, omne artis auxilium plerumque respuente. Indicatur morbi hujus periculosissimi gradus, per signa commiseratione digna sed auxilio fere destituta; in hoc deplorando statu respiratio frequens est & laboriosissima, tussiculosa, cum intolerabili lateris dolore stipata, ut suffocationem instantem subsecuturam minetur, tumidæ faciei rubedo, cum oculis inflammatis fulgentibus horrorem injicit, pulsus præterea mollis, debilis & inæqualis plerumque

rumque adparet, cum summa ægri debilitate & animi abjectione, dolor acutus a claviculis ad costas spurias undique se extendit, respiratio anhelosa, frequentissima, non nisi pectore erecto perfici potest, signa reliqua optime tradit *Hippocrates* in *Coac.* No. 400. & seqq. sed omnia recensita desperatissimi morbi phænomena sunt, quæ nec minimam fere salutis spem ostendunt, id quod mirari desinet, qui ex structura pulmonum ejusque functione cognovit, totam à corde propulsi cruoris molem, quovis circuitu peracto, pulmones transire debere, arteriarumque aortæ & pulmonalis diametri propemodum æquales, eandem fere sanguinis copiam, per pulmones eodem tempore pelli, ac per totius corporis vasa reliqua protruditur. Ponamus jam, inflammatoriam obstructionem per totum pulmonem, vel per maximam vasorum ejus partem cruoris circulo obicem posuisse, dimidia tunc vel una tertia totius cruoris portio, intra viscus hocce retinetur, hæc vasa extendendo necessario opprimit, aeris ingressum difficillimum reddit, arteria pulmonis infarcta, sanguini, per cavam & jugulares venas in cor dextrum adventanti, iter ulterius præcludit, nihilque vel parum sinistro cordis ventriculo tradit, unde pulsus debilis & inæqualis, a sanguinis defectu in reliquis corporis arteriis, & ejus stagnatio in venis, maxime jugularibus, ad tumidam faciei & oculorum rubedinem producendam exoritur. Sanguis in pulmonali arteria adeo infarctus, retrogradi, ob valvulas semilunares nequit, quemadmodum in inflammationis resolutione quandoque ab elasticitate arteriarum in aliis corporis partibus accidit, propterea, tot vasorum hujus visceris inevitabilis destructio, citam mortem quarto vel quinto die subsequituram annunciat, quæ nec venæ sectioni reiterata protrahitur, sed

potius acceleratur, cum cruoris defectus, deficientem liquidi nervei secretionem, pro motu cordis necessariam, producat. Deficientibus sic artis, in hocce morbi gradu extremo, auxiliis fere quibusvis, ubi suffocans respirationis oppressio, cum pulsu molli, interrupto & debili, dimidiam fere cruoris partem compactam in pulmonibus hærentem indicant, Medico ne spectatorem solummodo agere videatur, tentandum adhuc restat, num balneo isto vaporoso humido, superius commendato, primis statim diebus, absque interruptione adhibito, visceris vasa adeo relaxari & cruor infarctus eousque dissolvi possit, ut in pulmonum venulas transire, & in iis collectus, cordis ventriculo sinistro infundi iterum queat.

Accidit quandoque in hoc morbi statu, arteriam a fortissima sanguinis pressione disrumpi & hæmoptysin oriri, quod mihi videre contigit in juvene robustissimo, qui tertio a morbi ingressu die, suffocationis metu correptus e lecto profiliit, nudus, ab aere frigidior constrictus, dum corpus valde agitando vires residuas colligit, ut spirare aliquo modo possit; tunc notabilis atri cruoris pars, striis purulentis intertexta, ex vase quodam pulmonis rupto, cum impetu projiciebatur. Cruentum hocce sputum cum pure mixtum postea adhuc per mensem integrum rejiciebatur imminuta tamen ejus quotidie copia, febriles motus toto morbi decursu vix perceptibiles erant, & cibum semper appetere videbatur; vitæ regimine debito adstrictus, infusum herbæ Veronicæ, & Virgæ aureæ cum floribus Bellidis minoris per septimanas aliquot hausit, & horis matutinis lactem cum aquæ Selteranæ tribus partibus remixtum: diæta insuper probe observata ægrotus rheda vel equo quotidie vectus, motum

tum corpori placidum concedebat, & sic post 3. menses elapsos sanitati integræ restitutus fuit. Pessimos autem hujus morbi & semper funestos vidi effectus, quando pus graveolens foetidum, tussi rejicitur, quo primis statim diebus adparente, moriuntur brevi ejusmodi ægri & diem decimum quartum vix attingunt. Observari interim merentur quæ de sputi diversitate in peripneumonia & pleuritide annotavit *Hippocrates**, quæ diagnosin æque ac prognosin horum affectuum egregie expediunt, observationes ejus hac de re minime fallaces esse, experientia mea toties confirmatas reperi.

Non minorem attentionem, ad diagnosin hujus morbi, ut & ad prognosin ejus rite stabiliendam, meretur sanguinis, e vena pleuritici vel peripneumoniaci emissi, solida consideratio. Omnibus notum est, sanguinis detractionem in febribus inflammatoriis quibusvis valde necessariam, & ad morbos hosce profligandos primarium remedium existere, sed modum in hisce rebus tenere, negligunt ut plurimum juniores Medici æque ac Chirurghi, præjudicio scilicet adstricti, in peripneumonia & pleuritide venam toties secandam esse quoties inflammatoriæ pelliculæ vestigium in sanguine detracto & refrigerato adhuc adpareat; sed neglecta originis coriacei hujus pellis indagatio, errorem hunc sine dubio introduxit, qui facile dissipari poterit, modo animum advertamus, quod sanguis in genere compositus sit ex globulis rubris seu cruore, ex minoribus sphaerulis ex albo flavescantibus sive sero & ex lymphâ vel parte aquosa; cruoris globulos autem reactione arteriarum & imprimis pulmonum elastica ex

N 3

feri

* Vid. ejus libr. de Affection. §. 8. & 9. it. Coac. prænot. No. 390. & 402. usque ad 414. it. Aphor. Sect. 7. §. 16.

feri minoribus globulis compactos esse constat. Considerando jam, quod magna, vel quandoque major cruoris pars, in pulmonis inflammati arteriis obstructa hæreat, quæ visceris hujus actionem in sanguinis massam suspendit, & animadvertendo insimul quod tenuior feri copia, a cruore obstruente per vasa minima secedat, & in pulmonum venis collecta, cordis dextro ventriculo, ad circuitum ulteriorem persequendum tradatur, concludendum tunc non difficile erit, sanguinem ejusmodi, e vena missum, cruoris partem leviozem, superiora vasis petere, & lymphæ aquosæ parte maxima, a febris acutæ æstu dissipata, albuminis ovorum instar (cujus indolis lymphæ hæc deprehenditur) in pelliculam coire debere, relicta inferius portione imminuta rubri cruoris. Quo sæpius itaque sanguinis nova portio ex secta vena emittitur, eo minor adparebit cruoris pars, & feri pellicula augebitur. Sed residua tunc sanguinis massa mota, ad arteriarum latera sufficienter dilatanda, minus sufficiens existit, quare vasorum horum reactio ad cruorem compingendum adeo impeditur, ut cruoris globuli reliqui, a compacta sua mole secedere permittantur, & in ferofas, prioris suæ originis, particulas redeant, harumque copiam & tenacitatem augere deprehendantur.

Innumera sane, erroris hujus funesti exempla detecta quidem habui, sed nulla artis auxilio corrigenda sæpius dolui, inprimis quando ad ægrotos, hoc morbo correptos, quibus sanguis, duodecies & ultra detractus erat, in agone versantes, accersitus fui. Duos saltem robustissimos, in ætatis maximo vigore constitutos, homines, ab acharonte, hac methode reductos vidi, unus sedecim, alter octodecim vicibus sanguinis deductionem in hoc morbo intra decem vel duodecim dies

dies passus erat, ambo superstites quidem manserunt & sanitati denique post anni spatium fuere restituti, sed adeo extenuati & a viribus dejecti deprehendebantur, ut totum hocce temporis spatium vix sufficeret, recuperando mediocri sanitatis statu, ad officia illorum subeunda necessario. Ubi præterea parva solummodo pulmonum & pleuræ contiguæ portio, obstructione inflammatoria laborat, sanguis prima vice e vena missus inflammatoriam illam crustam ostender, quæ reiteratis tamen missionibus, ob rationes antea adductas, necessario adparere, & Medicos inexpertos, ad ultiores sanguinis evacuationes incitare solet.

Sanguinis itaque in peripneumonia detrahendi copiam, minime ista adparens pellicula, sed symptomatum vehementia determinare debet; ingens enim febris acutæ gradus, summa respirandi difficultas, cum lateris dolore acuto & tussi violenta conjunctis, sanguinis missionem citam & brevi repetendam indicant. Symptomatum postea qualiscunque mitigatio, cruoris educendi copiam decernere debet, habitu simul constitutionis, temperamenti, ætatis & vitæ generis ægri ratione, ut & pungentis doloris ambitu & vehementia. Quod si post tertiam vel quartam, intra triduum, sanguinis detractionem, nulla symptomatum remissio subsequitur, ulterior sanguinis ablatio perniciofa magis quam utilis est, quippe iste inflammationis gradus tunc indicatur, ubi totus pulmo, vel maxima ejus pars, cruoris rubri maximam partem infarctam tenet, cujus dissolutio, per sanguinis residui detractionem nimiam, motum cordis debilitantem, impeditur magis, ut antea demonstravi, quam promovetur; Si vero minor pulmonum portio solummodo inflammationem patitur, tunc necessario quæ post diem quar-

tam inflammatoriæ staseos resolutio expectanda erat, per nimiam sanguinis ablationem supprimitur, & morbi critica per sputum solutio, præpeditur; turbata autem crisi hæc, per hanc inadvertentiam, cruor obstructus retentus, subsequenter post quartam diebus in pus convertitur, ulcera pulmonum excitat, & tunc sæpe nimis tarde, sub specie purulenti foetidi & funesti sputi, nulla arte corrigendi, rejicitur & ægrotum intra 14 dies suffocat, teste *Hippocrate* in *Coac. prænot.* No. 392.

Præterea evacuatio sanguinis nimia, nullius emolumenti in hoc morbo erit, si ille prima vice extractus, pellicula tenui cærulescente, cum molli, gelatinoso, viridi, coagulo subtus conspicuo, tectus deprehenditur, aut lividam rubescentem cruoris hinc inde dissolutam vappam ostendit, ambo vehementem sanguinis acrimoniam maxime alcaliscentem indicant, sed morbi hujus acuti, subita determinatio, ad sanguinem ejusmodi corrigendum ægrumque salvandum tempus minime concedit; interea cruoris hæc vitiosa constitutio, minime apta erit ad sputum illud laudabile criticum, quo morbus hisce solvitur, performandum. Majorem vero detractionem per venam sectam concedere videtur, sanguis iste floridus, rubedinis exaltatæ & homogenei coloris, qui absque lymphâ secedente in peripneumonia quandoque cernitur, sed cum notabilem acrimoniam volatilem prodit, & ad putridam corruptionem disponit, spem sanationis, ob causas jam allegatas, fallit, in ægrotis ejusmodi qui hujus indolis vitale liquidum nimis dissolutum exhibent.

Cruoris hæc diversa in peripneumonia & pleuritide observata phænomena minime aspernanda fore existimo,

existimo, cum prognosi horum affectuum eruendæ, & medelæ instituendæ lucem affundant. Sic expelliculæ inflammatoriæ, antea memoratæ, phænomeno, ratio reddi posse videtur, cur a peripneumonia defunctorum, in dextris eorum cordis ventriculis adeo frequenter concretiones istæ spongiosæ carneæ, quas polypos vocant, post mortem reperiuntur, qui totum fere hujus ventriculi spatium quandoque occupant, & in arteriæ pulmonalis trunco ejusque primis divisionibus, ad decem & ultra pollices exporrecti non raro extenduntur. Polyposas ejusmodi coagmentationes in dissectis, hoc morbo, extinctis cadaveribus, sæpius vidi, inprimis anno hujus seculi vigesimo quinto, cum Potsdami, peripneumonia epidemica valde grassaretur, qua multi ex prætorianis militibus corporis proceritate & staturæ elegantia, undique notissimi, morbo truculento succumbebant: jussu Regis accersitus ut Medicis præsentibus ad morbum hunc funestum profligandum auxilium ferrem, dolens & moerens, paucorum dierum spatio fere omnes hoc morbo correptos, vidi extinctos, nec sanguinis stillicidium ex nare morbum levabat &c. nonnulli quarto vel quinto, alii septimo die, pauci nono, sub dirissimis aeris præclusi torminibus expirabant. Mortuorum omnium cadavera jussu Regis incisa, pulmonum lobos, inflammato cruore obstructos & quasi farcitos exhibebant, ex atro purpureus, hinc inde lividus, cærulescens hujus visceris color, adstantibus horrorem injiciebat, præcipue cum ex fissuris scalpello factis, atrum cruorem corruptum, ichore foetido mixtum, propullulare conspicerent. In omnibus, dissectus cordis dexter ventriculus, ex albo flavescentem carneam concretionem polyposam, in pulmonalis arteriæ truncum diu expor-

rectam monstrabat. Relatum fuerat Regi, concretionem hancce morbi mortisque causam esse, sed effectum cum causa commutasse, cuilibet artis perito facile innotescere debuit, nimirum cor sanguinem necessarium, in pulmonem obstructum, per ejus arteriam propellere nequit, sed portionem quandam, quamvis exiguam, retinere, ejus dexter ventriculus cogitur; sanguinis autem massa huc appulsa, ob cruoris sive partis rubræ in pulmone hærentis jacturam, tota fere serosa tunc existens, febrili æstu summe agitata, facile coagulabilis seu concretescens reperitur, & propter impeditum per pulmonum arterias circulum, cordis constrictioni resistentem, ex parte retinetur, & successive coacervatur, motu cordis autem, & febrilis excessivo caloris gradu, in massam quodammodo solidam compingitur, & in volumine aucta concretio hæcce, totum cordis ventriculi cavum successive replens, sub polypi cordis nomine nota, motum hujus visceris sistit ac vitam denique extinguit. Tota hæcce inflammati sanguinis serosa portio, simulatque motu circulatorio privata e vena extracta in vase excepta relinquitur, in pelliculam istam inflammatoriam satis notam concretescit, priori cordis polypo, ab eadem causa orto, æmulam. Peripneumonia hæcce epidemica, sanguinis frequenti & nimia detractione magis funesta reddita sed mox cohibita fuit, posthabitis nimirum ejusmodi evacuationibus nimis, methodo antea memorata, placida, ad morbum hunc profligandum applicata, favente simul veris propitia tempestate, brevi denique cessabat, subsistente quodammodo adhuc præjudicio a Chirurgis audacioribus divulgato, ægrotos eo tempore omnes, insanabili cordis polypo fuisse extinctos.

Cæterum

Cæterum medicamenta ista topica, lateri dolenti in pleuritide applicanda, & ab *Aretæo* (1), *Aegineta* (2), *Tralliano* (3), *Celfo* (4), &c. valde commendata, exigui usus esse deprehendi, pingua vel nimis acria sunt, poros cutis obstruunt, vel acri stimulo dolorem augent. Unicum reperi aliquo modo proficuum, nempe molle linteam camphoræ frustulo strenue perfricatum, quod complicatum aliquoties loco dolenti imponitur, ubi camphoræ effluvia subtilissima intra cutis poros recepta, ad stasin inflammatoriam discutiendam aliquid conferre possunt.

De Peripneumonia Notha.

Sanguinis massam, pituita tenaci, frigida onustam in pulmonalium vasorum angustis facillime hære, coagulari & obstructionem parare posse, pulmonis structura & indoles permittit & quotidiana experientia hoc ipsum confirmat. A veteribus Medicis sub catarrhosis affectibus morbus hic comprehenditur, interim notari merentur, quæ *Hippocrates* (5) & *Ætius* (6) de pituitoso hocce morbo monent, accuratius autem illum tradidit *Sydenhamus* Sect. 6. c. 4. Hyeme autem adpropinquante, & in ejus decursu, maxime circa ejus exitum & Vere incipiente, grassari solet peripneumonia hæcce notha, senesque ut plurimum corripiti lenta pituita gravatos, gravedine vel coryza obnoxios vel etiam obesi corporis habitu dotatos viros, diata

(1) de Cur. morb. acut. l. 1. c. 10.

(2) de re medic. l. 3. c. 30.

(3) de art. med. l. 6. c. 1.

(4) de Medicina l. 4. c. 6. &c.

(5) de Salubri victus rat. §. 15.

(6) Tetrabibl. 2. Serm. 4. c. ult.

diata vinosa & liquoribus fortioribus in copia hauriendis inprimis adsuetos. Nimirum hyemali tempore, perspiratione insensibili imminuta valde & suppressa, corporisque motu debito suspenso, humoris lentescens copia in cruoris massa remanet, quæ Pituitæ generandæ fomitem præbet & formatam accumulat; accedente jam causa quacunque, qua sanguis in motum cietur, pituita tenax dimota & valide propulsa in pulmonum vasis minimis, ideo facilius & frequentius hærebit, cum aer inspiratus frigidus, vasa hujus visceris constringendo, lentorem pituitæ adaugeat & transitum ejus per constricta vasa impediat. Talis obstructio peripneumoniæ nothæ causam proximam efficit, & suffocatione subita quandoque ægrum vix ægrotare se percipientem, jugulat & e medio tollit; cujus subitanæ mortis exemplum me vidisse recorder, in sexagenario viro, qui hyemali tempestate, flante vento adverso, boreali humido frigido, vectus equo, versus noctem domi reversus, statim pectoris oppressione vehementi correptus, hora matutina tertia suffocatus fuit, antequam nec minimo artis adminiculo succurri potuerit excepta venæ sectione tarda, ægro jam expirato administrata.

Sicuti in peripneumonia vera, cruoris rubri portio, in pulmonali arteria stasim accumulatur inflammatoriam, ita in spuria seu notha peripneumonia serum tenax pituitosum in hisce vasis coacervatum detegitur; effectus autem ut & symptomatum differentia, in utroque hoc morbo, a diversa liquidi obstruentis indole pender; etenim in vera peripneumonia cruoris globulorum vehemens attritus, æstum semper validum, qui febris acutæ comes est, producit; in hac notha autem frigidior & lentescens pituita obstructionem in pulmone sanguinis circuitum impedientem, absque

absque violentiori tamen febris gradu efficit, qui aliquando adeo moderatus deprehenditur, ut pulsus a naturali parum recedat, interim respiratio cita & laboriosa, cum vehementiori conjuncta tussi, eandem fere ac in peripneumonia vera molestiam creant. Tussis autem frequentioris præsentia utramque hanc peripneumoniam, ab isto laterum satis vehemente quandoque dolore distinguit, quem rheumatica sæpe sanguinis pituitosi congestio in pectoris musculis, respirationi inservientibus efficit, ab incautis pro peripneumonia, vel pro pleuritide spuria insignita, quæ tamen nulla tussis violentia ægrum infestare solet.

Pituitæ lentescens in pulmonum vasis infarctus, cum illorum vim contrahentem impediat, sanguinisque motui in hoc viscere impedimento sit, omnino indicat ut sanguinis aliqua portio (ex secta vena educatur) ad molem liquidi per pulmonem movendi minuendam, sicque levatus aliquantulum pulmo, in residuum impactum, elastica suorum vasorum vi, liberius agere, & viscidum tenax, ope diluentium in copia hauriendorum dissolvere, & ulterius propellere possit. Cum vero cordis robur & sanguinis vigor valde necessaria simul sint (ad viscidum compactum dissolvendum) ideo moderata solummodo sanguinis detractio requiritur, nec repetenda promiscue, quo lentor plus incrementi certe caperet ex imminuta nimium cruoris copia. Errorem hunc committunt hi, qui credunt respirationis molestiam allevatam iri sanguinis valida & repetita detractio, sed irreparabili ægrotantium damno experimenta ejusmodi peracta vidi. Meliori successu pituitæ detractio per alvum suscipitur, derivando nimirum versus abdomen & meseraica vasa humorum circuitum, quo pulmonum vasa evacuationem pati simulque respirationem allevari experientia comprob-

probat. Quare Clysmata emollientia & leniter stimulantia, e. gr. ex Decocto herb. Parietar. & Veron. Nitro & Melle quotidie injicienda sunt, ut levis diarrhoea excitetur, quæ si non sufficienter succedit, potiuncula laxans ex Rhabarbaro, Senna atque Manna in subsidium vocanda, nec ab hacce per alvum evacuatione desistendum, donec suffocationem portendens respirationis molestia fuerit profligata. Ulterior sanguinis versus partes corporis inferiores derivatio, promovetur pediluviiis ex furfure & cineribus conflatis, imo, si malum pertinax, vesicatorio emplastro, furis imponendo. Præterea ad dissolvendam æque ac diluendam pituitæ visciditatem infusum hocce convenit. *Rx.* Rad. Graminis, Fœniculi, Ari & Sassaaparillæ $\bar{a}\bar{a}$ $\bar{z}$ j. Cassiæ lignæ $\bar{z}\bar{ss}$. Concisa misce & quantum cochlear capere potest infunde aquæ bullienti, theiforme hocce infusum Melle Prussico vel Narbonensi edulcorandum, bis vel ter de die, ad 8 vel 16 Uncias quaque vice adsumitur; Incidendi hujus remedii vis augetur pulvere sequenti: *Rx.* Lapid. Cancror. cum Citri succo saturat. Antimon. diaphoret. Nitri depurati, & Tartari vitriolati $\bar{a}\bar{a}$ quantum vis, misc. fiat pulvis, de quo drachma dimidia mane & vesperti deglutienda; nutriatur æger jure carniū tenui, quod gratius palato redditur si acidi Citri guttulæ aliquot admiscantur. Hacce methodo, paucisque hisce remediis peripneumoniā ejusmodi notham feliciter profligavi, præcipue Ao. 1738. mense inprimis Martio & Aprili, quando morbus hic epidemice pene multos invadebat, e quibus non pauci, Chirurgorum consultis inhaerentes, venæ sectione nimium repetita, vitam cum sanguine effuderunt.

SECTIO VIII.

De Tabe seu Phthisi pulmonali, reliquisque Febris lentis hæcticis.

A Peripneumonia in sectione præcedenti considerata, exoritur sæpe morbus ille funestus, qui phthiseos pulmonalis nomine insignitur, & omne artis auxilium penitus fere eludere solet; Nimirum si cruoris in pulmone obstructionis inflammatoriæ resolutio non succedit, sed in pus cum obstructis vasculis convertitur, porro, si pus hoc in bronchiis collectum per tussim non ilico rejicitur, sed remanens, abscessum seu ulcus format & constituit, vel si denique a prægressa hujus visceris inflammatione, multa parva ulcuscula, tecta a bronchiorum vesiculis, receptacula nacta, sub vomicarum nomine cognita, efformata ibi subsistunt; ulcuscula hæc cum prioribus a chylo vel nutritivo sanguinis liquido præterlabente, augmentum sensim capiunt, horum autem ulcerum productiones quocunque demum modo existunt, non possunt quin ichoris corruptæ portionem, vicinis resorbentibus venulis successive committant, quæ postea ulcerosa materies, cruoris circulo admista, acrimoniam in vitali hocce liquido sensim efficit & auget, qua vasorum æque ac nervorum fibrillæ irritatæ, majorem & frequentiores oscillationem, sicque sanguinis citiorem propulsionem producere coguntur, inde pulsus ali,
quo

quo modo acceleratur, calor naturalis augetur & insensibilis perspiratio in levem sudorem convertitur, introducta simul tussicula sicca, ab eodem acri puris stimulo, fibrillas pulmonalium vasorum irritante, exorto, hæcce febris istius lentæ idea est, quæ phthisin pulmonalem antecedere solet.

Sed in hoc statu febris hæcce lenta non diu permanere solet, nam quo diutius ulcera in viscere hoc subsistunt, eo magis in ambitu partes adhuc sanæ depascuntur, pus accumulatur, major ejus portio sanguini admiscetur, & sic symptomata antea recensita pejora redduntur, nam febris intenditur, sudor augetur, nutritio debilitatur, habitus corporis perit, functiones corporis infringuntur, tussis increscit, esculenta quamvis avidè adsumta, in nutrimentum non cedunt & sitis crebriori potu, minime extinguitur.

Sed & ab alia satis fertili causa, quam a peripneumonia præcedente, phthisis hæcce pulmonalis originem trahere solet; offendimus nimirum sæpius ejusmodi habitus corporis vel temperiei texturam in juvenibus nonnullis, ubi cutis tenera, mollis, candida, colore roseo amæno in facie interspersa, tenella cruoris vascula tegit, totiusque corporis & viscerum compagem tenuem & delicatam prædit; quæ corporis constitutio hæreditaria ut plurimum est, a parentibus congenita: augetur hæcce morbosa dispositio a vitæ debito regimine neglecto, cum cibo acri, aromatico, salino, & potu spirituosissimo nimio, corporisque motu excedente, sanguis ubique exæstuat, quando excretiones consuetæ, uti hæmorrhagia narium &c. vel artificiosæ evacuationes uti Venæ Sectio, laxationes &c. supprimuntur, sanguinem hujus temperamenti juvenes exhibent coccineum, valde rutilum, dissolutum acrem, non cito concrecentem & serum paucissimum in excipulo dimittit.

mittentem, præterea, quoad mentis dotes, animi hilaritatem, & ingenii præcocitatem postendere solent. Sanguine hujusmodi indolis, præditi juvenes, ob viscerum chylopoeciorum debilitatem, alimenta in sani cruoris naturam debite convertere nequeunt, quapropter obstructiones in vasis pulmonum minimis existunt, quas febricula levis, cum tussi sicca & genarum rubore, imprimis post cibos sumtos, indicant; obstructus hic hærens cruor, tenerrima, hujus visceris debilitati vasa, ob acrimoniam suam rodendo successive dissolvit, & sanguini pressio exitum præbet, qui tussi elevatus cum impetu sæpe ejicitur & hæmoptysin sive sanguinis sputum excitat; quique si non totus per tussim expellitur, sed ejus portio quædam in bronchiorum vesiculis collecta remanet & coacervatur, mox dissolutionem putridam patitur, partes vicinas corrodingo destruit & ulcus pulmonum constituit, eademque symptomata producit, ac ulcera illa, a peripneumonia relictæ, & antea recensita, efficere solent.

Quocunque demum modo, vel ab inflammatione, vel a sanguinis sputo aut hæmoptysi productæ sint exulcerationes omnes, pessimæ indolis sunt & sanationem, propter perpetuum hujus visceris in respiratione motum, omnium difficillime admittunt, ob deficientem scilicet quietum partium solidarum situm, quem consolidatio omnino postulat. Serpente autem ulterius ulcerosa hacce corruptione, omnia successive in pejus ruunt, pulmonum unus vel alter lobus integre in putridum ichorem dissolvitur, qui vel sacco, ex pulmonum involucris formato, collectus, forma puris foetidi per tussim continuo rejicitur, vel sacculo hocce rupto, in pectoris cavum super diaphragma effunditur & funestum empyema constituit, tuncque

O

vasa

vasa pulmonum majora, lateris illius ulcerosam corruptionem perpeffi, in glomerem quasi convoluta post mortem sæpe reperiuntur, fluctuante super diaphragmate putrido empyematis ichore. Ceterum symptomata, tristem hujus morbi gradum concomitantia, & se mutuo excipientia, præcipua sunt: tussis perpetua, respiratio difficillima, copiosa puris & suffocationem sæpe minitans excretio, totius chyli & sanguinis in pus foetidum, viridescens aut cinereum conversio, functionum omnium summa debilitatio, hæcticæ febris, quæ pulsu parvo & debili se prodit, extremus gradus, cum vehementi, maxime circa vesperam febrili anxietate conjunctus, unde sudor nocturnus abundantissimus se subducere solet, succedente œdematosa molli pedum, quandoque & manuum inflatione cum diarrhoea simul purulenta foetida; capillorum defluvium, & post summam corporis extenuationem, viriumque prostrationem, denique exoptata mors symptomatum gravissimorum agmen claudit &c.

De pulmonum exulcerata corruptione, a peripneumonia prægressa originem trahente, superius jam egi, & quæ ex praxi cognita mihi fuerunt monui. Pauca nunc addam de altero exulcerationis, seu phthisi pulmonum statu, quæ a sanguinis sputo aut hæmoptysi præcedente fuit introducta. Sanatio hujus morbi pendet a causarum antecedentium subita remotione: principiis itaque obstare debemus priusquam malum per longas moras nimium invaluit & profundiora jam ulcera in hoc viscere efformavit. Causæ phthisin hancce antecedentes, uti notum est, primariæ sunt: ætas juvenilis ab anno 18 ad 36, vid. *Hip. Coac. prænotion.* No. 439. porro hæreditaria congenita ad hunc morbum dispositio, & tenera corporis textura cum va-
forum

forum ac viscerum vigore debili vel saltem mediocri, sanguis præterea nimium dissolutus, tenuis, acer, istam hominis temperiem constituens, quæ ingenium perspicax & vividum exhibet &c. Hæ causæ remotæ duplicem, in corporibus hujusmodi, defectum manifestant, vasorum scilicet & viscerum teneritudinem & sanguinis tenuioris, acris & nimium dissoluti nocivam indolem; accedente jam causa quacunque proxima, qua sanguis hic tenuis, acer, & ex soluta cohæsione valde mobilis cum impetu, inprimis sæpe reiterato in debilioris texturæ vasa & viscera irruit ac propellitur, & vasorum viscerumque resistantiam nimis debilem superat, tunc vasis cujusdam dissolutionem aut rupturam, in teneriori pulmonum inprimis viscere subsecuturam, nemini mirum videbitur, qui quotidiana experientia edoctus observat, hæmoptysin sanguinisque sputa in prædispositis ejusmodi corporibus eo magis erumpere, quo frequentius motum cruoris supra modum intendunt; hoc fit plerumque nimio corporis exercitio, ejusque ingenti nixu, tussi vehemente, clamore valido, vel in diætæ male observato regimine, quando nimirum potu vini superfluo aut liquoribus spirituosus nimium indulgent, vel animi affectuum impetu succumbunt &c. quæ causæ proximæ magis exacerbari solent, cum ab evacuationibus naturalibus, utpote narium hæmorrhagia, vel artificialibus, Venæ sectione nimirum aut scarificatione consuetis, neglectis, plethora exorta, debiliora vasa nimium jam extenderit.

Ex allegatis hisce causis remotis omnibus, hæmoptyses vel sputa cruenta producta observavi, omnesque fere hoc morbo correptos, qui præscripto vitæ regimine debito auscultaunt, sanitati restitutos vidi;

quod tamen strenuum vitæ regimen, ad hæmoptysin refrenandam & sanguinis dissoluti indolem corrigendam, partesque solidas roborandas, haud brevè temporis spatium exigit. Sanguinis interim floridi e pulmone impetuosa eruptio, moderamen præsentaneum postulat; quo scopo, ad fluidum hocce vitale versus inferiora derivandum, pedes aquæ parum tepenti immittendæ, venaque in iis pertundenda, ut sanguinis sufficiens pondus, temperiei & constitutioni ægrotantis respondens, detrahi possit; quam quidem evacuationem bis vel ter aliquando repetere, ob plethoram nimiamque cruoris turgescientiam, coactus fui. Ad impetuosam turgescentem hanc expansionem compescendam, statim post venæ sectionem, Nitrum cum absorbente quodam mixto exhibui, e. gr. ℞. Nitri depurati gr. viij. Lapidum Cancrorum vel Concharum sine igne præparatarum Scrupuli dimidium, Cinabaris grana iij. MPilularum de Cynoglossio granum j. l. ij. Misce. Hujus pulveris doses tres vel quatuor nycthemeri spatio deglutiendas dedi, quo remedio non obstante, si nova sanguinis eruptio insequitur, vena iterum aperienda & pulveri præcedenti, grana tria croci martis antimoniat, admiscere jussi, & in hæmoptysi nimium aliquando rebelli, Electuarium sequens pulveribus interpolandum obtuli ℞. Conserv. Rosar. r. ʒj. Extract. Rad. Tormentil. ʒjss. Pulv. Cort. Cascarill. ʒijss. Corall. rubr. ʒiv. Succin. ʒj. Myrrh. ʒij. M. F. c. Syrup. Diacod. Electuar. debitæ consistentiæ, de quo bis vel ter de die & ultra, ad nucis avellanæ magnitudinem portio adsumenda est. Præterea primis morbi diebus æger in cubiculo, parum calefacto, detinendus, nec stragulis calefacientibus obruendus; de cibo nihil capiat præter debile & tepidum solummodo carnis vitulinæ & gallinacei pulli decoctum, & potus omnis sit
lac

lac cum duabus aquæ partibus remixtum: tranquille sedeat in lecto vel in sella, nec pulmonem loquendo commoveat, vitando desuper sedulo omnem corporis & animi agitationem; si alvus non responderet, clysmate potius quam laxante solvenda est. Hac methodo, in ægrotis morigeris scopum meum, in morbo hoc profligando attingi, & sanguinem sæpius ter, rarissime quarta vice detrahere coactus fui: cohibita sic sanguinis eruptione, nempe cum post dies aliquot nullum ejus vestigium in sputo amplius adpareat, victu refrigerante levissimo continuato, & pro potu aquam cum tertia vel quarta parte vini permixtam exhibito, ad cruoris nimis dissoluti consistentiam augendam, solidas partesque roborandas, remedium ex corticis peruviani maxima parte confiatum hunc in modum præparare curavi. R̄. Extract. gummos. cort. Peruv. opt. ʒij. Extr. Cort. Cascarill. c. aqua & Herb. Millefol. āā ʒj. Soluta in Aqu. Plantag. & Hyssop. āā ʒij. M. de qua Mixtura, uncia dimidia, bis vel ter de die in aqua communi sumenda, & versus noctem pulvis antea descriptus, deglutiendus est. Dum hæc peraguntur, moderata convenit ambulatio, nec non equitatio lenta vel in curru vectio, quem corporis motum tamen ad sudoris eruptionem usque excitare minime convenit, cum hacce sanguinis agitatione denuo introducta, hæmoptysis recrudesceere facillime possit, quæ imposterum venæ sectione præcavenda erit, si successu temporis nova cruoris in pectore accumulatio percipitur.

Neglecta autem recenti hæmoptoes sanatione jam tradita, si turgescens cruor ex vase rupto, sensim iterumque emanare non cohibetur, ejus portio in bronchiorum vesiculis collecta, corruptionem contrahit,

putrescit, ulcusque successive formando, phthisin pulmonalem antea indigitatam denique constituit; ulceris autem hujus, licet incipientis, sanationem difficillimam esse, testari possunt ii, quibus morbi hujus adeo vacillantis curatio committitur; Hæmoptoen in phthisin pulmonalem incipientem degeneratam, produnt inprimis dyspnoea sensim exorta, tussicula in initio sicca, paulo post pituitoso purulenta, sitis frequens cum febre lenta hæctica subsequente, quæ post pastum augeatur & ruborem genarum splendentem producit. In hoc morbi statu adstringentia superius commendata minime conveniunt, & peruvianus cortex adhibitus, magis nocet quam prodest; ulceris autem consolidationem impedit reciproca pulmonis dilatatio, & contractio per respirationis negotium penitus plane inevitabilis, quo fit ut novo semper liquido ex vasis ruptis irrigetur ulcus; cujus tamen absterfionem & exsiccationem licet difficillime peragi posse (modo vitæ regimini debito strictè observando, morem gerat æger) nonnunquam expertus sum. Sed non confundenda est hæcce puris rejectio, cum excreatione materiæ illius pituitosæ, ob flavescens colorem pus quandoque imitante, quam sæpius producit catarrhalis pituitosa febris at peripneumonia notha, de hujus materiei exsiccatione ignari sæpius jactitant se tabem pulmonalem sanasse. Considerando itaque in hoc morbi statu collectum pus in pulmonum ulcere aperto hædere, humorum inevitabili affluxu purulentam corruptionem indies augeri, & per resorbentes venulas sanguinis massæ misceri, hoc autem, temporis successu, integre corrumpi debere, (id quod in ultimo hujus morbi stadio, magna illa, puris foetidi per tussim rejecta copia abunde monstrat) idcirco in curatione hujus periculosi morbi primaria medentium intentio eo dirigenda,

ut quantocius funesta hæcce præcaveatur, vel ad minimum diminuatur humorum corruptio; in hoc perficiendo omnem operam, ab omni tempore impendebunt celebres Medici, nimirum quisque pro suo ingenii aut experientiæ modulo. Animalium, gramine vel herbis viventium lac, cum pars ejus lymphatica acescendo putredini resistat, oleosa pinguis vero, nutrimentum præbeat, præcipuum in illo, phthisicorum solatium reperiendum esse existimatur. Cautelas circa ejus usum observandas exhibent *Hippocrates* (1) & *Celsus* (2). Cujus autem animalis lac, phthisicis præcipue conveniat, differunt inter se medentes; præferunt nonnulli asininum lac, ab *Hipp.* jam comendatum de affect. intern. Sect. XI. & hoc merito, cum minus nutriat, magis tamen calorem temperet, quoniam vero illud ubique comparari non potest, caprinum aut vaccinum adhibendum est. Ne autem lactis hujus lenta & pinguis consistentia, nimium jam debilitata pulmonum vascula infarciendo suffocet, sicque obstructionem hujus visceris corrumpentem adaugeat, necessarium fore existimo, illud aqua pura, vel Hordei aut Radicis Graminis decocto diluendo, subtile magis & fluidum reddere, priusquam ægrotis porrigendum sit, aut *Hippocratis* jussu, tertia parte aquæ mulsæ permistum: de internis affect. Sect. XI. Alii lactis butyraceam & caseosam pinguedinem, coquendo, & cum acido vegetabili aliquo præcipitando auferunt, & in lactis serum dictum convertunt, quod acida indole sua putredini humorum egregie resistit, sed tunc corpori in nutrimentum secedere nequit; sic ac artificiale, emulsio dicta, convenit quandoque ex nu-

O 4

cleis

(1) Sect. 5. aphor. 64.

(2) de Re Medic. 1. 3. c. 22.

cleis Pini, Semine Card. Mariæ & Papavere præparata. Optimum quem de lactis usu in hoc morbo expertus sum effectum, in miscela animalis hujus liquidi cum dupla portione aquæ Selteranæ, consistere videtur; Tenuissima hæcce mineralis aqua, portione salis valde exigua, & sulphureo halitu subtilissimo stipata, undique penetrare, & cum lacte mixta, putredinem infringere & aliquale nutrimentum porrigere efficax deprehenditur, imprimis si fastidientis stomachi æger non est, & omni mane per menses aliquot debitam portionem hujus liquidi haurire non aversetur. Ad superius indicatam humorum correctionem, ulcerisque absterisionem, potiones & decocta varia, pulmonum affectibus specificè dicata, ad tabem hancce profligandam mirifice extolluntur; quæ huic indicationi aliquo modo satisfecisse deprehendi, sunt imprimis Rad. Ari & Glycyrrhizæ cum Herbis Hylsopi, Hederæ terrestres, Veronicæ & Bellidis minoris floribus, quæ infusa, & cum melle aliquantis per dulcificata, bis de die hauriri possunt. Ad ulceris exsiccationem conducunt balsamica nonnulla, & præ reliquis sequens compositio R̄. Gum. Juniperi, Mastichis, Myrrhæ āā ʒjʒ. Terebinth. coct. Lap. Cancr. Citri acido saturat. āā ʒj. M̄ Pilul. de Styrac. ʒj. l. ʒʒ. M. F. c. Succo Glycyrrhiz. Pilul. æqual. ad Scrupul. j. pro dosi versus noctem adsumendæ, quibus simul effræna tussis mitigari solet. Quo scopo exsiccante, etiam interfervire vidi fumum, ex pulvere Succini, Thuris, Styrace & Olibano conflato & prunis injecto, per inspirationem nempe attractum. Ceterum de variis ejusmodi effumigationibus varia proponit Bonetus in suo Tabidorum Theatro, de quibus tamen ex minerali regno adsumpta, ob ɣlem l. o--olem suffocantem halitum quem spirant, rejicienda fore existimo. Non possum, quin pauca adhuc addam de eximio illo, a celebratissimis Medicis

dicis *Sydenhamo* & *Boerhaavio*, ad tabem pulmonalem sanandam proposito remedio, quod in corporis motu quotidiano, equitatione inducto consistit, de cujus efficacia egregios quandoque vidi effectus; sed & vectio in curru hunc motum supplere pariter potest, præcipue si anni tempore idoneo ejusmodi itinera etiam longinqua suscipiuntur. Ad motum hunc excitandum æger, cum nullas impendit vires, minime debilitatur, interim motus isti equo vel curru excitati, cruoris circulum adaugent, obstructines dissolvunt, vasa debilitata roborant, pus collectum movent, & motum tussi excitato, ad expulsionem disponunt: Interea aeris, inprimis ficci, vis elastica, versus patula ulceris vascula directio, ea constringit, & ulteriorem ex illis feri effusionem cohibendo, ulcus denique exsiccare & ægrum sanitati reddere potest, inprimis si tempus sufficiens motui huic impertitur.

Quemadmodum ulcus pulmonum, tabem seu phthisin introducere posse vidimus; ita & reliquorum, inprimis abdominalium viscerum exulcerationes, huic non multum absimilem morbum efficere possunt, qui hectices abdominalis nomine insigniri solet a Medicis quibusdam. Jecur nimirum, Splen, Pancreas, Intestina, Mesenterium, Renes &c. ab obstructione, inprimis inflammatoria prægressa & resolutione debita minus subsecuta, in horum viscerum determinata quadam parte suppurationem producere posse, experientia multoties comprobata evincitur. Præterquam visceris ejusmodi affecti functio ex parte debilitatur, sic quoque collectum pus, cui exitus præclusus, in venulas minimas resorb-tum, cruoris circulo pedetentim admiscetur, acrimonia sua fibrillas irritat, motus febris lentescens excitat, serum nutritivum conspurcando, bonam corporis habi-

rudinem imminuit, labefactat, tabidamque ariditatem denique introducit.

Apparet autem, hecticas hujusmodi febres plerumque symptomaticas esse, a præcedente hepatitide, aut dysenteria, vel hypochondriaco seu hysterico morbo, febribus intermittentibus suppressis, aut critica febrium evacuatione impedita, &c. exortas. Ex morbis itaque ejusmodi prægressis, dolorisque loco in abdomine per temporis spatium jam subsistente, viscus ulcere affectum detegitur, & sanatio pro visceris indole & causarum antecedentium qualitate tentatur. Mea quidem experientia, vitæ regimine debito accuratius observato, succi herbarum quarundam recentium e. gr. Chærefol. Heder. terrestr. Urtic. Bellid. Veronicæ &c. usum salutarem præ ceteris remediis exhibuerunt, subjunctis Extractis amaris e. gr. Ex Centaur. min. Card. bened. Gent. Fumar. Cascarill. & pro vehiculo ptisanis acidulatis, ex speciebus visceri affecto appropriatis.

Notandum autem, tabes ejusmodi ex scirrho prægresso, in cancrsam exulcerationem secedentem, originem trahentes, omnino insanabiles esse, quamvis per longum satis tempus sæpe, ægroto vitam sed languescentem valde concedant. Diutissime omnium tabescen-
tiam protrahunt renum ulcera, quoniam a lotio præterlabente pus quotidie abstergitur & ab affecto loco eliminatur, donec tandem integra renum substantia exesa, lotii secretionem omnem impedit & vitæ terminum sistit.

SECTIO IX.

De Hepatitide & Ictero.

Cum omnes humani corporis partes & imprimis viscera, quæ notabilem cruoris partem continuo transmittunt, inflammationi obnoxia sint, ita & jecur ab affectu hocce periculoso non immune esse, experientia evincitur. Obstructionem cruoris inflammatoriam, in vasculis arteriosis minimis sedem figere, artis peritis notum est, sed cum arteria hepatis parva valde & tenuis sit, & vena portæ, licet arteriæ officium in hoc viscere nanciscetur, motu satis placido, a cordis vi motrice immediate non pendente, sanguinem transmittat, ita inflammatio hujus visceris non ita valida, nec adeo frequens ac in pulmone & cerebro &c. deprehenditur, quapropter hepatitis idiopathica rarius occurrere, & forsân arteriæ hepaticæ extremitates solummodo occupare solet. Interea, si a causa quacunque inflammationem excitante vel interna five externa ex doloris situ cognita &c. contingere observatur, tunc remediis resolutivis & diluentibus superius traditis, maxime clysmatibus, & si opus est Venæ sectione, sanatio tentanda erit, quæ sæpius, naturæ beneficio per alvi fluxum suberuentum, aut lotio copioso rubro, cum sedimento albicante furfuraceo, aut sudore copioso, vel narium hæmorrhagia ante quartum morbi diem, sponte perficitur, test. *Hippocr.* in Prognost. & Epidem. passim, & *Galen.* de Crisibus l. 3. c. 4. &c. Curationem Hepatitidis per remedia, præter *Hippocr.* & *Celsum* l. c. etiam *Aretæus* necessaria tradit

tradit de Curat. acutor l. 2. c. 6. &c. Sed & aliæ hujus visceris affectiones morbo huic occasionem præbere possunt, nimirum sanguis compactus, spissus, vel etiam pituitosus, a hypochondriaco vel hysterico malo exortus, vel a febribus suppressis, male curatis, densior redditus, aut a hæmorrhoidibus sive menstruis detentis regurgitans, vel in uno alterove viscerum abdominalium jam vitiatum & huc delatus cruor, jecur implere, & coacervatus in hoc viscere, maxime in venæ portarum finibus, infarctum hepatis dictum efformare potest, sub hepatitidis symptomaticæ nomine a priori distinguendum. Pejor adhuc redditur morbus, si infarctus hic in scirrhi duritiem abit, & comprimendo sanguifera vascula venæ hujus arteriosæ inflammat, & resolutione obstructionis inflammatoriæ, ante quatrimum non subsequente, in pus convertitur & ulcus constituit, quod successive rodendo & depascendo vasa, augetur, producto ichore sanguinem inficit, corrumpit, febrem lentam denique & hæticam, tandemque sæpe ascitem cum pedum oedemate introducit, omne artis auxilium plerumque aspernantes effectus. Sed pessimus evadit adhuc morbus iste, cum scirrhus hæcce induratio in ulcus cancrum dissolvitur, nulla arte sanandum. Signa, diversi hujus morbi gradus, ab autoribus descripta, in dextro hypochondrio se successive produnt, & quidem sub initium dolore obtuso, premente, præcordiorum angustia, cardialgia, appetitu prostrato, nausea, lassitudine, corporis habitu flaccescente, tumore quandoque dolorifico in hypochondrio elevato, (respirationis difficultate a diaphragmatis tractione orta) qui ratione situs & contiguitatis cum peritonæo nonnunquam hancce membranam cum musculis abdominalibus superstratis, inflammatoria labe quoque afficit, ita ut in gibbosa hepatis parte collectum pus, per abdominis

inte-

integumenta ibidem, ad suppurationem jam disposita, exitum parare intendit; sic ab ichore putrido ex hepate propulso perforata hunc in modum abdominis integumenta, ante annos aliquot in vetula sexagenaria conspexi, sed cum febre hectica extenuata & viribus penitus exhausta jam esset, tertio, post ulceris eruptionem die periit. Interim consultum fore existimo, si exterius tumor elevatus & inflammatus in hepatis regione apparet, ut post maturantia imposita tumor lanceola aperiatur & puri exitus paretur; experiendum itaque esset, an forte, purulenta ex jecinore evacuatamateria, ulceris consolidatio promoveri possit, in desperato enim morbo anceps remedium præstat quam nullum: eo magis autem incisio tentanda foret cum jam *Hippocrates** tumoris hujus aperturam ulatione perficiendam præcipiat, id quod *Aretæus* quoque commendat de Caus. & Sign. morbor. l. I. cap. 13. quamvis testari possim, salutarem me nondum vidisse hujus operationis successum: fistulam superstitem ab hac operatione commemorat *Thom. Bartholinus* Epistol. Tom. 2. p. 639.

In recensitis hætenus hepatis pravis affectibus, ab arteriæ ejus inflammatione hepatitide scilicet, & venæ portæ infarctu, scirrho nimirum, aut cancro hujus visceris ortis, colorem in oculis & cute flavum, sive icterum proprie dictum, detegere vix potui, id quod minime insolitum videbitur illi, qui mecum considerat, icterum tunc demum apparere debere, quando bilis in venæ portæ ultimis finibus secreta, & in porum biliarium cistidemque felleam amandata, transmitti per ductum

* in libr. de internis Affectionibus. §. 31. p. 236. & Aphoris. 45. Sect. 7. it. Coac. No. 451. it. Bianchi Hist. hepat. T. I. part. 3. p. 368.

ductum choledochum ad intestina impeditur; tunc enim humor iste biliosus, a sanguine segregatus, per ejus receptacula retroactus, venæ cavæ furculis infusus & cruoris massæ admixtus, cordi traditur; qui cruor, bile imbutus, mox per arteriam aortam undique, ita & in tota cutis superficie distributus, hocce corporis integumentum flavo bilis colore tingere omnino debet, ejus moleculæ vero ad vasa cutis sudorifera & perspiratoria delatæ, ob texturæ tenacitatem & crassitiem, humidi transpirabilis instar, evaporare nequeunt, quare in exitu cutis vasculorum sub epidermide transparente hære, colorem ictericiæ flavæ producere & sudori exitum præcludere coguntur. Patet itaque inflammationem teneræ hepaticæ arteriæ, bilis secretionem, quæ in vena portæ perficitur, neque impedire, nec ejus ad intestina transitum arcere posse; Ita quoque in parte aliqua vastissimi hujus visceris orta obstructio, infarctus aut scirrhus, secretionem bilis in loco affecto suspendere quidem, sed icterum immediate producere nequit, cum bilis secreta jam esse debeat, priusquam illa, in transitu suo versus intestina, impedita & detenta, sanguinis massæ admisceri possit. Interim non negandum, accidere quandoque posse, quod jecinoris scirrhusitas quædam, pori bilarii seu bilis receptaculi truncum comprimendo, ejusque versus cistidem & choledochum canalem decursum interrompendo, amarissimum hunc succum, versus secretionis suæ vascula retroagat, & per venæ cavæ furculos prioribus contiguos, cruoris massæ committat. Ex quibus hætenus allatis patet, icterum oriri non posse, nisi bilis prius a sanguine segregata, ejusque circulo deinceps commista fuerit, quamdiu enim cruoris biliosæ moleculæ nondum in jecore separatae, toti sanguinis massæ adhuc commixtæ inhærent,

rent, colorem flavum in corporis superficie producere nequeunt, dispositionem quidem ad bilem efformandam possident, sed hujus liquidi textura, & completa elaboratio, ab ipso secretionis actu demum pendet & expectanda erit. Sic & Celsus differentiam ponere videtur inter hepatis inflammationem, quam acutum morbum vocat, & inter icterum; priorem morbum hepaticum, (Græcis *ἡπαίτιον*,) nominat, qui jecinoris inflammatio sive hepatitis neoterico-rum est, & cum signa hujus morbi libr. 4. c. 8. recenset, nullam flavi coloris in cute mentionem facit; Icterus vero in peculiari capite libr. 3. c. 24. *morbum regium* appellat, & statim diagnosticum hujus morbi signum addit, dicens: *Color autem eum morbum detegit, maxime oculorum, in quibus, quod album esse debet, fit luteum.* Hanc hepatitidem absque ictero descriptam, invenies in libr. de intern. affection. Hippocr. cap. 30. p. 232. seq.

Experientia itaque edoctus existimo, bilem, quocunque modo vitiatam, jecur afficere, & icterum diversæ indolis producere posse. Artis peritis omnibus notum est, bilem, aqua, pinguedine & sale intime mixtis, conflata esse, ac proinde saponem naturalem dictum constituere, qui resistantiam miscendarum aquosarum & pinguium nutrimenti partium superare, & ad bonum chylum ex his combinatis eliciendum, disponere, in omni animalium corpore adornatus, summe necessarius deprehenditur. Interim mirabili plane artificio bilem productam conspiciamus, cum maxima viscerum abdominis pars ad illam efformandam opitulatur; sanguis a Stomacho, Pancreate, Intestinis, Omento & Mesenterio redux, ubi liquidiores feri ac lymphæ partem deposuit, innumeris venulis exceptus, &

& in majores ramos collectus, motu placido, versus jecur tendit, ibique venæ portæ trunco infunditur. Præter hunc sanguinem venosum, alia notabilis portio hujus liquidi ex splene profluens, priori, in venæ portæ ostio admiscetur; hic sanguis pro arterioso habendus, cum nullam in splene, præter aliqualem remoram, feri aut lymphæ jacturam passus sit. Sed & aliam adhuc, sanguis prior venosus, mutationem subiisse non obscure apparet: etenim ille, qui ab omento versus hepar fertur, pinguedinis portionem, in hujus membranæ cellulis coacervatam, sibi admistam, reliquo sanguini in venæ portæ trunco impertit; illa autem cruoris pars, ab intestinis crassis & mesocolo rediens, haud exigua salis alcalini volatilis portione, a putridarum alvi fæcum exhalationibus imbutus, portæ truncum quoque ingreditur: denique halitus ille lymphatico serofus subtilissimus, ex tota superficie omnium abdominis viscerum & a peritonæo collectus, a venulis superficialium iterum resorbtus & lymphaticis vasis amandatus, pari modo successive hepatis cruori admiscetur. Ex sanguine itaque venoso partim, partim arterioso, pinguedine porro omenti, ut & alcalino sale excrementorum ab intestinis collecto, & denique subtilissima lymphæ halituosa superficialium in abdomine contentorum viscerum, imprægnata, constat ista vitalis liquidi portio, quæ partes omnino constituentes omnes ad secernendum saponem istum naturalem, bilem dictum, continet, cujus secretio, motu cruoris placido, in hepatis venæ portæ ultimis recessibus perficitur, licet secretionis hujus modum, & molecularum ad bilem constituendam proportionem inter se, utpote actum naturæ penitus absconditum, sensibus nostris & ratiocinio impenetrabilem, lubenter agnoscamus.

Hisce

Hisce consideratis, omnibus artis peritis ultro patefcer quod visceris cujusvis, ad bilis secretionem concurrentis labes, aut mala dispositio, hocce liquidum secernendum vel secretum, ita afficere vel vitare possit, ut sibi ipsi viam ad intestinum duodenum præcludere, & retroactum, per venæ cavæ furculos, sanguinis massæ, ad icterum producendum, se immiscere cogatur. Huc referendæ sunt causæ illæ omnes, quæ sanguinem atrabilarium, spissum hypochondriacorum, producere valent,* ex quo depravato cruore jecur non nisi vitiatam bilem secernit, quæ vel nimis spissâ aut tenax, vel nimium pituitosa, terrestris, meatus hujus visceris constipat, aut ductus biliosos ab hepate & fellea vesica ad intestinum tendentes, obstruit. Similis horum ductuum obstructio oriri potest ab acri irritante corrupto ichore, ab ulcere putrido, vel carcinomate, in quocunque abdominis viscere latente, & cruoris massam inquinante, producto. Inquinatus ejusmodi acer cruor, bilem quoque acrem separat, quæ fibrillas meatuum biliosorum perpetuo vellicando, spasmodicas stricture efficit, quibus exiles isti ductus in hepate coarctantur, & vitiatam hanc bilem, versus venæ cavæ furculos retropellunt, quæ sanguinis massæ admista, icterum pessimum sistit. Hanc icteri speciem in milite detexi, qui, postquam per menses aliquot ictero nigro & febre lenta hectica laboraverat, tandem summe extenuatus obiit; in dissecto
ejus

* Confer Hip. de intern. affection. cap. 29. It. in Prognostic. sub initium. Item memoires de l'Acad. de Chirurgie Tom. I. p. 155 &c.

ejus cadavere ulcus cancrum in mesocolo, ovigallinaei magnitudinem adæquans, inveni; jecur præterea induratum & cærulescens conspiciebatur. A putrido & corrupto omento icterum funestum dedit doctissimus Mead, nec non alium a viperarum ictibus. * Qui a vehementissimis animi commotionibus existit icterus, a spasticis constrictionibus hepatis & porum biliarium subito coarctantibus, originem trahit, facile plerumque dissipatur, sed sæpius redire quandoque solet. Aliæ adhuc icterum producentes causæ reperiuntur apud Glissonium in Anat. Hepatis, & Bianchium in Hist. Hepat. Diversa autem ab his se mihi obtulit icteri species, cum vetulam septuagenariam disseccarem, quæ totam felleam vesiculam, una cum ductu choledochi lapidosi concretis repletam exhibebat, quatuordecim circiter lapilli, cubicæ figuræ, & diversis coloribus eleganter tincti, totum hujus vesiculæ spatium intus arcte occupabant, sed bilis nullum vestigium in hisce receptaculis apparebat, cæterum viscera chylopoiea omnia, macie torrida & exsicca, cum tota corporis compage extenuata conspiciebantur.

Maximi momenti bilis usum esse in chyli, consequenter & in sanguinis præparatione, artis salutaris indagatoribus notum est; cum quotidie adsumti nutrimenti partes oleosæ pingues, cum aquosis, ad succum nutritivum producendum, neutiquam coadunari possint, absque saponaceæ bilis optime elaboratæ adjumento. Vitiata itaque bilis, a causis
antea

* Vid. ejus Monita Medic. cap. 9. & Tract. Angl. Mechanical account of poisons I Essais. It. Galen. de loc. affect. libr. 5. cap. 8. a morsu felis rabidi, Lanzoni. Tom. I. Act. Physic. p. 134.

antea recensitis, ejusque in intestinis ad alimenta digerenda impedita admittio, cruoris sani depravationem a chylo depravato emergentem, introducit. Cum itaque sanguinis elaboratio debita defectum patitur, secretiones cum excretionibus hinc inde turbantur, humorum massa tenax, aut pituitosa vel crassa nimis redditur, tunc omnino debilior ejus, per abdominis viscera & imprimis per jecur propulsio, obstructionum in vasis minimis mox causa existet, quo facto viscerum horum infarctus, expansio, circulationis pressio & hypochondriorum dolorosa extensio mox perferuntur; quibus succedit obstructio completa, quæ nunc in scirrhosam durtiem colligitur, aut vasis disruptis & humoribus corruptis ulcerosas vomicas in hoc viscere constituit, quæ cum denique in abscessus putridos cruore mixtos diffuunt, ex eis venæ cavæ in jecinore venulis, illarum truncum intrant, & cruorem jam depravatum penitus conspurcant; aliquando etiam corrosis pori bilarii ductibus, bilis iter ab ejus defectu neglectum prosequuntur, & per meatum choledochum in duodenum penetrant, dolores colicos enormes excitant, & per diarrhœam putridam cruentam expelluntur, quæ mortem instantem annunciat.

Ubi autem febris intensissima, ab arteriæ hepaticæ æque ac venæ portarum ramusculis inflammatis orta, siti inexplebili reliquisque inflammatoriæ febris symptomatibus stipata, mox per alvum fœtida, cadaverosum odorem spirantia excrementa expellit, indicio satis certo constat inflammationis gradum adeo validum in gangrænâ abiisse, totumque jecur in putridum ichorem dissolutum esse, qui funestus hujus icteri status, singultum insuperabilem ad mortem usque habet comitem.

Quod si vero inflammatio hujusmodi parvum solummodo in jecinore locum occupat, & inflammatoriae hujus obstructionis dissolutione neglecta, exulcerationem patitur affecta pars; tunc purulenta materies, cui critica evacuatio, per excretiones naturales non contigit, per venulas successive resorbetur & cruoris massæ admiscetur; continuata sic puris admittance, per continuatam, licet exiguam initio suppurationem, lenta febris & sensim hectica introducit, quæ debilitatis omnibus corporis functionibus, & nutritione propemodum abolita, corpus emaciatum denique sistit, quod pravy humores in extremitatibus accumulat, & sic anasarca atque œdema producto, liquidi vitalis exiguum valde residuum, in hanc colluviem mox præcipitabitur & penitus submergetur. Morbum hujus indolis bis quidem tractare & sanationem tentare occasionem nactus sum, sed ut verum fatear, nullo artis auxilio, nullaque industria, purulentæ materiæ decubitus versus pulmones avertere potui, sed visceris hujus actione labefactata, & tussi cum excreatione copiosæ materiæ putridæ subsecuta, reliquarum partium functiones brevi penitus fractas reperi, nullo remedio iterum firmandas, licet anni spatio fere, quævis tentare mihi concessum fuerit.

Pauca addendum fore existimo de tragico isto hujus morbi statu, ubi a bilis motu versus intestina impedito, & obstructione inde in jecinore, vel in aliis, versus venam portæ, cruorem suum amandantibus visceribus, orta, putrida obstructionis dissolutio subsequitur, quæ integumentis viscerum exesis & perforatis, pus corruptum in abdominis cavum effundit, dirissima inde enata symptomata maxime convulsiva, omnes fere corporis partes distorquentia, mi-

ferri-

ferrimum ægrum ilico jugulant. Exemplum in aperto militis cadavere detexi, ubi ingens puris foetidissimi copia ex hepate in ima parte disrupto, abdomen inundaverat, residuum hujus visceris lividum, cærulescens, & induratum conspiciebatur; causam morbi ejusque durationem detegere non potui.

Ex Icteri diversa indole, gradu, progressu, symptomatibusque variis hætenus consideratis, non obscure colligi poterit, quod huic morbo statim medicinam facere debeamus, quamprimum coloris crocei vestigia in oculis & externa cute adparere soleant, & excrementa cinerea, albicantia, una cum lotio, lintheum luteo colore tingente conspiciuntur; diutius enim impeditus bilis, pro chylicatione perficienda, in intestinis effluxus, cruori, ex imperfecto chylo composito, vitium imprimit, quod circulum ejus in vasis minimis, secretionesque debitas infringit & nutritionem corporis debilitat, unde obstructionis viscerum, & vigoris ægroti vacillantis, origo, ex quibus icteri initiis, ejusque progressu haud interrupto, omnia superius indigitata phænomena, ut plurimum pessima & sæpius funesta, originem successive trahunt. Causarum itaque superius memoratarum indagatio æque ac cognitio, curationi instituendæ modum supeditabit; Hoc autem prius animadvertendum esse existimo, bilis vitiata qualitatem, utpote causam icteri primariam, derivari potissimum a cruore isto, quem abdominis viscera ad venæ portæ truncum ablegant, & in quo jam partes, bilem in hepate secernendam constituentes reperiuntur; sed si unum aut alterum horum viscerum vitio aliquo laborat, tunc moleculæ illæ, quæ bilem componere debent, depravatæ, vel insufficientes repertæ, hunc liquorem in jecinore separatum, minus idoneum vel im-

perfectum ad negotium chylicationis subeundum, sistunt. Peccare idcirco potest bilis vel consistentia, dum nimis spissa sive tenax oppilare cogitur bilarios ductus; vel acrimonia salina excedente, qua fibras acriter titillando, spasmodice hos ductus constringit, & bili versus intestina iter præcludit; vel denique proportionem debita partium constituentium observanda neglecta vel impedita, aut harum partium mixtione intimiore deficiente. Quæ bilis vitia, a causis suis repetenda sunt quæ in isto cruore resident, quem viscera male affecta, ad amarum hocce liquidum separandum, jecinori tradunt, quo successive simul visceris hujus actio, ad secernendum hocce liquidum, minuitur & debilitatur.

Cum autem causæ hæ pleræque omnes, a viscerum horum debilitate vel obstructione, aut sanguinis acri dispositione pendere soleant, in curatione inchoanda, ea remedia feligere convenit, quæ resolvendi, diluendi, corroborandi & acrimoniam detectam corrigendi, vim possident. In id unum nempe omne studium omnemque curam intendere debemus, ut obstacula removeamus quæ bilis secretionem, ejusque in intestinum duodenum effusionem impediunt. Præter diluentia & resolventia generaliora, ex antecedentibus jam nota, ea simul, teste experientia, feligenda sunt, quæ dissolvendi simul, amara saponacea virtute prædita, bilis deficientis effectum supplere aliquo modo possunt, quæ inter præ ceteris eminent: Hbæ Centaur. min. Card. ben. Absinth. Fumar. una cum Gent. rubr. Vincetox. Pimpin. alb. Aron. & Rhei Radicibus &c. horum extracta accuratiori studio parata, cum Gum. Galbano, sagapen. aut Ammoniaco juncta, & cum sale quodam medio
e. gr.

e. gr. Pro vitriol. Pro Frisato &c. Sale Absinth. citrato, acuata, omnem fere icteri recentis sanationem absolvunt. Commode extracta indicata adjecto sapone, in pilularum forma, vel aquis destillatis appropriatis diluta, sub mixturæ concentratæ consistentia exhibere possunt. In pertinaciori vel aliquo modo inveterato ictero, imprimis si hypochondria tensa dolent, remediis ejusmodi, laxantia interpolanda sunt, quo scopo infusa laxantia ex Rad. Polypod. Herb. Cent. min. Marub. alb. Cuscut. & Epithym. cum Rheo & Fol. Sen. in Vini & Aquæ com. æquali portione infundenda, singulis mane haurienda, cum optimo successu exhibui vel etiam Pilulas ex Gum. Galbano, Sapone, Aloe rosata & Rhabarbari extracto compositas. Quæ medicamenta, observato probe vitæ regimine, infarctus & viscerum obstructions, etiam scirrhusas incipientes, tanquam bilis depravatæ & icteri inde emergentis causæ remotæ expedire sæpius solent. Vesicula fellea obstructa, & sæpius in volumen ingens expansa, maxime si concrementis calculosis repleta est, icterum chronicum contumaciorem efficit; hujus notatu dignum exemplum mihi præbuit illustrissimi belli ducis B. d. K. conjux, quæ postquam per tres menses ictero detenta, omnis generis remedia incassum adhibuisset, huc transportata, consilium meum æque ac auxilium anxie implorabat. Cutis obscure flavus & fere nigricans color, excrementorum cinerea albedo, lotium ex atro rubescens, cum flaccido corporis & emaciato habitu, icteri gradum contumacissimum demonstrabant. Medicamenta efficaciora omnis generis successive adhibui, sed absque multo emolumento, nisi quod appetitu ciborum aliquo modo restaurato vires corporis non nihil augeri

viderentur; remediis pene multis ex voto in quartam usque mensem fatigata ægrota, tandem ex quotidiano usu pilularum ex sapone &c. antea memoratarum, in diarrhoeam incidit, mox a pedissequa annunciatum mihi fuit, magnam bilis turgescens copiam rejectam in fellæ stercoræ labano apparere; tunc investigatione ulteriori instituta, multa fragmenta concretionis calculosæ, albicantis & lutei coloris, nonnulla pisi molem adæquantia, a dejectionibus stercoreis separata fuere; continuata adhuc per aliquot dies moderata diarrhoea, plura ejusmodi de novo fuere rejecta, donec tandem, profluvio alvi cessante, fœdus cutis color pedetentim disparuit, signo satis manifesto, bilem iterum in duodenum effundi, sicque chylicatione restituta, icteri reliqua symptomata successive disparuere & illustrissima ægrota sanitati integræ fuit restituta & adhuc incolumis vivit. *

Tota insuper Icteri medela, restitutionem transitus bilis in duodenum exposcit, posito nimirum, quod bilis secretio in jecinore adhuc subsistat; verum si ictero prægresso tota cutis superficies fœdo colore luteo inquinata, jecur postea obstructum, inflammatum, exulceratum, corruptum, bilis separandæ officium perdidit, tunc neque ulterior bilis secretio, neque ejus ad intestina deportatio restituenda, multo minus icteri sanatio ab arte expectanda erit; quare fœdus cuti antea impressus icteri color persistet, & hæcticam, hydropemque, jecinoris destructi funesta symptomata, ad vitæ finem usque comitabitur.

SECTIO

* Confer. Observat. Medic. Edimburg. Tom. 2. Obs. 28. 29.

SECTION X.

De Nephritide & calculosis affectibus.

Arteriarum emulgentium, quæ renes ingrediuntur amplitudo, sanguinisque urgentis, ob cordis viciniam, in eas impetus, inflammationem validam quandoque lotii hîsce emissariis impertire, febremque acutam excitare posse, experientia confirmatur. Inflammationis exortæ præsentiam indicat pungens iste dolor, qui in lumborum regione, ad spinæ dorsi latus, sub costis spuriiis ultimis persentitur. Urina mox pauca, valde rubra & quasi flammæ excernitur, ructus perpetui tunc vomitus ut plurimum biliosos excitant & sæpius cruris stupor, cum testiculi vellicatione in illo latere, quod reni inflammato respondet, sentiuntur. Si obstructio hæcce inflammatoria, renem totum occupat, vascula secretoria adeo constringuntur, ut lotii parum vel nihil emittatur, præcipue si sanguinis infarctus utrumque renem suffocet; vel in sano, spastica constrictione, secretionem lotii impedit. *

Causæ hunc morbum efficientes, variæ in praxi medica deprehenduntur; præter generales omnium inflammationum causas, & externas illas, quæ renes lædunt, aut quæ fluentes hæmorrhoides consuetas supprimunt, inprimis illæ attendi merentur quæ plethoram in motum vehementiorem præcipitant,

P 5

* Signa hujus morbi tradita reperiuntur apud Hip. de intern. affection. cap. 15 — 18. & apud Celsum de Re Med. l. 2. c. 7, p. 60. 61.

pitant, & cruorem in distributiones emulgentis arteriæ ultimas usque in ductus uriniferos propellunt, uti sunt, cursus, vectiões in rheda vel equitationes vehementes, præcipue si tempus diurnum moribus ejusmodi impenditur. Sic nephritidem cum febre acuta stipatam reperi in juvene satis robusto & sano, qui equo vectus, iter 12. milliarium germanicorum, in tot horis emensus erat; lotii cum nihil redderet iste æger, & cannula argentea incassum in vesicam introducta fuisset, statim ex secta vena largam sanguinis portionem educere curavi, aquam mulsam seu Altheæ decoctum cum melle, in copia hauriebat, & post 3 vel 4 horas ex Nitro & Tartaro tartarifato æqualiter mixtis ℞j l. 3℞ adsumere dispositus æger fuit, nec clysmata omittebantur, quorum tria vel quatuor singulis diebus fuere injecta. Tertio demum die, lotium prima vice iterum profiliit obscure rubrum, crassum sed absque sedimento, quæ evacuatione restituta, febrilis æstus quodammodo remisit, & septimo die penitus cessavit, postquam urina sedimentum copiosum, rosei coloris, deposuerat. Inter causas hujus morbi frequentiores numerandæ adhuc veniunt, diæta lauta consueta, inprimis esculenta aromatibus nimium acuata, & vini, præsertim junioris fervidi potus nimius, ut & vini spiritus abusus, maxime si vegetabilibus admixtis calefacientibus exaltatus est, sic & diuretica calidiora, quæ ex opinione præjudicata, ad nephritidem avertendam, quandoque copiosius adsumuntur. Mea quidem experientia causæ hæ nephritidem, sed non adeo vehementem aut acuta febre stipatam producunt, quæque indicare videntur, aliqualem solummodo renis partem, inflammatoria obstructione affectam esse;

esse; Sed cum ægri hujusmodi neque vitæ consuetum regimen mutare soleant, neque remediis idoneis æstum in renibus auferre, Medico prudenti permittant, particulares ejusmodi, nempe portionis cujusdam in renibus, inflammationes, in leves suppurationes abeunt, ubi pus in papillis istis, quas arteriarum divisiones ultimæ cum ductibus uriniferis formant, detentum, salino-terreas, pingues lotii particulas involvit, & granula ista efficit, quæ urinæ premens transitus secum rapit, & quæ sub specie fabuli (graveel) in matulis postea colliguntur. Verum si pus hocce, contenta lotii solida in majus volumen cogit, tunc ejusmodi lapilli, ad pisi magnitudinem interdum accreti, expansas pelvis & ureterum fibrillas, scabra sua superficie irritando, spasmodicas constrictiones violentiores excitant, quæ sub colicæ nephriticæ appellatione satis notæ, acutum dolorem tam diu sustinent, donec scabritie sua pungens lapillus, per angustum ureteris canalem in vesicam propulsus, post excitatos vehementes stranguriæ dolores, cum lotio denique ejicitur.

Interdum autem calculi renalis, per ureterem ad vesicam descensus, propter crassitiem vel asperitatem suam, ingens obstaculum offendit, nimirum nervi renum lacessiti, ob nexum quem habent cum reliquis omnibus viscerum abdominalium nervis, ab iisdem nempe intercostalis & paris octavi ramis originem nacti, violentam luctuosamque, omnium in abdomine contentorum viscerum structuram excitant, inde ructus perpetui, nausea & vomitus in stomacho, cardialgiæ, suffocationem minantes tensiones in diaphragmate, & violentissimæ inprimis in intestinorum tractu constrictiones, oriuntur, quæ
flatu-

flatibus collectis & expansis omnem exitum præcludentes, una cum molestissimis mingendi conatibus percipiuntur, nullaque producti inde doloris acerbi remissio expectanda, quam diu pungens lapillus ureteri adhuc infixus, nervos ibi vellicat; sed ubi primum in vesicæ ingens spatium protrusus est, illico omnis dolor in affectis visceribus evanescit, quod prima flatus cujusdam emissionem indicatur, cui statim calculi descensus cum doloris integra remissione subsequitur; nam subsistente adhuc violenta ista constrictione partium spasmodica, lapis infixus arctissime undique constrictus, protrudi nequit, donec ductus a spasmō relaxatus, viam aperiat. Quare, ad calculi amotionem, in cura suscipienda, tensiones istæ violentæ partium spasmodicæ prius avertendæ sunt, quo scopo clysmata emollientia injicienda & sæpius repetenda sunt, & insimul ad stuporem, pro spasmi relaxatione in ductibus, lotii & calculi iter constituentibus, introducendum, anodyna statim exhibenda sunt, quo scopo semper cum successu Laudanum liquidum Sydenhamii deglutendum dedi, & infracto paulo post doloris vigore, magnam juris carnium, vel emollientium specierum infusionem, in copia potandam exhibui, quo vehiculo nacto, calculus in ductu relaxato, ad vesicam natando quasi rapitur, inprimis si æger ab amicis vel domesticis sustentatus, ad ambulandum in cubiculo cogitur. Descensus calculi ex doloris integra cessatione facile intelligitur, quamvis ille sæpe altero die solummodo, cum lotii copiosa excretionem expulsionem nanciscitur. Sed accidit mihi aliquando, quod omnibus hisce administratis auxiliis nihil efficere, nec calculum ureteri infixum, avellere possem in ægroto quodam triginta annos

annos nato, homine robustissimo, plethorico, cui quoque, ad spasmum mitigandum, cruorem ex vena secta detrahare statim curaveram, hisce omnibus incassum adhibitis, cum acerbissimus dolor ægrotum in epilepticos fere motus conjiceret, illum in balneum valde emolliens, ad collum usque immergebam, quo per horam circiter detentus, stragulis calefactis involutus, doloris tandem remissionem, cum calculi altero mane excretionem obtinui; calculus cerasi nuclei crassitie, hirsutus valde & asper erat, quam formam, per diuturniorem moram sibi in lotii ductibus, paraverat. In vesica autem remanens interdum lapillus, calculi vesicæ nucleum tractu temporis constituit nimirum; tunc partes lotii mucilaginosæ, terrestres, salinæ, superflue, ex corpore segregatæ, lapidoso huic nucleo applicatæ, lamellis coadunatis illum pedetentim obducunt & quasi incrustant, ut calculus ingentis quandoque voluminis hunc in modum efformatus, vesicam lacestat & replet.

Quod si vero lapillus in rene affecto remanens, ibi sedem figit & adeo augmentum capit, ut mole sua per ureterem ad vesicam amplius propelli nequeat; tunc sensim vicina in ambitu vascula comprimet, cruoris circulum in illis sistet, inde necessario subsequens inflammatio, dissoluta vascula in pus convertendo, totum denique renis arcum vasculosum destruet. Item contingit, si totus ren ab initio statim inflammatione correptus, in suppurationem abit. Duplicem hunc renis integre destructi modum, dissectio cadaverum hoc morbo extinctorum, non solum abunde comprobat, sed & materiæ purulentæ continuus cum lotio secessus hoc ipsum confirmat, quod sane phænomenon ideo notandum,

tandum, quia puris hæcce cum urina excretio, absque interruptione per aliquot annos quandoque observetur. Rationem tam diu protrahæ suppurationis, non aliam reddere possum, quam quod locus in rene inflammatus, lotii præterlabentis ope assidue abstergetur, adeo, ut suppuratio vehemens & subita, quæ in aliis visceribus, abstersione ejusmodi carentibus, contingit, impediatur, & non nisi successive & in minori copia vasa corrupta per dissolutionem leviolem in materiam ichorosam convertat.

Aliquando purulenta & calculosa hæcce materies, in rene affecto producta, per ureterem ad vesicam dimittenda, emissarium hocce obstruit, & sibi viam ad lotii receptaculum præcludit, alter ren sanus, officio secretionis urinæ tunc solus fungitur; affectus autem ren in uretere suo obstructo, calculosam & purulentam materiem continuo accumulat, qua successive canalis hicce adeo dilatatur, ut in defuncto septuagenarii cadavere inciso, ejus diametrum ad duos pollices dilatatum & materia crustacea sabulosa, in statu naturali satis exilem ductum hunc repletum, maxima cum admiratione detegerem. In juvene viginti circiter annorum in infima ureteris parte, ubi intra vesicæ urinariæ tunicas reptando, ductus iste in lotii receptaculo aperitur, calculosa talis saburra coacervata sensim & compacta reddita, tunicam interiorem in tumorem satis notabilem elevaverat, qui fistula argentea exploratus, calculi majoris præsentiam in vesica haud obscure annunciabat; operatione ad calculum extrahendum instituta, frustranei erant conatus omnes, calculum istum intra tunicas vesicæ absconditum auferendi; moriebatur valde extenuatus æger quarta, post frustra

stra perpeſſam incisionem ſeptimana. Diſſectum cadaver clare monſtrabat rariffimum hocce phænomenon, cujus modum exiſtendi, quamvis adſtantibus luculenter expoſuiſſem, a Chirurgo lithotomo tamen, pro membrana hocce involucrum habebatur, a provida ſcilicet natura, calculo, ne aſperitate ſua læderet, circumductum.

Ad nephritidem inflammatoriam, ex ſignis ſuis cognitam, citius auſſerendam, ſanguinis detractiōe opus eſt, eo magis, cum a plethora mota morbus hic ut plurimum originem ſuam repetat; tuncque ſalia media cum Nitro combinata, omni trihorio exhibenda ſunt, quibus pro vehiculo portionem ſequentem egregie inſervire ſæpius expertus ſum. *R̄ Radic. Cichor. Gramin. āā ʒij. Glycirrhiʒ ʒʒ. Cicer. rubr. ʒʒ. & Semin. Card. Mar. ʒij. Miſc. fiat fortis Infuſio cum Aqua com. bulliente, Colaturæ ℥ij vel iij admisc. Syrup. Rad. ʒ. aper. ʒvj de quo bibat æger ſæpius & in copia. Sic & Emulſiones conveniunt ex Semin. Melon. Card. Mar. & Papaver. alb. item aqua mulſa tepida ad vomitum reprimendum: inprimis autem ad dolores ſpaſticos ventriculi & inteſtinorum colicos reprimendos, clysmata ex emollientibus, adjecta herba Veronica, neceſſaria valde deprehenduntur. Hiſce remediis, ſedulo adminiſtratis, reſolvitur ut plurimum, intra paucos dies inflammatoriæ renū ſtaſis, cujus ſigna minus fallacia deprehendi ſequentia: Si tertio vel quarto die, urina copioſa, ruſſa & turbida redditur, ſi febrilis æſtus & dolor in loco adfecto tunc imminuitur & ſpaſticæ abdominis ſtriſturæ una cum naulea, ructu & vomitionibus remittunt, vel ſi hæmorrhoidum fluxus hoc tempore percipitur, monente hoc Hippocrate, in aphoriſmo 9. Sect. 6. quæ ſigna appa-*

renu

rentia, ægroto sanitatem restitutam, omnino annunciant.

Verum si in vehementiori renum inflammationis gradu, resolutio nephritidis non succedit, vel perversa curationis methodo impedita fuerit, tunc doloris subita cessatio; remanente tamen pulsationis sensu in rene affecto, inflammatoriam obstructionem in pus dissolutam fuisse, indicatur; accedit tunc, quod purulenta hæcce materies, vellicatione fibrillarum, horripilationis vagæ sensu se manifestet, & mox, in lotio emisso, sedimentum materiæ putridæ & fœtidæ percipiatur. Hocce puris cum lotio ex affecto rene profluvium, per multos annos perdurans vidi, cujus effluxum, haud interruptum, impedimento fore existimo, quo minus pus illud, stagnans uti in aliis visceribus, resorberi, & sanguinis circulo, ad febres lentas hæcticas excitandas, admisceri possit; Nec secretionis lotii integra cessatio ab ulcerato hocce rene pendet, cum alter sanus, ut plurimum secretionis urinæ debitum munus exequitur. Sed si demum temporis tractu, totius renis affecti vasculosa structura exesa, & in putridum magma dissoluta & expulsa est, tunc ex involucris nil nisi sacculus inutilis remanet, quem in ingentem molem productum aliquando vidi, sub tabis renalis nomine, hæcce visceris hujus destructio, Autoribus venit.

Multa quidem remedia multis laudibus a scriptoribus extolluntur, ad putridam hanc scaturiginem exsiccandam, qualia imprimis sunt decocta vulneraria, diuretica, balsama artificialia diversa, & nativa, præcipue uti sunt Terebinthina, balsamum Copai-bæ, de Mecca &c. * Aquæ minerales nonnullæ,

Lac

* Aetius Sermon. II. c. 18.

Lac animalium &c. (1) quæ tamen votis parum respondisse sæpius expertus sum (2). In Centurione quodam, qui per aliquot menses post perpeſſam nephritidem inflammatoriam, lotium ejusmodi purulentum reddidit, Succini Eſſentiam ſine alcali paratam, ter de die aſſumendam exhibui, & poſt ſingulas doſes ſerum lactis æſtivum ſuperbibendum juſſi, ſervato vitæ regimine debito, poſt menſem unum vel alterum puris profluvium valde imminutum fuit, ut, quod adhuc in parva copia exivit, nullum amplius incommodum excitaret. In alio ejusmodi ægroto, Aquæ Selteranæ cum tertia vel quarta parte lactis permiſtæ, puris ex rene exitum diminuerunt. Effectum autem præſtantiorem me expertum fuiſſe memini, a potione gummoſa Terebinthinæ, a copioſiore parte reſinoſa ſeparatæ, cujus *ἐν χειρὸς* intra tradam, cum de morbis venereis tractandis fermo erit.

Præter puris; ex affectis renibus per urinæ vias, evacuationem, & alia via innotuit, per quam collectum ibi pus, ſi obſtaculum in ureteribus offendit, effluxum moliri tentat. Nimirum exterius in regione lumbari, ubi renes ſubtus locati ſunt, tumor quandoque elevatus proſuberat, quem puris in rene valde diſtento, notabilis copia extrorſum protrudit. Abſceſſus ejusmodi renalis mentionem jam fecit Hippocrates (3) uti & Aërius; prior ſuadet inciſionem profundam, quæ in materiæ purulentæ involucrum, renem nimirum, penetrare debet;

(1) Trallianus de arte Medic. lib. 9. c. 5. lac aſininum.

(2) Ægineta de re medica l. 3. c. 45. Lac comendat.

(3) Hipp. de intern. affectionibus c. 15. 16.

debet; alter cauterium imponendum præcipit (1). Sed operationem hanc multis difficultatibus obnoxiam esse, omnes humani corporis structuræ gnari fatebuntur; integumentorum & muscutorum abdominis, præcipue dorsaliū crassities, puris integre evacuandi exitum difficilem valde reddent, cujus aliqua portio, inter cellulosa muscutorum interstitia, & inprimis intra peritonæi cellulositatem gliscens, fistulas immedicabiles & exitiales abscessus, cavum abdominis penetrantes, facile producet; Et si aliquando felicem exitum nacta est hujusmodi incisio, uti apud Bonetum legitur, (2) tunc omnino inter sanationes rarissimas numeranda est. (3) Ego sane nunquam abscessus hos renales exterius se manifestantes in praxi mea vidi, neque tumores renum scirrhosos five carcinomatosos, de quibus scriptores nonnulli loquuntur, in cadaverum dissectionibus unquam offendi.

Saburra calculosa, a renibus in vesicam descendens, quando cum lotio non extruditur sed ibi remoratur, calculi vesicæ basin constituere solet, cujus superficiei pingues, salino - terrestres urinæ particulae affixæ sensim indurescunt, & crustis lamellosis successive circumpositis, vesicæ calculum efformant, qui tractu temporis mole sua & volumine insigniter quandoque auctus, vesicæ actionem in lotio emittendo infringit, dum stillicidium ejus, dolorem acerbum cum stranguria sæpe excitat, cum pruritu in penis glande, & ponderis sensu prementis in perinæo conjunctum. Urina excreta, mucosum

(1) vid. Aëtius in sermon. XI. c. 18.

(2) in sepulchret. Tom. 2do pag. 566.

(3) vel quod de Marchettis narratur scil. calculum ex rene extraxisse. vid. Observat. Edimburg. Tom. I. Obs. 21.

cosum crassum albicans sedimentum, ex attritu tunicæ interioris vesicæ productum monstrat; ex hacce nimis diu producta læsione, ulcera in hocce loci receptaculo exorta vidi, quæ, cum calculi extractio per sectionem recusaretur, in tabem exitialem desinerunt.

Malo eo usque perducto, ut majoris voluminis calculus vesicam continue laceffet, medentium industria, ab omni tempore remedia detegere allaboravit, quibus mediantibus, nocivum hocce concrementum in vesica dissolvi, & dissolutum per angustos urinæ ductus eliminari possit. Innumera fere hinc inde emergerunt medicamina, quæ sub splendido lithontripticorum titulo per tot secula fuere divulgata, quæ tamen ægrotis in hunc scopum adhibita, spem omnem, in promissis positam, fefellerunt. Plurimi magis ex inadvertentiâ quam ex dolo fucum fecerunt; cum enim viderent, quod calida ut plurimum acria, diuretica aut volatilia ejusmodi lithontriptica remedia, in nephritide exhibitâ, saburræ calculosæ vestigia in lotio hinc inde monstrarent, hæcce fabuli granula, pro calculi soluti fragmentis accipiebant, quum tamen re vera nihil aliud sint, quam terrestres salinæ miculæ, quas compegerunt exiguæ istæ puris moleculæ, in papillulis renum uriniferis, a leviori nephritidis gradu productæ, renis autem inflammatorium æstus, ad purulenta ejusmodi ulcuscula producenda satis protrahunt remedia illa calefacientia, sub lithontripticorum appellatione cognita. A protræto horum medicamentorum usu, exortas nephritides artificiales fere nominandas sanasse me recorder, cum remedia hæc amplius sumenda ægrotis ejusmodi interdicerem, & post probe observatum

vitæ regimen, illis solummodo serum lactis cum paucis melle remixtum, per aliquot septimanas hauriendum porrigerem.

Sed cum in vesicæ calculo satis diu jam existimationem perdiderint hæc lithontriptica, nostro nunc tempore in Anglia innotuit famosum illud, calculum vesicæ dissolvens, magno sane pretio a proceribus ibi redemptum & publici juris factum, remedium, cujus basis sapo communis, adjectis calcinatis concharum vel ostreorum testis aut involucris; cujus remedii, in boli vel pilularum forma, ingens pondus quotidie, per multos menses imo annos deglutiendum inculcatur, si hoc recusat ob nauseam aut alia incommoda ægrotus, frustra expectabit desideratum effectum. Solvendi hujus medicamenti modus sive energia, a caustica virtute calcis & lixivio alcalico concentrato, imprimis expectanda est; nimirum pinguis & oleosa saponis pars, dum productum hoc artificiale humoribus nostris in primis viis admiscetur, recedit ab alcalino acerrimo sale, & solutum ab humoribus inquilinis, lixivium acre denuo constituit, quod successive totam cruoris lymphaticam partem in laticem alcalicum convertit; & per renes secretus hic liquor ad vesicam delatus, calculi vesicæ gluten sensim extrahit, tempore satis quidem longo, prout durior vel spongiosior ejus compages est; lotium tunc emissum alcalinum magna spirat, & in lixivium conversum illud deprehendi, cum aliquando, hocce decantato remedio periculum facerem, in paupere quodam ægroto, vesicæ calculo vexato, qui vero, postquam per 6 septimanas circiter hocce remedium, præscripta methodo, adsumsisset, calculi dolores tolerare maluit, quam diutius illo uti, ob nauseam, cardialgiam & vehementes

mentes spasmodicas constrictiones, quibus quotidie conflictabatur post adsumtum remedium.

Meliori effectu forsitan, & minori incommodo, pro hoc scopo, administrabitur aqua calcis vivæ, quam ostreacodermata exusta præbebunt, si libræ unæ hujus calcis octo libræ aquæ communis affunduntur; aqua post effervescentiam & extractionem residua filtrata, ad libras 3 vel 4 quotidie pota, egregium vesicæ calculum dissolvendi vim, * teste clarissimo Ediburgensi Medico Whytt possidet, confirmante hoc celeberrimo Meadio, Britanniae Regis Medico. Sic quoque attendi merentur, quæ de calculi dissolutione instituerunt nuper experimenta, cum thermarum Carolinarum aqua, in mysteriis naturæ eruendis versatissimi Viri Lieberkühn & Springfeld, in peculiari dissertatione ab hoc enarrata.

Cum vero felici successu, (ob curationis moram) plerumque destituantur calculi hujusmodi tentatæ dissolutiones, unicum ægrotis, calculo vesicæ pressis, restat auxilium, quod incisione denique ad extraneum corpus hocce extrahendum, impetrari potest, quæ operatio nostris temporibus adeo est exulta, ut plus doloris quam periculi inde resultet, præcipue si laterali incisione, juxta tuberositatem ossis ischii, vesicæ apertura perficiatur, methodus jam olim a Celso descripta a fratre Jacobo (Frere Jaques) refuscitata, a Ravio Amstelodami perfecta, a Cheseldenio Londini, & a Morando Parisiis feliciter deinde prosecuta est, de cujus felicissimo successu, a clarissimo Ravio in centenis aliquot experto, per quinquennium testis ocularis fui; multaue particularia de determinato incisionis lo-

co æque ac de curationis postea modo suppeditare possem, si instituti mei ratio, id fufius nunc exponendum, mihi permetteret.

SECTIO XI.

De Ventriculi inflammatione.

Sicuti in omnibus corporis humani visceribus, quæ multo cruore, per copiosa arteriarum vasa allata, irrigantur, inflammationes & inde natae febres acutæ inflammatoriæ possunt existere; ita ventriculi musculosa membranacea compages, rete vasculoso sanguifero densissimo intertexta, ab inflammatoria obstructione penitus immunis esse nequit, quamvis ejus fabrica, læsionibus difficillime obnoxia, ab ingestis acrioribus corrodentibus, maxime in consuetis, parum affici soleat, quamobrem neglecta hæcce consideratio, multis ansam dedit commissis in medica praxi erroribus.

Cognoscitur hæcce inflammatio, præcipue ex dolore acerbo, pungente, in determinato quodam stomachi loco, cum singultu vehementi, vomitu ab ingestis irresistibili, cardialgia summa & acuta febre continua, conjunctis. Causas generaliores diversas, quæ in aliis corporis nostri visceribus inflammationes efficere solent, sine noxa plerumque fert & tolerat stomachi peculiaris valida structura, quare vehementiores eas esse oportet, quæ in hoc cibi & potus receptaculo inflammationem suscitare possunt; Sic

Arſenicum, Mercurius ſublimatus & alia mineralis ut & vegetabilis ac animalis regni ſimplicia aut com- poſita producta, ſub veneni appellatione ſatis cognita, præſentaneo æſtu inflammatorio, utplurimum fune- ſto, ventriculum aggrediuntur, quod præter We- pferi (1) allata innumera fere exempla, quotidiana comprobatur experientia. His adnumeranda ſunt dra- ſtica quædam remedia, incaute, vel in doſi exce- dente ab ignaris exhibita. (2) Hiſce accedunt nimia helluonum, hujus viſceris repletio, qui crudo & dif- ficillimæ digeſtionis cibo ventriculum opprimunt; porro ſi magna potus gelidiſſimi copia, inprimis gla- cie mixta, a ſitibundo & a laboribus valde exæſtuato homine ingurgitatur, aut ſi horæi fructus artificiali glacie incruſtati, in copia intruduntur corpori æſtivo calore ſudoribus diſſuſo &c. ſubita ab hiſce cau- ſis neceſſario introducta vaſorum ſanguiferorum conſtrictio, cruorem in ultima arteriolarum di- ſtributione ſiſtet, & proximam inflammationis cau- ſam conſtituet vehementiorem propter vaſorum ma- ximam ventriculum ambientem copiam.

Idcirco ſumme periculofa deprehenditur iſta in- flammatio & utplurimum exitialis, niſi ſubito auxi- lium afferri poterit. Sic a venenis hauſtis brevi le- thalis erit, niſi ſtatim Olei Olivarum vel Amygdala- rum aut cujuſcunque pinguedinis fuſæ ingens co- pia continuo ingurgitatur, donec vomitus frequens inde excitatus, corrodens illud ſumme noxium peni- tus iterum exturbaverit; ita ſervatum & ex orci fauci- bus ereptum vidi virum quinquagenarium, cui ex deteſtabili errore & inadvertentia, loco pulveris tem-

Q 4

peran-

(1) Wepf. in libro de *Cicuta aquatica*. c. 21. &c.

(2) vid. celeberrimi Hoffmann. *Opuscul. patholog. præct. Decad.* 2. *Differt.* 7.

perantis rubri, præcipitatus ruber mercurius, ad
Unciæ quadrantis pondus deglutitus, dirissima sym-
ptomata convulsionibus stipata produxerat. Inte-
rim auxilium hocce nec per brevissimum temporis
spatium differendum est; quamprimum enim, a va-
lida corrosione inflammatio jam facta & absoluta est,
tunc vomitus ultro existens, summe noxius, potius
cohibendus quam excitandus, cum inflammationem
adaugere & ad gangrænam disponere soleat. Inflam-
matione per signa sua, quæ antea recensui, detecta,
statim magnam sanguinis copiam emittere convenit,
& ad demulcendam fibrarum irritationem & strictu-
ram, tepida demulcentia liquida acidiuscula, in parva
dosi, ne vomitum excitent, sæpius repetenda, hau-
riri debent, quo scopo, hordei, avenæ vel panis
biscocti decoctum, in quorum singulis libris Nitri
scrupuli dimidium solutum, adjectis Citri succi gut-
tulis aliquot, unice conveniet; Eundem in finem,
clysmata emollientia sæpius injecta valde necessaria
sunt; Carnis pulli gallinacei tenue decoctum ad nu-
tritionem sufficiet, neque aliud nutrimentum conce-
dendum si ancipiti & periculoso morbi progressu,
inflammatio ventriculi scirrhosum tumorem in ulcus
carcinomatofum desinens relinqueret, quem tristem
morbi statum, perpetuo dolore cardialgico, ructi-
bus & vomitionibus quandoque purulentis cruore
mistis affligentem, per aliquot annos protractum
in viro consulari, ætatis annum sexagesimum quar-
tum agente, expertus sum; in ultimo morbi hujus
atrocis stadio, nutrimenta liquida blanda, in parva
copia per canpulam attracta intromittere cogeatur;
post mortem denique insecutam, non nisi clanculum
sive furtim, defuncti stomachum aperiendi copiam,
a domestico exiguo munere, obtinui; ad digiti lati-
tudi-

itudinem sub œsophagi in ventriculum infertione, tumorem versus costas spurias, exulceratum, diametri duorum fere pollicum, ichorem cadaverosum fœtidum eructantem & in peripheria inflammatum detexi, reliqua curatius exploranda mihi tempus non concedebatur. Interim recorder me casum fere similem reperiisse in Commentariis Academiæ Regiæ Parisinæ. *

Violentam præterea stomachi inflammationem offendi in illustrissimo Viro, Procerum nostrorum quondam primario, cujus coquus, in arte sua peritissimus, Horatii temporibus jam decantatas hillas, palato subtili Domini sui adeo gratas aliquando paraverat, ut illarum sex libras circiter ponderantes uno prandio, ingurgitasset helluo noster; interim nimia ferculi hujus ingurgitati portio, stomachum undique expandendo & cruoris vasa compri-mendo, inflammatoriam obstructionem produxit, quæ paulo post vehementi constrictione spasmodica in cordis scrobiculo, summa anxietate, ructibus & vomendi conatibus molestissimis, alvique adstrictione pertinacissima se manifestabat, subsequente mox acuta febre & symptomatum tam valida exacerbatione, ut convulsivi hinc inde musculorum motus percepti, funestum exitum insecuturum annuntiarent. Accersitus, statim larga & repetita sanguinis detractione, ulteriorem inflammationis progressum sistere tentabam, clysmata emollientia cum R. Squillæ pulver. mixta, sæpius injicienda erant; stomachi inflammatorium æstum per emetica augere, periculosum valde erat, interim vomendi summus labor, expulsionem contenti nocivi urgebant; am-

Q 5

biguam

* vid. Memoires de l'Academie royale des Sciences de Paris de l'Année 1704.

biguam itaque evacuationem tentare mecum constitui, quo scopo Tamarindorum decoctum cum Manna, pauco Nitro mixtum, parva dosi, sæpius reiterata, deglutiendum exhibui; irritatus tunc per clysteres venter, pylorum constrictum solvere videbatur, quo magna simul in ventriculo occlusa portio ad intestina devoluta per anum rejecta, vomendi conatus frequentiores paululum imminuit, copia interim notabilis per œsophagum rejecta, stomachi expansionem violentam relaxando, cruoris staseos resolutionem concessit, antequam ulcerosa aut gangrænosa vasorum destructio insequeretur.

Similis fere morbus, sed ab alia causa introductus, accidit hic illustrissimo quodam belli Duci, Viro corporis habitu robustissimo; vitæ generi dissolutæ & comestationibus assueto, qui postquam in prandio sumptuoso & instructissimo, vini generosioris abundantia ventriculum repletum valde exæstuasset, inter bellaria, horæorum fructuum, crustæ glaciei artificialis obductorum, ingentem copiam ingurgitavit, nocte insequente quidem, post perpestos ingentes cardialgicos colicosque dolores, superfluos vomitu superveniente rejecit cibos, glaciei devoratae frigus interea obstructionem inflammatoriam in stomacho jam perfecerat, id quod postero die symptomatum exacerbatio & febris acuta cum siti inexplebili & rejectis semper haustis liquidis, satis superque confirmabant: Quibus perceptis, magnam statim cruoris copiam e vena secta emittere jussi, quæ venæ sectio post 12 horas repetita iterum fuit, clysmata omni trihorio injiciebantur, & abdomen fomentationibus emollientibus oleosis tegebatur; omnem præterea cibum interdixi, & primis morbi diebus nil nisi exigua portio decocti hordei cum Nitri paulillo.

xillo, ter vel quater per horam deglutiebatur; Venæ sectio tertio die repetita, febris æstus aliquo modo compescuit, & vomitus crebriores cohibiti, majorem liquidorum copiam adsumere permittebant; dolore quinto die valde diminuto, porio ex jure carniū tenui, adjecto Citri & Arantiorum succo, concedebatur. Decimo tertio tandem die febris disparuit cum vomendi conatibus, & lotium rufum valde & turbidum, initio absque sedimento, copiosum, roseo albicans furfaraceum magma denique deposuit, sicque æger ab erebī litore reductus fuit.

Prosperum ejusmodi morbi hujus eventum minime obtinuit famosus ille Medicus la Mettrie, qui machinæ suæ humanæ nimium indulgens, postquam ferinæ carnis, crusta filiginea inclusæ & incoctæ portionem incredibilem devorasset, & paulo post febris inflammatoriæ symptomata consecutus esset, sola venæ sectione, quater vel quinquies omni die repetita, morbum debellandum esse credidit, neglecto penitus tenacissimo hoste in stomacho detento; de hujus expulsionē non satis sollicitus, (quod prima statim die per lene emeticum obtinere potuisset) febris inflammatoriæ causam proximam adauxit, & cum nimis tarde alvi adstrictæ solutionem frustra per clysmata tentasset, die postmodum 7 vel 8, inflammatio in gangrænosum ichorem dissoluta est; corrupta autem hæcce materies ad cerebrum rapta, phrenitidem cum delirio perpetuo introduxit; in hoc morbi funesti statu, sudore frigido perfusum inveni ægrum, cui medicinæ faciendæ locus non amplius erat, nullo artis auxilio succurrendum, die enim a morbi ingressu 14. in ætatis flore, machinæ suæ destructionem perpeffus est, qui a morbo hoc relevatus, si diutius vixisset, machinæ suæ ortum & moto-

motorem forsitan melius agnovisset, nimirum si ætas maturior ingenii sui acuti æstus immodicum temperasset.

Gangrænam a stomachi inflammatione ortam, reperi in dissecto cadavere militis, a morbo hocce die 15. perempto; referebat mihi Chirurgus, defunctum, in maximo, qui tunc observabatur, æstatis calore, per 5. vel 6. horas valide armis exerceri coactum fuisse, domi reversus exæstuans valde, & sudore perfusus, ingentem copiam aquæ gelidæ, exutis vestibus, ingurgitasse, nocte insequente horrore correptus, febris appropinquantis indicia sensisse, celasse hanc febrem primis diebus, donec in acutam degenerans, auxilium Chirurgi implorasset; ex cuius ulteriori relatione nihil aliud percipere potui, quam quod post venæ sectionem administratam & medicamenta debita propinata, defunctus die morbi nono delirare incepisse, & in hac mentis alienatione decimo quinto die exspirasse &c. in secto cadavere, mixtum fuscum ex potulentis & ichore fœtido in stomacho fluctuabat, cujus fundus inflammatus maculas nigricantes multas, & nonnullas latas valde tunicam internam perforantes, exhibebat; inflammationis communicatæ vestigia in duodeno, ima jecoris parte, vesica fellea a bile vacua, & in coli portione quæ stomachum respicit, conspiciebantur, in visceribus reliquis nullum detegendum erat vitium.

SECTIO XII.

De Intestinorum inflammatione & Dysenteriis variis.

Uti Stomachus, sic & Intestina febris acutis inflammatoriis esse obnoxia, testatur experientia, quod non adeo insolitum videtur esse, si intestinorum extensam amplitudinem & inprimis functionem perpendimus, qua recipere & immutare tenentur quandoque varia nociva acria, virulenta imo toxica, vel extrinsecus sub nutrimenti aut medicamenti specie ingesta, vel intus ab aliis corporis visceribus huc allata sive propulsa materia corrupta, febrilis, critica, purulenta, gangrænosa, aut atrabilaria in plicis tunica villosa retenta, quæ vi sua rodenti inflammationem creare poterit.

Cum autem periculosus hic intestinorum affectus, acutum, ex inflammationis indole, ardentemque dolorem, in loco affecto creet, transitus liquidorum ibi, quæ ex adsumtis nutrimentis, chylum constituunt, licet non valde acria sint, dolorem tamen, irritatione loci inflammati vehementer adauget, unde motus intestinorum naturalis peristalticus concitatus, in convulsivum fere transit, fibras vehementissime irritat, cavitatem canalıs claudit, flatus accumulatur, & sic constricto intestino, & alvo clausa, motum quandoque retrogradum versus stomachum excitat, quo fit, ut ex intestinis regurgitantia liquida, æque ac illa, quæ potus introduxit,

duxit, per vomitum sæpe rejiciantur, perdurante interim febre acuta, cum torminibus & borborygmis acutissimis stipata; quæ vehementior inflammationis intestini gradus, nisi resolutione benigna primis statim diebus levatur, abscessum ichorofum vel gangrænosum producit; ileum vel etiam volvulum inde originem trahere exemplis apud Autores, & practicis observationibus evincitur.

Nimirum Ileum apud Autores veteres illum intestinorum affectum designat, ubi inflammatio a causis suis orta, in loco inflammato omnem transitum contentorum impedit; derivatur enim ab *ἐιλέω* coarctato, concludo, cum locus intestini inflammatus, ob vasorum sanguiferorum multitudinem, intumescat valde & cavum fistulæ occludat. Volvulus vero, Ileo affinis morbus, ab *ἐιλέω* (cum aspiratione) volvo, circumago, nomen videtur acquisivisse, cum illum intestini affecti statum indigitet, ubi canalis hujus portionem quasi convolutam & contortam sentiant ægri, id quod *Aretæus* (1) & *Celius Aurelianus* (2) appellatione hac indicare videntur. Medici autem recentiores, sub Volvuli nomine simul comprehendunt, mutuum illum intestinorum ingressum, ubi portio quædam intestini coarctati, intra vicinam dilatatam portionem se recipit, quod & introsusceptionem vocaverunt Autores nonnulli. *Celsus* præterea refert, (3) *Dioctlen Charistium*, tenuioris intestini morbum *χόρδαψον*, a *χόρδη*, intestinum, & *δάπτω*, dilanio, intestini dilanationem nominasse; plenioris seu crassioris vero intestini affectum *ἐιλεόν*, coarctationem intesti-

(1) de Caus. & Sign. morb. acut. l. 2. c. 6.

(2) Acut. morb. libr. 3. cap. 17.

(3) libr. 4. cap. 13 & 14.

intestini crassi, appellasse; sed a plerisque illum primum *ἐιλεὸν*, hunc *κολικὸν* nominari, addit. *

Hæc ultima denominatio, colicus nempe morbus, generaliore significationem, inprimis apud plebem & artis imperitos nacta est; hi, omnes intestinorum & imi ventris, quos dolor acutus prosequitur morbos, Colicam appellant, inde colicæ flatulentæ, spasmodicæ, biliosæ, nephriticæ, hypochondriacæ, hystericæ, hæmorrhoidalis, verminosæ &c. distinctiones introductæ fuerunt, quamvis maxima horum affectuum pars, symptomatice solummodo, ob consensum nervorum paris vagi, intestina afficiat, & morbos, qui idiopatie sive immediate hos canales infestare solent, uti inflammatorias obstructions, tumores scirrhosos, suppurationes, gangrænas &c. ut plurimum negligunt; hi tamen admodum periculosi affectus, perversa curationis methodo sæpius ab imperitis ex neglecta diagnosi, producantur, præcipue, si colici hi dolores promiscue, medicamentis carminativis, calidis, aromaticis, spirituosus aut purgantibus drastice aggrediuntur. Sanatio autem diversarum ejusmodi Colicæ specierum, ex fontibus istis repetenda, ubi morborum istorum, quorum symptomata sunt, cura traditur.

Sed missis hisce, intestinorum inflammationis ulterior indagatio prosequenda est; cujus præsentiam, exploratis subinde causis prægressis, monstrant signa hæcce diagnostica: dolor sentitur vehementissimus, plerumque uno certo circumscriptus loco, febris acuta continua subsequitur cum pulsu pleno, duro, calore intensiori & siti ingenti, lo-

tium

* confer. Alex. Trallian. de Arte Med. l. 10. c. 1. ubi ileum & chordapsium synonyma sunt.

tium conspicitur rubrum flammeum, alvus clausa est, nausea & vomitus quandoque infestant, & ægrotus subitanèam valde virium prostrationem patitur.

Vehemens iste, ex signis hujusmodi, detectus, portionem intestini occupans, inflammationis gradus, citam satis obstructi resolutionem postulat, ne in suppurationem abeat stasis hæc inflammatoria, aut tumorem scirrhusum cavitatem intestini occludentem, producat, qui in ulcus cancrosum denique degenerare solet. Quare statim copiosa sanguinis missio instituenda & urgentibus symptomatibus repetenda est; *Aretæus* (1) sanguinem ad animi deliquium usque detrahere jubet, & *Hippocrates* (2) *de capite & cubitis detrahendum cruorem præcipit, ut scilicet superna alvus calefcere desinat.* Idemque *Celsus*, (3) qui & cucurbitulas pluribus locis admoendas esse suadet. Postea clysmata antiphlogistica, refrigerantia, mollia, ter, quater & ultra de die injicienda sunt ad dolores spasmodicos mitigandos, alvum laxandum & impactum inflammatorium resolvendum. Clysmata quidem, inflammatione in tenuioribus intestinis hærente, locum læsum non attingunt, interim resorbetur continuo, per venas bibulas, subtile molliens ex illis, & sanguinis circulo committitur, diluendum obstructum, præterea fomentationis officio funguntur clysteres, ad constrictionem spasmodicam, quæ dolores hujus morbi intolerabiles sustinet, relaxandam. Confici lotiones ejusmodi ex furfure tritici, chamomilla & lini semine contuso, coctis & colatis, adjiciendum oleum oliva-

(1) de curat. morb. acutor. libr. 2. cap. 5.

(2) de morb. libr. 3. c. 15.

(3) de Re Medic. libr. 4. c. 13.

olivarum cum paucō melle. Cum omne nutrimentum fastidiant ægroti hi, vel etiam per vomitum rejiciant adsumpta, nihil aliud concedendum præter carniū jus cui incoctæ fuerunt Radices Cichorei, Scorzonerae, Petroselini aut Sisari &c. addito si placeat ovorum vitello; hocce nutrimento potabili præcavetur scybalarum, versus intestinum inflammatum congestio, quæ huic morbo funesta erit si cautela hæcce negligitur. Deinde si dolor atrox persistit, reliquaque hujus morbi symptomata valde urgent, præ reliquis confert abdomen a cordis scrobiculo ad pubem usque, fomentationibus emollientibus, assiduo renovandis, obtegere, quibus mirifice sæpe dolor immanis mitigatur; huic scopo satisfaciendum decocto ex speciebus emollientibus, cum tertia parte olei cocti chamemeli in quo parum camphoræ solutum erat, permixto. Huic cocturae calidæ panni frusta ex gossipio texta immerguntur, & contorta paululum super abdomen extenduntur.

Hæcce curandi methodus mihi proficiuus fuit, quando juvenis, 26. circiter annorum, hoc morbo gravissime detentus, auxilium meum acriter implorabat; de dolore acutissimo in dextri lateris iliaca regione conquerebatur, pulsus erat plenus & celerissimus, & spasmodicæ constrictiones, motum diaphragmatis stringentes, cardialgiā molestissimam fovebant, alvo interim strictissime clausa manente, & febre acuta absque intermissione persistente. Cum in causam adfecti hujus inquirerem, relatum mihi fuit, vitæ regimen dissolutum semper fuisse, & commensationibus perpotationibusque continuis indulgisse ægrum, præcipue per duo vel tres septimanas antequam morbum hunc contraxisset. Ex corpore robustissimo & plethorico, cum sufficien-

rem cruoris inflammati copiam detrahere, & postero die hanc detractionem repetere curassem, vidi aliquomodo symptomatum violentiam debilitari, sed febrilis æstus parum imminutus adparebat, & alvus, quamvis clysmatibus frequentissimis sollicitata, vix vestigium excernendorum monstrabat; lotium ruberrimum flammeum excernebatur, non obstante potu assiduo aquoso subacidulato pro siti inexstinguibilis exigentia ingesto; Interea, cum neque resolutionis inflammatoriæ staseos signa, neque suppurationis adparerent, & decimo quinto a morbo inchoato die, metastasis ad lateris dextri pulmonem, dolorem cum excreatu materiæ purulentæ sanguineæ licet in minori copia monstraret, & spasmodicæ abdominis stricturæ ad epilepticos motus usque accrescerent; in casu hoc ancipiti die decimo sexto & subsequente duas largas adhuc sanguinis emissiones instituendas jubebam, clysmatibus & alvi fomentationibus insuper strenue continuatis, die tandem decimo octavo, diarrhoea, vehementissimis doloribus comitata prorupit, excrementa exhibens immensæ copię, & fœtoris adeo intolerabilis, ut adstantes quasi aufugere coacti fuere. Lotionibus alvi continuatis, critica hæcce diarrhoea, dolorem cum febre successive dissipavit, & æger denique sanitati restitutus fuit, postquam per duos menses integros, dolorem obrusum in affecto loco adhuc perpeffus esset.

Volvulus, intestini inflammati quandoque comes, in dissectis, hoc morbo defunctis cadaveribus, nonnunquam reperitur, scilicet visui se offert, cum intestini portio quædam constricta, proximam dilataram ingreditur. *Hippocrates* reliquique græci Medici hujus affectus mentionem distinctam non faciunt, quamvis *Aretæus* * intestini inflammati sympto-

* De caus. & sign. morb. acut. l. 2. c. 6. &c.

mata optime explicuerit; inde accidit quod ex neotericis multi magni nominis Medici, murum hunc intestinorum ingressum, quem mesenterii arctior nexus impedire, videtur, penitus negaverint. Sed fides omnino habenda viris in arte consumatissimis, qui intestini introsusceptiones ejusmodi in cadaveribus reperierunt & adstantibus demonstrarunt, inter quos nominari præ reliquis merentur *Willisus*, (1) *Peyerus*, (2) *Ruyschius* (3) & clarissimi *Edinburgensium* observationum collectores. (4) Sic & ego in filiola bimestri, dirissimis convulsionibus subito trucidata, volvulum in portione intestini ilei detexi, superior pars ad trium fere pollicum longitudinem in inferiorem erat intrusa, flatibus valide extensa erant intestina tenuia, sed nec inflammationis ullum vestigium detegere, nec convulsionum causas cognoscere potui, exortas forsitan a subita cordis spasmodica simul constrictione sanguinis circulum præpediente, & inflammatoriæ staseos formationem in convulso intestino avertente. Reciprocus hicce ingressus intestinorum in cavum alterius, occasionem præbuit excogitandi remedium, quod intestinorum fistulæ commissum, vi sua & pondere, portionem istam intestini introsusceptam extrudere iterum & in situm naturalem denuo redigere, potens sit; in hunc finem aliqui, uti *Helmontius*, globulos plumbeos deglutiendos suadet. (5) Nonnulli, ut *Zacutus Lusitanus* (6) & ab *Heers* (7) cum celeberrimis

R 2

viris

(1) *Willis*: pathol. cerebr. c. 8.

(2) *Peyer*. parerg. anat. exercit. I. cap. 9.

(3) *Ruysch*. Obs. anat. chirurg. 91. &c.

(4) Medical Essays Tom. 5.

(5) *Tralianus* catapotia ex plumbo. lib. 10. c. 1.

(6) Libr. 2. hist. 97.

(7) Obs. Med. 2. l. 1.

viris *Hoffmanno* & *Meadio* * *argentum* vivum ad libræ unius alteriusve pondus ingurgitandum exhibent, aliqui prosperum, funestum vero alii successum inde consecuti sunt; hisce ultimis me ipsum annumeror, qui liquorem hunc metallicum, ad viginti Uncias haustum quidem vidi sed nihil aliud effecisse deprehendi, quam quod ægroti obitum paulisper acceleraret. Fallax omnino eventus inde emergere debet, quoniam signa pathognomica deficient, ex quibus certo concludere possumus, volvulum, sive partis intestini in vicinam portionem secessum, sine dubio in ægro adesse, multo minus adhuc arguere poterimus, num pars superior in inferiorem intrusa sit, vel vice versa; nam si intestini superior portio, quæ stomachum respicit, in inferiorem propulsa est, tunc ad partem affectam delata, argenti vivi moles, interceptam intestini portionem, dilatando ejus superiorem partem, necessario illam magis occludet & suffocabit, quam expediet aut evolvat, proinde mortem accelerare potius, quam sanitatem restituere apta est ingens metallici hujus fluidi pondus; quare in casu solummodo desperato adhibendum esse arbitror, ubi anceps remedium aliquando præstat quam nullum.

Cum signa hujus morbi, ratione causarum, æquivoca valde sint, medentium omne consilium, (ratione prius habita inflammationis dissipandæ) eo dirigendum est ut alvi adstrictio, quæ pertinacissima ut plurimum esse solet, inflammationemque si non produxit, tamen fovere non desinit, quantocyus relaxetur. Ad scopum hunc obtinendum non desunt medicorum, in purgantibus etiam drasticis exhibendis, suppetiæ, quo vero successu, tristis ut plurimum

* *Mead Monit. Med. p. 114.*

munus eventus comprobatur; Nimirum inflammatoria obstructio, æque ac intestinorum spasmodica contractio adeo per remedia ejusmodi acriter stimulantia augentur, ut brevi subsequatur aut suppuratio, aut gangræna ipsa in parte affecta. Quare præter Tamarindarum decoctum, Mannam & Rhabarbari Extractum, cum paucis Tartaro & Frisat. acuatum, nihil secure & sine noxa ex purgantibus remediis exhibere possumus; Clysmata interim superius memorata tutissimo semper præsidio erunt morbo huic gravissimo. Interim cum inefficacia aliquando, in pertinacissimæ alvi constipatione, deprehendantur medicamenta hæcenus enarrata, jam ab omni tempore etiam inusitata, ad experiendum commendata fuere remedia; Sic *Hippocrates* (1), post quævis incassum, quæ recenset, adhibita medicamina, folle fabrili aerem in anum immittere jubet; *Sydenhamus* (2) herbarum Nicotianarum fumum in intestinum rectum per tubulum aptum validissime insufflandum præcipit; pro commoda fumi hujus copiosa applicatione, *Heisterus* (3) in arte qua manu medemur clarissimus, instrumentum invenit, quod in Instit. chirurgicis suis delineare curavit; de optimo hujus fumi inflati effectu bis testis fui. Alii, de quibus antea jam mentionem feci, metallicis corporibus solidis, in globulos redactis, vel fluidis, ut argento vivo, deglutitis, obstructions contumacissimas aggrediuntur, dubio interim valde eventu, experientia sæpius repetita id comprobante.

Non possum, quin hac occasione mentionem faciam, ilei cujusdam gravissimi, quo corripiebatur

R 3

tur

(1) De Morb. libr. 3. c. 15. pag. m. 106. ita & Trallian. l. 10. c. 1.

(2) vid. Schedul. monitor. de nov. febr. ingress, p. 671.

(3) vid. part. 2. p. 1192.

tur Medicus celebris, amicus meus integerrimus; calor ingens, febris continua acuta, lotium ruberrimum, dolor vehemens in abdominis regione epigastrica, alvus penitus adstricta cum nausea & vomendi conatibus continuis &c. satis superque monstrabant inflammationem portionis cujusdam intestini subesse; ægrotus, artis salutaris peritus, omnia, ad morbum hunc compescendum, successive adhibebat medicamina convenientia & usu comprobata, sed sine ullo symptomatum levamine; dolores alvi spastici intolerabiles, cum alvi adstrictione pertinacissima, clysmatum injectiones omnes eludente, ægrotum in summam corporis animique debilitatem conjiciebant, quæ in culpa erant, ut sibi amplius consulere nequiret; In ancipiti hæc morbi statu, amicus meus facile condescendebat in quodvis consilium ad morbum ulterius aggrediendum illi propositum; diem jam septimum in torminibus istis atrocissimis expleverat, cum instrumento idoneo, magnam fumi tabaci copiam in anum, non sine magna vi inflare curavi, postmodum balneo ex furfure & emollientibus herbis parato, ad pectus usque immergebatur, in quo per horam circiter detentus fuit. Abdominis hæc relaxatio, adjuta fumi Nicotianæ stimulo, cum flatibus propulsis, fæcum avulsarum aliquod vestigium exhibebat; Sed cum alvus nimium clausa, nihil præterea expellere potuit, postero mane iterum fumi valida inflatio cum balneo molliente repetebantur, quo facto, maximo conamine, ad convulsivos fere motus deducto, extrudebantur globuli ad lapidis durtiem fere exsiccati, compacti ex uvarum pelliculis, quarum ingentem copiam ante duas septimanas comederat, deglutitis simul pelliculis istis, quæ globu-

globulorum basin constituebant, quique cruoris purulenti striis, hinc inde cincti simul in conspectum veniebant. Remotis hisce obstructionis validissimæ obstaculis, vehemens dolor cum febre remisit successively & sanitati integræ tandem restitutus fuit ægrotus, postquam per duos menses nihil nutrimenti adsumsisset, quam carniū juscula, quibus herbæ & radices temperantes, ad levem intestini exulcerationem detergendam, incocta erant, & pro potu vinum multa aqua remixtum. Quidquid aqua frigida copiose ingurgitata, vel, monente *Tralliano*, (1) per clysteres introducta, aut exterius ad perfundendum pedes, femora & abdomen ipsum, experimento *Edimburgensis* (2) Medici, in alvi ab ileo obstructione tenacissima, efficere valeant, ulterioribus experimentis relinquendum.

In ileo non raro intestini inflammati portio abscessum format, qui cognoscitur horripilatione vaga per totum corpus se manifestante, & febris acutæ aliquali remissione, persistente in loco affecto stuporis aliquo modo prementis sensu; si tunc ulcus ruptum in abdominis cavitatem pus effundit, funesta inde expectanda brevi erunt symptomata; in intestini cavum vero apertum ulcus, purulentam materiam per anum emittere poterit, quæ morbum hunc sub specie dysenteriae putridæ aliquando solvit. Sed ingens quandoque tunicarum intestini ab inflammatione cassities exoritur sive tumoris species, quæ canalem occludit, & exitiosam puris collectionem producit, quemadmodum in militis, ileo defuncti cadavere inciso, detexi; in tenuioris intestini portione, quæ stomachum respicit, notabilis di-

R 4

latatio

(1) libr. 10. cap. 1.

(2) Tom. 5 &c.

latatio apparebat, hæc faccum pendulum gangrænosum, ovi gallinacei magnitudine, ichore putrido repletum; posterior autem hujus intestini portio, quæ sacco continua erat & anum respiciebat, adeo indurata deprehendebatur, ut canalıs cavitatem penitus occluderet, & stilum valde tenuem admittere recusaret; partes contiguæ omnes ex atro purpurei coloris gangrænam exhibebant omnino funestam. (1) Si in scirrhusum tumorem degenerat hæcce intestini inflammatio, tunc successive & quandoque longo satis temporis intervallo, ejusmodi intestini coarctatio & oclusio formatur, unde aliquando, motu peristaltico inverso, a spasmis validis producto, vomitus etiam stercorei & purulenti oriuntur, testibus *Hippocrate*, (2) *Sydenhamo*, (3) aliisque. Sic novi olim virum quinquagenarium, probum & eruditum, qui a morbo hoc perpeſſo, dolorem retulit obtusum prementem, ad tres pollices sub umbilico versus latus sinistrum subsistentem, tertio tunc anno, ubi mihi innotuit, ex cibis nihil, præter carniū jus & hordei, avenæ aut oryzæ decoctum tenuē adsumere potuit, solidum nutrimentum quodvis vomitu rejiciebatur, alvus aliquando pituitæ collectæ parvam portionem reddere solebat, potus erat aqua cum tertia vel quarta parte vini mista.

Medicamenta insuper in isto morbi gradu, ubi intestini inflammatio ulcus, abscessum, indurationes scirrhusas aut carcinomatosas reliquit, non satis efficacia ad symptomata ejusmodi eradicanda deprehenduntur, nullaque in arte, præter palliativa demulcentia, hactenus innotuere; talia sunt infusa

ex

(1) Confer Ruysch. Observat. Med. Chir. Obs. 95. seq.

(2) de vict. rat. sanor. lib. 3. cap. 7 &c.

(3) Syd. Sect. 4. c. 7. p. m. 260.

ex herbis floribusque vulnerariis, balsamicis & detergentibus, e. gr. Agrimonia, Sanicula, Pyrola, Veronica, Hyperico &c. vel etiam serum lactis tenuissimum, & imprimis Peruviani corticis decoctum, cujus specificam virtutem, in corruptis humoribus nostris corrigendis, plus vice simplici miratus sum. Victus in hocce morbi statu nullus alius concedendus, quam carniū juscūla, quibus radices abstergentes, e. gr. Cichor. Scorzoner. Pastinac. Petrose-lin. Sisari &c. incocta fuerint &c.

SECTION XIII.

De Dysenteriis, & in specie de Dysenteria epidemica.

Cum sub dysenteriae nomine intelligatur fluxus alvi frequens torminosus, ubi materia mucida, excrementitia, corrupta, cruore mixta, excernitur; ita diversae saepius causae in corpore nostro male affecto existere possunt, quae fluxum hunc excitant, cujusmodi illae antea recensitae sunt, quando a praegressa ventriculi, aut intestinorum inflammatione exulcerationes cruentae, aut carcinomatosae oriuntur; in his intestina pars affecta principalis deprehenditur. Sed & partes vicinae fluxum hunc non raro introducunt, nimirum hepatis vomica, ichorem cruentum biliosum per ductum choledochum, & pancreatis ulcus materiam purulentam, cruore mistam, per ductum pancreaticum ad inte-

stina ablegant, quarum dejectiones dysenteriae species omnino sunt. Praeterea contiguum mesenterium inflammatum, ob vasa sanguifera communia & continua, inflammationis suppurationem intestinis communicasse, vel pus per metastasin allatum in illis deposuisse, ad periculosam saepe dysenteriae speciem excitandam, ab autoribus observatum fuit: Ut taceam dolentem istum haemorrhoidum fluxum, in inassuetis, ex superiori intestini recti, vel inferiori coli parte ex venis profluentem, qui ab ignavis saepe pro dysenteria habetur, & cum magno quandoque patientis detrimento per remedia incongrua supprimitur, cujus rei testis olim fui, cum viro robusto in aetatis flore constituto, per adstringentia & opiata haemorrhoidum ejusmodi suppressus fluxus, ad pulmones delatus, asthma spasmodicum, in sputum cruentum denique resolutum excitatum erat, quod tandem post aliquot menses, non sine phthiseos pulmonis discrimine ablatum, & aeger sanitati restitutus fuit. Denique acrimonia quaevis corrodens & irritans, sive per os ad intestina delata, sive intra corpus, ex corruptis, pravisque humoribus genita, in canalem hunc deposita, dysenterias ejusmodi symptomáticas efficere efficax apprehenditur, quarum origo & causae in medica praxi sedulo indagandae sunt, ne investigationis debitae negligentia, irreparabile aegroto damnum afferat, & mortem acceleret. Ad dysenterias ejusmodi symptomáticas referendae sunt omnes istae super hunc morbum traditae annotationes, diagnosin, prognosin & inelam ejus comprehendentes, quae Hippocrates, Alex. Trallianus, Aretaeus, Celsus &c. reliquerunt, ubi difficile non est, dysenteriae epidemicae distincta vestigia detegere.

Ab indicatis hujusmodi dysenteriae speciebus illa distinguenda erit, quae idiopathica nuncupanda, & quae toties epidemico impetu furens epidemice grassatur, multis hominibus adeo exitiosa existit. Signa hujus morbi diagnostica recensenda superflua fere sunt, cum in vulgus notum sit, eum circa aestatis decrementum, & erga autumnum invadere, alvi lubricitate, torminibus transitoriis in regione vel epigastrica vel hypogastrica perceptis, & tenesmo se manifestare, corporis gravitate & artuum lassitudine, cum horripilationibus & vagis exaestuationibus intercurrentibus, aegrum adoriri, mox sequuntur injectiones alvi excrementitiae copiosae, torminosae, mucosae & biliosae postea, cum sanguinis striis permistae: Pulsus ut plurimum frequens, parvus, renitens, & intermittens quandoque percipitur, prout scilicet febrilis motus & exacerbationes frequentius vel tardius exsurgunt, lingua tenaci, viscosa, interdum sicca & flava pellicula tegitur, quae tamen oris siccitas sitim non valde urget, quare ex defectu potus, & nimia humorum per alvum jactura, lotium magis ruffum, aliquando spumescens absque sedimento conspicitur, unde dysuria non raro supervenit. In frequentiori & diutius protracto alvi hocce fluxu, vires ex defectu liquidorum prosteruntur, facies pallor, genae & tempora contrahuntur, oculorum fulgor perit, dum cornea quasi nubecula obducta cernitur, febris tunc increfcit, aphthae nigricantes non raro in faucibus exsurgunt, dejectiones mox loturae carniū similes, adparent, accidit denique extremorum frigus cum summa virium prostratione & alvi excretionē pauca ichorosa, putrida, cadaverosa cineritia & saepius involuntaria; Supervenit

in nonnullis singultus cum tendinum subsultibus, pulsu parvo, intermittente & sudore frigido, quae symptomata ultima, mortem appropinquantem annunciant. Quae signa ordine subsequencia olim diligenter observavi, dum aliquot centenis, dysenteria epidemica laborantibus, medicinam facere constitutus fuero.

In causas morbi hujus atrocis generaliores inquirenti, statim se offert quaevis ad intestina delata corrodens & irritans acrimonia, cujus efficaciam, ad colicam, diarrhoeam & dysenteriam introducendam in praecedentibus jam indicavi: sed ad peniorem dysenteriae epidemicae intelligentiam non superfluum fore arbitror, in ejus ortum sive originem inquirere ad peculiarem ejus indolem contagiosam eruendam, qua scilicet fit, ut homines sani & non praedispositi, dysenterico huic contagio succumbere cogantur, quod in dysenteriis symptomaticis observatum fuisse, non facile constat. Omnes autem, de dysenteria epidemica collectae observationes in eo coincidunt, morbum hunc circa finem aestatis, autumnio appropinquante, ut plurimum invadere, eosque prae ceteris corripere, qui cibo crudo, minus salubri nutriti, aquas corruptas putridas hauriunt, in habitationibus sive casis humidis, depressis, vento & pluvia perviis degunt, a corpori laboribus interdum exaestuato, aërem frigidiorum noctu, ex vestium & tegumentorum defectu, arcere nequeunt, proinde vasa cutis perspirabilia ocludunt, maxime si calorem aestivum fervidum, venti australis humidi calentis, excipiunt, perspirationem ad haec magis impediunt, sicque superfluum noxium eliminandum in massa humorum retinent & accumulunt, eorumque acrimo-

niam,

niam, ex insalubri victu antea jam contractam, adaugent; Excretionis via per cutim praeclusa, jam corrupti humores excrementitii, intra meseraica vasa numerosissima recepti, intestina pleno rivo petunt, in illorum tubum per copiosissima transcolatoria vascula se recipiunt, & coacervantur; accumulati, ex acri sua indole fibras laceffunt, pungunt & corrodunt, quae prava humorum ejusmodi dispositio, in nonnullis fructuum hortensium immaturorum copiosa ingurgitatione augetur, quae tamen ad causas accessorias solummodo referenda, cum plurimi hoc morbo corripuntur, qui nec fructus ejusmodi degustarunt.

Acrimonia itaque huc deposita & coacervata, integram intestinorum functionem, quam ciborum digestionem eorumque ad nutritionem praeparationibus, praestare solet, conturbat & perversit, id, quod affectus abunde comprobatur, cum bilis, acris stimulo sollicitata, in copia affluens, officio suo minus fungitur, nam impedita & corruptis humoribus mista, primis statim dejectionibus dysentericis spumescens protruditur. Chylificationis negotio sic penitus intercepto, corrupti acris humorum colluvies, per lactea intestinorum & resorbentia vasa, chyli loco cruori admiscetur, crasin ejus turbat, lympham & serum acris reddit, corrumpit; tunicae intestinorum interiores, nimirum proxima villosa, ab humore acri incumbente hinc inde dissolvitur, ut non raro integra ejus frustula tubiformes extrudantur, altera, quam villosa regit, vasculosa nempe tunica corroditur, ex aperturis corrosis cruor expressus, corruptis liquidis, mixtus per alvum ejicitur; nifus alvum deponendi, in ratione corruptionis humorum auctae, crebrius sollicitatur, &

& ex humorum corporis nostri indole, hi in calore naturali detenti, sibi relictī, corruptionem alcalēscēntem sive putredinem inducunt, quam putridam corruptelam omnes in statu naturali in intestinis contenti fæces, antequam expelluntur, contrahunt, & eo magis in hoc morbi statu, putris sanies auge-tur, quo minus novo salubri nutrimento intestina ad eam diluendam aut dissipandam replentur.

Ex quibus constat, in dysenteria epidemica, vi-rus illud inficiens contagiosum, in putredinis quo-dam miasmate, ad summum subtilitatis & volatilita-tis gradum exaltato, quærendum esse, ideo sæpius observavi morbum hunc, sub ingressum & primis diebus nunquam fere contagiosum existere, nec in illo statu, ubi sanguis sincerus, faecibus mistus, ad-huc excernitur, contagium communicare; Sed statim ac tanta humorum corruptio praevalet, ubi cruor putris dissolutus, cum reliquis faecibus corruptis, sub specie ichorosi, cineracei magmatis expulsus con-spicitur, tunc cadaverosus ille foetor non solum ap-propinquantes inficere, sed etiam lintea, stragula, vestimenta &c. squalore hocce putrido contaminata, simile dysentericum inficiens virus aliis tradere apta fuere reperta. Verum in tanto putridae dissolutio-nis humorum gradu, valida intestinorum textura minime resistere potest sed destructioni cedere cogi-tur, interim corruptionis hæcce vestigia, in intesti-nis crassis, utpote amplioribus excrementorum pu-tridorum receptraculis, magis quam in tenuioribus reperiuntur, ita dissectum, ad hoc detegendum, ca-daver, intestinum rectum penitus gangraenosum ex-hibuit, * & in colo intestino, a summo inflamma-tionis

* De intestinorum corruptione a dysenteria, ex variis Autoribus collect. observationes. Confer Boneti Sepulchr. anat. l. 3. Sect. 11.

tionis gradu ex atro rubente, ligamenta a corruptione dissoluta, & valvulae villosae tunicae integre deletae, detecta fuere, in tenuibus, flatu valide distentis, praeter villosae tunicae hinc inde abrasionem inflammationis gradus notabiles detegere non potui.

Ex observatis ejusmodi docemur, quisnam dysenteriae epidemicae gradus sanationem facilem, difficiliorem aut penitus nullam admittit. Inflammationis extremus gradus, in gangraenam desinens & mutatus, pulsu depresso, saepius intermittente, debilitate aucta, & dejectionibus ichorosis, decoloratis, cruore destitutis, faucium inflammatione & aphthis ut plurimum succedentibus, dignoscitur, sed nimis fero tunc adhibita medicina inefficax est & aeger brevi moritur. Difficillima est sanatio dysentericorum, qui ex perversa medendi methodo, medicamentis carminativis calidis, aut adstringentibus & opiatibus tractati, cruorem inflammatorium impactum in vasculis, & stuporem paralyticum in fibrillis intestinorum hacce methodo acquisivere; tormina plerumque tunc evanescere solent, minus tamen succedente euphoria in languido nimis hinc reddito corpore.

Itaque in dysenteriae epidemicae curatione, gradus morbi inprimis explorandus est, respectu simul habito ad aetatem, temperamentum & vitae genus aegri consuetum; cumque contagium, in hoc morbo protracto semper metuendum, necesse erit aegrotos, si plures eo morbo in uno cubiculo decumbunt, statim separare & quemlibet in locum separatum collocare, ne miasmatis inficientis nimia in uno loco collecta copia, contagium magis activum & penetrantius reddat, ad invadendum sanos in vicinia, vel ad inficiendum denuo convalescentes eodem loco detentos.

tos. Quo facto, sub initium, vel morbo in primo gradu constituto, explorandum est, num aeger plethoricus valde sit & pulsum celerem & plenum exhibeat, in quo statu sanguis, ad inflammationem pronus, e brachio detrahendus, & si crustam inflammatoriam cruor monstrat, detractionis ejusmodi repetenda est, quod tamen rarissime accidere solet; nullo autem apparente indicio plethorae, sanguinis evacuatio superflua imo perniciose potius existit, dum vires ad morbum superandum necessarias valde debilitat, quibus tamen in tanta, & incredibili quandoque humorum jactura, summo opere indiget aegrotus. Compertum habeo praeterea, & longa Medicorum experientia comprobatum est, nullam evacuationem, ad dysenteriam epidemicam sanandam, magis proficuum esse quam illa quae per vomitum absolvitur; Rationem hujus effectus reddere possumus, si consideramus, quod excitato vomitu, humorum in intestina ruentium affluxus nimius, non solum deflectitur & versus stomachum derivatur, sed & bilis, quam copiosam turgescens evacuant, sub morbi initium, dysenterici, retrogrado motu stomacho traditur, & vomitu eliminatur, quae humorum rodentium, bilisque turgescens expulsio, laxantibus appropriatis & clysmatibus convenientibus simul per anum extrudere pariter convenit, prout aegrotorum aetas, temperamentum & corporis constitutio id innuere videntur. Remedia ad scopum hunc consequendum prae caeteris efficaciora reperta, sunt Ipecacuanha & Rheum, prioris usum in dysenteria primum docuit Piso, * & post eum Helverius: Rheum ab antiquissimis jam temporibus, virtutem suam egre-

* vid. Pisonis Hist. natural. Indiae Occid. l. 2. c. 8.

egregiam, in alvi blanda evacuatione, & intestino-
rum post evacuationem robore impertiendo, abunde
monstravit; effectus amborum augetur, si illis, ex
sale quodam medio, stimulus additur; in pulsu ae-
celerato & febrili motu percepto, Nitrum admisce-
tur, in pulsu magis depresso Tartarus vitriolatus
aut solubilis &c. admistus convenit. Cum Radix
Ipecacuanhae in aegrotis robustioribus non semper
vomitus, cum subsequente alvi laxatione, nisi in
fortiori dosi datum, excitare valeat, commode &
cum successu, singulis hujus radice drachmis, gra-
na tria vel quatuor Tartari emetici commiscentur,
tunc in parva, & saepius repetita dosi, effectus de-
sideratus succedit. Cum vitro antimonii cerato, bi-
nis dysentericis robustioribus exhibito, experimenta
optime quidem succedebant, sed in nonnullis reme-
dii pondus difficile determinandum erat, cum eadem
dosis in uno subiecto nec emesin nec alvi laxationem
in alio autem violentam nimis operationem excita-
ret. Conferri merentur quae hac de re clariss.
Edimburgenses Medici Pringle & Young &c. in Ob-
servat. Edimburg. publicarunt. Tom. 5. p. m. 240.
In junioribus debilibusque ægrotis, infusum Ipe-
cacuanhæ vinosum repetitum, operæ prærium facit.
Ufus horum evacuantium quotidianus, vel alternis
diebus repetendus, a dolore abdominis torminoso
aucto vel aliquatenus imminuto pender. Dolorem
hunc, nonnulli, alias clarissimi Medici, per opiata
sopire jubent, verum licet induciæ per breve tem-
pus inde subsequantur, dolor tamen brevi, viribus
novis acquisitis, ægrotum adoritur, & cum tonus
fibrarum intestinorum per soporifera debilitetur,
vis quoque propellens acre impactum imminuitur,
& morbus quem profligare per opiata tentamus

omnino augetur. Idem fere valet de adstringentibus terreis, bolaribus, cum vel sine laudano opiato adhibitis, cum acre rodens in intestinis figunt & detinent, lūpum intra ovile occludunt, & morbum exasperant, dum vascula obstructa magis oppilando destruunt. Sic & ægrotis dysentericis pessime consulunt Empirici nonnulli, qui medicamenta carminativa exæstuantia exhibent, & purgantibus drasticeis, resinosis & aloëticis virus dysentericum expellere conantur, qua perversa medicatione tormina augent, obstructionem inflammatoriam producunt, vel jam productam destructioni gangrænosæ tradunt, tunicam villosam abradunt, separant, & sic morbum penitus insanabilem reddunt.

Adstringentia & roborantia autem, cum anodynis levioribus maritata, tunc demum, ad tonum restaurandum, cum successu adhibentur, quando tormina imminuta & fere sedata, humorum turgescientium & rodentium acrimoniam pro maxima parte expulsum indicant; quo scopo egregie conducit Cascarillæ cortex in pulvere, vel ejus Extractum cum aqua Cinamomi simplici dilutum, ter, quater de die exhibere, vis roborandi antispasmodica hujus mixturæ augetur, si tertia circiter pars Extracti Arantiorum corticum, cum uno vel altero grano Pilularum Massæ de Cynoglossid additur; sic & haustus in hunc finem convenit, ex partibus æqualibus aquæ Melissæ simpl. cum illa physogana Dorncrellii, cujus basis chamomilla est, commistus. Dum hisce remediis utitur æger, & nihilominus per intervalla quædam tormina persentiscuntur, tunc leve laxans interpolandum; Rhabarbari infusum cum Manna proficuum erit, & regula hæc tenenda; quod evacuantia ejusmodi toties repetenda sint, quotis

quoties torminosi dolores recurrere solent, ne sensim collectus hujus morbi fomes iterum recrudescat. Potus sit Decoctum oryzæ, hordei, aut illud album dictum Sydenhamii; & pro nutrimento contentus sit æger jure carniū dilutiori cum pane fermentato biscocto, nam omne nutrimentum solidum, & imprimis difficilioris dissolutionis, fæces duriores compingendo, obstructions denuo producit, quibus propellendis intestinum summe debilitatum, & quasi paralyticum impar existit. Sic methode hætenus tradita dysenteria epidemica bono satis successu intra breve tempus ut plurimum profligatur, nimirum si Medicus statim sub morbi ingressum accersitus sanationem suscipit, sed si nimis tarde vocato medico cura ægri cujusdam committitur, qui neglectus, aut remediis inconvenientibus tractatus, ex nimia humorum jactura, pulsum debilem, tardum, cum magna virium debilitate, & linguam cum faucibus crusta arida tectis exhibet, quique filamenta & frustula villosæ tunice detrita cum fæcibus excernit, cui intestina proinde notabili atonia afficiuntur, tunc in magno vitæ discrimine versato ægro, medendi methodus jam tradita minime convenit, sed pauca illa adhibenda, quæ superius, de intestinorum exulceratione tradidi, reliqua naturæ conservatricis conaminibus relinquenda, quibus quandoque fit, ut summe extenuatus sed patientia instructus æger, post multas septimanas sive menses interdum, ex orco quasi revocatus, sanitati successive redditur.

Ut autem illa, quæ de dysenteriae epidemica curatione hætenus proposui, experimentis practicis confirmem, subjungere quædam, non superfluum

fore arbitror, quæ olim consignare occasionem nactus sum. Anno 1721. mense Augusto, dysenteria ejusmodi epidemica in diversis Saxoniae superioris finibus, & inprimis Nienburgi, oppido prope fluvium Salam, quod sedes Serenissimæ Principis viduæ Anhaltino - Cœthenfis tunc temporibus erat, strenue grassabatur. Statim ac morbus ille se manifestabat in hocce loco, Serenissima Princeps, me in vicinia tunc temporis commorantem, accersere curabat, & cum in procinctu esset urbem infectionem minitantem, cum comitatu suo ad tempus relinquere, rogabat me, ut ibi suo sumtu commorarer, ægrotis medicinam facerem, & ad conservandum subditos suos omnem operam impenderem. Paucos admodum hoc morbo correptos tunc reperiēbam, quos statim remediis prospiciebam convenientibus, sed intra septimanæ spatium, numerus ægrotantium ad centenis aliquot accrevit, adeo, ut pharmacopœus & duo chirurgi, cum illorum conductis operariis, vix sufficerent remedia præscripta conficere, & ægrotis singulis, prout necessum fuit, administrare: brevi autem experientia didici, quod nullum medicamentum, sub morbi initium dysentericis efficacius fuerit, quam evacuantia quædam appropriata, quæ humorum rodentium & biliosorum acrimoniam, repetitis vicibus, jugiter eliminarent; posthabitis itaque omnibus drasticeis, purgantibus fortioribus, adstringentibus terreis, carminativis calidis, & opiatibus, radicem Ipecacuanhæ in parva dosi & repetitis vicibus adsumendam exhibui, ita, ut bis, ter, vel etiam quater de die 4, 5, aut 6 grana pulveris hujus radiceis successive deglutierentur, donec vomitus blandus succedebat. In robustioribus vero, singulis

lis drachmis Ipecacuanhæ, Tartari emetici grana quatuor admiscebantur, quæ compositio eadem dosi & repetitis vicibus, ac pulvis præcedens, adsumta fuit. Continuato, per tres vel quatuor dies, hujus medicamenti usu, tormina decrescere & alvi dejectiones cruore tinctæ minui incipiebant, quibus perspectis, diminuebatur dosis adsumti remedii, & post meridiem & versus noctem mixturam roborantem hauriendam jussi, quæ ex Cort. Cascarillæ & Arantiorum extractis, cum aquis simplicibus Mellissæ & Cinamomi, addita quandoque Essentia ex speciebus Mpil. de Cynoglossio extracta &c. conflata erat; qui Ipecacuanhæ pulverem toties sumendam recusabant, iis infusum hujus radicis vinosum porrigebatur, quod & infantibus & ex pulmonum vitio debilioribus ægrotis proficuum fuit. Quibus debilitatis corporibus, post unica vice solummodo excitato vomitu, Rheum quotidie adsumendum præbui, donec torminibus & alvi fluxu diminutis, roborantia simul administranda necessaria judicabantur; in horum delectu rarius fortiora bolaria, cum anodynis, multo minus stiptica adstringentia, in usum vocata sunt. In tenesmo valde urgente, clysmata, ex hordei, avenæ aut oryzæ cremore mucilaginosâ, cum multo oleo imprægnata, solatio fuere. Hacce simplici evacuatoria methodo, qua morbi hujus corrodens acrimonia absque interruptione extrudebatur, morbi hujus eradicationem duarum vel trium septimanarum spatio, utplurimum adsecutus sum; & cum aliquando malum recrudescebat & torminibus denuo aggredi percipiebatur, evacuantia prius exposita iterum in restricta dosi administrata, votis meis respondebant. Pro potu porrigebatur decoctum hordei, oryzæ vel album Syden-

hami, & sub morbi finem cerevisia bene defæcata, vel vini partim cum aqua remixtum, & cibus ex carniū jure debiliore cum mica panis biscocti sufficiebat. In illo autem dysenteriae gradu, ubi corpus summe debilitatum viribusque exhaustum cernebatur, & abraſæ villosæ tunicæ portiones rejectæ, atoniam intestinorum notabilem indicabant, & ubi sanguinis loco mucosa sanies nunc rejiciebatur, (quod accidisse observavi in illis, qui remediis suis domesticis dictis, expellendam acrimoniam in loco affecto detentam, aquis vitæ appellatis carminativis aut adstringentibus stipticis accumulaverant) nulla certe evacuantia, præter Rhei extractum cum Manna in aqua fœniculi exhibitum, fuit proficuum; infusæ præterea herbæ traumaticæ quotidie assumptæ cum interpolatis Corticis Peruviani & Calcarillæ Extractis, nonnullis, vitæ regimine probe observato, post sex vel octo septimanarum spatium sanitatis integræ recuperandæ spem concesserunt. Denique versus finem octobris dysenteria hæcce epidemica grassari penitus desiit, postquam ex tribus centenis, & ultra hoc morbo detentis ægris, vix quadragesimum amissem.

SECTIO XIV.

De Apoplexia ejusque Speciebus.

Ob insultus velocitatem inter acutos refertur ille morbus, quo quis subito abolitionem integram externorum æque ac internorum sensuum, motus-
que

que voluntarii patitur, & somno quasi profundissimo & inextricabili detentus, operose, profunde & cum stertore respirat, superstita interim pulsu ut plurimum satis forti. Apoplexiam hunc morbum græci Medici vocarunt ἀπὸ τῆ ἀποπλῆττειν percutere. *Celsus* (1) attonitos vocat hoc affectu correptos, eosque raro vidisse dicit, propterea quoque paucissima de curatione perficienda adjecit, *Hippocrates* (2) qui signa apoplexiæ diagnostica satis dilucide tradidit, at tamen sub hoc nomine particulares quandoque partium vel membrorum stupores aut siderationes indigitat, (3) qui potius sub paralyfis appellatione comprehendendi debuissent, quod & Medici graeci, uti *Aretæus*, *Ægineta* (4) &c. imitasse videntur.

De causis hujus morbi attoniti seu apoplexiæ, veteres græci Medici, qui corporis humani structuram cum partium viscerumque actionibus non cognitas satis perspectasque habebant, multa quidem, sed inconcinna & male digesta nobis reliquerunt, quæ neotericis, structuræ & functionum corporis nostri magis peritis, melius innotuerunt, propterea existendi modum morbi hujus, curatius rimari potuere, hisce enim subsidiis muniti demonstrarunt, apoplexiæ causam proximam ilico irruere, statim atque, fluidi nervei motus reciprocus, qui inter sensorium commune cerebri, & sensuum organa musculosque voluntati nostræ obediens, jugiter subsistit, perfecte impeditur. Observationes solidæ, cadaverum incisionibus junctæ, causas illas remotas, successive detegerunt, quibus existentibus

S 4

dicti

(1) Libr. 3. c. 26.

(2) de Morb. l. 1. c. 7.

(3) vid. Coac. phot. No. 359. & 477. it. aphor. 40. Sect. 7.

(4) vid. *Æginet.* de re medic. libr. 3. cap. 18.

dicti fluidi motus velocissimus interceptus, necessario sisti debet. Cum vero diversæ originis sint hæc causæ, in diversas quoque classes apud Autores redactæ reperiuntur; interim omnes in eo coincidunt, quod portionem cerebri medullarem, quæ & nervorum omnium radix & origo est, comprimendi, fluidique istius mutuum per nervos motum intercipienti, vim possideant; Compressio hæc & motus interceptio duplici modo effici poterit, affluxu nempe & stagnatione nimia humorum, quæ vasa penitus innumera, integumentorum & corticis cerebri in eorum diametro valde dilatant, qua dilatatione medulla substrata eximie coarctatur; vel si ex vasis ejusmodi ruptis, ingens humorum copia effusa, medullaris cerebri portio, pondere & mole nimium arcte coercetur. A cruore coacervato orta vasorum hujusmodi dilatatio aut ruptura, sub nomine *apoplexie sanguineæ* indigitatur; a serosa colluvie vero, intra cerebri anfractus, sinus & ventriculos collecta, vel in tumores aut vesiculas pituitosas elevata lymphæ viscida, sub *apoplexie serosæ* appellatione venit.

Causæ occasionales, medullarem hancce & nervæam compressionem efficientes, ex collectis omnino tempore institutis observationibus diversæ iterum comprehenduntur: vel enim plethora, vel spissitudo cruoris inflammatoria, cursu, calore, victu lauto, potu nimio aut remediis calidis, subito & valide movetur, sanguinisque copiam excedentem versus caput determinat; aut cacochymia tenax, spissa, catarrhalis, in senili corpore strenue mota, ad capitis vasa serosam colluviem hancce ablegat; sive collectio lenta humoris atrabilarii, aut scorbutici, vel podagrici, in motum acti, ad encephali viscera fertur &c. quæ causæ omnes dilatando nimium vel obstruendo me-
ningum

ningum & cerebri vasa, compressionem medullæ & nervorum hujus visceris efficere, consequenter apoplexiam introducere possunt. Idem effectus subsequitur, cum causæ præcedentes vasorum rupturam expansione nimia efficiunt, unde similis compressio ab effusi humorum mole expectanda; Sic & dilatata nimis & coacta vascula exhalantia serosa, in cerebri ventriculis & meningum superficie liquidum eructant, cujus moles successive aucta & in pituitam tenacem conversa, simili modo medullam nervosque comprimere valet. Quæ causæ omnes, minime conjecturales, sed revera, ad morbum hunc producendum, existentes, cadaverum incisione comprobantur, plurimarum ipse ego, dissectionibus institutis, testis successive fui. *

Cur autem a causis hisce procreata medullæ cerebri compressio, nervorumque inde existens stupor, non adeo afficiat nervos ad functiones vitales, cordis nempe & respirationis peragendas constitutos, maxime cum pulsus persistit, & spiritum fortius adhuc ducere soleant, exquisita apoplexia detenti, investigationem ulteriorem meruit, quæ tamen medicorum utut sagacissimorum industriam valde laceffivit; Nonnulli enim cum viderent cerebellum a cerebro separatum, fortissimo occipitis osse, & validis duræ meningis ligamentis tectum, sub cranio occulte quasi locatum, sicque læsionibus violentis quævis minus expositum esse, existimarunt, nervos cardiacos cum diaphragmaticis, qui functiones vitales sustinent, inde ortum ducere, & propterea motum cordis cum respiratione protrahi adhuc posse, licet cerebrum cum nervis protrusis omni actione penitus careant. Confirmati in hacce hypothese per

experimenta in hunc finem facta, a Medicis clarissimis *Willisio*, (1) *Bohvio*, (2) *Drelincurtio*, (3) *Vieuassenio*, (4) *Ridleyo* (5) aliisque, qui in canibus & diversis animalibus viventibus, a dissecto cerebello, statim mortem subsequutam fuisse affirmant. Sed cum alii nihilominus secum reputarent, fœtus maturos nonimestres quandoque nasci, partibus encephali omnibus orbatos, nihilominus cruoris circuitum, per cordis motum, licet brevi temporis spatio, exhibere; quapropter experimenta ejusmodi, de cerebello lædendo vel destruendo in vivis animalibus repetere constituerunt & plane contrarium experti sunt, dum animalia, quibus non solum cerebellum sed & medulla oblongata integre dissecta fuit, per horas aliquot cordis motum adhuc monstrasse attenti observarunt: (6) sic & vulnera cerebelli profunda sanata vidisse testantur *Fallopianus*, (7) *Veslingius*, (8) *Platnerus* (9) qui a Chirurgo Argentoratensi (le Maire) acceptum refert, eum curasse aliquando ægrum cui non minima occipitis pars, cum notabili corticis cerebelli portione ense ablata fuerat.

Litem hanc quodammodo componere aliquis poterit, qui mecum considerat, cor, cum plurimis
imi

(1) *Anat. cerebr. cap. 15.*

(2) *de renunc. vuln. p. 96.*

(3) *in canicid. 3.*

(4) *Neurograph. p. 174.*

(5) *Anatom. Cerebr. p. 170.*

(6) *vid. Philos. Transact. No. 226. Zinnii Experimenta circa corpus callosum, cerebellum &c. 1. 2. 4. 5. Illustr. de Haller Memoire 2. sur les parties irritables & sensibles Experim. 149. seq. Celeberrim. Senac. Traité du Cœur p. &c.*

(7) *Fallop. Oper. de vuln. cap.*

(8) *Vesling. in Epist. posthum. 13.*

(9) *Platner. Instit. Chir. pag. 344.*

imi ventris visceribus, nervos præcipuos ab intercostali accipere, qui spinalis medullæ soboles est, proinde cordis motum sustentare aptus natus, quamvis reliqui, a cerebro vel cerebello concurrentes nervorum furculi, ex defectu vel destructione aut corruptione horum viscerum penitus deficient. Interim & hæc considerationes pro absolute sufficientibus non reputandæ sunt, cum cordis motum adhuc subsistere percipiamus licet omnes ad hoc viscus dimissi nervi abscindantur, dum fibrillæ ejus, quocunque demum modo irritatæ, oscillationem adhuc, licet per breve tempus exhibeant. Hisce phænomenis lucem affundunt experimenta innumera, quæ illustres Viri, nimirum celeberrimus de Haller & accuratissimus cordis scrutator Senac, ultimis hisce temporibus instituerunt, quibus nempe evincitur, præcipuum cordis motum, ad sanguinem propellendum, pendere ab irritatione a fibris cordis muscularibus, a sanguine ipso impressam. Facultatem vero sive vim oscillationis impertiri fibrillis istis a fluido quodam, a cerebri, cerebelli vel spinæ medullæ nervis, muscularibus fibris insertis, communicato; & quod plane insolitum seu incomprehensibile est, vim oscillationis hanc impressam fibris hisce, permanentem per tempus aliquot, iis inherere, ita ut cordi, penitus e corpore animalium quorundam evulso, oscillationis motus & fluidi hujus vitalis actio denuo, irritatione adhibita, post horas vel etiam dies integras, iterum restitui possit, maxime in animalibus frigido cruore præditis. Sed cum denique oscillationis hæcce vis successive decrescat & tandem penitus cesset, argumento indubitabili inde resultare videtur, vim hancce in fluido isto latere, quod in cerebro, cerebello & spinali medulla discerni-

cernitur, & sub spirituum animalium nomine diu satis innotuit; Energiam tamen spirituosam hujus dicti fluidi penitus explorare, & modum agendi ejus ad oculum demonstrare, humana mens titubat & forsitan perpetuo titubabit; illud fluidum autem materiale quid esse, & per nervorum subtilissimos tubulos moveri, experimenta sæpius facta comprobant; nam nervo diaphragmatico vel crurali in cane ligato, motus harum partium statim cessat, sed si digitum, intra ligaturam & diaphragma vel crus, supra lubricum nervum, leviter premendo, protrudis, motus diaphragmatis vel cruris iterum per temporis minutum resuscitabitur, certissimo sane argumento, materiam quandam digito propulsam fuisse, fibras musculares intrasse & motum de novo excitasse. Cujus indolis autem fluidum hocce sit, an subtilissimum seroso lymphaticum, an æthereum, an vero electricum aut monadicum, vel alterius naturæ incognitæ difficillime determinandum fore autumo, præcipue cum summam ejus, in sensu & motu exequendo, radiorum lucis instar, celeritatem, & in maxima molis tenuitate stupendam vim, animo concipere, vel cognitione assequi omnino nequeamus. Exemplo sint animalcula ista microscopica dicta, quæ ob summam exiguitatem, oculorum aciem omnem fugientia in aquis stagnantibus microscopii ope detegenda, quibus detectis, in summam sane admirationem rapitur contemplator curiosus, dum bestiolarum ejusmodi nec centesimum grani sabuli molem adæquantis structuram, innumeris fibrillis tendinosæ nerveis, in tot partibus & organis ad motum exequendum distributis adornatam, nullo ingenii acumine, nec perspicere, nec motricis hujus nervi fluidi exilissimi tenuitatem ac velocitatis vim attingere

gere & æstimare valeat. Sed liber sit animus a præjudicata ista opinione, quod corporum exiguitas & crassitudo pendeant a sensuum nostrorum, maxime visus æstimatione: hacce erronea dijudicatione fit ut corporeis rebus, quæ propter tenuitatem vix apparent, vel etiam visui se penitus subducunt, nullam amplius vim & efficaciam tribuere existimemus; cum tamen in isto invisibili fluido nerveo, fibrillas musculares stringente, insignis omnino vis, ab effectu solummodo judicanda, lateat, & quod plane mirabile videtur, hæcce a cerebro, cerebello, eorumque productione medullari cordis musculo communicata vis, in fibrillis ejus imperscrutabili plane modo irretita hæret, ita ut hacce vi animatæ quasi fibrillæ, motum cordis per horas adhuc, imo per dies integras persequi aliquomodo possint, ablata licet omni nexu cum medullari nervosa cerebri propagine, quod & corde e corpore evulso, ejus irritatæ denuo fibrillæ satis superque evincunt, rationemque reddunt, cur penitus obstructo, in apoplexia nervoso genere, & omni inter cor & cerebrum sublato nexu, motus ejus, licet continuo decrescens, per 2. vel 3. dies adhuc subsistere, & tandem penitus cessans, vitæ terminum constituere observetur.

Phænomena hæctenus recensita in apoplexia completa sive exquisita plerumque deprehenduntur, quæ vehementissimus hujus morbi gradus est, remissionem, ubi sensus vel motus leve aliquod vestigium remanet, *parapoplexiam* nominant Medici, quæ tamen appellatio Medicis græcis minus usitata fuisse reperitur. Sic & *paraplegiam* vocant, cum omnes capiti suppositæ partes sensu & motu carent, *hemiplegiam* vero, quando omnes unius lateris musculi voluntarii sensatione motuque destituuntur, quam

quamvis *Hippocrates* (1) cum *græcis Medicis*, paralyfes particulares, e. gr. cruris, brachii, manus &c. apoplexiam vocitent. (2) Sic & *Carus* profundissimo & præternaturali somno dignoscitur, ubi æger, vi, vel arte excitatus, per momentum sensus cujusdam perceptionem & motus conamen monstrat, sed somno mox correptus denuo immotus jacet, quare ad apoplexiæ levioris species refertur, & plerumque a cruoris mole cerebrum illæsum comprimente originem trahit. A serosa colluvie apoplectica hæcce compressio orta, similique somno profundissimo stipata *Lethargus* dicitur. *Coma*, tam *vigil* quam *somnolentum*, *Cari* species esse, Autores perhibent, sed febrē acuta inflammatoria decumbentibus, hos affectus quandoque symptomatice supervenire observavi.

Apoplexiæ tanquam morbi gravissimi eventus summe periculosus ab omni tempore judicatus fuit; *Hippocrates* (3) jam dixit: Apoplexiam fortem quidem solvere impossibile est, debilem vero non facile; per apoplexiam fortem *Hippocrates* illam intellexisse videtur, quæ obesos, pituitosos, senes aggreditur, quibus vires vitæ ad expellendum serum pituitosum deficiunt, quodve extravasatum, in cerebri anfractibus & ventriculis collectum medullarem hujus visceris compressionem efficit; Sic & funesta apoplexia introducitur, ubi in corporibus hypochondriacis siccis, ætate provectioribus, a causa vehementiori prægressa, cruor spissus, tenax atrabilarius ad partes encephali vi quadam rapitur, nullo remedio cogni-

(1) vid. Coac. pnot. No. 359 & 477 &c.

(2) Aretæus de Caus. & Sign. morb. diut. libr. I. c. 7. Æginet. l. 3. c. 18.

(3) Aphor. 42. Sect. 2.

cognito, in tam brevi tempore, quo hic morbus scenam suam ludit, dissolvendus. Lethalis quoque apoplexia emergit, cum ex vase quodam intra cranium rupto, tanta sanguinis portio successive propulsetur, quæ medullam cerebri & cerebelli arctius comprimendi, vim nata est, quæque nullo artis adminiculo, statim ac morbi vehementia requirit, dissipanda erit. Curatu difficillima quoque & ut plurimum funesta euadit ista, a materia podagrica in cerebro collecta emergens apoplexia, quam vitæ robur in senio deficiens ad artus consuetos amandare nequit. Exitialem autem hunc morbum futurum annunciant sensus ac motus integra penitus extinctio, item operosa valde respiratio, cum stertore vi quasi & per intervalla expulso, spumescens saliva circa os collecta, & superiorum partium sudor frigidiusculus. (1) In leviori autem apoplexiæ gradu, absentibus signis jam recensitis, cum naturæ conamen eo dirigitur ut sudore calido, æquali, diu subsistente, aut alvi fluxu copioso, vel lotio multo & pituitosam sedimentum dimittente, (2) sive hæmorrhoidum aut menstruo fluxu largo restituto, vel febre violenta superveniente, compressa tunc encephali medullaris substantia relevatur, tunc morbus hicce periculosus sæpe solvitur, (3) adjutus solummodo remediis, ejusmodi criticis evacuationibus appropriatis; aliquando autem nimium debilitatis in senio vitæ viribus, hac morbi solutio pro parte solummodo contingit, dum brachium vel crus, aut latus integrum, sensu & motu privatur, tunc respectu

(1) Confer. Hip. Coac. pnotion. No. 479.

(2) Confer. Hip. Coac. pnot. No. 478.

(3) Coac. pnot. No. 479. Aretæus de Curat. morb. acut. lib. I. cap. 4.

specu membrum ejusmodi læsi, paralyticus æger redditur, & restitutionem frustra sæpius expectat, nullo plane artis auxilio impetrandam.

Sunt autem medentibus obvia sæpe phænomena quædam, minime negligenda, quæ appropinquantem in prædispositis apoplexiam annuntiare solent, ex quibus præcipua observantur incipiens paralytis in musculis faciei & linguæ, genarum & labiorum, maxime dum cibum capiunt &c. capitis obtusus dolor, & tumida inflatio, vertigo frequens, sopor perpetuo fere infestans, sensuum internorum stupor & vacillatio, cum molesto aurium susurro & tinnitu &c. quæ incommoda Medico exposita, illi necessitatem inquirendi in horum affectuum originem & causas injungere debent, ut statim remediis convenientibus affluxum humorum obstruentium a capite avertere & apoplexiæ imminenti metum dissipare possit. * Id quod sæpius, exploratis ejusmodi apoplexiæ, per medicamenta fundentia, evacuantia omnis generis jugiter continuata, & epispastica fortiora, felici cum successu executus sum.

Itaque in cura apoplexiæ feliciter instituenda, ad diversas ejus causas, præcipue & ad morbi gradus respiciendum; ubi levis invadit hic morbus, nec omnem artuum motum & sensuum perceptionem penitus abstulit, tunc causarum occasionalium exploratio indicabit, quid agendum sit, quibusve remediis adoriri morbum convenit. In eo autem morbi gradu fere semper alterutrum latus magis læsum, & hæmiplegiam, durante encephali oppressionem ortam, experimur, illamque statim annuntiant muscutorum faciei in latere magis sano constrictiones, unde os versus hoc latus oblique tractum conspi-

* Confer. Hippocr. Prædictor. libr. 2. cap. 17.

conspicitur; in opposito autem latere crus cum brachio, ob nervorum constipationem immota relinquuntur. In leniori autem apoplexiæ hocce gradu curationis eadem manet indicatio, quam in exquisita & completa apoplexia observare requiritur, quæque in oppressionis cerebri relevatione absque omni ilico mora tentanda porissimum consistit; Quare statim omnis generis evacuationibus, pro constitutionis ægroti circumstantiis, morbique causis prægressis, affluxus humorum versus cerebri vasa jamdum oppleta, reprimendus est, quod vel eliminando e corpore, vel ad alia minus periculosa loca, humorum abundantium vel corruptorum colluviem derivando, impetratur. In cachecticis corporibus fortiora & repetita laxantia ad revellendum tenaces a capite humores ilico exhibere convenit, si plethora ut morbi hujus causa in suspicionem venit, tunc larga sanguinis portio exsecta vena detrahenda, circulumque cruoris ad copiosa meseraica vasa determinandum, intestinorum a fæcibus collectis & flatibus exinanitio per clysmata laxantia, acriter sollicitanda est; simulque requiritur, artus immobiles vel summe debilitatos, pannis laneis, fumo ex resinis accensis, imprægnatis, perfricare, emplastra vesicatoria cruribus vel intra scapulas apponere, aut plantis pedum epispastica fortiora admove, os sæpius colluere decoctis stimulantibus aromaticis acrioribus, denique remediis internis aperientibus, nervinis, ad elaterem fibrarum in vasculis debilitatis restituendum, ægris succurrere, hisce artis adminiculis præcipua quæ in morbi hujus initio statim administranda sunt, complectuntur. Multi sane fuere, qui morbo hoc correpti, jam per seculi dimidium fere opem meam efflagitarunt, & fere omnes restitutos vidi quibus curæ erat consiliis meis

T

obtem-

obtemperare, & effectu remediorum salutare tempus quandoque longum concedere. Inter externa artis adminicula efficacissima semper deprehendi epispastica, scilicet emplastra vesicatoria inter scapulas vel ad crura posita, & rubefaciens illud notum ex panis fermento, aceto & Synapi contuso mistis, sub pedum plantis admotum, imprimis autem raphanus rusticanus radula comminutus; Et denique non omittendæ frictiones frequentiores cum pannis accensi succini & Olibani vapore imprægnatis; observato autem loquelæ impedimento ex nervorum affectorum debilitate producto, gargarisma seu collutorium ex Rad. Galang. Zinziber. Pyrethr. Hbis Serpill. Thym. & Flor. Lavendul. in aqua cum tertia vini parte remixta coctis, adjecto postea $\ominus$ e vol. oleoso in parca dosi, sæpius in ore detentum & agitatum magno semper emolumento adhibitum fuit. Clysmata vero ex decoctis herbis nervinis, adjecta Colocynthidis pulpæ drachma dimidia, vel Squillæ radice in pulverem redactæ drachma, quotidie quandoque, prout morbi causæ id postulant, injicienda sunt; Sic ex cachexia in senibus orta levior apoplexia, in hemiplegiam quandoque determinata, alvi laxatione, mediantribus resinosis, aloe, hellebori extracto & gummatis &c. sæpius repetendas indicant, ad affluxum versus caput reprimendum, & ad impactum in cerebro & nervis celerrime dissolvendum &c.

Hisce circiter præfidiis munitus, permultos sane, hoc morbo affectos sanitati reddidi, etiam ætate provectiores & octogenariis proximos: Oris & labiorum distorsiones, unius vel alterius septimanæ spatio, in situm naturalem plerumque fuerunt reductæ; Artuum loca epispasticis vel cantharidum emplastris

plastris sollicitata, cum post dies aliquot vesiculas circa ambitum & in vicinia emplastri, cum epidermidis desquamatione subsequente, elevarent, indicium semper fuit, sensum & motum labefactum brevi rediturum. Sed monitos velim Medentes ut in applicatione vesicantium ad furas caute in ætate provectioribus, procedant, imprimis in illis, qui a causis cachecticis apoplexiæ insultus perpeffi sunt; immodicus pituitæ affluxus, excoriationis exsiccationem cum cuticulæ regeneratione adeo protrahit, ut non solum ægroto tentanda ambulatio inde impediatur, sed & gangrænosa destructio quandoque metuenda sit, quod in septuagenario sene, ab insultu apoplectico quidem retracto, a pedum gangrænosa corruptione nullo medicamine reprimenda denique extincto, non sine dolore expertus sum; quare in analogis postea affectibus, emplastra vesicantia sub nucha inter scapulas ponenda jussi, ubi cruoris circuitus vigor, stagnantem ejusmodi humorum corruptelam impedit. Tactus in artubus affectis, præcipue in manibus, a nervorum in cute orta obstructione, ita deletus vel nimium imminutus sensus, ut obtusa solummodo sensatio percipiatur, frictionibus siccis fumo vel spiritibus imprægnatis frustra adhibitis, restituitur sæpius efficaci illo epispastico, ex raphani rusticani, radula comminuti, super dorsum manus vel brachii inferioris applicatione, qua pruritus æstuosus excitatur, & validus humorum affluxus ad nervorum papillulas recludendas attrahitur, sed remove oportet post horas aliquot epispasticum hoc, ne nimia excoriatio phlegmonem excitet. Completam denique sensuum internorum æque ac externorum restitutionem faciliat ac promovet, sufficiens & quotidiana corporis agitatio, quæ victione in

rheda initio tentanda, postea, viribus auctis, equitatione vel ambulatione, quantum fieri potest prosequenda est, motus ejusmodi quotidianus & quandoque, itinere suscepto, diuturnus, plus profuit ægrotis hujusmodi, teste experientia mea quam omnis medicamentorum farrago in sedili vel lecto timide deglutita.

Quod si denique totalis, sensuum internorum æque ac externorum abolitio, cum motus omnis voluntarij integra cessatione apoplexiam exquisitam seu completam manifestat, tunc restitutio, si qua speranda est, in subito, absque ulla temporis jactura afferendo auxilio, quærenda erit; Nimirum primis statim post insultum perpeßum horis, suppetias ægroto ferre convenit, quibus præterlapsis frustra adhibentur adminicula etiam exquisitissima. Cæteroquin cum in acutis morbis singulis, nunquam remedia, præsertim violenta præceps administrare, consueverim, antequam naturæ motus perspectos haberem; in apoplexia exquisita tamen, damno meo edoctus, compertum habeo, remedia diversa ilico validissima & statim ad nervosum genus integrum, undique vellicandum & conquassandum applicanda esse, antequam medullæ encephali & nervorum totalis infarctus nulla arte reserandus, subsequi possit. Nimirum in apoplexia exquisita, de qua hic sermo est, ægrotos semper fere deprehendimus, profundissimo quasi somno sepultos nulla irritatione exterius adhibita excitandos; Stertor, perpetuus hujus morbi comes, decrescit successive in ratione temporis præterlabentis aucti, donec tandem tardius & profundissime tractus, functionum vitalium, cordis nempe & respirationis motum valde debilitatum & prope extinctum manifestat, certo indicio,

praxi

praxi reiterata confirmato, omne tunc artis auxilium supervacaneum futurum, ob neglectam remediorum necessariorum applicationem, quæ statim sub insultum morbi adhibenda sunt.

Propterea statim, ubi accersitus fui ad ægrotum apoplexia exquisita percussum, venam in brachio aperire, & pro ægri constitutione & ætate, sufficientem sanguinis copiam etiam in pituitosis corporibus, ad cerebri compressionem relevandam, detrahère præcipio, simulque clyσμα, adjecta Colocinthidis pulpa & squillæ pulvere acre redditum, injicere curo, applicato sub nucha inter scapulas Cantharidum emplastro *; Si ægrotus liquida ori admota & instillata deglutire adhuc valet, decoctum vinosum Radicis Ipecacuanhæ, vel Resinæ jalappæ ℥ss. in Spiritu vini solutæ & Syrupo Rosarum solutivo dulcificatæ, haustulum deglutendum præbeo; deprehensis autem pharyngis musculis paralyticis, deglutitionis officium negligentibus, statim maxilla inferiori retracta & faucibus patulis pluma, Salis Ammoniaci spiritu vel volatili oleoso Sale imbuta, palatum & pharyngem titillare curo, quo facto, aliquoties deglutitionis negotium, licet per intervalla nonnunquam restitutum fuisse memini. Dum hæc singula, una eademque hora, si fieri potest, peraguntur, pannis acribus vel etiam scopis, gummatum fumo perfusis, extremitates ægroti strenue sunt perfricandæ: uti frictiones hæ, cum cantharidum stimulo exterius, ita cum intromissis interius, emetico vel laxante & clysmatibus, totum fere genus nervosum irritatur & stimulis hisce validis conquatur, qua vi illata & producta, si morbi causa quocunque demum modo, su-

T 3

peranda

* Celsus l. 3. c. 27. dicit. si omnia membra vehementer resoluta sunt, sanguinis detractio vel occidit vel liberat &c.

peranda fit, impactum obstruens ad resuscitandam iterum fibrarum oscillationem excutietur, quo excusso, sensuum perceptiones paulatim iterum excitari deprehenduntur. Revulsionibus, per productas cantharidum vesicas, alvique laxatione, per dies aliquot adhuc continuatis, resolvens nervinum medicamen bis vel ter de die adsumendum suadeo, quod hunc in modum compositum optime profuit. ℞. Tinct. ꝯij. Frisatæ 3vj. Liq. C. C. succinati 3iij. Ess. Pimpinell. alb. & Ambra grisea aa 3ij. M. D. ad 60 guttas &c. Frictionibus in dorsi spina & extremitatibus minime neglectis, motus ad ambulandum, sustentatione in initio a domesticis suffulcitus, roboratur, qui post modum ventione in rheda vel equo confirmari solet &c.

Hac methodo plurimos, apoplexia exquisita detentos, sanitati reddidi. Sic Vir illustris D. de Monthry, bellicarum machinarum Præfectus Generalis, annum agens 65tum, post prandium subito apoplexia correptus prostermitur; in vicinia degens statim accersor, ægrotum in biffellio aliquo jacentem inveni sed penitus immobilem, somno quasi profundissimo correptum, qui nec vellicando nec pungendo, motum quendam ut ut exiguum in extremitatibus manifestare potuit; respiratio tarda & debilis, adhuc aderat, & pulsus lentus & exiguus deprehendebatur, sed pharyngis muscoli paralytici omnem deglutitionem penitus impediabant. Cum corporis habitus robustus & sanguine repletus apparuit, statim venam secare & cruoris libram circiter detrahare jubebam, tum vesicatorium emplastrum largius intra scapulas admoveere & clysma cum colocynthidis pulpa corroboratum injicere curabam, quo facto fauces pluma spiritu aromatico & sale volatili imbuta, undique titillabam, & cum paulo post motum

quen-

quendam constrictorium debilem in musculis pharyngeis perciperem, Resinæ Jalappæ grana xij. in Vini Spiritu soluta, & cum Syr. Rosarum solutivo dulcificata, ilico ori infundebam, & spastica musculorum in facie subsecuta constrictio momentanea, versus oesophagum deprimebat remedium exhibitum. Haec omnia hora 4ta pomeridiana, diuini horæ spatio administrabantur. Perfricatis tunc strenue extremitatum integumentis, versus horam sextam, cum Jalappæ, Colocynthis & Cantharidum stimuli, fibras, nervorumque papillas acriter sollicitare inciperent, debilis motus conamen hinc inde in extremitatibus observabatur; paulo post, subsecuta laxantis & enematis operatione valida, & reiterata, resuscitatus successively fuit illustris ægrotus, adeo ut versus mediam noctem mentis iterum compos adstantes cognoscere & loqui inciperet; Rogabam præterea cognatos & amicos, ut strepitu & sermonibus jucundis dormituro sonnum reprimerent, ne motibus nimis cito in sensibus per somnum sopitis, malum recruderet, quod exitiale aliquando existisse olim observaveram. Altero mane ægrum, debilitatum quidem, sed animo & sensibus iterum præditum reperi, largiores subsecutæ evacuationes, cerebrum ab humorum congestionibus superfluis expediverant, & ægroti restitutionem intra 24. horas permittebant.

Alius æger in mercaturis feliciter faciendis valde celebris, anno ætatis suæ 64. apoplexia exquisita, post animi pathemata quædam prægressa, ex improvviso corripitur; somno quasi profundissimo sepultus, frictionibus spirituosis, conquassationibusque diversimodis frustra institutis, altero die post elapsas circiter 20. horas accersor, apprehendi pulsum satis plenum sed

nimis lentum, faciem ex atro rubentem tumidam, cum respiratione profunda, nimium tarda & sæpius interrupta; venam aperire, enema acrius injicere, & cantharidum emplastrum in nucha admoveere curo; deglutitio omnis abolita erat, nec faucium, cum spirituosus acribus sollicitationes profuerunt: tandem parvæ syringis ope spirituosum simul volatile, in parva dosi provide ad oesophagi velum usque protrusum, fibrarum muscularium subsultus aliquot cum tussi excitabant; quibus visis, decocti Ipecacuannæ vinosi dosin injiciendam præcepi, deglutitio operosa per vices subsequatur. Pedum plantis epispasticum ex raphano rusticano radula comminuto adhuc applicare consultum duxi, & in reliquis uti in ægro priori procedebam. Elapsis tunc tribus vel quatuor horis, post, inscio fere ægro, egressum enema, stricture musculorum validæ in artubus excitabantur; subsecuto tunc vehementiori vomendi conatu, ingens in stomacho pituitosa, biliosa cruda & indigesta contentorum copia per vomitum rejiciebatur; tremebundus tunc æger oculos aperiebat sed labia dextrorsum retracta paululum, cum linguæ valida inflatione, vocem perceptibilem proferre, impedimento fuere; obstaculum hocce, descripto superius gargarismate, remotum denique fuit. Post infecutas, a remediis administratis, evacuationes copiosiores, sensus interni quidem cum externis successive redibant, sed brachii sinistri, & cruris cum pede ejusdem lateris motus, summe debilitatus adparuit, hemiplegiæ speciem monstrans, qui tamen defectus temporis successu, post 4. vel 5. menses, per medicamina debita administrata, penitus ablatus fuit, & credo sanationem hanc tam diu protractam, a nimis tarda medicaminum convenientium applicatione, & aucta
inde

inde medulloſæ portionis cerebri obſtructione, ortam fuiſſe.

Ne in obſervationibus hiſce conſignandis nimis prolixus eſſe videar, unicum adhuc exemplum, rariore ſymptomate ſuperveniente ſtipatum, adjiciam: Illuſtriſſimus Comes de P. annum agens 67. circa æquinoctium vernale horis vespertinis, apoplexia exquiſita obruitur, cum ſolus in cubiculo in ſella brachiata a literarum receptarum lectione fatigatus requieſceret: morbi vehementia omnem ſenſuum externorum rationisque uſum ſubito deleverat adeo, ut domeſticos in auxilium vocare, vox viresque deficerent. Tandem cubicularius poſt horam unam vel alteram, candelas accenſas more ſolito affert, ſed attonitus herum ſuum in ſedili proſtratum penitus immobilem reperit, prehenſus rigidus, nulla vitæ indicia monſtrans, lecto immittitur. In hocce morbi violentiſſimi ſtatu accerſitus ægrotum inveni, nulla, velicando vel pungendo exterius illata vi, motus vel minimi veſtigium excitare potuit; cumque pulſus & reſpirationis leviffimas notas adhuc detegerem, inſuper faciei tumidæ color ex atro cæruleus, ingentem cruoris in capite accumulationem proderet, ſanguinis portionem ſufficientem e brachio ſtatim detrahare curabam, & reliqua, in præcedentibus enarrata adjumenta, adminiſtrare non omittebam. Poſt horas circiter tres elapſas, cum pannis laneis ſtrenue perfricaretur corpus, vehementiſſimis motibus convulſivo epilepticis conquaſſatur æger, qui cum per quadrantis horæ dimidium perduraſſent, viresque domeſticorum inſultus membrorum valide reprimementium fere exauſiſſent, quietus & immotus denovo requieſcebat paululum, ſed ſubſecuta paulo poſt remediorum adhibitorum operatione, motus pedeten-

rim in artubus & sensuum organis redire videbantur, potusque ori admotus in faucibus retentus paulatim per oesophagum descendebat; reliquam noctem dormitando, membraque perpetuo jactando transigebat ægrotus; altero mane expergefactus & magis sibi conscius balbutiendo loqui iterum incipiebat, & tandem post septimanas tres sanitati integræ restitutus fuit. Motus autem convulsivi isti violentissimi, sine dubio, multum contulerunt ad removendum illud impedimentum, quod cerebri nervorumque medullæ obstitit, quo minus functiones illas, sensibus internis æque ac externis adeo necessarias, expedire potuerint.

SECTIO XV.

De Paralyfi.

Motus defectus in musculis, vel in fibris muscularibus, est morbus ille quem Medici græci Παραλυσιν, ἀπὸ τῆ παραλύεσθαι a resolvendo nominarunt, & quem *Celsus* nervorum resolutionem appellat. Structuræ humani corporis ignari Medici antiqui, nervos, quos motum musculis impertiri cognoverunt, in hoc affectu resolutos aut dissolutos esse, ex interrupto, inter cerebrum & musculos hac resolutione, commercio. Ex structura corporis nostri postmodum curatius investigata, & actione viscerum

partiumque ejusdem propius cognita, innotuit, motum illum in musculos derivari per nervos a cerebro, quamdiu membranæ cellulosæ vasa numerosissima, musculares fibras singulas ubique cingentia, cruore in motum actō sufficiente, satis distenta deprehenduntur. Illud materiale quidem, ad motum excitandum, musculis a cerebro per nervos communicatum, fluidum quoddam esse, structura cerebri, & copiosissimi cruoris, illud continuo pervadentis, natura, satis superque evincunt, & ab hoc fluido segregatum aliquid esse comprobant; cujus autem proprie indolis fluidum hocce in moleculis suis minimis sit, nullis hætenus demonstrationibus, per experimenta adæquata fulcitis, explorari potuit. Interim molem satis exiguam liquidi ad motum hunc exsequendum sufficere posse videmus, cum omnes muscoli, per antagonistas, in æquilibrio positi, per leve admodum superpondium, in motum quendam cieri facile possunt.

Sed magis adhuc consideratio illa intellectum nostrum fatigare videtur, quomodo fieri possit, quod sensus tactus, a nervis cutis in tota corporis superficie productus, quandoque simul pereat in parte aliqua paralyti affecta, aliquando vero illæsus maneat, abolito in musculis motu, vel quod motus musculorum in parte quadam integre adhuc subsistat, extincto tactus sensu in cute? cum nervi motum in parte aliqua producentes, cum illis qui tactus sensationem constituunt, ejusdem originis sint, & ex eodem ramo ut plurimum dispergantur. Tactus forte paralysis, causas proximas magis externas agnoscit, quam illa musculorum, quæ ab internis potissimum originem ducere videntur, quamvis etiam externæ læsiones, maxime violentæ,

motum in musculis sæpius sistere experientia comprobet.

Sic fracturæ, luxationes, solutiones continui, contusiones, constrictiones violentæ, humiditas frigida, summi caloris subita cum frigidiori aere *a)* commutatio, arsenici vapor quem metallurgi, & mercurii quem artifices nonnulli experiuntur, ut & venenorum nonnullorum incauta applicatio *b)* nec non vina pota, plumbi præparationibus dulcificata paralyfin introducere observatum fuit.

Frequentiores magis offendimus internas causas ab apoplexia, parapoplexia, hemiplegia prægressis, ubi a partibus encephali extrusi humores lædentes, a cerebro & corde magis remotis, hærerè & sedem figere solent, motum musculorum & fibrarum muscularium sufflamantes. Similem effectum ejusmodi paralyticum inferre possunt, inflammatorii tumores interni, abscessus, aneurismata, tumores in facos collecti, glandularum obstructions scirrhosæ, carcinomatosæ &c. Denique ejusmodi effectus paralytodes, a metastasi materiæ morbosæ, præsertim a febrium acutarum vel chronicarum insultibus prægressis, subsecutos fuisse, observationes medentium testantur, quos & ipse aliquoties vidi, post febres methodo minus convenienti tractatas. Ita quoque naturales, consuetæ evacuationes, utpotè mensium, hæmorrhoidum &c. paralyfes introduxisse observationes confirmant, quod & ipse, dum hæc scribo in virgine cacochymica 36 annorum nata, a menstruis per plurimos menses obstructis, experior, quæ vertiginosam temulentiam per aliquot tem-

a) vid. Hipp. de aere locis & aquis &c. §. 14. id. Epid. l. 1.

b) van Swieten Comment. Tom. 3. p. 363.

tempus perpeſſa, ſtuporem in brachio & denique in crure & pede ſiniſtri lateris ſenſit, quos tandem immobiles relictos artus, ob calorem in corpore caco-chymico deficientem, frigidos fere deprehendi, cum pulſu frequenti quidem, ſed debili valde & parvo.

Ex recensitis haſtenus cauſis remotioribus, omnes ſtructuræ corporis gnari, pronunciare facile poſſunt quæ paralysis ſpecies ſanabilis, quæve nullam admittere poteſt medelam; Paralyſes a nervorum diſſolutione & compreſſione, nullo artis auxilio auferenda originem ducentes, motumque cordis & reſpirationis impediētes, ilico lethales fore nemo dubitabit, & reliquæ, ab ejusmodi cauſis in extremitatibus exiſtentes, inſanabiles eſſe, & motus recuperationem in parte affecta fruſtra expectandam eſſe quotidiana docet experientia; nam nervus a cauſa violenta externa deſtructus, vel a cauſa violenta interna, ſcilicet tumore quocunque minime auferendo compreſſus, nulla arte ſanari poſſe, ſtructura & functiones partium corporis humani docent.

Itaque unica paralyſin ſanandi ſpes videtur conſiſtere in nervi obſtructi reſerandi, & cruoris circulum ſi deficit, in muſculum paralyticum reſtituendi ſucceſſu. Si obſtructio ejusmodi a criſi materiæ morboſæ perverſa, ab apoplexia, hemiplegia, paraplegia &c. a morbis acutis in muſculos depoſita, vel a chronicis affectibus huc delata, aut ab evacuationibus ſolitis ſuppreſſis, ſive ab aeris mutationibus ſubitis originem ducit, tunc omnis medentium induſtria in id incumbere debet, (detecta nimirum cauſa antecedenti proxima) ut nervei fluidi cruorisque liber circulus in muſculis paralyticis demum reſtituetur. In ſenio, ſcilicet ægrotis ætate pro-

provehentioribus, restitutio plerumque successu caret, imprimis si corpus siccum, emaciatum, vel sphincteres vesicæ aut ani adeo debilitati, ut lotium vel alvi fæx sponte emittantur; Interim tentanda omnia, quamvis incassum, ne medentis officium neglexisse videamur.

Inprimis ad motus salutare naturæ, quæ hunc morbum jam excitata febris fortiori, vel etiam larga diarrhœa, aut convulsivo tremore superveniente, aliquando sanavit, respiciendum esse, optime monuit celeberrimus *Boerhaavius* (a), nec desunt observationes conamina hæc naturæ confirmantes; Civis quidam cachecticus hic loci 60 circiter annorum natus, a prægresso levioris parapoplexiæ insultu, brachii sinistri paralyfin inde reportavit, hic aliquando in horto suo obambulans, cum canalem angustum, parva aquæ stagnantis copia repletum, super asserem trajectum transiret, cecidit ex improvviso in illud aquæ receptaculum, extractus statim, nullum inde damnum reportabat, nisi quod madefactus, & terrore aliquo modo percussus domum redibat; triduo post, violenta, catarrhalem æmulante febre correptus, mox punctiōnis sensum in brachio motu privato percipiebat, qui sensim augebatur, potiones diaphoreticas resolventes, cum frictionibus siccis sæpius repetitis ministrabam; post motus febriles, per decem circiter dies perpeffos, digitos sensim flectere & aliquid prehendere vires nactus: elapsis postea sex vel septem septimanis, motum brachii integrum ut & digitorum manus iterum recuperavit. Caupo quidam, olim in vicinia mea degens, ex dissoluto admodum vitæ genere, quo per multos annos adfuetus erat, para-

(a) In *Aphorif.* 1064. confer. *Hipp.* de Morb. Capit. l. iv. c. 7.
Aræteus l. i. c. 4.

paralyfi fere universali corripiebatur, quam cum per dies aliquot perpeffus efferet, fiti valida, ex motibus febrilibus perceptis vexabatur; professionis fuæ haud immemor, ingentem copiam cerevisiæ recentis non bene fermentatæ per diem & noctem integram hau-
sit, quo factò incidit in diarrhoeam copiosiore, cumque mense Augusti hoc accideret, quo eo anno dysenteria epidemica valde grassabatur, uxor ejus me precibus fatigabat ut ei succurrerem, ne morbo hoc spurcissimo, uti dixit, periret. Postquam morbi ortum & causas facile detexissem, diarrhoeam istam, quam adeo pertimescebat, pro salutari remedio & valde convenienti ad paralyfin dissipandam judicavi, promissis quidem steti, me velle dysenteriam avertere, sed diarrhoeam promovere adeo necessariam duxi, ut nullus dubitarem, evacuationem hancce augendam adhuc esse, quare Pilulas ex Sapone alcalico, Gummatibus, Squilla, Resina Jalappæ & Aloe lota in dosi convenienti bis de die adsumendas dedi. Motus quidem vestigium in artubus, cum primum viderem ægrotum, deprehendi, sed adeo debilis erat, ut nec solus stare, multo minus ambulare aut manibus aliquid prehendere poterat, sed cum per dies octo vel decem alvi iste fluxus copiosissimus, (quem ad avertendam dysenteriam summe necessariam prædicabam) absque interruptione perdurasset, corpusque squalore deterrimo repletum, valde elotum efferet, motus in artubus successive redibat, adeo ut sanitati integræ præter spem restitutus fuerit.

Illustrissimus C. de P. a fluxu hæmorrhoidum suppresso, incidit in paraplegiam completam, ita ut artus superiores æque ac inferiores penitus immobiles

biles deprehendebantur; adhibitis statim remediis convenientibus, utpote venæ sectione, clysmatibus, epispasticis, frictionibus &c. omnia nihilominus in eodem statu manebant; altero die subito, per totum corpus convulsivo tremore percutiebatur æger, hi motus cum per horæ quadrantem æquali impetu perdurassent, viresque totius corporis exhaustisse viderentur, tunc quasi e somno excitatus æger, artus paulatim movere incipiebat, & collectis denuo viribus, triduo post omnis redibat motus, adeo ut per cubiculum obambulare & negotia consueta subire iterum posset ægrotus.

Ex his curativæ aliquomodo emergunt indicationes, quid agendum scilicet sit, quando a paraplegia vel hemiplegia prægressis, paralytis quædam in extremitatibus corporis remanet; In corporibus repletis, cacochymicis, evacuantia per alvum continuata requiruntur; inprimis quæ resinosa & præparata &ia, nempe & dulcem, vel panaceam &lem simul in compositione recipiunt. In aliis qui cruore denso, magis sicco, pulsu tardo &c. gaudent, diluentibus, saponaceis, aperientibus sudoriferis &c. sanguis successive in motum febrili proximum excitandus est, postquam decoctis sudoriferis massa cruoris repleta fuerit, ubi aliquando sudationes per spiritus accensos conveniunt &c. Ii vero, qui debilitate & stupore in membris læsis, suffocatum nervorum motum produnt, solventibus penetrantioribus, alcalinis fixis & volatilibus nervinis, odoriferis vegetabilium & virosis animalium partibus, ut & mercurialibus præparatis tractandi sunt, quibus potissimum frictiones, motus in rheda vel equo frequentior, urticationes, synapismi & moxa in parte immobili accensa &c. conveniunt.

Itaque

Itaque ab omni causa interna, potissimum apoplexia, paraplegia, vel hemiplegia &c. prægressis, relictæ paralyfes, cum hæ nervorum obstructions pro causa proxima agnoscant, exposcunt impacti obstruentis quod canaliculos corporis nostri omnium minimos occupat, dissipationem; solventibus itaque penetrantioribus hæc obstructio aggredienda est, quorum effectus salutaris ut plurimum menses integros postulat. Remedia interna, in ægrotis ejusmodi maxime proficua, & experientia mea sæpius comprobata, sunt alcalia quædam fixa cum volatilibus sociata, & solventibus nonnullis nervinis permixta, quæ cum per tempus longum adsumenda sint, in forma guttularum, (palato non adeo ingrata, ac aliæ formularum compositiones) exhibenda esse suadeo; sequens autem mixtura votis meis optime respondit. ℞. Tincturæ ⚥ij. Frisat. vel etiam Tincturæ ☉is Fri 3vj. ☿ Corn. Cerv. rectific. 3ij. Ess. Succin. Ambr. & R. Pimpinell. alb. āā 3ij. M. D. ad Gut. 60. l. 70. bis vel ter die cum aqua c. adsumenda. Cubitum ituris resolvens aliquod potentissimum quotidie adsumendum, hunc in modum conflatum exhibui. ℞. Panac. ꝑlis vel ꝑii. dulc. 6. l. 7. sublimati 3ij. ☿is aurat. ⚥ii. ult. præcipitat. 3v. Misc. exacte diu trititando in mortar. vitr. post admisc. Extr. resinof. Rad. Pimpinell. alb. q. s. ad Pilul. æqual. formandas gran. 1½ ponder. ☉ obducend. dos. gr. 8, 9. l. 3ß. &c. Si aridura in parte paralyfi affecta percipitur, fomentationes vaporosæ ex nervinis speciebus conveniunt, vel etiam stillicidium thermarum. In emaciatis ejusmodi artubus, proficua fuisse Lini-menta dicta nervina expertus sum, quæ ex speciebus cephalicis, nervinis odoriferis, coctione cum olivarum oleo, parantur. Ubi vero artus paralytici ab obstructione tenaci pituitosa tument, frictiones spiri-
tuosæ

tuosæ inprimis ex Spiritu Serpilli, Lavendulæ & Formicarum conflatæ, adjecta in refracta dosi Castorei Tinctura, opem ferunt. In omni autem paralyfis specie ut & ubi cutis nervi ab obstructione sensum valde obtusum exhibent, maximæ utilitatis deprehenduntur frictiones siccæ, inprimis si panni lanei, vel etiam lintei, fumo ex accensis gummatibus resinosis, utpote Thure, Mastiches, Olibano & Succino impregnati prius fuerunt. *Celsus* libr. 2. cap. 14. egregie dicit: membrum aliquod resolutum ipsius frictione confirmatur. In crure paralytico, epispastica plantæ pedis admota, necessaria sæpius inveni, sic & raphani radicem, radula comminutum, ad deoppilandum cutis nervos, tactus sensum suffocantes, efficacem sæpius deprehendi, vel suadente *Celso*, impositum Synapi, qui & per urticas cæsæ cutis exasperationem commendat &c. vid. libr. 3. c. 27. sic & Empl. spinæ dorsi, ex gummis Galbano, Sagapeno, Extracto Castor. & Oleo Ruthæ &c. applicatum.

In brachii manusque completa paralyfi, adhibitis remediis hætenus recensitis, quamprimum motus vestigium in uno alterove digito adparet, statim leve pondus appendere curavi, quod vi resistentiæ istius motus proportionale fuit digitis istis; postmodum labefactatum brachium ope alterius sani, vel domestici cujusdam, per aliquot minuta temporis commoveri jussi: vim movendi, & pondus appensum resistendi indies auctam inde deprehendi, inprimis si ponderis appensi aucta moles, digitorum resistentiæ proportionata probe observabatur; simplici hac encheiresi motus & levandi, & retinendi vigorem intra menses duas vel tres adeo adauxi, ut vis illa in manu æque ac brachio naturali tandem simillimas iterum redibat.

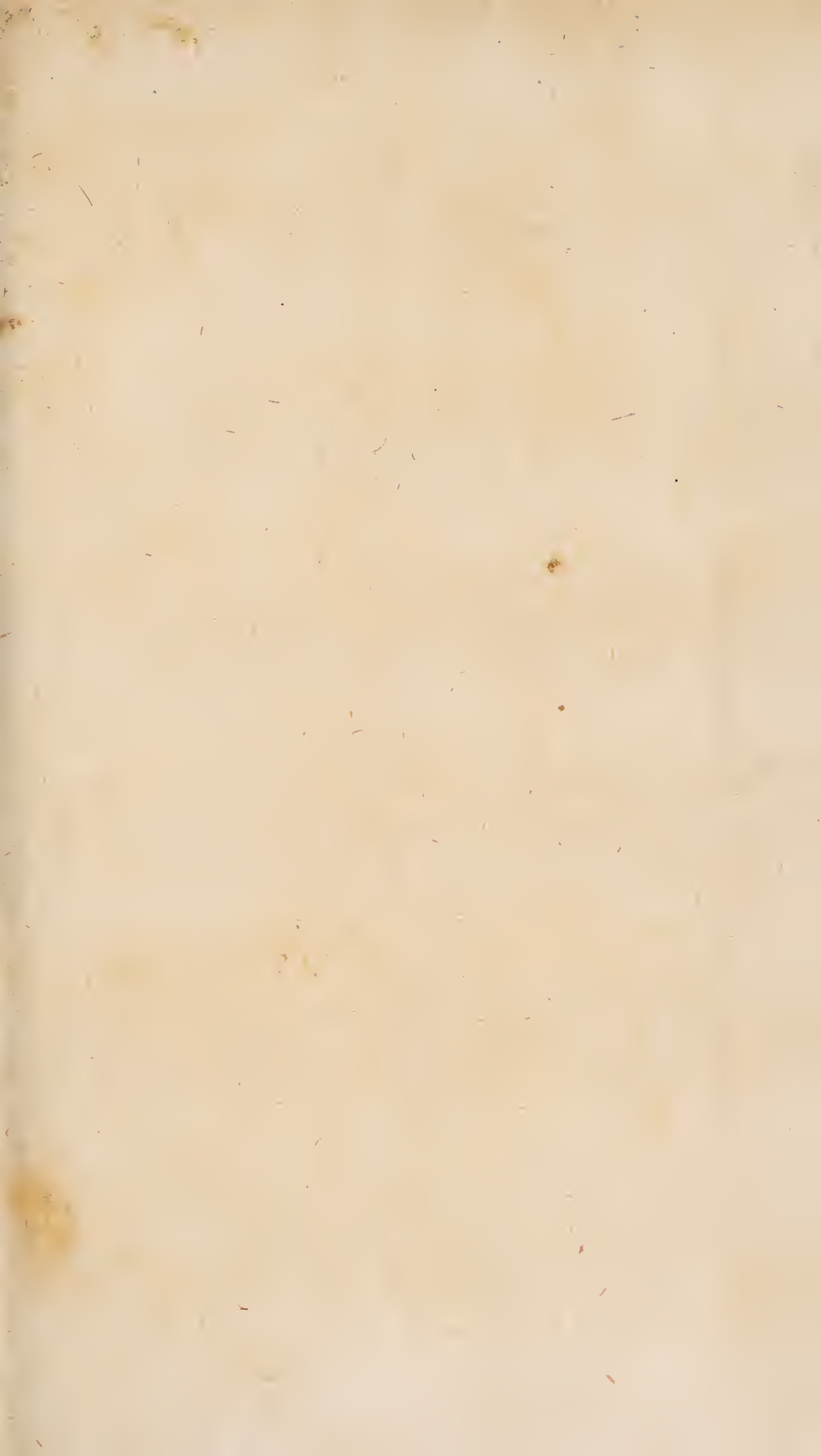
Productæ in artubus a læsione quadam externa paralyfes, vel motus debilitates in juncturis ossium, a luxatione, fractura, vulnere &c. ortæ, egregie quandoque dissipantur usu thermarum debita methodo & tempore idoneo adhibitarum. Omnis insuper in hoc morbo salutaris effectus expectandus pendet maxime a causis antea indigitatis, deinde ab ætate, temperamento, & vitæ genere ab ægrotis observato.

Quid denique mira ista concussio, quæ per vim electricam artubus paralyticis admoveri potest, in recludendis nervorum obstructionibus efficit, non penitus negligenda, cum clarissimus Jallabert Genevæ, & Medici nonnulli Regiomonti in Borussia, & Haffniæ in Dania &c. cum successu prosperum inde eventum experti sint; experimenta ejusmodi & hic fuerunt instituta, sed effectus desiderati non penitus votis nostris responderunt.

Med. Dir.
I. H. H.

